

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2018 m. lapkričio 22 d.
(OR. It)

14442/18

SOC 731
EMPL 548
EDUC 439
ECOFIN 1121

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinio sekretoriaus, kurio vardu pasirašo direktorius Jordi AYET PUIGARNAU
gavimo data:	2018 m. lapkričio 22 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generaliniam sekretoriui Jeppe TRANHOLMUI- MIKKELSENUI
Komisijos dok. Nr.:	COM(2018) 761 final
Dalykas:	KOMISIJOS IR TARYBOS BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS pridedamas prie Komisijos komunikato „2019 m. metinė augimo apžvalga“

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2018) 761 final.

Pridedama: COM(2018) 761 final

Briuselis, 2018 11 21
COM(2018) 761 final

**KOMISIJOS IR TARYBOS
BENDROS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS**

pridedamas prie Komisijos komunikato

„2019 m. metinė augimo apžvalga“

TURINYS

<u>PRATARMĖ</u>	2
<u>SVARBIAUSIA INFORMACIJA</u>	3
<u>1. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SAJUNGOJE APŽVALGA</u>	13
<u>1.1 Darbo rinkos tendencijos</u>	13
<u>1.2 Socialinės tendencijos</u>	18
<u>2. PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS</u>	23
<u>2.1 Plačiau apie suvestinę</u>	23
<u>2.2 Socialinių rodiklių suvestinės duomenys</u>	25
<u>3. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ VEIKSMAI IR JŲ REZULTATAI</u>	32
<u>3.1 5 gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas</u>	32
<u>3.1.1 Pagrindiniai rodikliai</u>	33
<u>3.1.2 Politinis atsakas</u>	47
<u>3.2 6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijų gerinimas</u>	53
<u>3.2.1 Pagrindiniai rodikliai</u>	53
<u>3.2.2 Politinis atsakas</u>	81
<u>3.3 7 gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas</u>	94
<u>3.3.1 Pagrindiniai rodikliai</u>	94
<u>3.3.2 Politinis atsakas</u>	120
<u>3.4 8 gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu</u>	134
<u>3.4.1 Pagrindiniai rodikliai</u>	134
<u>3.4.2 Politinis atsakas</u>	156
<u>PRIEDAI</u>	163

PRATARMĖ

Europos Komisijos ir Tarybos bendra užimtumo ataskaita rengiama pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 148 straipsnį. Pirminis Europos Komisijos pateiktas šios ataskaitos projektas ir metinė augimo apžvalga, kuria pradedamas Europos semestro ciklas, yra rudens dokumentų rinkinio dalis. Bendroje užimtumo ataskaitoje apžvelgiami pagrindiniai atitinkamų metų užimtumo bei socialinės raidos Europoje aspektai ir valstybių narių reformos, vykdomos pagal valstybių narių užimtumo politikos gaires¹. Reformų ataskaitos rengiamos laikantis minėtų gairių struktūros: darbo jėgos paklausos didinimas (5 gairė), darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijų gerinimas (6 gairė), darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas (7 gairė), lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu (8 gairė).

Be to, Bendroje užimtumo ataskaitoje aprašoma valstybių narių veikla pagal socialinių rodiklių suvestinės, sukurtos Europos socialinių teisių ramsčio srityje, rodiklius. Europos socialinių teisių ramstis buvo sukurtas 2017 m. lapkričio 17 d. pasirašyta Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinė deklaracija. Juo nustatomi principai ir teisės, taikytini trijose srityse: i) lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, ii) tinkamų darbo sąlygų ir iii) socialinės apsaugos ir įtraukties. Pažangos šiose srityse stebėsena grindžiama išsamia prie Ramsčio dokumentų pridedamos socialinių rodiklių suvestinės analize.

Bendros užimtumo ataskaitos struktūra: įvadiniam (pirmame) skyriuje, siekiant sudaryti bendrą vaizdą, apžvelgiamos pagrindinės darbo rinkos ir socialinės tendencijos Europos Sąjungoje; antrame skyriuje pateikiami svarbiausi Europos socialinių teisių ramsčio socialinių rodiklių suvestinės analizės rezultatai; trečiame skyriuje pateikiamas išsamus svarbiausių rodiklių (įskaitant socialinių rodiklių suvestinės rodiklius) pagal šalis ir valstybių narių politikos, vykdytos pagal užimtumo politikos gaires, aprašas.

¹ 2018 m. liepos mėn. Europos Sąjungos Taryba, siekdama atsižvelgti į Europos socialinių teisių ramstį, priėmė peržiūrėtas užimtumo gaires (2018 m. liepos 16 d. Tarybos sprendimas (ES) 2018/1215 dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių).

SVARBIAUSIA INFORMACIJA

Socialinių rodiklių suvestinės, taikomos pagal Europos socialinių teisių ramstį, srityje Europa daro pažangą. Gerėjant padėčiai darbo rinkoje ir mažėjant skurdui, per pastaruosius metus vidutiniškai pagerėjo 13 iš 14 Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių. Vis dėlto atsigaunanti ekonomika dar nėra vienodai naudinga visiems piliečiams ir šalims. Sunkumų įgyvendinant konkrečius Ramsčio principus kyla daugumoje valstybių narių. Dabartinis ekonomikos pakilimas suteikia galimybę sparčiau įgyvendinti reformas, kuriomis siekiama didinti darbo rinkų ir socialinės apsaugos sistemų įtraukumą, atsparumą ir teisingumą, taip skatinant konvergenciją siekiant geresnių gyvenimo ir darbo sąlygų ES. Tačiau yra rizikos, kad ekonomikos vystymasis sulėtės, todėl valstybės narės turi skubėti išnaudoti visas galimybes.

Toliau sparčiai kuriamos naujos darbo vietos, o užimtumas ES pasiekė rekordinį lygį. 2018 m. II ketv. ES dirbo 239 mln. asmenų – 14 mln. daugiau negu 2013 m. viduryje, kai, krizei pasiekus aukščiausią lygį, buvo nustatytas žemiausias užimtumo lygis. Tuo pačiu laikotarpiu 20–64 m. asmenų užimtumo lygis padidėjo iki 73,2 proc.; pagal dabartines tendencijas ES puikiai sekasi siekti strategijos „Europa 2020“ tikslo iki 2020 m. užtikrinti 75 proc. užimtumo lygį. 2017 m. ir 2018 m. pirmą pusmetį didėjo visų pagrindinių demografinių grupių užimtumas, o labiausiai, kaip ir ankstesniais metais, jis padidėjo vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų grupėje. Vis dėlto iš didelių užimtumo lygio skirtumų ES matyti, kad galima toliau gerinti padėtį, visų pirma tose valstybėse narėse, kurios dar toli gražu nepasiekė nacionalinių strategijos „Europa 2020“ tikslų.

Nedarbas vėl siekia prieškrizinį lygį, tačiau keliose valstybėse narėse tebėra didelis. Laipsniškai atsigaunant darbo rinkai, 2017 m. nedarbo lygis toliau mažėjo ir 2018 m. II ketv. siekė 6,9 proc. Dabar nedarbo lygis – žemiausias per pastaruosius dešimt metų, t. y. daugiau kaip 4 proc. punktais žemesnis už 2013 m. užregistruotą aukščiausią lygį. Euro zonoje, kur nedarbo lygis, 2018 m. II ketv. nukritęs iki 8,3 proc., tebėra vienu proc. punktu aukštesnis už 2008 m. užregistruotą žemiausią lygį. Nedarbo lygis tebėra itin aukštas Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kroatijoje ir Kipre.

Didėjantis užimtumas ir toliau labiau jaučiamas kalbant apie dirbančių asmenų negu apie dirbtų valandų skaičių. 2017 m. bendras ES dirbtų valandų skaičius toliau didėjo, tačiau lėčiau negu bendras užimtumas ir dar nepasiekė 2008 m. lygio. Daug darbuotojų ne visą

darbo dieną dirba ne savo noru (t. y. norėtų dirbti daugiau) – tokių asmenų vis dar 1,3 mln. daugiau negu 2008 m. Tai rodo besitęsiantį darbo rinkos vangumą. Vis dėlto mažėjantis vieno asmens dirbtų valandų skaičius neatsiejamas nuo šio amžiaus pradžioje prasidėjusios struktūrinės tendencijos.

Namų ūkių pajamos toliau didėja beveik visose valstybėse narėse. Remiant didesnės konvergencijos procesą, realios namų ūkių disponuojamosios pajamos vienam gyventojui labiau padidėjo neseniai į Sąjungą įstojusiose valstybėse narėse. Šiuos pokyčius daugiausia nulėmė palankios ekonominės sąlygos, tačiau taip pat ir didesnis socialinių išmokų, įskaitant minimalias pajamas, adekvatumas. Vis dėlto keliose šalyse realios bendrosios disponuojamosios pajamos vienam gyventojui tebėra gerokai mažesnės nei prieš krizę. Namų ūkių pajamos didėjo lėčiau negu BVP – iš to matyti, kad dėl ekonomikos atsigavimo padidėjusių pajamų poveikis namų ūkiuose jaučiamas tik tam tikru mastu. Todėl kyla abejonių dėl pastarojo meto ekonomikos augimo įtraukumo.

2017 m. ne tik sutvirtėjo ekonomika ir atsigavo darbo rinka, bet ir gerokai sumažėjo asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis. Iš skurdo ar socialinės atskirties išsivadavo daugiau kaip 5 mln. asmenų – daugiausia nuo pat ekonomikos atsigavimo pradžios. Šiuos pokyčius daugiausia nulėmė mažėjantis asmenų, patiriančių didelį materialinį nepriteklių ir (arba) gyvenančių labai mažo užimtumo namų ūkiuose, skaičius (palyginti su atitinkamu aukščiausiu lygiu, šių rodiklių vertės sumažėjo atitinkamai 15 ir 8 mln.) Dabar bendras asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius (2017 m. – 113 mln. asmenų, arba 22,5 proc. visų gyventojų) yra mažesnis nei iki krizės. Skaičiavimai rodo, kad ši tendencija turėtų išlikti ir kitais metais. Vis dėlto, norint pasiekti strategijos „Europa 2020“ skurdo ir socialinės atskirties mažinimo tikslą, dar reikia daug nuveikti. Skurdo ar socialinės atskirties rizika labiausiai gresia vaikams, neįgaliesiems ir migrantų kilmės asmenims.

Realiojo darbo užmokesčio augimas 2017 m. sulėtėjo, tačiau 2018 m. vėl paspartėjo. Apskritai darbo užmokestis vis dar didėja lėčiau, negu būtų galima tikėtis atsižvelgiant į teigiamus darbo rinkos ir ekonominės veiklos rezultatus. Kuklių pastarųjų metų darbo užmokesčio dinamiką galima paaiškinti menku produktyvumo augimu, prognozuojama maža infliacija ir išlikusiais darbo rinkos ištekliais. Realiai vidutinis darbo užmokestis daugelyje valstybių narių vis dar nesiekia prieškrizinio lygio, o jo augimas 2017 m., palyginti su produktyvumo augimu, buvo menkesnis. Tai atspindi ilgalaikę tendenciją: 2000–2017 m. ES

vieno darbuotojo sukuriamą realioji pridėtinę vertę padidėjo 15,6 proc., o realus atlyginimas vienam darbuotojui – tik 11,2 proc. Nepaisant šių pokyčių, yra įrodymų, kad, nors yra didelių valstybių narių tarpusavio ir vidaus skirtumų, vyksta darbo pajamų lygio konvergencija.

Darbo užmokesčio (įskaitant minimalųjį) nustatymo struktūros pradeda reaguoti į gerėjančias darbo rinkos sąlygas. Visų pirma, keliose šalyse, dalyvaujant socialiniams partneriams, padidintas teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis. Šie pokyčiai labai svarbūs atsižvelgiant į keliose valstybėse narėse vis dar aukštą dirbančiųjų skurdo lygį, dėl kurio reikia imtis veiksmų mokesčių sistemų modelių ir išmokų adekvatumo srityse. Tokiomis aplinkybėmis svarbu, kad koreguojant minimaliojo darbo užmokesčio lygį būtų vadovaujama skaidriomis ir nuspėjamomis taisyklėmis ir būtų atsižvelgiama į jų poveikį konkurencingumui, darbo vietų kūrimui ir dirbančiųjų skurdui.

Nors darbo vietų nuolat daugėja, kai kurioms grupėms vis dar nepavyksta pasinaudoti ekonomikos atsigavimo teikiama nauda. Darbo vietų skaičiaus augimą 2017 m. daugiausia lėmė moterys, vyresnio amžiaus darbuotojai ir aukštos kvalifikacijos asmenys. Kita vertus, žemos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygis vis dar nesiekia prieškrizinio lygio ir tebėra beveik 30 proc. punktų žemesnis už aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygį. Jaunimo užimtumo lygis didėja, tačiau yra žemesnis negu 2008 m. (2,7 proc. punkto). Iš teigiamų aspektų pažymėtina tai, kad nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių dalis dabar siekia 10,9 proc. ir yra tokia pat, kokia buvo prieš krizę. Migrantų kilmės asmenims kyla su įsidarbinamumu susijusių sunkumų – 2017 m. ES ir ne ES gimusių darbuotojų užimtumo lygio skirtumas siekė 10 proc. punktų (2008 m. – 4,5 proc. punkto). Moterų migrantų atveju atotrūkis itin didelis. Menkiau darbo rinkoje dalyvauja ir neįgalieji, taigi, galimybė pasinaudoti jų gabumais ir toliau iš esmės neišnaudojama.

Moterų dalyvavimo darbo rinkoje lygis ir toliau sparčiai kyla. 2017 m. moterų užimtumo lygis siekė 66,5 proc. ir buvo beveik 5 proc. punktais aukštesnis negu 2008 m. Vis dėlto vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas tebėra didelis, taip pat esama didelių valstybių narių skirtumų. Nors moterys paprastai yra aukštesnės kvalifikacijos ir geriau išsilavinusios negu vyrai, vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas yra didelis ir mažėja tik pamažu. Neproporcingai daug moterų dirba prasčiau apmokamuose sektoriuose ir verčiasi prasčiau apmokamomis profesijomis, taip pat dažniau dirba darbą, kuriam jų įgūdžių lygis yra pernelyg aukštas. Su motinyste ir artimųjų priežiūra susijusių pareigų poveikis tebėra pagrindinis žemesnio užimtumo lygio veiksnys, o nepakankamai išplėtos paslaugos – viena

iš pagrindinių kliūčių, trukdančių moterims dirbti arba grįžti į darbo rinką. Be to, neformaliesiems slaugytojams, kurių dauguma yra moterys, kyla didesnė rizika patirti skurdą ir tapti finansiškai priklausomiems, nes karjeros pertraukos dažnai lemia mažesnes pensijų išmokas. Ne viena valstybė narė ėmėsi veiksmų, siekdama užtikrinti įperkamas ir vienodas galimybes naudotis kokybiškomis vaikų ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis, tačiau tebėra neišspręstų didelių uždavinių. Kai kuriais atvejais būtų naudinga moterims ir vyrams tolygiau paskirstyti mokamas atostogas dėl šeiminių priežasčių. Kelios valstybės narės pritaiko savo mokesčių ir išmokų sistemas, kad būtų pašalinti veiksniai, mažinantys antrojo šeimos nario motyvaciją dirbti. Konkrečių veiksmų, kuriais siekiama mažinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, imtasi tik keliose šalyse.

Per pastarąjį dešimtmetį gerokai pakilo vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis. Kalbant apie 55–64 m. amžiaus asmenų grupę, 2008–2017 m. jis pakilo nuo 45,5 iki 57,1 proc. Vyresnio amžiaus darbuotojai santykinai buvo labiau apsaugoti nuo nuosmukio poveikio, o jų užimtumo lygis per krizę nuolat kilo ir tapo svarbiu darbo rinkos atsigavimo veiksmu. Ilgėjantį darbinį gyvenimą galima pagrįsti keliais veiksniais, įskaitant teisės aktais nustatyto pensinio amžiaus didinimą, palankesnes sąlygas naudotis priežiūros paslaugomis, galimybes dirbti lanksčiomis darbo sąlygomis ir vyresnių žmonių aktyvumo strategijas. Ne viena valstybė narė toliau skatina vyresnio amžiaus darbuotojus dalyvauti darbo rinkoje, be kita ko, remdamos lanksčių išėjimo į pensiją tvarką ir tiek darbdaviams, tiek darbuotojams teikdamos finansines paskatas.

Ne vienoje valstybėje narėje jaunimo padėtis darbo rinkoje toliau gerėja, tačiau jaunimo nedarbas tebėra didelis. Jaunimo (15–24 m. amžiaus asmenų) nedarbo lygis, nors ir nuosekliai mažėja ir jau pasiekė 2008 m. lygį, skirtingose šalyse tebėra labai netolygus, o kai kuriose iš jų – labai aukštas. Vis dar didelė dalis jaunuolių yra ekonomiškai neaktyvūs. 2017 m. visoje ES buvo beveik 6 mln. nesimokančių ir nedirbančių 15–24 m. jaunuolių (NEET). Užsitęsęs jaunuolių pasitraukimas iš darbo rinkos gali turėti neigiamų padarinių potencialiam ekonomikos augimui ir daryti neigiamą poveikį patiems jaunuoliams, pavyzdžiui, gali nuvertėti jų įgūdžiai ir atsirasti didesnė rizika vėliau gyvenime patirti skurdą. Veiksmai, kurių valstybės narės imasi vadovaudamosi Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos, yra pagrindiniai padėties gerinimo veiksniai.

Užtikrinant galimybes dalyvauti kokybiško ir įtraukaus švietimo ir mokymo programose, jaunajai kartai sudaromos sąlygos tapti suinteresuotais ir aktyviais piliečiais ir taip padedama integruotis į darbo rinką ir visuomenę. Europa daro pažangą siekdama 2020 m. tikslo, susijusio su mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimu, kad jų būtų ne daugiau kaip 10 proc., ir beveik pasiekė su aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičiumi susijusį 40 proc. tikslą. Vis dėlto tebėra didelių valstybių narių ir gyventojų grupių (pavyzdžiui, vyrų ir moterų, taip pat ES ir ne ES gimusių asmenų) skirtumų. Susirūpinimą kelia didelė menkus pagrindinius gebėjimus turinčių moksleivių dalis, taip pat stipri mokymosi rezultatų ir socialinės ir ekonominės padėties bei rezultatų darbo rinkoje koreliacija. Valstybės narės imasi veiksmų, kad patobulintų savo švietimo sistemas, visų pirma dar labiau sumažintų mokyklos nebaigusių asmenų skaičių, paskatintų vienodas galimybes ir pagerintų palankių sąlygų neturinčių besimokančių asmenų mokymosi rezultatus. Kai kuriose valstybėse narėse prioritetu laikomos didesnės (ir efektyvesnės) investicijos į švietimo ir mokymo sistemas. Aukštojo mokslo kokybės gerinimas ir jo atitikties darbo rinkos poreikiams didinimas taip pat yra svarbūs valstybių narių darbotvarkių klausimai, ypač tuomet, kai didėja aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičius.

Dėl technologijų pokyčių ir susijusios darbo rinkų pertvarkos labai reikia perkvalifikuoti darbingo amžiaus gyventojus ir kelti jų kvalifikaciją. Kad galėtų prisitaikyti prie sparčiai kintančių aplinkybių, darbuotojams tampa vis svarbiau turėti darbo rinkos poreikius atitinkančią kvalifikaciją. Europos Sąjungoje vienai darbo vietai, kurioje reikalinga žema kvalifikacija, tenka vidutiniškai trys žemos kvalifikacijos suaugusieji. Nepaisant to, žemos kvalifikacijos darbuotojai ir vyresnio amžiaus asmenys gerokai rečiau negu vidutiniškai dalyvauja suaugusiųjų mokymosi programose. Tebėra didelių skaitmeninių įgūdžių skirtumų: daugiau kaip 40 proc. suaugusiųjų ES neturi pagrindinių skaitmeninių įgūdžių, o kai kuriose valstybėse narėse šis skaičius siekia net 70 proc. Tai reiškia, kad daug gyventojų negali naudotis įvairiomis paslaugomis, o tai daro neigiamą poveikį įtraukčiai ir produktyvumui.

Siekdamos padėti besimokantiems asmenims patekti į darbo rinką ir judėti joje, valstybės narės pritaiko savo įgūdžių ugdymo sistemas ir rengia mokymo atitikties darbo rinkos poreikiams didinimo strategijas. Be kita ko, reikia užtikrinti, kad būtų galima lengviau suprasti ir pripažinti gebėjimus ir kvalifikacijas Europoje ir atsižvelgti į neinstitucinį mokymąsi. Peržiūrimos ir atnaujinamos profesinio mokymo sistemos, siekiant didinti jų atitiktį darbo rinkos poreikiams ir pritraukti moksleivių, tačiau tebėra neišspręstų šios srities

problemų. Paskatos palankių sąlygų neturinčių asmenų grupėms dalyvauti suaugusiųjų mokymosi programose, tinkamos gairės ir finansinė parama įmonėms, kad jos galėtų mokyti savo darbuotojus, yra svarbūs politikos svertai, galintys padėti pasiekti geresnių rezultatų. Vadovaudamosi Įgūdžių tobulinimo krypties iniciatyva, valstybės narės toliau didina galimybes žemos kvalifikacijos suaugusiesiems mokytis ir įgyti kvalifikaciją. Paskatos ugdyti skaitmeninius įgūdžius yra vienas iš svarbiausių valstybių narių švietimo ir įgūdžių ugdymo srities prioritetų.

Netipinio užimtumo lygis ES daugmaž stabilus, tačiau keliose valstybėse narėse vis dar reikia spręsti didelės darbo rinkos segmentacijos problemą. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų dalis, palyginti su visais darbuotojais, per pastaruosius metus iš esmės nepasikeitė ir vidutiniškai yra apie 14 proc. Apskritai daugiau kaip pusė pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų, o 12-oje valstybių narių – 70 proc. arba daugiau, taip dirba ne savo noru. Keliose šalyse didelė pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis ir žemas perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių lygis rodo darbo rinkos dualumą. Tai – susirūpinimą keliantis ženklas, nes netipiniams darbuotojams būdinga žemesnė darbo vietos kokybė ir didesnė skurdo rizika. Be to, maždaug ketvirtadalį visų ES savarankiškai dirbančių asmenų galima laikyti pažeidžiamais arba fiktyviais darbuotojais. Remiantis tyrimo rezultatais, asmenų, kurie daugiau nei pusę savo pajamų uždirba iš darbo skaitmeninėse platformose, dalis 2017 m. sudarė kiek daugiau nei 2 proc. Tikėtina, kad ji didės, todėl svarbu šiai sričiai skirti daugiau dėmesio. Kai kuriose valstybėse narėse, siekiant užtikrinti didesnę darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyrą, taip pat išvengti segmentacijos, vykdomos užimtumo apsaugos teisinio reguliavimo srities reformos. Šiuo tikslu, siekiant apibrėžti jų sistemą, tam tikrais atvejais nustatomos griežtesnės naudojimosi terminuotomis darbo sutartimis sąlygos arba išplečiama kolektyvinių derybų taikymo sritis. Keliose valstybėse narėse pradėtos taikyti naujų darbo formų, įskaitant darbą skaitmeninėse platformose ir savarankišką darbą, taisyklės.

Siekiant paremti darbo ieškančius asmenis pereinamaisiais laikotarpiais, labai svarbios yra adekvačios, pagrįstą laikotarpį mokamos ir visiems darbuotojams prieinamos ir kartu su aktyvumo skatinimo priemonėmis skiriamos bedarbio pašalpos. Šių sistemų struktūros valstybėse narėse visais aspektais yra labai nevienodos. Įgyvendinant naujausias šios srities reformas daugiausia dėmesio skiriama pašalpas gaunančių darbo ieškančių asmenų aktyvumo skatinimo reikalavimų griežtinimui, pavyzdžiui, stiprinant prievolę ieškoti darbo ir

priimti naujo darbo pasiūlymą. Susirūpinimą toliau kelia tokie klausimai kaip netipinių darbuotojų aprėptis, nes tokie darbuotojai dažnai negali visapusiškai naudotis esama sistema, ir savarankiškai dirbančių asmenų aprėpties nebuvimas. Šie klausimai taip pat buvo pabrėžti Komisijos pasiūlyme dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių.

Siekiant užtikrinti tinkamai veikiančias ir įtraukias darbo rinkas, labai svarbų vaidmenį atlieka veiksminga aktyvi darbo rinkos politika ir valstybinės užimtumo tarnybos. Įgyvendinant aktyvią darbo rinkos politiką geriau patenkinami darbo rinkos poreikiai, o darbo ieškantiems asmenims suteikiama daugiau galimybių surasti naują darbą. Jos vaidmuo itin svarbus siekiant skatinti ilgalaikių bedarbių integraciją. Valstybinės užimtumo tarnybos – pagrindinės įstaigos, atsakingos už pagalbą bedarbiams susirasti darbą ir aktyvumo skatinimo priemonių pritaikymą. Vis dėlto dalyvavimas ir investicijos į aktyvią darbo rinkos politiką ES yra labai nevienodi. Analogiškai valstybių narių, o kartais ir jų regionų, lygmeniu, esama valstybinių užimtumo tarnybų teikiamos pagalbos ieškant darbo veiksmingumo skirtumų. Daugumoje valstybių narių imamas svarbių priemonių, daugiausia dėmesio skiriant prie individualių poreikių pritaikytų paslaugų teikimui, tačiau keliose valstybėse narėse reikėtų stiprinti jų aktyvios darbo rinkos politikos sistemas. Valstybės narės padarė pažangą įgyvendindamos Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integracijos, tačiau reikia imtis tolesnių veiksmų, siekiant skatinti įvairių subjektų bendradarbiavimą ir plėtoti neaktyvių asmenų informavimo veiklą. Dalyvaudamos Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklo veikloje, šios tarnybos toliau įgyvendina savo suplanuotas reformas. Kai kurios valstybės narės ėmėsi papildomų priemonių, kad paskatintų migrantų (visų pirma pabėgėlių) integraciją į darbo rinką, tačiau sistemingesnio požiūrio trūksta, be to, reikia daugiau investicijų į kvalifikacijos kėlimą ir įgūdžių bei kvalifikacijų pripažinimą, veiksmingą darbo rinkos politiką ir valstybinių užimtumo tarnybų rėmimą.

Pirmą kartą nuo krizės pradžios ES pajamų nelygybė 2017 m. šiek tiek sumažėjo. Tai nulėmė spartesnis mažesnes pajamas gaunančių namų ūkių pajamų didėjimas. Iš to matyti, kad pažeidžiamiausi asmenys pradeda jausti teigiamą ekonomikos atsigavimo poveikį. Atlikti skaičiavimai rodo, kad ši teigiama tendencija išliks daugelyje valstybių narių. Vis dėlto 2017 m. Europos Sąjungoje 20 proc. turtingiausių gyventojų disponuojamosios pajamos buvo 5,1 karto didesnės už 20 proc. skurdžiausių gyventojų disponuojamąsias pajamas (2016 m. – 5,2 karto). Taip pat esama didelių valstybių narių skirtumų. Kai kuriose šalyse pajamų

nelygybė viršija prieš krizę buvusį lygį. Tai dažnai siejama su nelygiomis galimybėmis naudotis švietimo, mokymo ir socialinės apsaugos paslaugomis ir su prastais rezultatais darbo rinkoje. Kai kuriose valstybėse narėse įgyvendinama nelygybės mažinimo politika, visų pirma tobulinant minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo, taip pat mokesčių ir išmokų sistemų struktūras. Siekdamos nutraukti nelygybės perdavimo iš kartos į kartą ciklą, valstybės narės gali imtis tolesnių veiksmų įvairiose srityse, pavyzdžiui, skatinti lygias galimybes švietimo ir mokymo srityje, užtikrinti galimybes naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir kitomis paslaugomis, skatinti lyčių lygybę ir šalinti regionų skirtumus.

2017 m. toliau mažėjo išmatuotas socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui. Šis reiškinys atspindi mažesnę automatinių stabilizavimo priemonių poveikį ekonomikos augimo etapu, nors tebėra didelių valstybių narių skirtumų. Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui mažėjo daugiausia senosiose valstybėse narėse, o naujesnėse valstybėse narėse jis didėjo. Iš to matyti, kad vyksta konvergencija. Bendrą rezultatą lemia pagerėjusios darbo rinkos sąlygos (ir susiję asmenų, kuriems gresia skurdas, ypatumų pokyčiai), taip pat išmokų adekvatumo ir aprėpties pokyčiai (įskaitant tai, kad išmokos kartais nedidėja taip sparčiai kaip pajamos). Kaip matyti iš lyginamosios analizės rezultatų, minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumas valstybėse narėse labai nevienodas.

Valstybės narės toliau imasi priemonių socialinės apsaugos sistemoms modernizuoti, didindamos išmokų ir paslaugų aprėptį ir adekvatumą. Siekiama padidinti socialinės apsaugos galimybes – visų pirma pagal nestandartines sutartis dirbantiems darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims, kurių apsauga ir toliau lieka fragmentuota. Taip pat nustatomos tam tikros naujovės, susijusios su naujomis darbo formomis. Toliau didinamas tam tikrų išmokų adekvatumas, tačiau kai kuriais atvejais neišvengta vėlavimo. Kelios valstybės narės tobulina savo minimalių pajamų sistemas, šiuo tikslu pagal aktyvios įtraukties metodą tinkamo lygio paramą derindamos su galimybėmis gauti reikalingų prekių ir paslaugų ir su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką. Kai kurios valstybės narės stiprina integruoto paslaugų (pavyzdžiui, socialinės paramos, užimtumo ir kitų socialinių paslaugų) teikimo metodus. Tais atvejais, kai su būstu susijusios išlaidos sudaro didelę daugelio namų ūkių pajamų dalį, o benamių skaičius nemažėja, kai kurios valstybės narės pradeda įgyvendinti reformas, kuriomis siekiama suteikti daugiau galimybių aprūpinti būstu, šiuo tikslu teikiant paskatas arba taikant prevencines priemones.

Akivaizdu, kad, atsižvelgiant į demografinius pokyčius ir ilgėjančių tikėtiną gyvenimo trukmę, reikia atitinkamai pritaikyti pensijų, sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros sistemas. Gyventojams senėjant, didėja ilgalaikės priežiūros ir sveikatos priežiūros paslaugų paklausa ir keičiasi poreikiai. Numatoma, kad per ateinančius penkis dešimtmečius vyresnių kaip 80 m. europiečių skaičius padidės du kartus. 2050 m. vyresnių kaip 65 m. ir darbingo amžiaus (15–64 m.) asmenų santykis bus vienas ir du (šiuo metu – vienas ir trys). Santykis mažėja jau dabar. Priemonės, kuriomis siekiama didinti finansinį pensijų sistemų tvarumą, tebėra vienas iš svarbiausių daugelio valstybių narių prioritetų, vis svarbiau tampa užtikrinti pensijų adekvatumą. Pensijų pajėgumas pakeisti pajamas ir užkirsti kelią skurdui valstybėse narėse yra labai nevienodas. Valstybės narės vis dažniau imasi priemonių, kad išsaugotų pensijų adekvatumą minimaliomis garantijomis ir išmokų indeksavimu, skatina lanksčias išėjimo į pensiją sąlygas, pritaiko pensijų kaupimo taisykles prie atitinkamų darbuotojų kategorijų ir plečia papildomų pensijų vaidmenį.

Didesnės galimybės naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis, taip pat jų veiksmingumo didinimas yra pagrindinis valstybėse narėse vykdomų reformų principas. Kai kuriems europiečiams sveikatos priežiūros paslaugų kaina ir laukimo laikas tebėra didelės kliūtys, trukdančios naudotis tokiomis paslaugomis. Todėl daugelyje valstybių narių, įgyvendinant sveikatos priežiūros sistemų reformas, daugiausia dėmesio skiriama jų veiksmingumo didinimui, šiuo tikslu geriau koordinuojant veiksmus ir suteikiant svarbesnį vaidmenį pirminei sveikatos priežiūrai ir prevencijai. Imamasi priemonių sveikatos priežiūros darbuotojų mokymui tobulinti ir jų darbo sąlygoms gerinti. Kalbant apie ilgalaikę priežiūrą, ją dažniausiai teikia šeimos nariai, nes daugumoje valstybių narių nėra pakankamų sistemų, kurios padėtų patenkinti pagyvenusių asmenų priežiūros poreikius. Dabartinėmis reformomis siekiama derinti valdžios institucijų paramos neformaliesiems slaugytojams ir slaugytojams artimiesiems sistemą su bendruomenėse ir institucijose teikiamų paslaugų tinklu, itin daug dėmesio skiriant tvarumo klausimams, kurie dabartinių demografinių sunkumų kontekste yra labai svarbūs.

Tinkamai veikiantis socialinis dialogas – viena iš pagrindinių Europos socialinės rinkos ekonomikos dalių. Jis padeda didinti socialinę sanglaudą ir mažinti konfliktus visuomenėje, o tai naudinga darbuotojams, darbdaviams ir vyriausybėms. Socialinių partnerių dalyvavimas rengiant reformas gali padėti gerinti jų rengimą ir įgyvendinimą, didinti piliečių atsakomybę ir galiausiai pasiekti geresnių socialinių ir ekonominių rezultatų. Vis dėlto, socialinių

partnerių dalyvavimo mastas ir poveikis valstybėse narėse gerokai įvairuoja ir kai kuriais atvejais yra menkas. Nors socialinio dialogo praktikai universalaus modelio pritaikyti negalima, akivaizdu, kad tam tikrose valstybėse narėse esama galimybių stiprinti socialinių partnerių gebėjimus ir jiems užtikrinti tinkamą aiškių ir laiku rengiamų konsultacijų, įskaitant visais esminiais Europos semestro etapais, sistemą. O pilietinės visuomenės organizacijų patirtis gali atlikti ir atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant, kad reformos būtų rengiamos ir įgyvendinamos veiksmingai. Visuomeninių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo mastas valstybėse narėse gerokai įvairuoja, o kai kuriose iš jų trūksta pajėgumų, kad būtų galima aktyviai dalyvauti politikos diskusijose.

1. DARBO RINKOS IR SOCIALINIŲ TENDENCIJŲ BEI UŽDAVINIŲ EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA

Šiame skyriuje pateikiama darbo rinkos ir socialinių tendencijų bei uždavinių Europos Sąjungoje apžvalga, taip pat išsamus analitinis pagrindinių užimtumo ir socialinės politikos sričių vertinimas.

1.1 Darbo rinkos tendencijos

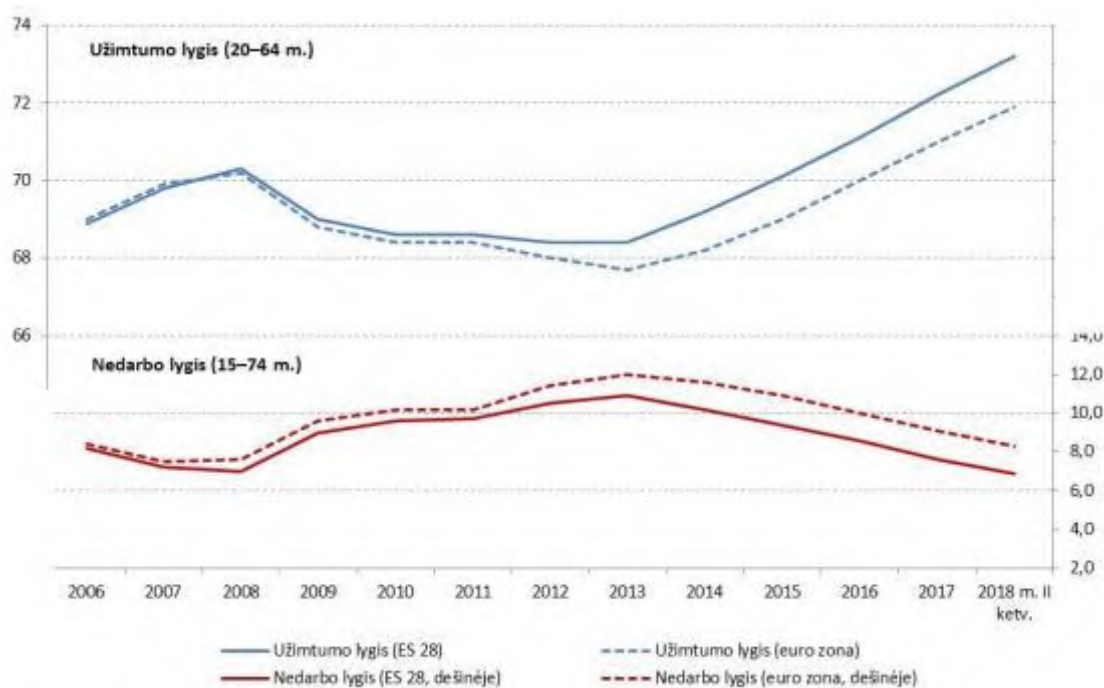
Darbo rinkos sąlygos toliau gerėja, o užimtumas ES pasiekė beprecedentį lygį. 2017 m. ne tik sparčiai augo ES ekonomika (2,4 proc.), bet ir dirbančių asmenų skaičius padidėjo 1,6 proc. – tai yra didžiausias metinis augimo tempas nuo pat ekonomikos atsigavimo pradžios. 2018 m. pirmuosius du ketvirčius bendras užimtumas toliau didėjo – dirbančiųjų skaičius pasiekė 238,9 mln.², t. y. maždaug 3,2 mln. daugiau negu prieš metus. Tai – aukščiausias kada nors ES pasiektas lygis. Nuo 2013 m. vidurio, kai pradėjo kilti užimtumo lygis, sukurta daugiau kaip 14 mln. papildomų darbo vietų.

20–64 m. asmenų užimtumo lygis nuolat kyla, taigi artėjama prie strategijos „Europa 2020“ tikslo. Užimtumo lygis kilo šiek tiek sparčiau negu 2016 m.: 2017 m. jis išaugo 1,1 proc. punkto iki 72,2 proc. ir 2018 m. pirmuosius du ketvirčius toliau didėjo iki 73,2 proc. (1 pav.). Jei ši teigiama tendencija išlaikys dabartinį tempą, ES bus tinkamai pasirengusi pasiekti strategijos „Europa 2020“ tikslą užtikrinti 75 proc. užimtumo lygį. Padėtis toliau gerėja ir euro zonoje, kur 2018 m. II ketv. užimtumas pasiekė aukščiausią lygį – 71,9 proc. Šiuos teigiamus pokyčius sutvirtina nuolat stiprėjanti aktyvesnio dalyvavimo darbo rinkoje tendencija. 2018 m. II ketv. 15–64 m. asmenų ekonominio aktyvumo lygis pasiekė rekordinį 73,8 proc. lygį (euro zonoje – 73,5 proc.). Ekonominio aktyvumo lygis ES kilo nuolat, netgi per krizę, taigi mažėja atotrūkis nuo Jungtinių Amerikos Valstijų. 2017 m. darbo jėgos aktyvumo lygį kelti ir toliau padėjo vyresnio amžiaus darbuotojai ir moterys.

² Bendro užimtumo duomenys – iš nacionalinių sąskaitų (vidaus sąvoka), kiti duomenys – iš Darbo jėgos tyrimo. Šiame skyriuje pateikiami pagal sezoną pakoreguoti ketvirčio duomenys.

Šiuo metu nedarbo lygis vėl siekia prieš krizę buvusį lygį. Nuolat augo naujų darbo vietų skaičius, todėl nedarbo lygis toliau mažėjo ir 2018 m. II ketv. nukrito iki 6,9 proc. Tokio lygio ES neužregistruota nuo 2018 m. II ketv., ir dabar jis 4 proc. punktais žemesnis negu 2013 m., kai buvo pasiektas žemiausias lygis. Kiek mažesnė pažanga padaryta euro zonoje, kur nedarbo lygis, 2018 m. II ketv. siekęs 8,3 proc., tebėra vienu proc. punktu aukštesnis už 2008 m. užregistruotą žemiausią lygį. Šios teigiamos tendencijos siejamos su nuolatiniu ilgalaikio nedarbo lygio (t. y. bent metus nedirbančių asmenų dalies, palyginti su visais ekonomiškai aktyviais gyventojais) mažėjimu, kuris ES kasmet mažėjo po 0,5 proc. punkto ir 2018 m. II ketv. siekė 3 proc. (euro zonoje – 3,9 proc.). Nors per pastaruosius metus nedarbas (įskaitant ilgalaikį nedarbą) sumažėjo visose valstybėse narėse, tebėra didelių pavienių valstybių narių nedarbo lygio skirtumų (kaip nurodyta 3.1.1 skirsnyje) – kai kuriose iš jų dar toli gražu nepasiektas prieš krizę buvęs žemiausias lygis.

1 pav. Užimtumo ir nedarbo lygis ES ir euro zonoje

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Pastaba. Pagal sezoną pakoreguoti 2018 m. II ketv. duomenys.

Jaunimo nedarbas taip pat toliau sparčiai mažėja – kasmet po 1,8 proc. punkto iki 15,2 proc. 2018 m. II ketv. (euro zonoje – 16,9 proc.). Šis lygis – toks pat kaip prieš pat krizę (2008 m. II ketv.) pasiektas žemiausias lygis ir šiuo metu beveik 9 proc. punktais žemesnis už

2013 m. užregistruotą aukščiausią lygį. Vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse jaunimo nedarbo lygis tebėra aukštas – Ispanijoje, Italijoje ir Graikijoje jis viršija 30 proc. (žr. 3.2.1 skirsnį). Kalbant apie nedirbančius ir nesimokančius 15–24 m. jaunuolius (NEET), padėtis nuolat gerėja – tokių asmenų skaičius 2017 m. sumažėjo 0,6 proc. punkto iki 10,9 proc.; panašus lygis buvo užregistruotas ir 2008 m.

Mažėjanti jaunimo nedarbą atspindi analogiškai didėjantis jaunuolių išsilavinimas – 18–24 m. mokyklos nebaigusių asmenų skaičius, kuris pastarąjį dešimtmetį nuolat mažėjo, 2017 m. sumažėjo dar 0,1 proc. punkto iki 10,6 proc. Tai reiškia, kad strategijos „Europa 2020“ tikslas užtikrinti, kad tokių asmenų būtų ne daugiau kaip 10 proc., yra beveik pasiektas, tačiau tą skaičių reikėtų mažinti toliau³. Toliau nuolat didėjo aukštąjį išsilavinimą įgyjančių 30–34 m. asmenų dalis – 2017 m. tokių asmenų buvo 39,9 proc., o tai reiškia, kad beveik pasiektas strategijos „Europa 2020“ tikslas užtikrinti, kad aukštąjį išsilavinimą įgytų 40 proc. asmenų.

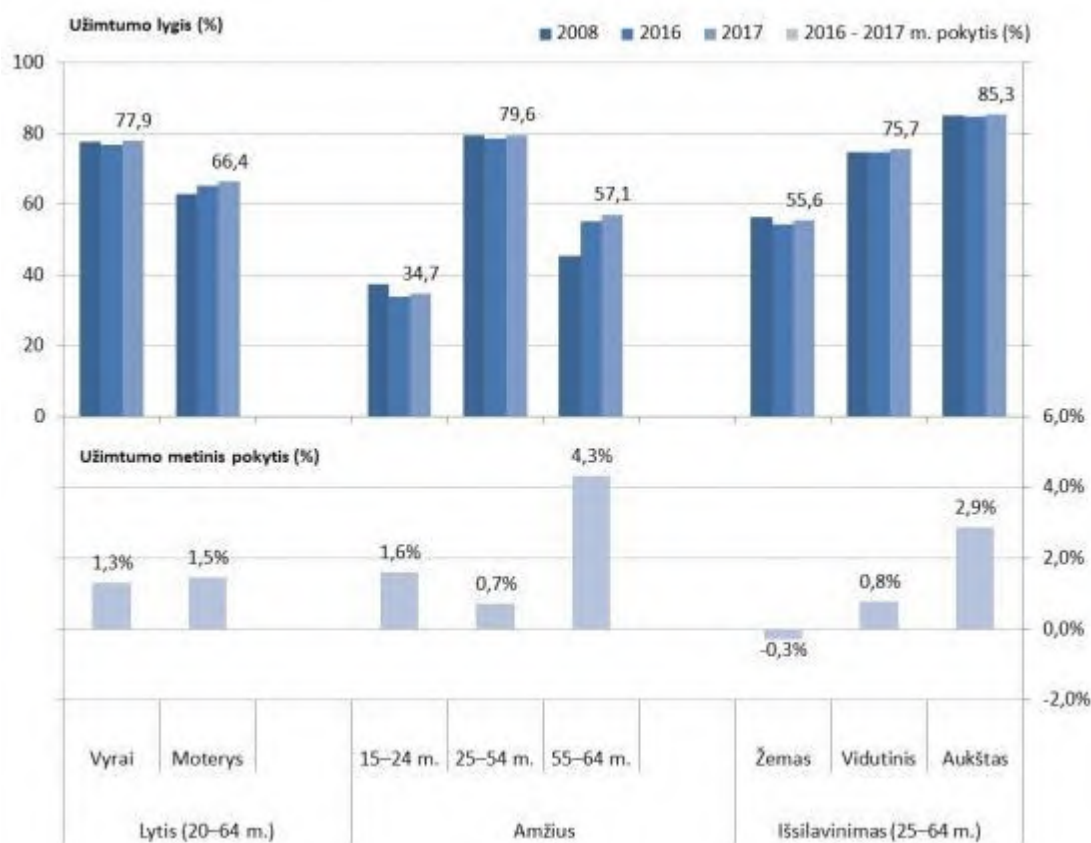
Ekonomikos atsigavimas ir toliau labiau jaučiamas kalbant apie dirbančiųjų negu apie dirbtų valandų skaičių. 2017 m. bendras dirbtų valandų skaičius ES padidėjo 1,2 proc., taigi 2015 m. išryškėjusi teigiama tendencija nesikeičia. Nepaisant to, bendras dirbtų valandų skaičius nedidėjo taip sparčiai kaip užimtumo lygis (kuris padidėjo 1,6 proc.; žr. pirmiau), o tai reiškia, kad sumažėjo vieno gyventojų dirbtų valandų skaičius. Bendras dirbtų valandų skaičius dar nepasiekė 2008 m. užregistruoto aukščiausio lygio. Iš to matyti besitęsianti darbo rinkos stagnacija, apie kurią byloja ir kiti rodikliai. 2017 m. buvo beveik 9 mln. darbuotojų, kurie darbą ne visą darbo dieną dirbo ne savo noru (t. y. jie būtų norėję dirbti daugiau). Šis skaičius, palyginti su 2013 m., kai tokių darbuotojų buvo daugiausia (10,3 mln.), mažėja, tačiau vis dar 1,3 mln. viršija 2008 m. lygį. Kalbant apie ilgesnį laikotarpį, nežymi darbo laiko dinamika taip pat yra struktūrinių pokyčių, susijusių su per pastaruosius 15 metų vis dažnesniu darbu ne visą darbo dieną ir besikeičiančiais darbuotojų darbo laiko tvarkos prioritetais, atspindys. Todėl nuo 2000 m. vieno asmens dirbtų valandų skaičius nuolat nežymiai mažėjo⁴.

³ 2017 m. lapkričio 14 d. komunikate „Europinės tapatybės stiprinimas per švietimą ir kultūrą“ (COM(2017) 673 *final*) Komisija nurodė turinti didelių užmojų tikslą – kad 2025 m. mokyklos nebaigiančių asmenų būtų ne daugiau kaip 5 proc.

⁴ Daugiau informacijos žr. Europos Komisija (2018 m.) „Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2018“.

2017 m. kilo visų pagrindinių demografinių grupių užimtumo lygis. Kaip ir praėjusiais metais, labiausiai padidėjo vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojų užimtumas (2 pav.): 2017 m. šios amžiaus grupės dirbančiųjų skaičius padidėjo 4,3 proc., o užimtumo lygis pasiekė aukščiausią kada nors buvusį lygį – 57,1 proc. (t. y. beveik 12 proc. punktų daugiau negu 2008 m.). Dirbančių jaunuolių (15–24 m.) skaičius didėjo šiek tiek sparčiau negu 2016 m. (1,6 proc., palyginti su 1,3 proc.). Vis dėlto jaunimo užimtumo lygis dar neatsigavo nuo krizės poveikio – 2017 m. jis siekė 34,7 proc. ir tebėra 2,7 proc. punkto žemesnis už 2008 m. lygį. Nepaisant to, atsižvelgiant į stabilų ekonominio aktyvumo lygį (2017 m. – 41,7 proc., 2016 m. – 41,6 proc.), didėjant užimtumo lygiui nuolat mažėjo šios amžiaus grupės nedarbas. 2017 m. moterų užimtumo lygis didėjo šiek tiek sparčiau negu vyrų užimtumo lygis (atitinkamai 1,5 ir 1,3 proc.). Vis dėlto vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas beveik nepasikeitė ir yra 11,5 proc. punkto (t. y. 0,1 proc. punkto mažiau nei 2016 m.), tačiau yra gerokai mažesnis negu prieš krizę – 2008 m. jis siekė 15 proc. punktų. 2017 m. ne ES gimusių 20–64 m. asmenų užimtumo lygis padidėjo 1,7 proc. punkto iki 63 proc., tačiau tebėra 10 proc. punktų žemesnis už ES gimusių asmenų užimtumo lygį. Kalbant apie moteris, šis skirtumas dar didesnis (apie 14 proc. punktų).

2 pav. Įvairių ES gyventojų grupių užimtumo lygis ir užimtumo augimas

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Atsigaunant ekonomikai, daugėja joje dalyvaujančių aukštos kvalifikacijos darbuotojų.

2017 m. dirbančių aukštąjį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus grupės asmenų skaičius padidėjo 2,9 proc., taip pat, nors ir nedaug (0,8 proc.), padaugėjo dirbančių vidutinės kvalifikacijos darbuotojų (t. y. vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų). O štai dirbančių žemos kvalifikacijos darbuotojų (t. y. pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą įgijusių asmenų) skaičius sumažėjo 0,4 proc. Kadangi, visuomenei senėjant ir didesniai jaunosios kartos atstovų skaičiui įgyjant aukštąjį išsilavinimą, bendras 25–64 m. žemos kvalifikacijos darbuotojų skaičius mažėja (palyginti su 2016 m., sumažėjo 2,7 proc.), šios amžiaus grupės užimtumo lygis 2016–2017 m. faktiškai padidėjo nuo 54,3 iki 55,6 proc. 2016–2017 m. žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo lygio skirtumas sumažėjo nuo 30,5 iki 29,7 proc. punkto, tačiau tebėra labai didelis; iš to matyti, kad galima imtis veiksmų mažiau išsilavinusių asmenų įsidarbinamumui didinti. Išsamios kiekvienos valstybės narės tendencijos pateikiamos tolesniuose šios ataskaitos skyriuose.

Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų skaičius, palyginti su visais dirbančiais, 2017 m. beveik nepakito, o darbą ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų skaičius nežymiai sumažėjo. Pastarųjų metų tendencijos rodo, kad atsigauant ekonomikai skatinama kurti darbo vietas, kuriose dirbama pagal neterminuotas ir terminuotas sutartis, – jų skaičius 2017 m. padidėjo atitinkamai apie 2,7 mln. ir 0,8 mln. (atitinkamai 1,7 ir 2,9 proc.). Vis dėlto, palyginti su visais dirbančiais, pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių 15–64 m. amžiaus grupės darbuotojų dalis beveik nepakito – padidėjo vos 0,1 proc. punkto iki 14,3 proc. Antrus metus iš eilės darbą ne visą darbo laiką dirbančių 15–64 m. amžiaus grupės darbuotojų dalis mažėjo tik nežymiai (2017 m. – 0,1 proc. punkto iki 19,4 proc.) ir tebėra beveik 2 proc. punktais didesnė nei 2008 m. Kita vertus, kaip minėta pirmiau, smarkiai mažėja ne savo noru darbą ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų dalis (2016–2017 m. sumažėjo nuo 21,1 iki 19,8 proc.), nors tebėra didelė. Savarankiškai dirbančių 15–64 m. asmenų dalis, palyginti su visais dirbančiais, 2017 m. toliau lėtai sumažėjo iki 13,7 proc. (2016 m. buvo 14,0 proc., o 2013 m. – 14,4 proc.).

Kalbant apie sektorių pokyčius, užimtumo lygis ir toliau didėjo paslaugų sektoriuje.

Pagal pastarųjų metų tendenciją daugiausia darbo vietų sukurta paslaugų sektoriuje⁵ (remiantis nacionalinėmis sąskaitomis, 2017 m. įdarbinta dar 2,8 mln. asmenų, t. y. 1,6 proc. daugiau nei 2016 m.). 2008–2017 m. dirbančiųjų paslaugų sektoriuje dalis ES nuolat didėjo (nuo 70,1 iki 73,9 proc.). Statybos sektoriuje užimtumo lygis padidėjo 2 proc. – tai yra didžiausias užregistruotas užimtumo padidėjimas nuo ekonomikos nuosmukio pradžios, kuriuo įtvirtinamas 2015 m. prasidėjęs ekonomikos atsigavimas. Vis dėlto dirbančiųjų šiame sektoriuje skaičius vis dar beveik 15 proc. mažesnis negu 2008 m. Pramonės sektoriuje taip pat matyti tvirto augimo požymių (užimtumas padidėjo 1,5 proc. – daugiausia nuo 2007 m.). Galiausiai užimtumas žemės ūkyje, ilgai ir nuolat mažėjęs, 2017 m. padidėjo 0,3 proc.

1.2 Socialinės tendencijos

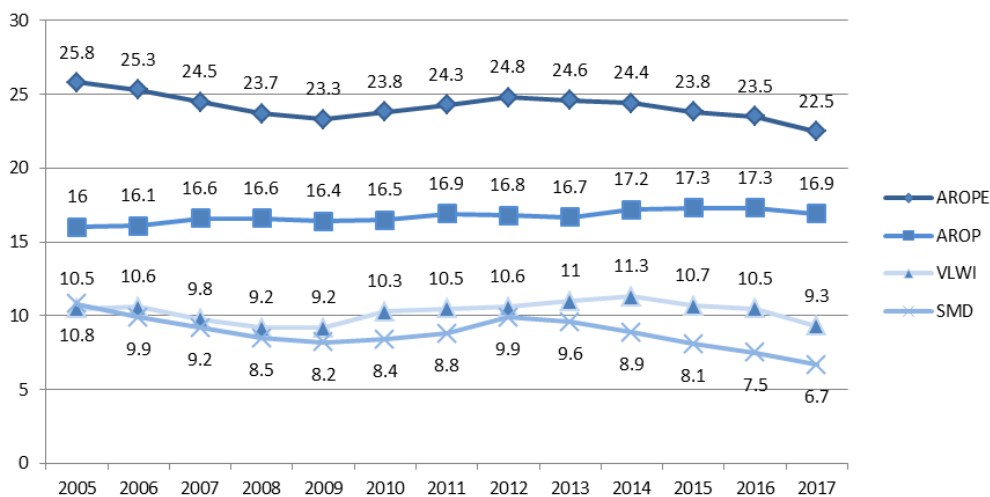
Asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis (angl. AROPE⁶)⁷, skaičius 2017 m. gerokai sumažėjo ir dabar nesiekia prieš krizę buvusio lygio. Didėjant užimtumui ir

⁵ Paslaugų sektoriuje didžiausias padidėjimas užregistruotas informacinių ir ryšių technologijų, taip pat profesinės, mokslinės ir techninės veiklos ir administracinės ir aptarnavimo veiklos srityse (2017 m. atitinkamai 3,4 ir 2,9 proc.). O štai finansinių ir draudimo paslaugų srityje darbo vietų skaičius sumažėjo 0,7 proc.

⁶ Asmenys, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis (angl. AROPE), – tai žmonės, kuriems kyla skurdo rizika (angl. AROP), kurie patiria didelį materialinį nepriteklį (angl. SMD) ir (arba) gyvena labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (angl. VLWI).

disponuojamosioms pajamoms, 2017 m. šis rodiklis mažėjo penktus metus iš eilės – dabar asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, yra 113 mln. (22,5 proc. visų gyventojų). Taigi, 2017 m. tokių asmenų ES buvo 5 mln. mažiau negu prieš krizę (2008 m.), o nuo 2012 m., kai tokių asmenų buvo daugiausia, jų skaičius sumažėjo beveik 11 mln. Vis dėlto, atsižvelgiant į krizės nulemtą ekonomikos nuosmukį, strategijos „Europa 2020“ skurdo mažinimo tikslą – nuo 2008 m. sumažinti skurdą ar socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičių 20 mln. – pasiekti tebėra sudėtinga. Bendra šio rodiklio vertė sumažėjo todėl, kad, nors ir nevienodai, sumažėjo visų trijų jo sudedamųjų dalių vertės (žr. toliau ir 3 pav.).

3 pav. Gyventojų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis ir šio rodiklio sudedamosios dalys (proc.), 2005–2017 m.

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Pastaba. Paaiškinimas pateikiamas 6 išnašoje.

Labai smarkiai sumažėjo didelį materialinį nepriteklių patiriančių asmenų skaičius – šis rodiklis dabar dar žemesnis nei pastaraisiais metais; iš to matyti, kad gyvenimo lygis

Asmenys, kuriems kyla skurdo rizika, yra žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos neviršija 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos (todėl šis rodiklis yra skurdžių pajamų rodiklis).

Asmenys patiria didelį materialinį nepriteklių, jeigu gyvena namų ūkiuose, kuriuose negali sau leisti bent keturių iš šių dalykų: 1) laiku sumokėti būsto nuomos, hipotekos paskolos ir (arba) komunalinių mokesčių; 2) pakankamai šildyti būstą; 3) apmokėti nenumatytų išlaidų; 4) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar lygiavertio baltyminio maisto; 5) vieną savaitę per metus atostogauti ne namuose; 6) asmeninėms reikmėms naudotis automobiliu; 7) turėti skalbyklės; 8) turėti spalvoto televizoriaus; 9) turėti telefono.

Asmenys, gyvenantys labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose (t. y. namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo), – tai žmonės iki 59 metų, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose darbingo amžiaus (18–59 m.) suaugusieji praėjusiais metais išnaudojo mažiau nei 20 proc. visų savo darbo galimybių.

⁷ ES SPGS pajamų statistika grindžiama ankstesnių mokestinių metų duomenimis, išskyrus Jungtinę Karalystę (tyrimo vykdymo metų pajamos) ir Airiją (12 mėn. prieš tyrimą pajamos).

kyla. 2017 m. daugiau kaip 3 mln. asmenų išsivadavo iš didelio materialinio nepritekliaus, taigi bendras su šiuo reiškiniu susiduriančių asmenų skaičius sumažėjo iki 34,8 mln., arba 6,9 proc. ES gyventojų (0,6 proc. punkto mažesnis negu 2017 m. ir nesiekia 2008 m. lygio). Jau penktus metus iš eilės padėtis sparčiai taisyti ir tai rodo, kad gerėja namų ūkių materialinė padėtis. Nepaisant šių teigiamų pokyčių, tebėra didelių skirtumų tarp valstybių narių (žr. 3.4 skyrių).

Užimtumo lygiui pakilus iki rekordinių aukštumų, asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, skaičius 2017 m. sumažėjo 3,7 mln. Gyventojų iki 59 metų amžiaus grupėje, tokių asmenų dalis 2016–2017 m. sumažėjo nuo 10,5 iki 9,3 proc. ir pirmą kartą nuo 2009 m. neviršija 10 proc. Vis dėlto tokių asmenų dalis ir skaičius tebėra didesni negu prieš krizę.

Nuo ekonomikos krizės pirmą kartą sumažėjo gyventojų, kuriems gresia skurdas, dalis. Asmenų, kuriems gresia skurdas, skaičius iki 2014 m. didėjo, o per kitus dvejus metus rodiklis stabilizavosi. 2017 m. šis rodiklis sumažėjo 0,4 proc. punkto (arba beveik 2 mln. asmenų) iki 16,9 proc. – 2017-ieji buvo pirmieji metai po krizės, kuriais nepasiturinčių namų ūkių pajamos didėjo sparčiau negu pajamų mediana. Iš naujausių Eurostato išankstinių įverčių⁸ matyti, kad ši skurdo lygio mažėjimo tendencija turėtų išlikti. Tačiau ketvirtus metus iš eilės kyla labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenančių asmenų skurdo rizikos lygis, kuris dabar yra kaip niekada aukštas ir siekia 62,3 proc. Iš to matyti, kad keliose šalyse socialinės išmokos tebėra neadekvačios – šią tendenciją turėtų stebėti Socialinės apsaugos komitetas⁹.

Nors asmenų, kuriems gresia skurdas, dalis iš esmės mažėja, dirbančiųjų skurdas tebėra didelis. 2017 m. 9,6 proc. dirbančiųjų namų ūkio pajamos neviršijo 60 proc. šalies medianos. Šis skaičius nepasikeitė nuo 2016 m. ir vis dar gerokai viršija 2008 m. lygį (8,5 proc.). Dirbančiųjų skurdo lygis iki šiol didėjo tiek visą, tiek ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų grupėse, nors pastariesiems ir toliau kyla daug didesnė skurdo rizika (atitinkamai 8,0 ir 15,8 proc.). Ši tendencija itin didelį poveikį daro jaunesniems darbuotojams (iki 30 metų) – jie, palyginti su 30 metų ir vyresniais darbuotojais, susiduria su didesne ir vis

⁸ ES SPGS duomenys daugumoje valstybių narių grindžiami praėjusiais metais fiksuotomis pajamomis (t. y. 2017 m. SPGS grindžiama 2016 m. pajamomis, taip pat žr. 7 išnašą). Eurostato skelbiami išankstiniai statistikos įverčiai rodo, kad skurdo rizikos rodiklis (ir pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)) daugumoje valstybių narių turėtų gerėti ir 2017 m. pajamų atveju (t. y. 2018 m. rodikliai).

⁹ Socialinės apsaugos komiteto 2018 m. metinė ataskaita.

didėjančia skurdo rizika. Socialinės apsaugos komitetas nustatė, kad dirbančiųjų skurdo tendencijas reikėtų stebėti tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu¹⁰.

Pažeidžiamiausių asmenų skurdo rodikliai šiek tiek gerėja, taigi ankstesnės tendencijos keičiasi. Skurdo gylis – rodiklis, kuriuo įvertinama, kiek asmenys, kuriems gresia skurdas, yra nutolę nuo skurdo ribos, 2017 m. sumažėjo. Jis sumažėjo nedaug – nuo 25 iki 24,7 proc. ir tebėra gerokai didesnis nei prieš krizę. Iš to matyti, kad pažeidžiamiausių asmenų pajamos pamažu didėja. Kalbant apie bedarbius, jų skurdo rizikos lygis sumažėjo pirmą kartą po krizės, tačiau vis dar siekia 48 proc. ir tebėra kone rekordinio lygio.

Nepaisant bendro padėties gerėjimo, vaikų skurdo ar socialinės atskirties rizika tebėra didelė. Vaikų (iki 17 metų) skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis toliau mažėja (2017 m. sumažėjo nuo 26,4 iki 24,5 proc.) ir yra gerokai žemesnis už prieškrizinį lygį. Vis dėlto skurdas ar socialinė atskirtis vis dar gresia 62,9 proc. vaikų, kurių tėvai yra nekvalifikuoti, ir tik 9 proc. vaikų, kurių tėvai turi aukštą kvalifikaciją. Ne ES gimusių asmenų vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis po krizės didėjo ir 2017 m. siekė 34,5 proc. Tai daugiau nei dvigubai didesnis rodiklis, palyginti su ES gimusių asmenų vaikais. Vienas iš pagrindinių vaikų skurdo veiksnių yra didėjantis vienišo tėvo arba motinos namų ūkių skaičius – tokiuose namų ūkiuose gyvenančių asmenų dalis 2011–2016 m. padidėjo nuo 4,4 iki 4,8 proc. ES gyventojų (tačiau 2017 m. sumažėjo iki 4,3 proc.). Iš vienišo tėvo arba motinos namų ūkio kilusių vaikų skurdo rizikos lygis du kartus viršija visų vaikų skurdo rizikos lygio vidurkį, ir šis skirtumas toliau didėja.

Namų ūkių pajamos toliau didėja, tačiau ne taip sparčiai, kaip auga visa ekonomika. Iki 2017 m. bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos didėjo ketverius metus iš eilės ir dabar gerokai viršija 2008 m. lygį, tačiau metinis padidėjimas vis dar atsilieka nuo BVP augimo (per metus iki 2017 m. bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos padidėjo mažiau nei 1 proc., o realusis BVP vienam gyventojui tuo pačiu laikotarpiu išaugo 2,2 proc.). Iš to matyti, kad namų ūkių pajamos nedidėja taip sparčiai kaip visos ekonomikos pajamos. Kaip nurodyta 3.4 skyriuje, keliose valstybėse narėse realiosios bendros disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui vis dar yra mažesnės nei prieš krizę.

Pajamų nelygybės didėjimo po krizės tendencija 2017 m. ėmė silpnėti, tačiau ankstesnis lygis dar nepasiektas. 20 proc. turtingiausių namų ūkių valstybėse narėse gaunamos pajamos

¹⁰ Socialinės apsaugos komiteto 2018 m. metinė ataskaita.

vidutiniškai daugiau kaip penkis kartus viršija 20 proc. skurdžiausių namų ūkių gaunamas pajamas. 2008–2016 m. pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20) padidėjo nuo 5,0 iki 5,2. Tačiau, be kita ko, nulėmė tokie veiksniai kaip prastos darbo rinkos sąlygos ir nedidėjančios pajamos, ypač kalbant apie mažiausias pajamas gaunančius asmenis. 2017 m. šis santykis pradėjo mažėti ir ES vidutiniškai siekė 5,1. Iš naujausių Eurostato išankstinių įverčių matyti, kad šis santykis turėtų ir toliau mažėti.

2. PAVYZDŽIAI IŠ SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖS

Europos socialinių teisių ramstis, sukurtas 2017 m. lapkričio 17 d. pasirašyta Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucine deklaracija, nustato pagrindinius principus ir teises, kuriuos įgyvendinant siekiama sąžiningų ir sklandžiai veikiančių darbo rinkų ir socialinės apsaugos sistemų. Ramstis veikia kaip atnaujinto proceso, kuriuo siekiama geresnių socialinių ir ekonominių sąlygų konvergencijos valstybėse narėse, kelrodis.

Prie Europos socialinių teisių ramsčio pridedama Socialinių rodiklių suvestinė, skirta veiklos rezultatams ir tendencijoms valstybėse narėse stebėti¹¹. Šioje suvestinėje pateikiama įvairių (esminių ir antrinių) rodiklių, padedančių vertinti valstybių narių veiklą ir pasiekimus užimtumo ir socialinėje srityse pagal tris plačius aspektus, nustatytus Socialinio ramsčio dokumentuose: i) lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti, ii) dinamiškų darbo rinkų ir tinkamų darbo sąlygų ir iii) viešosios paramos / socialinės apsaugos ir įtraukties. Nuo 2018 m. į Bendrą užimtumo ataskaitą įtraukiama Socialinių rodiklių suvestinė, kurios rezultatai, susiję su esminiais rodikliais, apibendrinami šiame skyriuje. Analizė pateikiama platesniame reformų kontekste, aprašomame 3 skyriuje.

2.1 *Plačiau apie suvestinę*

Socialinių rodiklių suvestinė yra svarbiausia užimtumo ir socialinių tendencijų stebėsenos ir konvergencijos siekiant geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų stebėsenos priemonė. Visų pirma ji padeda stebėti padėtį valstybėse narėse pagal išmatuojamus ramsčio aspektus ir papildo esamas stebėsenos priemones, tokias kaip Užimtumo rodiklių apžvalga ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalga¹². Ją sudaro 14 esminių rodiklių, kuriais vertinamos bendros užimtumo ir socialinės tendencijos¹³:

¹¹ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas SWD(2017) 200 *final*, pridedamas prie 2017 m. balandžio 26 d. komunikato COM(2017) 250 *final*.

¹² Užimtumo rodiklių apžvalga (angl. EPM) ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalga (angl. SPPM) – kasmetinės atitinkamai Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto rengiamos ataskaitos. Jose nagrinėjamos stebimos tendencijos, pagrindinės užimtumo ir socialinės sritys problemos valstybėse narėse ir stebima, pažanga, daroma siekiant strategijos „Europa 2020“ užimtumo ir skurdo mažinimo tikslų.

¹³ 2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto (ir jų už rodiklius atsakingų pakomitečių) prašymu dėl techninių problemų du esminiai sritys „Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos“ rodikliai („Asmenų, dalyvaujančių aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų“ ir „Valandinis atlygis darbuotojams, EUR“) neįtraukti į apžvalginę lentelę ir vėliau atliekant analizę nepateikiami kaip esminiai suvestinės rodikliai. Po diskusijų 2018 m. rugsėjo mėn. šie

- *Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti:*
 - 18–24 m. mokyklos nebaigusių asmenų dalis
 - 20–64 m. vyrų ir moterų užimtumo skirtumai
 - Pajamų nelygybė kaip kvintilio dalies santykis (S80/S20)
 - Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (AROE)
 - 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių dalis
- *Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos:*
 - 20–64 m. asmenų užimtumo lygis
 - 15–74 m. asmenų nedarbo lygis
 - 15–74 m. asmenų ilgalaikio nedarbo lygis
 - Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkių pajamos vienam gyventojui¹⁴
 - Vieno visą darbo dieną dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis¹⁵
- *Viešojo parama / socialinė apsauga ir įtrauktis:*
 - Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui¹⁶
 - Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos
 - Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių
 - Gyventojų, turinčių bazinius ar geresnius skaitmeninius įgūdžius, dalis

Esminiai rodikliai analizuojami pagal bendrą metodiką, dėl kurios susitarė Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas (daugiau informacijos pateikiama 3 priede). Pagal tą metodiką valstybių narių padėtis ir pokyčiai vertinami atsižvelgiant į visų Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių lygius ir metinius pokyčius¹⁷. Lygiai ir pokyčiai

komitetai susitarė pakeisti šiuos rodiklius alternatyviais rodikliais (atitinkamai „Ilgalaikio nedarbo lygis“ ir „Vieno visą darbo dieną dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis“). Šiais rodikliais, visų pirma susijusiais su Europos socialinių teisių ramsčio principais „Aktyvus užimtumo rėmimas“ ir „Darbo užmokestis“, bus naudojamosi atliekant dabartinės bendros užimtumo atskaitos analizę.

¹⁴ Kaip reikalauja komitetai, šis rodiklis nustatomas remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir atsisakant perkamosios galios standartų (PGS).

¹⁵ Šio rodiklio vertės išreiškiamos perkamosios galios standartais (PGS), o pokyčiai – realiąja nacionaline valiuta. Siekiant sušvelninti trumpalaikius svyravimus, apskaičiuojant rodiklio lygius ir pokyčius naudojamosi trejų metų vidurkiu. Šis rodiklis turėtų būti suprantamas ir aiškinamas kartu su kitais rodikliais, pavyzdžiui, dirbančiųjų skurdo lygiu, darbo užmokesčio pasiskirstymo penktojo ir pirmojo decilių santykiu (D5/D1) ir kitais atitinkamais Užimtumo rodiklių apžvalgos, Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgos ir Bendros vertinimo sistemos rodikliais.

¹⁶ Šis rodiklis matuojamas kaip skurdo riziką patiriančių asmenų dalies, palyginti su visais gyventojais, skirtumas iki socialinių pervedimų gavimo ir po jo.

¹⁷ Išskyrus bendras disponuojamąsias namų ūkių pajamas, kurios vertinamos indeksuojant (2008=100, taigi padėtis lyginama su padėtimi iki krizės), pokytį per paskutinius vienerius metus ir vieno visą darbo dieną

klasifikuojami pagal jų santykį su atitinkamais (nesvertiniais) ES vidurkiais. Tada valstybių narių lygiai ir pokyčiai palyginami (naudojantis iš anksto nustatyta forma), kad kiekviena valstybė narė būtų priskirta vienai iš septynių kategorijų (geriausi rezultatai, geresni už vidurkį rezultatai, geri rezultatai, bet reikia stebėti padėtį, vidutiniški (neutralūs) rezultatai, prasti, bet gerėjantys rezultatai, prasti rezultatai, kritinė padėtis). 1 lentelėje, remiantis naujausiais rodiklių duomenimis, pateikiama suvestinės rodiklių apžvalgos santrauka.

Lentelės duomenis reikia interpretuoti atsargiai ir netiesmukai. Šiuo tikslu 3 skyriuje pateikiama išsami 14 rodiklių analizė, prireikus, įskaitant ilgalaikes tendencijas ir papildomus rodiklius. Be to, būsimose šalių ataskaitose bus pateikta išsami kritinės padėties analizė ir papildomos informacijos apie socialinį ir ekonominį bei politinį kontekstą, siekiant tiksliau nustatyti konkrečios šalies problemas Europos semestro kontekste. Taip kartu su tolesne analize, įtraukiama į Užimtumo rodiklių apžvalgą ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgą, prireikus bus sukuriamas analitinis pagrindas tolesniems Komisijos pasiūlymams dėl konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų.

2.2 Socialinių rodiklių suvestinės duomenys

Suvestinės analizė rodo, kad padėtis darbo rinkoje ir socialinė padėtis visoje ES nuolat gerėja¹⁸. Vidutiniškai ES¹⁹ 13 iš 14 esminių rodiklių rodo, kad, pastarųjų metų (t. y. 2017 m. arba 2016 m.) duomenimis, padaryta pažanga, ir tik vienas rodiklis (socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui) šiek tiek pablogėjo, nors tai ir dera su sumažėjusius automatinių stabilizavimo priemonių poveikiu ekonomikos plėtros etapu. Didžiausia užfiksuota pažanga (apskritai ir ilguoju laikotarpiu) – nedarbo lygio srityje: 2017 m. nedarbo lygis krito visose valstybėse narėse ir tik viena valstybė narė priskirta kritinės padėties kategorijai. Užimtumo lygio ir skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygio raida taip pat buvo teigiama visais aspektais, nes daugumoje valstybių narių, palyginti su praėjusiais metais, rezultatai pagerėjo.

dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynąjį uždarbį, kuriam, sutarus su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu naudojamosi trejų metų vidurkiu.

¹⁸ Paskutinė diena socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių duomenims išgauti – 2018 m. spalio 26 d. Kad EPSCO taryba galėtų priimti bendrą užimtumo ataskaitą, bus pateikta atnaujinta galutinė jos versija.

¹⁹ Duomenys (išskyrus vieno visą darbo dieną dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynojo uždarbio rodiklį, kuriam taikomas nesvertinis rodiklis) lyginami su svertiniais ES vidurkiais.

Dauguma valstybių narių susiduria su sunkumais bent vieno esminio rodiklio srityje, tačiau jų, palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo. Dauguma valstybių narių (išskyrus Vokietiją, Suomiją, Prancūziją, Nyderlandus ir Švediją) yra bent kartą priskirtos vienai iš trijų prasčiausių rezultatų kategorijų (kritinė padėtis, prasti rezultatai ir prasti, bet gerėjantys rezultatai). Vertinant vien pagal kritinės padėties kategoriją (t. y. kai rodikliai yra gerokai prastesni nei vidurkis ir gerėja nepakankamai sparčiai arba toliau blogėja), šiai kategorijai priskiriamų valstybių narių skaičius sumažėjo nuo 14 (2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, su mažesniu rodiklių rinkiniu) iki 13 (dabartinėje ataskaitoje). Estija, Malta ir Portugalija pakilo į aukštesnę kategoriją, o Vengrija ir Latvija nukrito į ją iš aukštesnės kategorijos. Probleminių sričių skaičiaus mažėjimas rodo, kad padėtis gerėja. 14-oje vertintų sričių nustatyta 117 atvejų, kai šalis priskiriama vienai iš problemiškesnių kategorijų (kritinė padėtis, prasti rezultatai ir prasti, bet gerėjantys rezultatai). Tai sudaro maždaug 31 proc. visų vertinimų (palyginti su 33 proc. 2018 m.). Iš jų 39 atvejai (t. y. 10 proc. visų vertinimų) patenka į kritinės padėties kategoriją (2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje – 13 proc.)²⁰.

Vertinant pagal tris plačius Suvestinės aspektus, kaip ir 2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, daugiausia problemų nustatyta **viešosios paramos / socialinės apsaugos ir įtraukties** srityje: rezultatai buvo nepatenkinami vidutiniškai 9,3 atvejo pagal kiekvieną rodiklį (iš jų 3,5 karto padėtis vertinta kaip kritinė). **Socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui** rodiklis – prasčiausias: nepatenkinamais rezultatais išsiskiria 11 valstybių narių (iš jų penkios priskirtos žemiausiai kategorijai).

Po to seka **lygių galimybių ir galimybės įsidarbinti bei dinamiškų darbo rinkų ir tinkamų darbo sąlygų** aspektai. Jų rezultatai buvo nepatenkinami atitinkamai 8,6 atvejo ir 7,4 atvejo pagal kiekvieną rodiklį (iš jų atitinkamai 3,2 ir 1,8 karto padėtis vertinta kaip kritinė). Pirmoje srityje labiausiai išsiskyrė **mokyklos nebaigusių asmenų dalies** rodiklis (10 kartų). Problemiškiausias antrosios srities rodiklis – **vieno visą darbo dieną dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis** (12 nepatenkinamų rezultatų).

²⁰ Teigiama tendencija dar ryškesnė, jei neįtraukiami du naujieji rodikliai (ilgalaikio nedarbo lygis ir vieno visą darbo laiką dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis) ir lyginami tie patys rodikliai. Šiuo atveju trims problemiškesnėms kategorijoms (kritinė padėtis, prasti rezultatai ir prasti, bet gerėjantys rezultatai) priskiriamų atvejų procentinė dalis tebėra 31 proc., o kritinės padėties atvejų šiek tiek sumažėja (iki 11 proc.).

Kalbant apie praėjusius metus, padėtis valstybėse narėse ir jų problemų rimtumas gerokai skiriasi. Graikijos, Rumunijos ir Italijos atveju dešimt ar daugiau rodiklių rodė kritinę padėtį, prastus rezultatus ar prastus, bet gerėjančius rezultatus. Kritinė padėtis šiose šalyse nustatyta atitinkamai pagal 7, 4 ir 6 rodiklius (žr. 1 lentelę) Nors šiose šalyse didelių sunkumų yra visose trijose srityse, jos bent pagal vieną rodiklį yra pasiekusios ir geresnių už vidurkį rezultatų: Graikija – mažindama mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių, Italija – nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių srityje, o Rumunija – nedarbo lygio mažinimo ir bendrų disponuojamųjų namų ūkių pajamų didinimo srityje. Vertinant bendrai pagal visas sritis ir visus rodiklius, po 9 kartus prasti rezultatai nustatyti Kroatijoje ir Ispanijoje, 8 kartus Bulgarijoje, po 6 kartus Kipre, Latvijoje ir Portugalijoje. Kitame skalės gale – Nyderlandai, kurie pagal visus 11 rodiklių yra pasiekę puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų. Po to seka Čekijos Respublika ir Švedija – šalys, pasiekusios puikių ar geresnių už vidurkį rezultatų pagal 10 rodiklių, bei Austrija, Vokietija ir Slovėnija (pagal 8 rodiklius).

Vertinant **lygias galimybes ir galimybes įsidarbinti**, didžiausios pažangos pasiekta mažinant skurdo ir socialinės atskirties riziką bei NEET skaičių; kiek kuklesni pasiekimai mažinant mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių, vyrų ir moterų užimtumo lygio atotrūkį ir pajamų nelygybę (nors pastarasis rodiklis pirmą kartą po krizės pirmą kartą sumažėjo). Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- mokyklos nebaigusiu asmenų skaičiaus mažinimo srityje kritinė padėtis nustatyta Ispanijoje, Italijoje ir Rumunijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Kroatijoje, Airijoje, Lenkijoje ir Slovėnijoje;
- lyčių užimtumo lygio atotrūkio mažinimo srityje kritinė padėtis yra Graikijoje, Italijoje ir Rumunijoje, o geriausi rezultatai – Suomijoje, Lietuvoje ir Švedijoje;
- pajamų nelygybės mažinimo srityje kritinė padėtis yra Bulgarijoje, Ispanijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, o geriausi rezultatai – Čekijos Respublikoje, Suomijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje;
- skurdo ar socialinės atskirties rizikos mažinimo srityje kritinė padėtis nustatyta Bulgarijoje ir Graikijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Čekijos Respublikoje ir Suomijoje;
- nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių skaičiaus mažinimo srityje kritinė padėtis yra Kipre, Kroatijoje, Graikijoje ir Italijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Austrijoje, Čekijos Respublikoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Slovėnijoje ir Švedijoje.

Vertinant **darbo rinkų dinamiškumą ir tinkamas darbo sąlygas ES**, per paskutinius metus gerėjo visi rodikliai, visų pirma užimtumo ir nedarbo lygis (tiek apskritai, tiek ilguoju laikotarpiu), bendras disponuojamasis namų ūkio pajamas vienam gyventojui ir vieno visą darbo laiką dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis. Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- Kroatijos, Graikijos, Italijos ir Ispanijos užimtumo lygis tebėra kritiškai žemas, o Čekijos Respublika, Estija, Vokietija, Nyderlandai, Švedija ir JK šio rodiklio atžvilgiu pasiekė puikių rezultatų;
- vertinant nedarbo lygį, kritinė padėtis nenustatyta jokioje valstybėje narėje (Kipro, Kroatijos, Graikijos ir Ispanijos rezultatai yra prasti, bet gerėjantys, o Italijos – prasti); kitame skalės gale – Čekijos Respublika, pasiekusi puikių rezultatų;
- ilgalaikio nedarbo lygio srityje kritinė padėtis nustatyta Italijoje, puikių rezultatų nepasiekė nė viena valstybė narė, o 14 valstybių narių pasiekė geresnių už vidurkį rezultatų;
- bendrų disponuojamųjų namų ūkio pajamų vienam gyventojui augimo rodiklis rodo kritinę padėtį Graikijoje ir Kipre, geriausių rezultatų pasiekta Bulgarijoje ir Lenkijoje;
- Vertinant pagal vieno visą darbo laiką dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynąjį uždarbį kritinė padėtis yra Vengrijoje ir Slovakijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Austrijoje, Vokietijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose ir Jungtinėje Karalystėje.

Kalbant apie **viešąją paramą ir socialinę apsaugą ir įtrauktį**, padėtis per metus pagerėjo tokiose srityse kaip vaikų priežiūros paslaugų prieinamumas, pačių asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai ir skaitmeniniai įgūdžiai, tačiau, kaip minėta, pablogėjo socialinių pervedimų poveikio skurdo mažinimui rodiklis. Vertinant pagal pavienius rodiklius:

- Socialinių pervedimų poveikis skurdo rizikos mažinimui tebėra kritinis Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Latvijoje ir Rumunijoje. Geriausių rezultatų šioje srityje pasiekė Danija, Suomija, Vengrija ir Švedija;
- vertinant vaikų iki 3 m. amžiaus gaunamas oficialios priežiūros paslaugas, kritinė padėtis nustatyta Bulgarijoje, Čekijos Respublikoje, Graikijoje, Lenkijoje ir

Slovakijoje, o geriausių rezultatų pasiekta Prancūzijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose ir Portugalijoje;

- Latvijoje nustatyta kritinė padėtis, susijusi su pačių asmenų nurodytais nepatenkintais medicininės priežiūros poreikiais (į geriausių rezultatų kategoriją pagal taikytą metodiką nepateko nei viena valstybė narė, o 12 šalių rezultatai buvo geresni už vidurkį);
- vertinant skaitmeninius įgūdžius, kritinė padėtis nustatyta Bulgarijoje, Kroatijoje ir Rumunijoje, o Suomija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Švedija patenka į geriausių rezultatų pasiekusiųjų kategoriją.

1 lentelė. Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių santrauka

	Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti					Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos					Viešoji parama / Socialinė apsauga ir įtrauktis			
	Mokyklos nebaigę asmenys	Lyčių užimtumo skirtumai	Pajamų kvintilio dalies santykis	Skurdo ir socialinės atskirties rizika	Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas	Užimtumo lygis	Nedarbo lygis	Ilgalaikio nedarbo lygis	Disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 = 100)	Vieno visą darbo dieną dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis	Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui	Vaikai iki 3 m., gaunantys priežiūros paslaugas	Asmenys, turintys nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių	Asmens skaitmeninių įgūdžių lygis
Metai	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2016	2016	2017	2016	2017	2017
Geriausi rezultatai	HR, IE, PL, SI	FI, LT, SE	CZ, FI, SI, SK	CZ, FI	AT, CZ, DE, NL, SE, SI	CZ, DE, EE, NL, SE, UK	CZ		BG, PL	UK, NL, LU, AT, DE	DK, FI, HU, SE	FR, LU, NL, PT		FI, LU, NL, SE
Geresni už vidurkį rezultatai	AT, CZ, EL, LT, LV, NL	DK, EE, LU, PT, SI, SK	BE, DK, HU, MT, NL, SE	CY, DE, FR, MT, PL, SE, SI, SK	IE	AT, BG, LT, PT, SI	AT, DE, HU, LU, MT, NL, PL, PT, RO, UK	AT, DE, CY, CZ, DK, EE, HR, HU, MT, NL, PL, PT, SE, UK	DK, LT, RO, SE	BE, FR, SE, DK, IE, FI	BE, CZ, FR, NL, PL, SI	EE, ES, MT, SI	AT, CZ, DE, DK, ES, FR, HU, IT, LU, MT, NL, PL	AT, CZ, DE, MT, UK
Vidutiniški rezultatai	BE, DE, EE, FI, FR, SE, UK	AT, BE, BG, CY, DE, ES, FR, IE, NL, UK	CY, DE, EE, FR, HR, LU, PL	BE, EE, HU, PT	BE, FI, FR, HU, LT, LV, MT, PL, PT, SK, UK	CY, FI, FR, HU, IE, LU, LV, MT, PL, SK	BE, BG, DK, EE, FI, FR, IE, LT, LV, SE, SI, SK	BE, BG, FI, FR, IE, LT, LU, LV, RO, SI	CZ, EE, DE, FR, FI, HU, LV, NL, SI, SK	MT, IT, EL, ES	CY, DE, MT, SK	CY, DE, FI, IE, IT, LV, UK	BE, BG, FI, HR, LT, PT, SE, SK	BE, EE, ES, FR, LT, SI, SK
Gerai rezultatai, bet reikia stebėti padėtį	LU	LV	AT	AT, DK, NL	DK, LU	DK					AT	BE, DK, SE		DK
Prasti, bet gerėjantys rezultatai	BG, MT, PT	MT	EL, IT, RO	RO	BG, RO	RO	CY, EL, ES, HR	EL, ES		LT, EE, RO, BG, LV		RO	EE, EL	CY
Prasti rezultatai	CY, DK, HU, SK	CZ, HR, HU, PL	PT	ES, HR, IT, LT, LU, LV	EE, ES	BE	IT	SK	AT, BE, ES, IE, IT, LU, PT, UK	PT, PL, CZ, HR, SI	EE, ES, HR, LT, LU, PT	AT, HR, HU, LT	CY, RO, SI	EL, HU, IE, LV, PL, PT
Kritinė padėtis	ES, IT, RO	EL, IT, RO	BG, ES, LT, LV	BG, EL	CY, EL, HR, IT	EL, ES, HR, IT		IT	CY, EL	HU, SK	BG, EL, IT, LV, RO	BG, CZ, EL, PL, SK	LV	BG, HR, RO

Pastaba. 2018 m. spalio 26 d. duomenimis. neturima IE ir UK duomenų apie pajamų kvintilio dalies santykį, skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygį, socialinių pervedimų poveikį skurdo mažinimui ir asmenis, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių; HR ir MT duomenų apie bendrą disponuojamųjų namų ūkių pajamų vienam gyventojui augimą; CY duomenų apie vieno visą darbo laiką dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynąjį uždarbį ir IT duomenų apie asmenų skaitmeninių įgūdžių lygį. 1 ir 2 priede nurodomi duomenų pertrūkiai ir kitos statistikos žymos.

1 langelis. Lyginamoji analizė. Dabartinė padėtis

Lyginamosios analizės, kaip priemonės, skirtos struktūrinėms reformoms paremti ir didesnei konvergencijai užimtumo ir socialinėje srityse skatinti, svarba pripažinta 2015 m. birželio mėn. penkių pirmininkų pranešime²¹, o vėliau dar kartą pabrėžta 2017 m. gegužės mėn. diskusijoms skirtame dokumente dėl ekonominės ir pinigų sąjungos ateities²². 2017 m. balandžio 26 d. komunikate dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo²³ nustatyta, kad lyginamoji analizė yra viena iš pagrindinių priemonių, padedančių per Europos semestrą įgyvendinti Europos socialinių teisių ramsčio principus. Nuo tada lyginamoji analizė taikoma keliose srityse ir aptariama su valstybėmis narėmis.

Užimtumo komitetas (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetas (SPC) susitarė dėl bendro metodo, grindžiamo trimis etapais: 1) atitinkamos politikos srities svarbiausių uždavinių ir aukšto lygio rezultatų rodiklių rinkinio nustatymas; 2) veiklos rodiklių, leidžiančių atlikti lyginamąją analizę, nustatymas; 3) politikos svertų, bendrųjų politikos gairių principų ir, prireikus, specialių rodiklių nustatymas. Šiuo etapu politikos svertų pamatinės vertės nenustatomos, nes siekiama sudaryti sąlygas palyginti valstybių narių duomenis.

Per 2018 m. Europos semestrą buvo pirmą kartą pasinaudota bedarbio pašalpų ir aktyvios darbo rinkos politikos lyginamosios analizės sistema. Todėl į 2018 m. bendrą užimtumo ataskaitą ir šalių ataskaitas buvo įtraukta konkrečių bedarbio pašalpų sistemų sandaros ypatumų ir rezultatų, visų pirma susijusių su atitikties reikalavimams ir adekvatumo aspektais, lyginamoji analizė. Užimtumo komitetui (EMCO) patvirtinus, dabar lyginamosios analizės sistemos elementai, susiję su bedarbio pašalpų programų aktyvumo skatinimo aspektu (pavyzdžiui, nuostata, kad asmuo, norėdamas gauti bedarbio pašalpą, turi būti pasirengęs dirbti) ir su darbo rinkos paslaugomis, teikiamomis darbo ieškantiems asmenims, įtraukti į 2019 m. Europos semestrą ir pristatomi šioje ataskaitoje.

Gavus Socialinės apsaugos komiteto (SPC) patvirtinimą, dabar į 2019 m. Europos semestrą taip pat visapusiškai įtraukta minimalias pajamas užtikrinančių išmokų lyginamosios analizės sistema, apimanti pagal minimalių pajamų programas mokamų išmokų dydžio ir aktyvumo skatinimo aspektus, įskaitant jų sąsajas su paslaugomis natūra (sveikatos priežiūros, švietimo ir aprūpinimo būstu paslaugomis). Galiausiai per šį Europos semestro ciklą pirmą kartą naudojamosi suaugusiųjų įgūdžių ir mokymosi lyginamosios analizės sistemos, dėl kurios su Užimtumo komitetu (EMCO) susitarta 2018 m. spalio mėn., rezultatais. Atitinkamuose komitetuose šiuo metu diskutuojama dėl galimos papildomos lyginamosios analizės, pavyzdžiui, pensijų adekvatumo srityje, kurią būtų galima įtraukti į būsimus Europos semestro ciklus.

²¹ 2015 m. birželio 22 d. penkių pirmininkų (Jeano-Claude'o Junckerio, Mario Draghi'o, Donaldo Tusko, Martino Schulzo ir Jeroeno Dijsselbloemo) pranešimas „Europos ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimas“.

²² COM(2017) 291 *final*.

²³ COM(2017) 250 *final*.

3. UŽIMTUMAS IR SOCIALINĖS REFORMOS. VALSTYBIŲ NARIŲ VEIKSMAI IR JŲ REZULTATAI

Šiame skyriuje apžvelgiami pastarojo meto pagrindiniai užimtumo ir socialiniai rodikliai ir priemonės, kurių valstybės narės ėmėsi 2018 m. Tarybos patvirtintose ES užimtumo gairėse²⁴ nustatytose prioritetinėse srityse. Prie kiekvienos gairės pateikiami pastarojo meto kelių pagrindinių rodiklių duomenys ir politikos priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės. Kalbant apie politikos priemones, šiame skyriuje remiamasi valstybių narių 2018 m. nacionalinėmis reformų programomis ir Europos Komisijos šaltiniais²⁵. Jei nenurodyta kitaip, šioje ataskaitoje pristatomos tik po 2017 m. birželio mėn. įgyvendintos politikos priemonės. Išsami pastarojo meto pokyčių darbo rinkoje analizė pateikiama 2018 m. ataskaitoje „Labour Market and Wage Developments“²⁶ ir 2018 m. apžvalgoje „Employment and Social Developments in Europe“²⁷.

3.1 5 gairė. Darbo jėgos paklausos didinimas

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 5 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos paklausą ir darbo vietų kūrimą skatinančias sąlygas. Pirmiausia apžvelgiamas nedarbo ir užimtumo lygis kiekvienoje valstybėje narėje, papildant 1 skyriuje pateiktą ES lygmens analizę ir kartu pabrėžiant, kaip svarbu visose šalyse kurti darbo vietas. Toliau aptariama savarankiško darbo dinamika, kuri rodo verslumo lygį ir yra užimtumo augimo šaltinis *per se* (savarankiško darbo aspektai, susiję su naujomis darbo formomis, aptariami 3.3 skyriuje). Galiausiai apžvelgiami pagrindiniai samdos sprendimus sąlygojantys makroekonomikos veiksniai, visų pirma darbo užmokesčio ir mokesčių pleišto raida. 3.1.2 skirsnyje aptariamos minėtose srityse valstybių narių įgyvendintos politikos priemonės, įskaitant subsidijas samdai, kuriomis skatinama darbo jėgos paklausa.

²⁴ 2018 m. liepos 16 d. Tarybos sprendimas (ES) 2018/1215 dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių.

²⁵ Įskaitant duomenų bazę LABREF (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1143&intPageId=3193>).

²⁶ Europos Komisija (2018) „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras. Pateikiama adresu: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8139&furtherPubs=yes>

²⁷ Europos Komisija (2018) „Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras. Pateikiama adresu: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110&furtherPubs=yes>

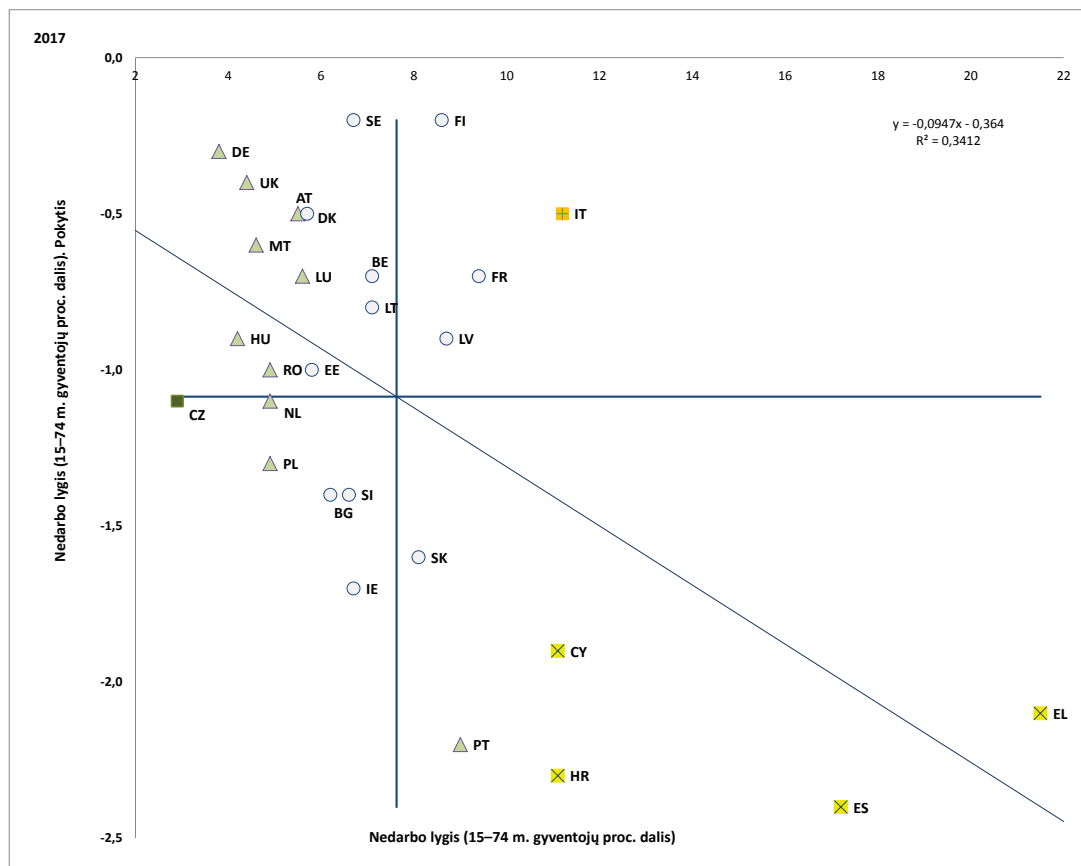
3.1.1 Pagrindiniai rodikliai

2017 m. ėmė sparčiau mažėti nedarbas. Pirmą kartą nuo krizės nedarbo lygis sumažėjo visose ES valstybėse narėse. Kai kuriose valstybėse narėse, kuriose nedarbo lygis buvo labai aukštas, jis mažėjo sparčiau nei vidutiniškai: Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Portugalijoje sumažėjo 2 proc. punktais arba daugiau. Tai rodo akivaizdžią nedarbo mažėjimo tendenciją²⁸. Nedarbo lygis gerokai sumažėjo net tose šalyse, kuriose jis nebuvo labai aukštas: daugiau kaip 1 proc. punktu Čekijos Respublikoje, Nyderlanduose ir Lenkijoje. Kaip matyti iš 4 pav., kuriame pagal sutartą Socialinių rodiklių suvestinės esminių rodiklių vertinimo metodiką²⁹ kartu pavaizduoti šalių nedarbo lygis ir jo pokyčiai, nedarbo lygio dispersija 2017 m. toliau buvo nemaža: svyravo nuo maždaug 3 proc. Čekijos Respublikoje iki 21,5 proc. Graikijoje. Nedarbo lygis tebėra aukštas ir Italijoje – palyginti su 2016 m., padaryta tik nedidelė pažanga. Nors nuo 2013 m. nedarbo lygis nuolat mažėjo, daugelyje valstybių narių, ypač Kroatijoje, Graikijoje, Kipre, Italijoje ir Ispanijoje, jis tebėra gerokai aukštesnis negu 2008 m. (žr. 5 pav.). O štai Vokietijoje, Vengrijoje ir Lenkijoje nedarbo lygis 2017 m. buvo daugiau kaip 2 proc. punktais žemesnis negu prieš krizę.

²⁸ Ataskaitoje pagal bendrą metodiką vertinant Socialinių rodiklių suvestinės duomenis remiamasi lygių (beta) konvergencijos koncepcija. Ji taikoma, kai rodikliai šalyse, kurių rezultatai yra prasčiausi, gerėja sparčiau nei gerų rezultatų pasiekusiose šalyse. Konvergenciją galima įvertinti pagal taškinės diagramos regresijos tiesės nuolydžio kampą ir lyginant lygius su pokyčiais.

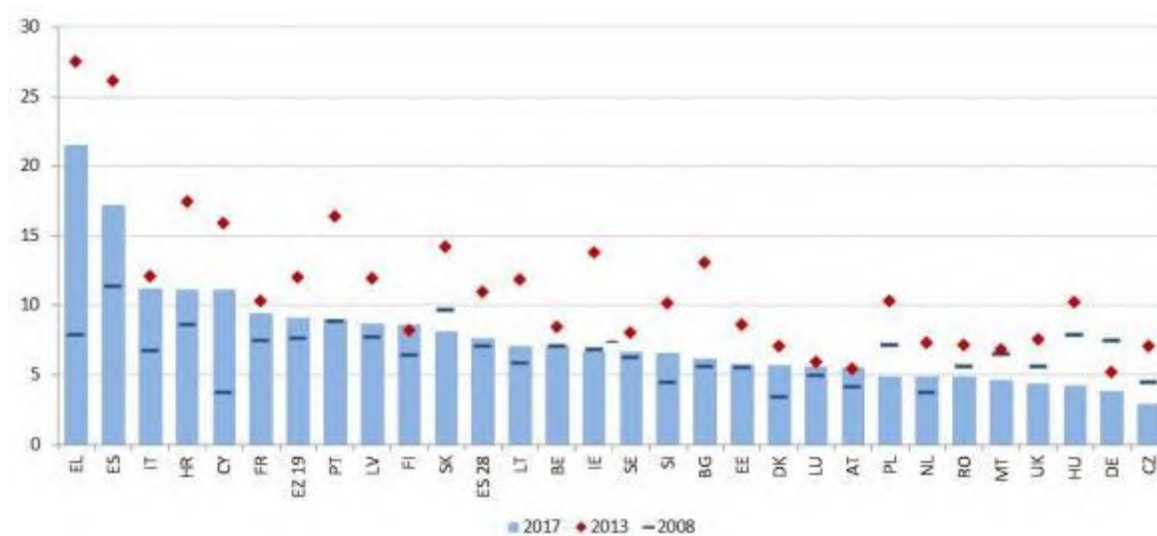
²⁹ Išsamesnės informacijos pateikiama 2 skyriuje ir 2 priede.

4 pav. Nedarbo lygis (15–74 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

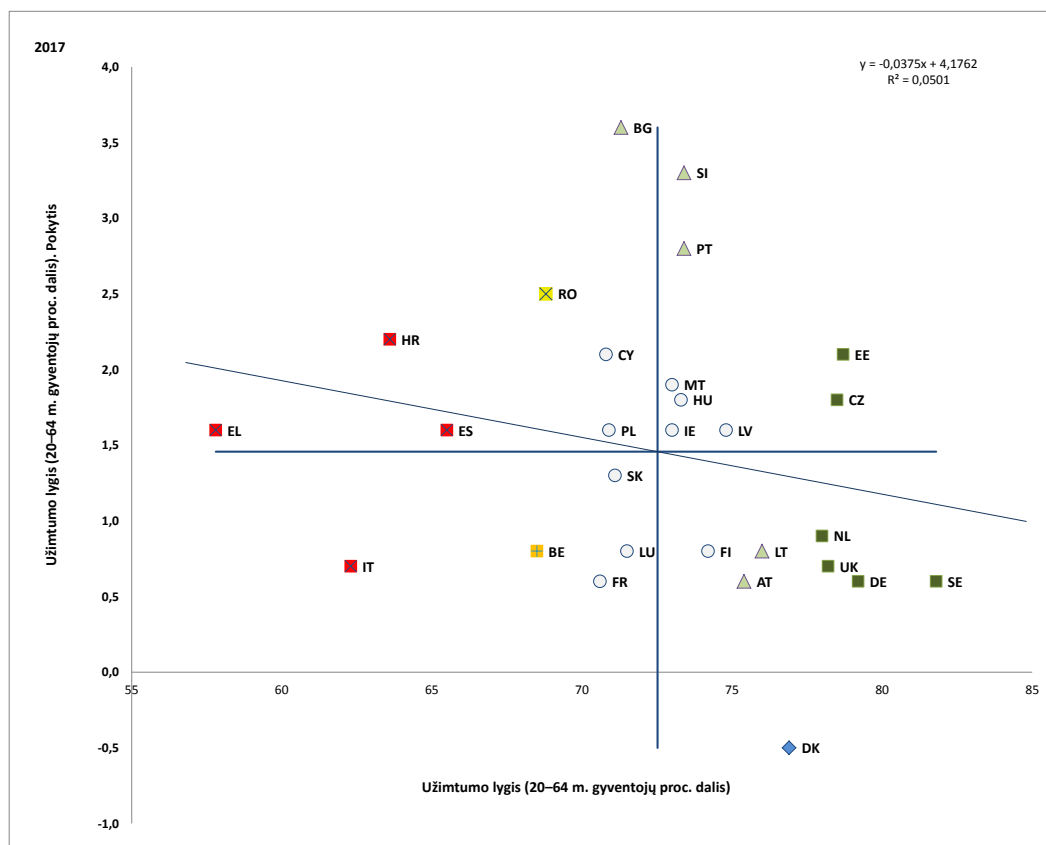
5 pav. Nedarbo lygis (15–74 m.). Daugiametė raida

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Nors užimtumo lygis labai pakilo, tebėra didelių skirtumų. Užimtumo lygis išaugo visose valstybėse narėse, išskyrus Daniją³⁰ (kur sumažėjo 0,5 proc. punkto, tačiau tebėra labai aukštas). Kaip parodyta 6 pav., užimtumo lygio konvergencija yra tik dalinė: valstybėse narėse, kuriose užimtumo lygis yra žemesnis, užimtumas auga šiek tiek sparčiau negu vidutiniškai, tačiau padėtis tebėra netolygi. 2017 m. labai svyravo 20–64 m. amžiaus grupės užimtumo lygis – nuo 57,8 proc. Graikijoje iki 81,8 proc. Švedijoje. Kalbant apie prastesnius rezultatus, kai kuriose labiausiai nuo krizės nukentėjusiose šalyse, t. y. Graikijoje, Kroatijoje, Italijoje ir Ispanijoje (priskirtose kategorijai „kritinė padėtis), užimtumo lygis tebėra gerokai žemesnis už ES vidurkį. Devynios šalys jau viršijo 75 proc. tikslą, o šešios geriausių rezultatų pasiekusios šalys (Švedija, Vokietija, Estija, Čekijos Respublika, Jungtinė Karalystė ir Nyderlandai) beveik pasiekė arba šiek tiek viršijo 78 proc.

6 pav. Užimtumo lygis (20–64 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

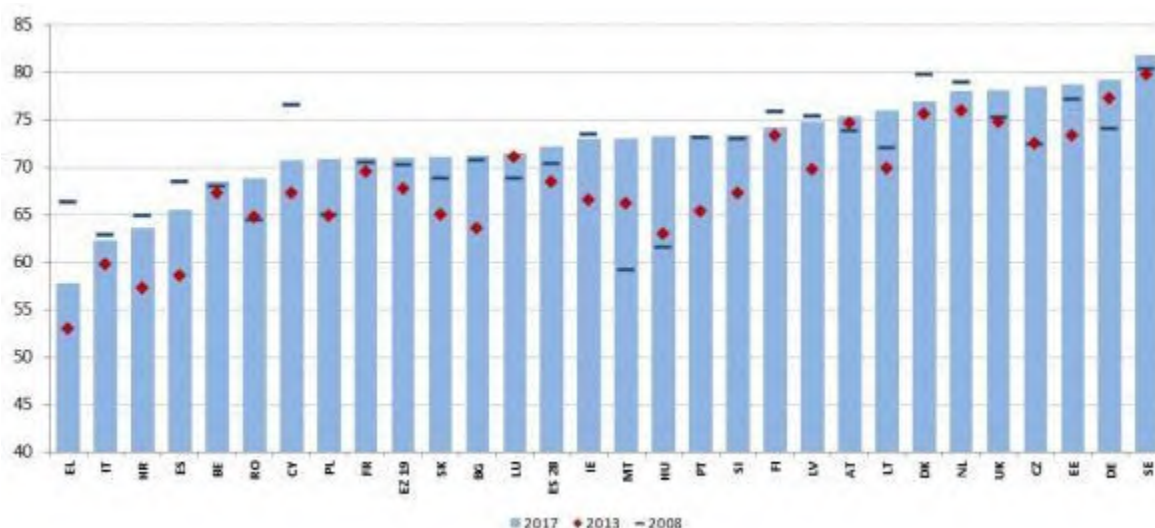

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

³⁰ Šį rodiklį reikėtų interpretuoti atsargiai, nes Danijos užimtumo statistika neapima 2017 m. ir 2016 m. duomenų (taip pat žr. 1 ir 2 priedus). Yra ir Belgijos 2017 m. duomenų eilučių pertrūkių.

Vidutinis užimtumo lygis ES nuo 2013 m. nuolat kilo ir šiuo metu gerokai viršija prieš krizę buvusį aukščiausią lygį. Vengrijoje ir Maltoje 2008 m. užimtumo lygis buvo žemiausias ES. Šiose šalyse ilguoju laikotarpiu užimtumo lygis padidėjo daugiausia (2017 m. atitinkamai 11,8 ir +13,8 proc. punkto) ir dabar yra kiek aukštesnis už ES vidurkį. Vis dėlto skirtumai tebėra dideli. Visų pirma, kaip ir nedarbo lygio atveju, labiausiai nuo krizės nukentėjusiose šalyse, pavyzdžiui, Graikijoje, Italijoje, Kroatijoje, Ispanijoje, Kipre ir Airijoje, užimtumo lygis vis dar nesiekia 2008 m. lygio (7 pav.).

7 pav. Užimtumo lygis (20–64 m.). Daugiametė raida

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Nuolatinis darbo vietų skaičiaus didėjimas neturėjo įtakos ilgalaikiai savarankiško darbo mažėjimo tendencijai. Vertinant absoliučiaisiais skaičiais, savarankiško darbo lygis, šiek tiek padidėjęs 2016 m., 2017 m. sumažėjo 0,5 proc.³¹. Vertinant santykiniais dydžiais, 2013 m. savarankiškai dirbantys asmenys sudarė 14,4 proc. visų dirbančiųjų, 2016 m. – 14,0 proc., o 2017 m. – 13,7 proc. Savarankiškai dirbančių vyrų dalis, palyginti su visais dirbančiais vyrais, tebėra gerokai didesnė, palyginti su taip dirbančių moterų dalimi (atitinkamai 17,2 proc. ir 9,7 proc.). Savarankiško darbo tendencijos ne tokios neigiamos, jei neįtraukiami pirminis ir

³¹ Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

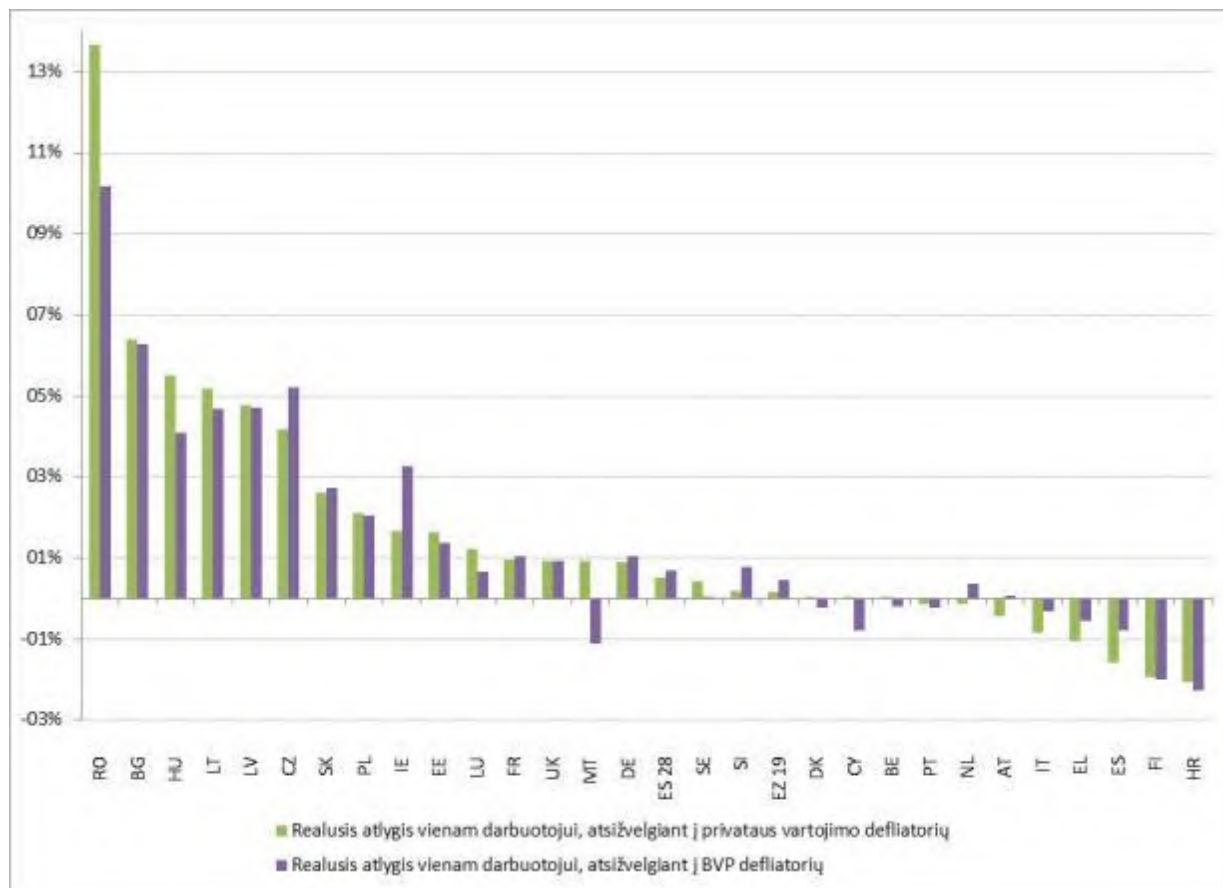
gamybos sektoriai. Per pastarąjį dešimtmetį savarankiškas darbas nuolat augo daugumoje su paslaugomis susijusių sektorių.

Bendrus rodiklius nulėmė nevienoda raida valstybėse narėse, sektoriuose ir pogrupiuose. Vis dėlto, neatrodo, kad savarankiško darbo tendencijos būtų susijusios su užimtumo lygiu valstybėje narėje ar sektoriuje. Kalbant apie amžiaus grupes ir išsilavinimo lygį, pokyčiai iš esmės atspindi kintančią darbo jėgos sudėtį: toliau mažėjo 15–49 m. savarankiškai dirbančių asmenų, tačiau labai padaugėjo 50–64 ir 65 m. ir vyresnių savarankiškai dirbančių asmenų (atitinkamai 1,2 ir 4,0 proc.). Išsilavinimo lygis – taip pat svarbus veiksnys: 2017 m. savarankiškai dirbančių asmenų, įgijusių pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą, skaičius sumažėjo 3,2 proc., o aukštąjį išsilavinimą turinčių savarankiškai dirbančių asmenų skaičius padidėjo 1 proc. Galiausiai, užfiksuotas ne ES gimusių savarankiškai dirbančių asmenų skaičiaus padidėjimas. Su savarankišku netipinių formų darbu susiję aspektai išsamiau aptariami 3.3 skyriuje.

Darbo užmokesčio augimas daugelyje valstybių narių tebėra nedidelis. Ekonomikos atsigavimo laikotarpiu nominalusis darbo užmokestis ES didėjo nežymiai, tačiau 2017 m. augimas pradėjo spartėti, o atlygis vienam darbuotojui padidėjo 2,1 proc. Esama didelių įvairių šalių skirtumų – darbo užmokestis paprastai sparčiau didėja tose valstybėse narėse, kuriose jo lygis yra žemesnis, taip pat euro zonai nepriklausančiose valstybėse narėse. Nominalusis atlyginimas vienam darbuotojui labiausiai padidėjo Rumunijoje (16,0 proc.), Lietuvoje (9,1 proc.), Vengrijoje (7,9 proc.), Latvijoje (7,9 proc.) ir Bulgarijoje (7,5 proc.). Iš to matyti, kad vyksta darbo užmokesčio Rytų ir Vakarų Europoje konvergencija. Nominalusis darbo užmokestis sumažėjo Suomijoje (1,1 proc.) ir Kroatijoje (1,1 proc.), o Ispanijoje, Italijoje ir Graikijoje išliko toks pat.

Palyginti su 2016 m., 2017 m. realiojo darbo užmokesčio augimas sulėtėjo. 2017 m. ES realusis darbo užmokestis, pakoreguotas pagal vartotojų kainas, padidėjo 0,5 proc. (2016 m. – 1,2 proc.). Euro zonoje realusis darbo užmokestis beveik nepasikeitė (padidėjo 0,2 proc.). Aštuoniose šalyse – Ispanijoje, Italijoje, Graikijoje, Kroatijoje, Portugalijoje, Nyderlanduose, Austrijoje ir Suomijoje – realusis darbo užmokestis sumažėjo. Šį sulėtėjimą, palyginti su 2016 m., iš dalies nulėmė padidėjusios vartotojų kainos, kurių neatsvėrė padidėję atlyginimai. Vis dėlto, net nagrinėjant realųjį darbo užmokestį, pakoreguotą pagal BVP defliatorių, padėtis beveik nepasikeitė: 2017 m. ES realusis darbo užmokestis padidėjo tik nežymiai (0,7 proc.), o dešimtyje šalių – sumažėjo (8 pav.).

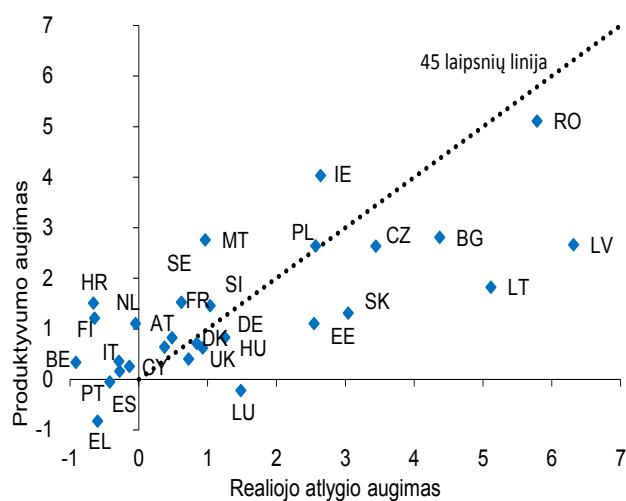
8 pav. Realiojo atlygio vienam darbuotojui, pakoreguoto atsižvelgiant į SVKI ir BVP defliatorių, 2017 m. metinis pokytis (proc.)

Šaltinis: Europos Komisija, AMECO duomenų bazė.

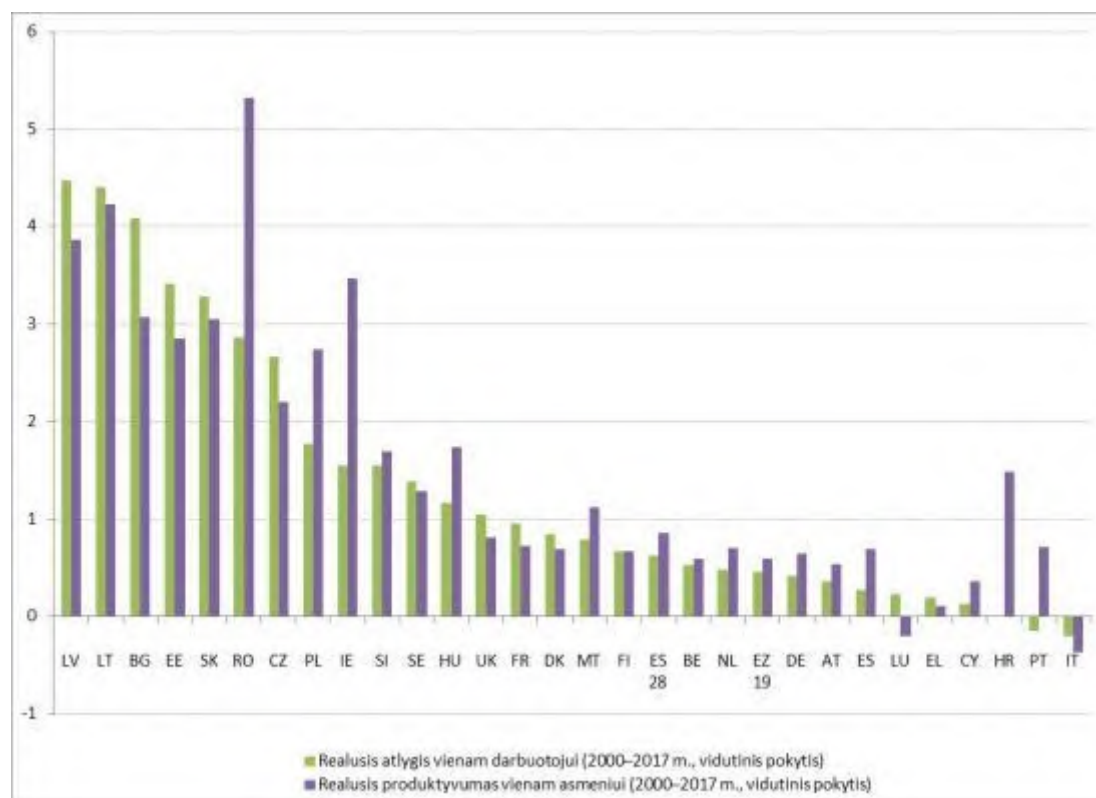
2017 m. realusis darbo užmokestis daugumoje valstybių narių didėjo lėčiau negu produktyvumas. Ši tendencija būdinga tiek trejų metų, tiek ilgesniam laikotarpiui (9 ir 10 pav.). Devyniose šalyse (Belgijoje, Kipre, Kroatijoje, Suomijoje, Graikijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje ir Ispanijoje) realiojo darbo užmokesčio augimas 2015–2017 m. buvo neigiamas. Ilguoju laikotarpiu (2000–2017 m.) realiojo darbo užmokesčio augimas taip pat vidutiniškai atsiliko nuo produktyvumo augimo. Portugalijoje ir Italijoje realusis darbo užmokestis vis dar nesiekia 2000 m. lygio. Daugumoje Vidurio ir Rytų Europos valstybių narių pastaruosiu metu vyrauja kitokia tendencija – čia pastaruosius trejus metus realusis darbo užmokestis (sumažintas atsižvelgiant į BVP defliatorių) didėjo sparčiau negu produktyvumas, iš dalies todėl, kad stengiamasi pasivyti didesnes pajamas gaunančias šalis. 2017 m. realusis darbo užmokestis, palyginti su produktyvumu, sparčiausiai didėjo Baltijos jūros regiono valstybėse narėse, Bulgarijoje ir Slovakijoje.

9 pav. Vidutiniai realiojo atlygio vienam darbuotojui ir produktyvumo augimo tempai 2015, 2016 ir 2017 m.

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos (vidaus skaičiavimai, atlikti remiantis 2018 m. Darbo rinkos ir darbo užmokesčio pokyčių Europoje metine apžvalga).

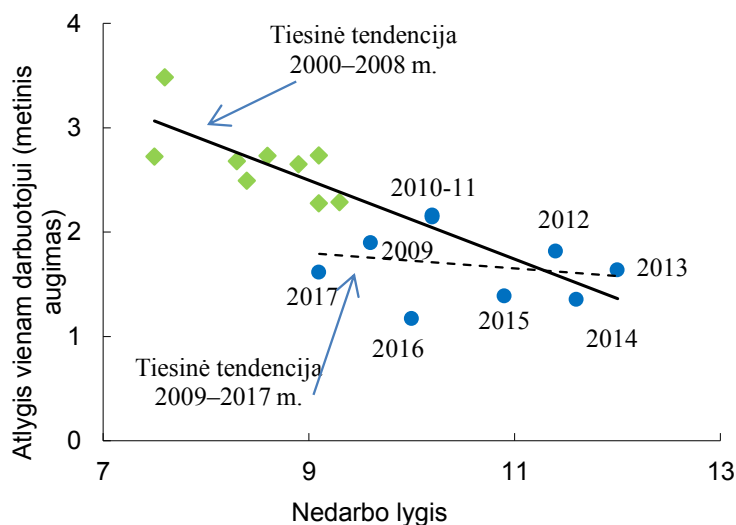
10 pav. Darbo užmokesčio ir produktyvumo raida 2000–2017 m., vidutiniai pokyčiai (proc.)

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos (vidaus skaičiavimai).

Darbo užmokestis ir toliau didėja lėčiau, negu būtų galima tikėtis atsižvelgiant į dabartinį nedarbo lygį. Atsigaunant ekonomikai, darbo užmokestis apskritai didėjo lėtai, ir nepanašu, kad jam turėjo įtakos sumažėjęs nedarbo lygis, kaip atsitiko ankstesniais ekonomikos ciklais. Šis reiškinys vadinamas akivaizdžiu Filipso kreivės, kuria apibūdinamas darbo užmokesčio augimo ir nedarbo tarpusavio santykis, suplokštėjimu. Kaip matyti iš 11 pav., euro zonos ekonomikoje darbo užmokestis menkliau reaguoja į bendrą nedarbo lygį.

11 pav. Euro zonos Filipso kreivė. Atlyginimo vienam darbuotojui didėjimas 2000–2017 m.

Šaltinis: ECOFIN GD AMECO duomenų bazė ir Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas (vidaus skaičiavimai, atlikti remiantis 2018 m. Darbo rinkos ir darbo užmokesčio pokyčių Europoje metine apžvalga).

Nedidelį nominaliojo darbo užmokesčio augimą ekonomikos atsigavimo laikotarpiu galima paaiškinti tokiomis priežastimis kaip maža infliacija, nedidelis produktyvumo augimas, tam tikrų darbo rinkos reformų poveikis ir darbo rinkos ištekliai. Viena iš pagrindinių lėto nominaliojo darbo užmokesčio augimo priežasčių galima laikyti žemą infliaciją (2010–2017 m., ekonomikos atsigavimo laikotarpiu, jos lygis vidutiniškai siekė 1,5 proc., o 2000–2007 m. – 2,2 proc.). O realusis produktyvumas šiek tiek padidėjo (2010–2017 m. vidutiniškai 0,7 proc., o prieš krizę – 0,4 proc.). Kartu labai išaugo nedarbo lygis (pokriziniu laikotarpiu jis buvo 11,7 proc., o laikotarpiu iki krizės – 8,7 proc.). Apskritai iš naujausių skaičiavimų matyti, kad infliacija, produktyvumas ir darbo rinkos ištekliai yra svarbiausi pastaruoju metu sulėtėjusio darbo užmokesčio augimo veiksniai (TVF 2017 m.³²,

³² TVF 2017 m., Pasaulio ekonomikos perspektyvos, 2017 m. spalio mėn.

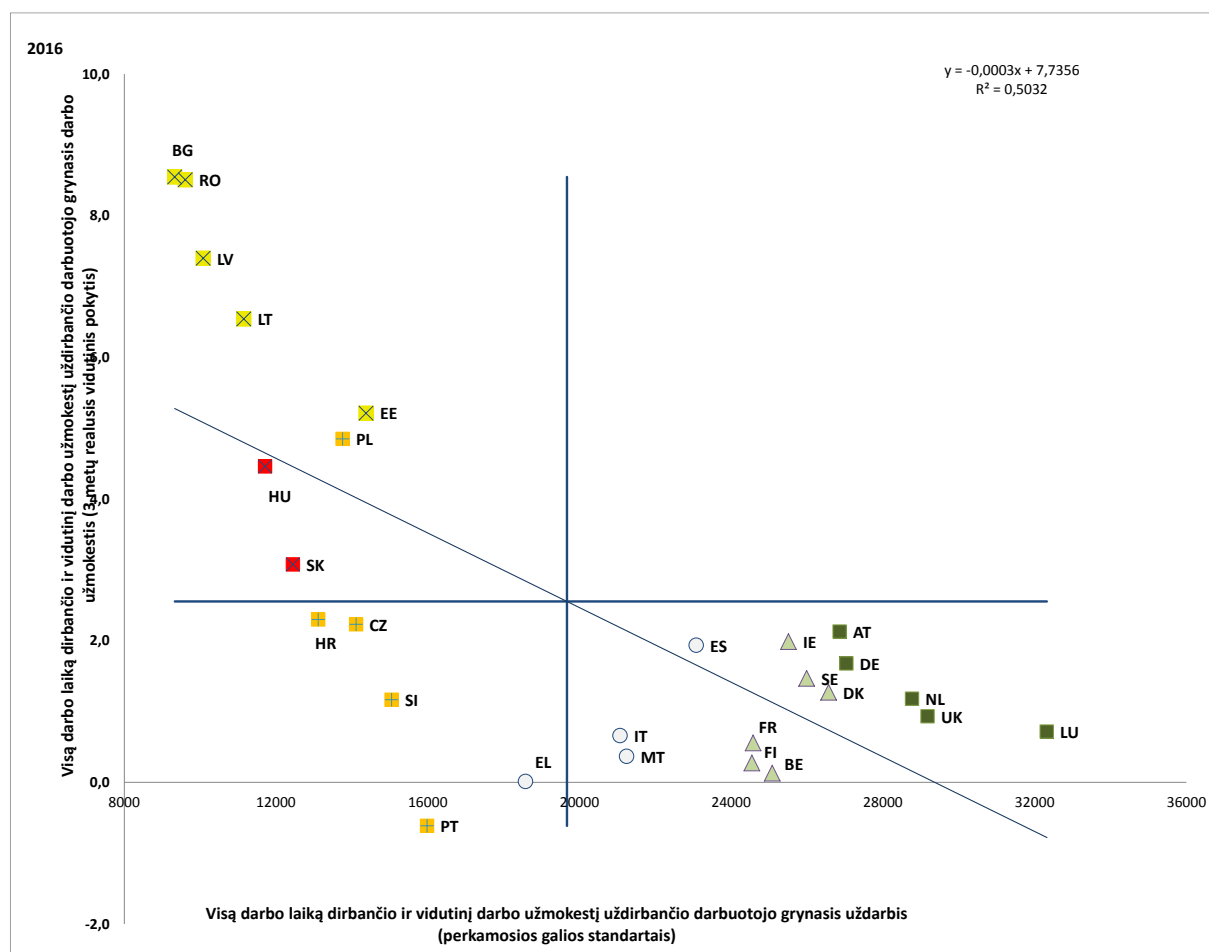
Europos Komisija 2018 m.³³). Kai kuriose valstybėse narėse, kuriose nedarbo lygis yra žemas, ribotam darbo užmokesčio augimui gali turėti įtakos akivaizdžiai nematomi darbo rinkos ištekliai, visų pirma padidėjusi ne visu pajėgumu ir ne visą darbo dieną dirbančių asmenų dalis.

Grynasis uždarbis Europoje vienodėja: sparčiai didėja Vidurio ir Rytų Europoje, o lėtai – Vakarų ir Pietų Europoje, ypač labiausiai nuo krizės nukentėjusiose šalyse. Siekiant visiems ES gyvenantiems asmenims užtikrinti deramą gyvenimo lygį, kaip reikalaujama Europos socialinių teisių ramstyje, darbo pajamų lygio konvergencija yra labai svarbi. Iš turimų duomenų matyti, kad ši konvergencija vyksta, nors ir lėtai, nes vis dar esama didelių skirtumų tarp valstybių narių. Atskaitos tašku laikant vieną vaikų neturintį ir vidutinį darbo užmokestį uždirbantį darbuotoją, grynasis uždarbis³⁴ per trejus metus (2013–2016 m.) labiausiai padidėjo tose šalyse, kuriose jis buvo žemiausio lygio. Todėl Bulgarija, Rumunija, Latvija, Lietuva ir Estija priskiriamos šalims, kuriose rezultatai yra prasti, bet gerėja. Slovakija ir Vengrija, kuriose augimas buvo didesnis nei vidutinis, priskiriamos šalims, kuriose dėl lėtesnės pažangos padėtis vertinta kaip kritinė. Kitame skalės gale – visos šios srities lyderės (Liuksemburgas, Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Vokietija ir Austrija), kuriose grynasis uždarbis didėjo nežymiai (0,7–2,1 proc.). Grynasis uždarbis sumažėjo arba nepadidėjo Portugalijoje, Graikijoje ir Belgijoje.

³³ Europos Komisija (2018) „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

³⁴ Grynojo uždarbio lygis vertinamas perkamosios galios standartais (PGS), kad būtų galima prasmingai palyginti valstybių narių padėtį. Pokyčiai vertinami nacionaline valiuta ir realiaisiais dydžiais. Šis rodiklis turėtų būti suprantamas ir aiškinamas kartu su kitais rodikliais, pavyzdžiui, dirbančiųjų skurdo lygiu, darbo užmokesčio pasiskirstymo penktojo ir pirmojo decilijų santykiu (D5/D1) ir kitais atitinkamais Užimtumo rodiklių apžvalgos, Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgos ir Bendros vertinimo sistemos rodikliais.

12 pav. Grynasis uždarbis ir metinis pokytis. Trejų metų vidurkis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

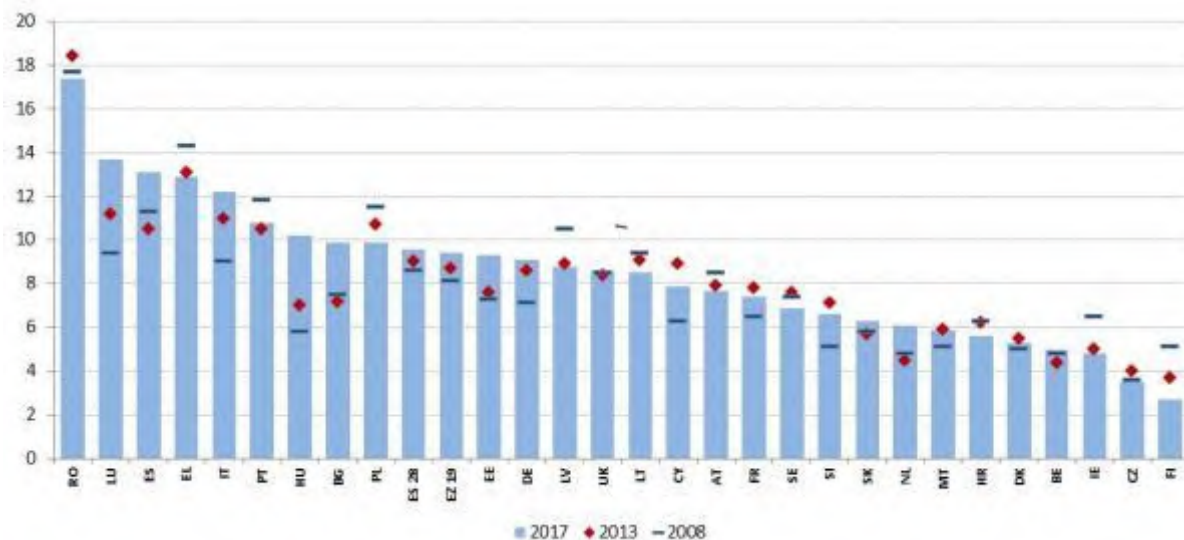

Šaltinis: EBPO (vidaus skaičiavimai). Laikotarpis: 2016 m. lygis (trejų metų vidurkis) ir vidutiniai metiniai pokyčiai 2013–2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. Žvaigždute pažymėtose valstybėse narėse nominaliosios vienetui tenkančios darbo sąnaudos (angl. NULC) viršija pagal makroekonominio disbalanso procedūrą (MDP) nustatytą ribą. MDP rezultatų suvestinės rodiklis yra procentinis nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų pokytis per trejus metus. Euro zonos šalims taikoma 9 proc., o euro zonai nepriklausančioms šalims – 12 proc. riba. Kipro duomenų nėra.

Dirbančiųjų skurdas tebėra gerokai aukštesnio lygio negu prieš krizę ir mažėja lėtai.

Dirbančių asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos buvo žemiau skurdo rizikos ribos, dalis nuo 8,6 proc. 2008 m. padidėjo iki 9,0 proc. 2013 m. ir 9,6 proc. 2017 m. Aukščiausias lygis užregistruotas Rumunijoje (17,4 proc.), taip pat Liuksemburge, Ispanijoje, Graikijoje ir Italijoje (visose daugiau kaip 12 proc.). Kitame skalės gale – Suomija, Čekijos Respublika ir Airija, kuriose dirbančiųjų skurdo rodiklis neviršija 5 proc. 2017 m. dirbančiųjų skurdas toliau didėjo keliose valstybėse narėse: daugiau kaip 0,5 proc. punkto jis padidėjo Vengrijoje, Italijoje, Latvijoje, Slovėnijoje, Belgijoje ir Nyderlanduose (taip pat žr. 3.4 skyrių).

13 pav. Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis. Daugiametis palyginimas

Šaltinis: Eurostatas. Pastaba. HR duomenys – 2010 m., o ne 2008 m. IE ir UK duomenys – 2016 m., o ne 2017 m.

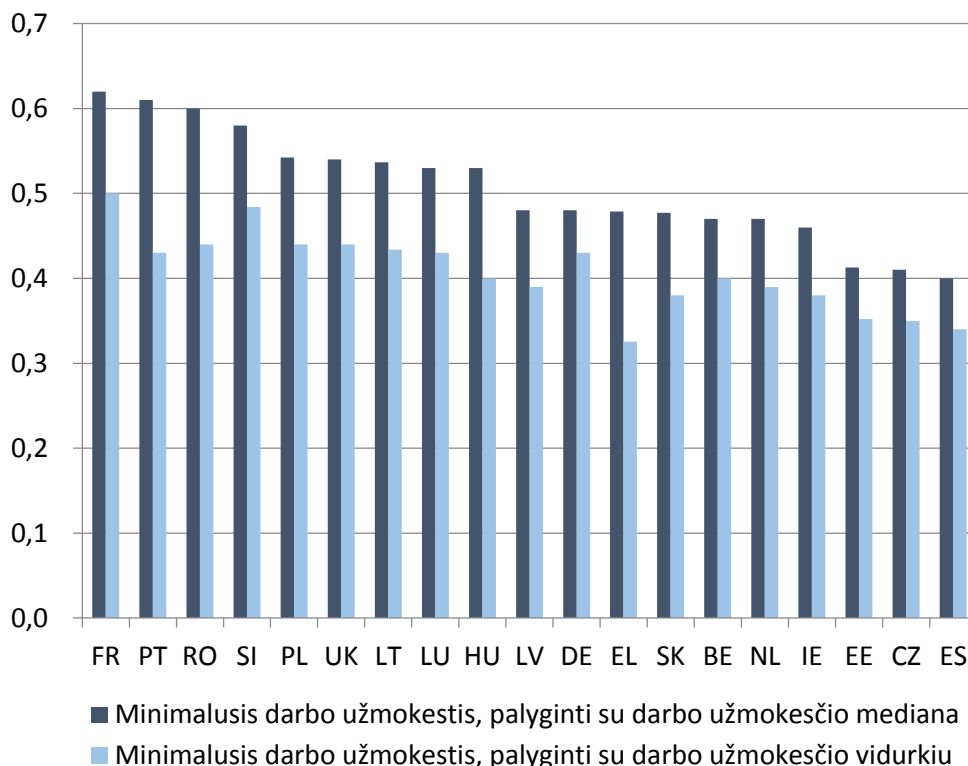
Darbo užmokesčio skirtumai Europoje, atrodo, iš esmės nesikeičia. Mažinant pajamų nelygybę ir dirbančiųjų skurdą, svarbų vaidmenį atlieka darbo užmokesčio, visų pirma esančio apatinėje darbo užmokesčio skalės dalyje, augimas. Darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas penktojo ir pirmojo decilių (D5/D1) santykiu, 2016 m. svyravo nuo 1,43 Suomijoje iki 1,90 Čekijos Respublikoje. Darbo užmokesčio skirtumams gali turėti įtakos darbo užmokestį nustatančios institucijos. Su mažesne pajamų nelygybe paprastai visų pirma siejamos gilesnės kolektyvinių derybų tradicijos (Europos Komisija, 2018 m.³⁵). Kolektyvinių derybų aprėptis Europos šalyse labai skiriasi; iš to matyti, kad laikomasi įvairių nacionalinių tradicijų ir veikia įvairios institucijos. 2015 m. darbuotojų, turinčių teisę dalyvauti kolektyvinėse derybose, dalis svyravo nuo 98 proc. Austrijoje iki 7,1 proc. Lietuvoje.

Daugumoje valstybių narių teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis rodo žemesniąją darbo užmokesčio pasiskirstymo ribą. Minimalusis darbo užmokestis gali didinti tam tikrų grupių dalyvavimo darbo rinkoje lygį ir bendrą paklausą, nes būtų didinamos nedidelį darbo užmokestį gaunančių šeimų, turinčių didesnius vartojimo poreikius, pajamos. Kartu, nustatant minimalųjį darbo užmokestį, didėja nedidelį darbo užmokestį gaunančių darbuotojų samdos sąnaudos, todėl gali sumažėti paprastai nedidelį darbo užmokestį

³⁵ Europos Komisija (2018) „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

gaunančių grupių (pavyzdžiui, jaunų ir žemos kvalifikacijos darbuotojų) galimybės įsidarbinti. Tai priklauso nuo ekonomikos struktūros ir makroekonominės padėties. Minimalusis darbo užmokestis teisės aktais nacionaliniu lygmeniu nustatytas daugumoje valstybių narių, išskyrus Austriją, Kiprą, Daniją, Suomiją, Italiją ir Švediją. Norint palyginti padėtį tarptautiniu lygmeniu, absoliutus minimaliojo darbo užmokesčio lygis nėra labai naudinga priemonė, nes juo neatsižvelgiama į šalių darbo našumo ir kainų skirtumus. Todėl naudingiau minimalųjį darbo užmokestį palyginti su šalies vidutiniu darbo užmokesčiu arba darbo užmokesčio mediana. 14 pav. minimalusis darbo užmokestis parodomas kaip EBPO apskaičiuotos ES valstybių narių darbo užmokesčio medianos procentinė dalis. Didžiausias minimalusis darbo užmokestis, palyginti su mediana, nustatytas Prancūzijoje, Slovėnijoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Liuksemburge. Žemiausias – Ispanijoje, Čekijos Respublikoje, Estijoje, Nyderlanduose ir Airijoje. Kadangi potencialus poveikis užimtumui ir gyvenimo lygiui yra didesnis, jei į minimaliojo darbo užmokesčio aprėptį patenka didelė dalis darbo jėgos, į šį rodiklį reikėtų atsižvelgti ir nacionalinio lygmens diskusijose dėl galimų politikos priemonių. Taip pat reikėtų apsvarstyti tikslines priemones, kuriomis būtų galima sumažinti dirbančiųjų skurdą, pavyzdžiui, lengvatas dirbantiems asmenims.

14 pav. Minimalusis darbo užmokestis, palyginti su darbu visą darbo laiką dirbančių darbuotojų atlyginimų mediana ir vidurkiu (2016 m.)

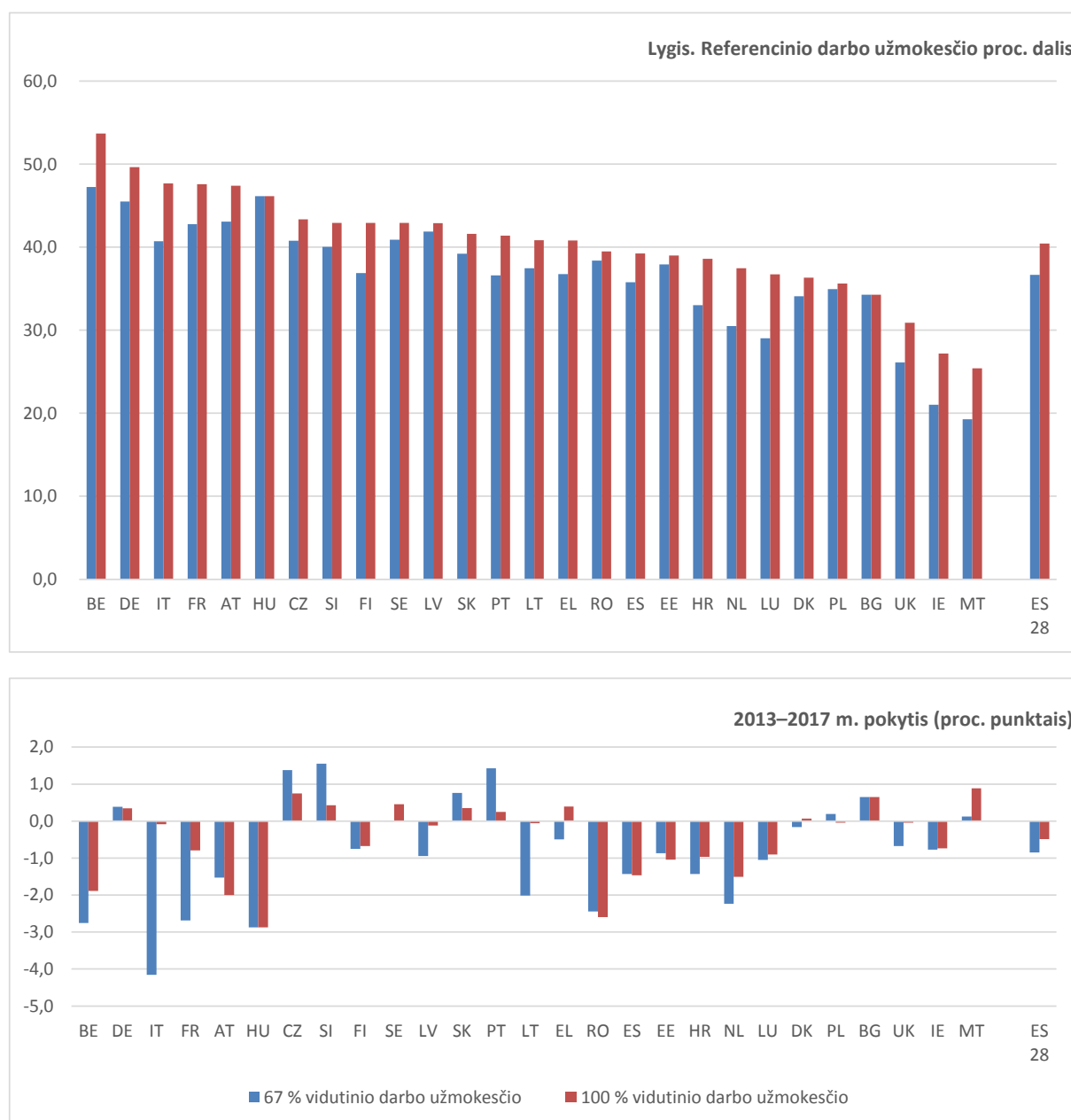
Šaltinis: EBPO. Pastabos. AT, CY, DK, FI, IT ir SE nėra įstatymais nustatyto minimaliojo nacionalinio darbo užmokesčio. EBPO nepateikė BG, HR ir MT duomenų. Eurostato duomenys rodo, kad 2017 m. minimalusis mėnesinis darbo užmokestis BG sudarė 47,8 proc. vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, HR – 40,6 proc., o MT – 43,6 proc. (pramonė, statyba ir paslaugos; nelyginama su EBPO duomenimis).

Darbo jėgai tenkanti mokesčių našta Europoje pastaraisiais metais laipsniškai mažėjo, tačiau tebėra didelių valstybių narių skirtumų. 2017 m. vieno vidutinį darbo užmokestį gaunančio darbuotojo mokesčių pleištas svyravo nuo mažiau nei 30 proc. Airijoje ir Maltoje iki maždaug 50 proc. Belgijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Austrijoje. Mažesnes pajamas gaunančių darbuotojų (kuriems priskiriami 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio gaunantys asmenys) mokesčių pleištas svyravo nuo maždaug 20 proc. Maltoje ir Airijoje iki daugiau kaip 45 proc. Belgijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje. Kalbant apie mokesčių tarifų progresyvumą ir mokesčių sistemos persikirstomąjį poveikį, įvairioms šalims būdingos skirtingos tendencijos (žr. 3.4 skyrių). 2017 m. vieno vidutinį darbo užmokestį gaunančio darbuotojo mokesčių pleištas labiausiai sumažėjo Vengrijoje (2,1 proc. punkto), Liuksemburge (1,8 proc. punkto) ir Suomijoje (1,2 proc. punkto), o labiausiai padidėjo Bulgarijoje (0,6 proc. punkto). 2013–2017 m. nesvertinis mokesčių pleišto vidurkis ES

sumažėjo 0,5 proc. punkto (kalbant apie mažas pajamas gaunančius darbuotojus – 0,8 proc. punkto, labiausiai – Italijoje, Vengrijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Rumunijoje ir Nyderlanduose). Tuo pačiu laikotarpiu matyti tam tikros mokesčių pleišto lygio konvergencijos požymių: kalbant apie vidutinį darbo užmokestį, didžiausio ir mažiausio mokesčių pleišto skirtumas sumažėjo 2,1 proc. punkto, o mažesnes pajamas gaunančių darbuotojų atveju – 2,9 proc. punkto. Taip atsitiko daugiausia dėl didelio mokesčių pleišto sumažėjimo šalyse, kuriose jis buvo didžiausias (Belgijoje, Austrijoje, Vengrijoje, taip pat Italijoje ir Prancūzijoje, tačiau tik mažesnes pajamas gaunantiems darbuotojams). Mokesčių pleištas taip pat labai sumažėjo Rumunijoje ir Nyderlanduose. Mokesčių pleišto didėjimas tuo pačiu laikotarpiu buvo ne toks akivaizdus, tačiau šis reiškinys turėjo įtakos visų pirma mažesnes pajamas gaunantiems darbuotojams Čekijos Respublikoje, Slovėnijoje ir Portugalijoje³⁶.

³⁶ Daugiau informacijos apie naujausias tendencijas, įskaitant įvairių pajamų grupių tendencijas, galima rasti leidinyje „Tax Policies in the European Union – 2018 Survey“, Europos Komisijos Mokesčių ir muitų sąjungos GD.

15 pav. Darbo jėgos mokesčių pleišto lygis 2017 m. ir pokyčiai 2013–2017 m.

Šaltinis: Europos Komisijos ir EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazė. Pastaba. Duomenys susiję su namų ūkiais, kuriuose šeimą išlaiko vienas asmuo (vaikų nėra). Naujų Kipro duomenų nėra. Duomenys atnaujinti 2018 m. balandžio 11 d.

3.1.2 Politinis atsakas

Kelios valstybės narės darbo vietų kūrimą rėmė užimtumo subsidijomis, nors darbo rinkos sąlygoms gerėjant tokiomis priemonėmis naudojamosi šiek tiek rečiau. Dauguma šios srities priemonių skirtos konkrečioms grupėms, kurioms kyla integravimosi į darbo rinką sunkumų (pavyzdžiui, jaunimui, vyresnio amžiaus žmonėms, ilgalaikiams bedarbiams,

migrantams ir kt.), ir yra susijusios su darbdaviams teikiamomis finansinėmis paskatomis samdyti tikslinių grupių darbuotojus. Tikslines subsidijas samdai nustatė arba patvirtino kelios valstybės narės (daugiau informacijos pateikiama 3.2 skyriuje). Keliose šalyse taip pat patvirtintos platesnės tikslinėms grupėms skirtos subsidijos samdai, nenustatant atitikties reikalavimams sąlygų arba nustatant ne tokias griežtas sąlygas. Paprastai taip siekiama skatinti sudaryti neterminuotas darbo sutartis. Graikijoje 2017 m. 51 savivaldybėje pradėti papildomi viešųjų darbų ciklai, taip pat rengiamos naujos programos; be to, 2018 m. gegužės mėn. pradėta nauja viešųjų darbų, susijusių su apsauga nuo miškų gaisrų, programa. 2017 m. spalio mėn. Graikijoje taip pat patvirtinta programa, pagal kurią subsidijuojamas darbuotojų, dirbančių pagal nepriklausomų paslaugų teikimo sutartis, darbo užmokestis, jeigu jie samdomi sudarant darbo sutartį. Galiausiai neseniai pradėta subsidijų skyrimo įmonėms programa, kuria siekiama įdarbinti 15 000 30–49 m. bedarbių. Prancūzijoje 2018 m. subsidijomis remiamų sutarčių skaičius sumažėjo nuo 310 000 iki 200 000. Dabar tokios sutartys sudaromos tik dėl pažeidžiamiausių asmenų, įskaitant jaunimą ir ilgalaikius bedarbius, įdarbinimo ne pelno sektoriuje. 2018 m. įgyvendinamos subsidijomis remiamų sutarčių programos buvo peržiūrėtos, o jų pavadinimas pakeistas į *Parcours Emploi Compétence*, taip stiprinant jų konsultavimo ir mokymo aspektą. Šiomis aplinkybėmis nuo 2018 m. balandžio mėn. dešimtyje vietovių išbandomas tikslinės samdos priemokos (pranc. *Emplois francs*) metodas, pagal kurį tokia priemoka skiriama įdarbinant darbo ieškančius asmenis iš skurdžiausių miestų teritorijų (pranc. *Quartiers politique de la ville*) ir taikoma vienintelė sąlyga – kad darbo ieškantis asmuo gyventų toje teritorijoje. Be to, įgyvendinant naująją Kovos su skurdu planą, nuspręsta įgyvendinti papildomas socialinių ir su įsidarbinimu susijusių sunkumų turinčių asmenų integravimo į darbo rinką priemonės (pranc. *Insertion par l'activité économique*). Italijoje pradėta įgyvendinti struktūrinio darbdavių mokamų įmokų mažinimo programa, taikoma darbdaviams, pietiniuose regionuose įdarbinantiems jaunuolius arba ilgalaikius bedarbius pagal neterminuotas darbo sutartis arba pameistrystės programas. Portugalijoje nustatytos finansinės paskatos (iš dalies atleidžiama nuo socialinio draudimo įmokų), kai pagal neterminuotas darbo sutartis samdomi tam tikrų pažeidžiamų grupių darbuotojai (jaunimas, ilgalaikiai bedarbiai, vyresnio amžiaus asmenys). Vengrijoje ESF lėšomis finansuojamomis paskatomis ir subsidijomis darbo vietų kūrimui padedama didinti socialinių įmonių įdarbinimo potencialą.

Kai kurios valstybės narės imasi verslumo ir startuolių skatinimo veiksmų. Graikijoje subsidijos skiriamos jauniems savarankiškai dirbantiems asmenims arba jaunuolius

vadovaujamoms įmonėms, kai jie pirmą kartą įdarbina darbuotojus. Latvijoje nauju įstatymu nustatyti pagrindiniai socialinių įmonių principai ir jų darbo tvarka. Parama bus teikiama maždaug 200 socialinių įmonių. Be to, labai mažų įmonių mokesčio mokėtojams nustatyta apyvartos riba sumažinta nuo 100 000 iki 40 000 EUR, išlaikant vieną 15 proc. mokesčio tarifą, kurio 80 proc. skiriama privalomojo valstybinio draudimo įmokoms. Vengrijoje nuo 2017 m. rudens nustatyta paskolų priemonė, kurią galima derinti su keliomis kitomis dotacijų priemonėmis. Šia priemone siekiama remti verslininkais siekiančius tapti asmenis arba socialines įmones, siekiant skatinti jų veiklos plėtrą rinkoje. Lenkijoje vyriausybė patvirtino įstatymo projektą, kuriuo siekiama mažinti smulkiojo verslo savininkų mokamas socialinio draudimo įmokas, vadinamąsias smulkiojo verslo ZUS įmokas. Slovakijoje priimti nauji teisės aktai dėl viešosios paramos socialinei ekonomikai ir socialinėms įmonėms sąlygų. Suomijoje nuo 2018 m. bedarbio pašalpą galima gauti kaip dotaciją naujam verslui steigti, taip pat verslo veiklą vykdant ne visą darbo laiką. Be to, vyksta diskusijos, kaip sudaryti palankesnes sąlygas bedarbiams steigti savo įmones. Daugelyje valstybių narių taip pat imamasi veiksmų, siekiant užtikrinti, kad savarankiškai dirbantiems asmenims būtų suteikiamos atitinkamos socialinės teisės (žr. 3.3 skyrių dėl darbo rinkos segmentacijos).

Kai kurios valstybės narės sumažino darbo sąnaudas sumažindamos mokesčių pleišta ir neretai sutelkdamos dėmesį į mažiausias pajamas gaunančius asmenis. Daugiausia buvo mažinamas mažas pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleištas, šiuo tikslu vykdant reformas, susijusias su gyventojų pajamų apmokestinimu, dažnai suteikiant daugiau mokesčių lengvatų (t. y. didinant neapmokestinamąjį pajamų dydį) arba visai sistemai pritaikant progresyvumo principą. Pavyzdžiui, Lietuvoje įvykdyta didelė reforma, kuria iš dalies keičiamas Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas: vietoje anksčiau taikyto vienodo tarifo mokesčio nustatyti progresiniai mokesčiai ir padidintas neapmokestinamasis pajamų dydis. Latvijoje, vykdant esminę mokesčių reformą, be kita ko, fiksuotasis 23 proc. gyventojų pajamų mokesčio tarifas keičiamas progresinių mokesčių sistema. Taip pat padidintos neapmokestinamosios išmokos. Estijoje taip pat nustatytos neapmokestinamosios išmokos. Nyderlandai paskelbė, kad 2019–2020 m. bus įgyvendinama gyventojų pajamų mokesčio reforma. Įgyvendinant šią reformą, be kita ko, mokesčių laiptelių skaičius bus sumažintas nuo keturių iki dviejų, kartu didinant bendrą mokesčių kreditą ir uždirbamų pajamų mokesčio kreditą. Tikimasi, kad ši reforma padės sumažinti bendrą darbo jėgai tenkančią mokesčių naštą, ypač tais atvejais, kai gaunamos vidutinės ir didesnės pajamos. Rumunijoje nuo 2018 m. kartu su esminiais socialinio draudimo įmokų modelio pakeitimais fiksuotasis

gyventojų pajamų mokesčio tarifas sumažintas nuo 16 iki 10 proc. Portugalijoje pradėtos gyventojų pajamų mokesčio reformos, kuriomis siekiama mažinti mažas ir vidutines pajamas gaunančių asmenų mokesčių našta, taip pat didinti mokesčių laiptelių skaičių. Kitose valstybėse narėse pradėtos siauresnės aprėpties reformos. Pavyzdžiui, Maltoje nustatyta 40–68 EUR dydžio darbo užmokesčiui taikomo pajamų mokesčio atskaita, taikoma asmenims, kurie per metus uždirba mažiau negu 60 000 EUR. Jungtinėje Karalystėje neapmokestinamasis pajamų dydis padidintas iki 11 850 GBP (apie 13 400 EUR) per metus, o riba, nuo kurios taikomi didesni mokesčiai, padidinta nuo 45 000 GBP (apie 50 850 EUR) iki 46 350 GBP (apie 52 400 EUR). Danijoje 2018 m. susitarimu dėl mokesčių stiprinamos paskatos dirbti visą darbo dieną. Jos visų pirma skirtos bedarbiams ir darbą ne visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams. Kipre buvo iš dalies pakeistas Išmokų vaikams įstatymas, siekiant už kiekvieną trečiąjį ir paskesnę vaiką 5 000 EUR padidinti reikalavimus atitinkančių pajamų ribą.

Kai kurios valstybės narės mokesčių pleišto problemą sprendė mažindamos socialinio draudimo įmokas. Prancūzijoje 2019 m. turi būti pertvarkytas užimtumo ir konkurencingumo mokesčių kreditas – bus tiesiogiai sumažintos socialinio draudimo įmokos, skaičiuojamos nuo darbo užmokesčio, kuris iki 2,5 karto viršija minimalųjį darbo užmokestį. Mažesnio darbo užmokesčio atvejais mokamos socialinio draudimo įmokos bus dar labiau sumažintos, tačiau šio sumanymo įgyvendinimas atidėtas iki 2019 m. spalio mėn. Kroatijoje, kalbant apie darbuotojus, kurie įdarbinami ilgesniam kaip 12 mėn. laikotarpiui ir šiuo laikotarpiu gauna minimalųjį darbo užmokestį, darbdavio mokamų socialinio draudimo įmokų apskaičiavimo bazė sumažinta 50 proc. Belgijoje sumažintos socialinio draudimo įmokos, mokamos už tam tikrų rūšių pamaininį darbą statybos sektoriuje. Be to, privačiojo sektoriaus dalijimosi pelnu sistema pakeista nauja išmoka (tam tikra suma arba atlyginimo procentine dalimi), kuri negali viršyti 30 proc. bendrojo darbo užmokesčio. Darbdavys už šias išmokas nemoka socialinio draudimo įmokų, o darbuotojas turėtų mokėti 13,07 proc. dydžio solidarumo įmoką.

Pastaraisiais metais imtasi esminių darbo užmokesčio nustatymo sistemų reformų. Graikijoje 2018 m. rugpjūčio mėn. baigus įgyvendinti ESM programą, vėl pradėti taikyti du 2011 m. sustabdyti kolektyvinių derybų principai: galimybė administracinėmis priemonėmis išplėsti sektorių susitarimus ir juos taikyti jų nepasirašiusioms šalims ir palankesnio režimo principas (jei, pavyzdžiui, sektoriaus ir įmonės lygmenimis sudaromos viena kitai prieštaraujančios kolektyvinės sutartys, vadovaujamasi darbuotojui palankesne sutartimi).

Kroatijoje pasiūlymo dėl Valstybės tarnybos darbuotojų darbo užmokesčio įstatymo projekte nustatyta apmokėjimo klasių ir kategorijų sistema, taip pat darbo efektyvumo vertinimo sistema. Prancūzijoje, remiantis ankstesnėmis reformomis, išsamiau apibrėžtos kiekvieno kolektyvinių derybų lygmens ribos. Ateityje, nustatant terminuotų darbo sutarčių, projektų įgyvendinimo laikotarpiams sudaromų sutarčių ir bandomojo laikotarpio sistemas ir naudojimosi tokiomis priemonėmis sąlygas, sektoriaus lygmeniu sudaromos kolektyvinės sutartys bus viršesnės už nacionalinius darbo įstatymus (taip pat žr. 3.3 skyrių). Įmonės lygmeniu sudaroma sutartis gali būti mažiau palanki už pramonės sektoriaus lygmeniu sudaromą sutartį, išskyrus 13 apibrėžtų kolektyvinių derybų sričių, įskaitant sektorių minimalųjį darbo užmokestį, o tais atvejais, kai įmonės lygmeniu nesudaroma sutartis, taikomos pramonės sektoriaus lygmeniu sudarytos sutartys. Be to, į daugumą įmonės lygmeniu sudaromų sutarčių, kuriomis siekiama išsaugoti darbo vietas (pranc. *accords de compétitivité*), dabar įtraukiamos ne tik darbo laiko sąlygos, bet ir atlyginimo klausimai, o įmonės dėl realių ir rimtų priežasčių gali atleisti iš darbo darbuotojus, kurie atsisako pasirašyti tokias sutartis. Italijoje, 2018 m. kovo mėn. pasirašius pagrindinių profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų susitarimą, sudarytos sąlygos stiprinti kolektyvines derybas, šiuo tikslu nustatant atstovavimo socialinių partnerių asociacijoms vertinimo kriterijus. Kipre 2018 m. įsigaliojo naujas susitarimas dėl Pragyvenimo išlaidų koregavimo indekso, todėl nedaug padidėjo darbo užmokestis ir buvo nustatyti periodinio koregavimo dažnumo ir pobūdžio kriterijai. Latvijoje, vykstant deryboms dėl sektorių minimaliojo darbo užmokesčio, nustatomos naujos užmokesčio už viršvalandžius sąlygos, į šį procesą įtraukiant socialinius partnerius. Portugalijoje su socialiniais partneriais susitarta dėl priemonių, kuriomis siekiama didinti kolektyvinių derybų aprėptį. Dabar šios priemonės svarstomos parlamente. Visų pirma, nebebus galima individualiai susitarti dėl vadinamųjų valandų bankų – jie taps kolektyvinių arba grupinių sutarčių dalimi, o šios bus sudaromos pasikonsultavus su darbuotojais (taip pat žr. 3.3 skyrių). Ispanijoje 2018 m. birželio mėn. socialiniai partneriai sudarė preliminarų susitarimą dėl darbo užmokesčio 2018 m., pagal kurį darbo užmokestis bendrai didinamas 2 proc. (šiek tiek daugiau negu tikėtinas infliacijos lygis) ir dar 1 proc., atsižvelgiant į įmonės ir (arba) sektoriaus rezultatus, produktyvumo ir neatvykimo į darbą lygį. Rumunijoje derybos dėl darbo užmokesčio tapo privalomos visoms įmonėms. Airijoje numatyta galimybė tam tikrų kategorijų savarankiškai dirbantiems asmenims vesti kolektyvines derybas, o Slovakijoje atkurtos teisės tam tikromis aplinkybėmis išplėsti aukštesnio lygmens kolektyvines derybas ir įtraukti nedalyvaujančius darbdavius be jų sutikimo.

Gerėjant darbo rinkos sąlygoms, keliose šalyse padidintas minimalusis darbo užmokestis, taip pat imamasi priemonių, siekiant didinti minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo sistemų nuspėjamumą. Teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis padidėjo visose šalyse, kuriose 2017–2018 m. buvo imtasi pokių, išskyrus Vokietiją, Graikiją, Liuksemburgą ir Belgiją, kur realusis teisės aktais nustatytas minimalusis darbo užmokestis sumažėjo³⁷. Pastaraisiais metais vis daugiau šalių, įskaitant Vokietiją ir Airiją, į minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo procesą įtraukia ekspertų grupes. Maltoje tokia grupė bus suburta 2018 m., o Bulgarijoje ir Rumunijoje svarstomos galimybės į šį procesą įtraukti ekspertus. Estijoje 2018 m. minimalusis darbo užmokestis padidintas 30 EUR iki 500 EUR, o būsimo minimaliojo darbo užmokesčio didinimo formulė pritaikyta prie oficialių darbo našumo ir ekonomikos augimo prognozių. Airijoje, remiantis Minimaliojo darbo užmokesčio komisijos rekomendacijomis, kuriose taip pat atsižvelgta į konkurencingumo raidą ir poveikį užimtumui, nacionalinis minimalusis valandinis darbo užmokestis padidintas 0,30 EUR iki 9,55 EUR. Ispanijoje 2018 m. atitinkamu įstatymu, dėl kurio susitarta su socialiniais partneriais, minimalusis darbo užmokestis, palyginti su 2017 m., padidintas 4 proc. Kroatijoje, be padidinto minimaliojo darbo užmokesčio lygio ir sumažintų darbdavių mokamų sveikatos draudimo įmokų, naujame reglamente nustatyta, kad papildomam uždarbiui (gaunamam dirbant viršvalandžius, naktinį darbą ar dirbant per šventes) netaikoma minimaliojo darbo užmokesčio apibrėžtis. Latvijoje nuo 2018 m. minimalusis mėnesinis darbo užmokestis padidintas nuo 380 iki 430 EUR. Vengrijoje 2018 m. minimalusis darbo užmokestis išaugo 8 proc. iki 138 000 HUF (maždaug 440 EUR) (kvalifikuotiems darbuotojams jis išaugo 12 proc.). Slovakijoje nuo 2019 m. sausio 1 d. minimalusis darbo užmokestis padidės nuo 480 iki 520 EUR. Jungtinėje Karalystėje 2018 m. balandžio mėn. padidintas nacionalinis pragyvenimą užtikrinantis darbo užmokestis (iki 7,83 GBP per valandą, apie 6,9 EUR), taip pat nustatytas didesnis nacionalinis minimalusis darbo užmokestis jauniems darbuotojams. Jauniems darbuotojams mokamas minimalusis darbo užmokestis taip pat padidintas Nyderlanduose, o Vokietijoje nustatytas laikiniejiems darbuotojams mokamas minimalusis darbo užmokestis. Galiausiai Bulgarijoje, siekiant pasiekti sutarimą su socialiniais partneriais dėl skaidraus minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo mechanizmo sukūrimo, priimtas įstatymas dėl TDO konvencijos Nr. 131 ratifikavimo.

³⁷ Eurofound (2018 m.) „Statutory minimum wages 2018“.

3.2.6 gairė. Darbo jėgos pasiūlos didinimas ir galimybių įsidarbinti, įgūdžių bei kompetencijų gerinimas

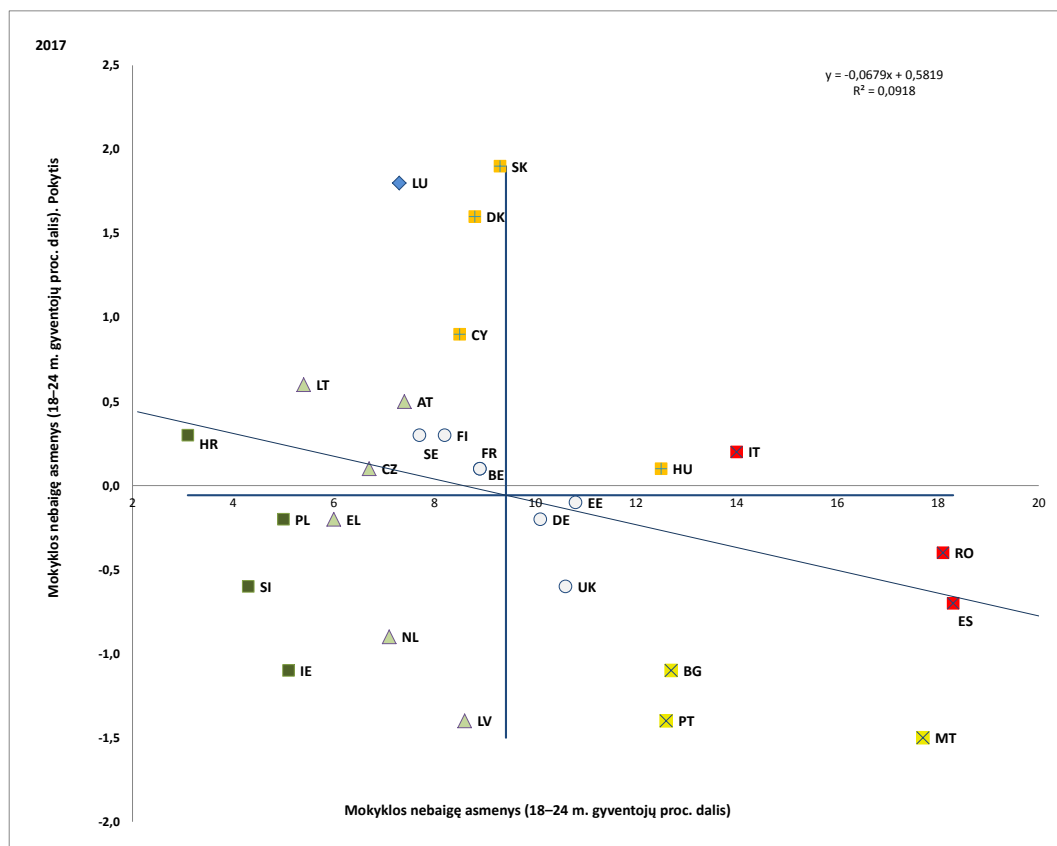
Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 6 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama sudaryti darbo jėgos pasiūlos, įgūdžių ir kompetencijos gerinimo sąlygas. Čia pateikiami išsilavinimo rodikliai, taip pat švietimo ir mokymo rezultatų ir poveikio įgūdžių ugdymui bei darbo jėgos įsidarbinamumui rodikliai. Taip pat aptariami įvairių darbo rinkoje nepakankamai atstovaujamų grupių (pavyzdžiui, jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų, moterų, migrantų kilmės asmenų ir neįgaliųjų) rezultatai darbo rinkoje. 3.2.2 skirsnyje aptariamos minėtose srityse valstybių narių įgyvendintos politikos priemonės ir tikslinės minėtoms grupėms skirtos priemonės.

3.2.1 Pagrindiniai rodikliai

Mokyklos nebaigusių asmenų dalis toliau mažėja, tačiau pastaruoju metu ši mažėjimo tendencija sulėtėjo, o dideli valstybių narių skirtumai nustojo mažėti. Apskritai vidutinis mokyklos nebaigusių asmenų lygis ES krito: nuo 14,7 proc. 2008 m. iki 11,9 proc. 2013 m. ir 10,6 proc. 2017 m. Vis dėlto, palyginti su praėjusiais metais, kai ES vidurkis siekė 10,7 proc., padėtis beveik nepasikeitė. ES tikslą (kad mokyklos nebaigusių asmenų dalis neviršytų 10 proc.) jau pasiekė 18 narių, o Vokietija (10,1 proc.), Jungtinė Karalystė (10,6 proc.) ir Estija (10,8 proc.) šį tikslą beveik pasiekė. Kalbant apie pastarojo meto tendencijas, 2017 m. vis dar buvo matyti dalinė valstybių narių konvergencija (16 pav.): mokyklos nebaigusių asmenų lygis gerokai (daugiau kaip 1 proc. punktu) sumažėjo Portugalijoje, Maltoje ir Bulgarijoje (visos priskirtos kategorijai „prasti, bet gerėjantys rezultatai“), tačiau kartu nemažai padidėjo Slovakijoje (1,9 proc. punkto), Liuksemburge (1,8 proc. punkto), Danijoje (1,6 proc. punkto)³⁸ ir Kipre (1 proc. punktu). Remiantis Socialinių rodiklių suvestinės klasifikacija, nepaisant tam tikro pagerėjimo, padėtis tebėra kritinė Ispanijoje (18,3 proc.), Rumunijoje (18,1 proc.) ir Italijoje (14 proc.), kur šis rodiklis šiek tiek padidėjo.

³⁸ Šį padidėjimą reikėtų interpretuoti atsargiai, nes Danijos statistika neapima 2017 m. ir 2016 m. duomenų (taip pat žr. 1 ir 2 priedus). Yra ir Belgijos bei Maltos 2017 m. duomenų eilučių pertrūkiai.

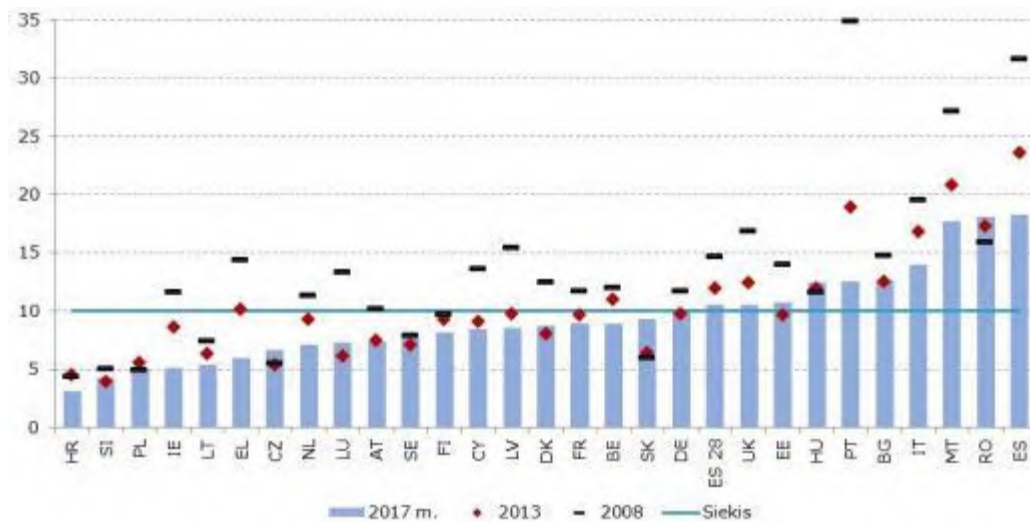
16 pav. Mokyklos nebaigę asmenys (procentinė 18-24 m. gyventojų dalis) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Daugumoje ES valstybių narių, ypač tose, kuriose mokyklos nebaigusiu asmenų dalis anksčiau buvo didelė, pasiekta puikių su ilgalaikiu padėties pagerėjimu susijusių rezultatų. 2008–2017 m. tiek Airijai, tiek Graikijai pavyko gerokai sumažinti savo mokyklos nebaigusiu asmenų skaičių – atitinkamai 6,6 ir 8,4 proc. punkto. Šiuo metu šių šalių rodikliai gerokai žemesni už ES nustatytą ribą. Nuo 2008 m. mokyklos nebaigusiu asmenų skaičius taip pat labai sumažėjo Ispanijoje ir Portugalijoje: atitinkamai 13,4 ir 22,3 proc. punkto ir šiuo metu siekia atitinkamai 18,3 ir 12,6 proc. Šios šalys dar nepasiekė nustatyto tikslo. Kalbant apie šalis, kurioms būdingas aukštas mokyklos nebaigusiu asmenų lygis, tik Rumunijoje per metus neįvyko jokių didesnių pokyčių, o Slovakijoje tokių asmenų skaičius gerokai padidėjo – 3,3 proc. punkto, tačiau 2017 m. vis dar neviršijo ES pagrindinio tikslo ribos (17 pav.).

17 pav. Mokyklos nebaigusių asmenų dalis 2008–2017 m. (proc.)

Šaltinis: Eurostatas. Interneto duomenų kodas [edat_lfse_14].

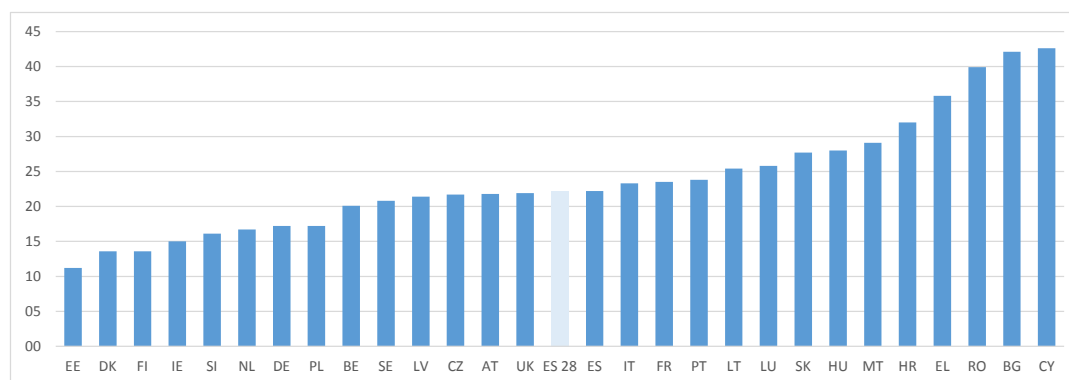
Kalbant apie mokyklos nebaigusių asmenų dalį, tebėra didelių vyrų ir moterų, taip pat ES ir už jos ribų gimusių asmenų skirtumų. 2017 m. ES mokyklos nebaigė vidutiniškai 8,9 proc. merginų ir 12,1 proc. vaikinių. Šis lyčių skirtumas itin akivaizdus Danijoje, Liuksemburge, Italijoje, Portugalijoje, Maltoje, Estijoje, Latvijoje ir Ispanijoje (daugiau kaip 5 proc. punktai), o Bulgarija, Vengrija ir Slovakija yra vienintelės valstybės narės, kuriose mokyklos nebaigiančių vyrų skaičius yra mažesnis už mokyklos nebaigiančių moterų skaičių. Be to, užsienyje gimę moksleiviai daug dažniau nebaigia mokyklos negu ES gimę moksleiviai. 2017 m. ES mokyklos nebaigė vidutiniškai 9,6 proc. ES gimusių asmenų, o už ES ribų gimusių mokyklos nebaigusių asmenų rodiklis buvo du kartus didesnis. Ne ES gimusių mokyklos nebaigusių asmenų rodikliai itin žemi Airijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose (visose šiose šalyse gerokai žemesni negu nustatytas 10 proc. tikslas), o itin aukšti – Ispanijoje (31,9 proc.) ir Italijoje (30,1 proc.).

Po kelerių metų nuoseklios pažangos ėmė didėti menkus pagrindinius gebėjimus turinčių³⁹ penkiolikmečių dalis. Iš 2015 m. EBPO Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (angl. PISA) rezultatų matyti, kad vidutinė ES moksleivių, kurių gebėjimai nesiekia nustatyto bazinio lygio, dalis siekia apie 20 proc.: prastai skaito 19,7 proc., matematiką prastai moka – 22,2 proc., o gamtos mokslus – 20,6 proc. moksleivių. Palyginti su

³⁹ Pagal Tarptautinio moksleivių vertinimo programą (angl. PISA) menkus gebėjimus turinčiais moksleiviais laikomi tokie penkiolikmečiai, kurių pagrindinių gebėjimų rezultatai nesiekia bazinio gebėjimų lygio, reikalingo norint visapusiškai dalyvauti šiuolaikinės visuomenės gyvenime (t. y. 2 lygio).

ankstesniu PISA vertinimu, atliktu 2012 m.⁴⁰, padėtis suprastėjo visose trijose srityse: prastai skaitančių moksleivių padaugėjo 1,9 proc. punkto, prastai mokančių matematiką – 0,1 proc. punkto, o prastai mokančių gamtos mokslus – 4 proc. punktais. Prastai besimokantiems moksleiviams reikalinga papildoma parama, nes jiems kyla didesnė rizika ateityje tapti bedarbiais ir patirti socialinę atskirtį. 2015 m. ES prastai matematiką mokėjo 22,2 proc. moksleivių, tačiau valstybių narių skirtumai buvo didžiuliai. Estijoje, Suomijoje, Danijoje ir Airijoje prastai mokančių matematiką moksleivių dalis neviršijo 15 proc., o Kipre, Bulgarijoje, Rumunijoje, Graikijoje ir Kroatijoje bazinio matematikos gebėjimų lygio nepasiekė daugiau kaip 30 proc. moksleivių (18 pav.).

18 pav. Prastai matematiką mokančių moksleivių dalis (proc.), 2015 m.

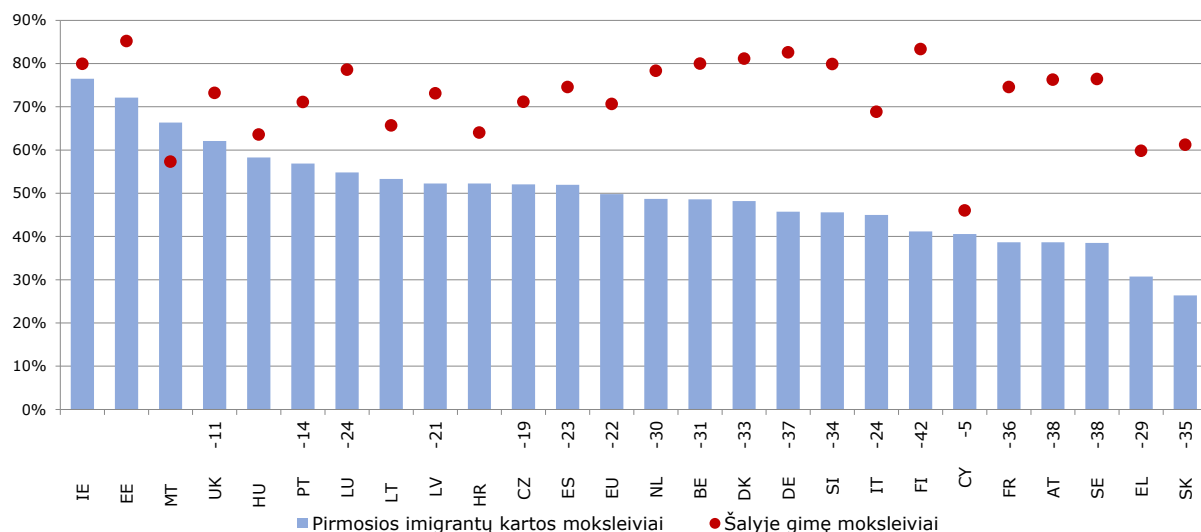
Šaltinis: EBPO. Pastaba. Šalys didėjimo tvarka išdėstytos pagal prastai matematiką mokančių moksleivių dalį. ES svertinį vidurkį apskaičiavo EAC GD.

Didelę įtaką mokymosi rezultatams daro tokie veiksniai kaip moksleivių socialinė ir ekonominė padėtis, taip pat migrantų kilmė. Didelę prastai besimokančių moksleivių dalį sudaro moksleiviai, kilę iš žemesnės socialinės ir ekonominės padėties arba migrantų šeimų, kuriems sudėtinga įgyti bazinius visų trijų sričių gebėjimus. Atidžiau panagrinėjus moksleivių, kurie, nepaisant nepalankios padėties, įgijo bazinius visų trijų sričių gebėjimus, ypatumus matyti, kad ES ir užsienyje gimusių moksleivių mokymosi rezultatų atotrūkis ES vidutiniškai siekia 23 proc. punktus ir kad visose valstybėse narėse, išskyrus Malta, ES gimę moksleiviai pasiekia geresnių mokymosi rezultatų (žr. 19 pav.). Labai dideli skirtumai užregistruoti Suomijoje, Švedijoje, Austrijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje (35–40 proc. punktai (-ų)), o Kipre, Jungtinėje Karalystėje ir Portugalijoje mokymosi rezultatų atotrūkis neviršija 15 proc. punktų. Su socialine ir ekonomine padėtimi susiję prasti mokymosi rezultatai ir nelygybė yra pagrindinės kliūtys, trukdančios plėtoti žmogiškąjį kapitalą ir galinčios daryti grandininį poveikį įgūdžių lygiui.

⁴⁰ Pagal EBPO Tarptautinio moksleivių vertinimo programą penkiolikmečių pagrindinių kompetencijų tyrimas atliekamas kas trejus metus.

Vis dar neišspręstas romų įtraukties į švietimo sistemą uždavinys; tai lemia keletas veiksnių, įskaitant mokyklų segregaciją, neįtraukų mokymą ir kitas dėl didelio skurdo arba būstų segregacijos atsirandančias kliūtis. Nepaisant pastangų didinti dalyvavimą švietimo programose ir mažinti mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių, tebėra didelių problemų, susijusių su mišrių etninių bendruomenių mokyklų ir segregacijos mažinimo priemonių plėtote. Taip pat reiktų pažymėti, kad daug romų vaikų Vengrijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje gyvena dideliame skurde ir neturi galimybių naudotis bazinėmis komunalinėmis paslaugomis.

19 pav. Bazinio lygio gebėjimus įgijusių migrantų kilmės moksleivių dalis (proc.), 2015 m.

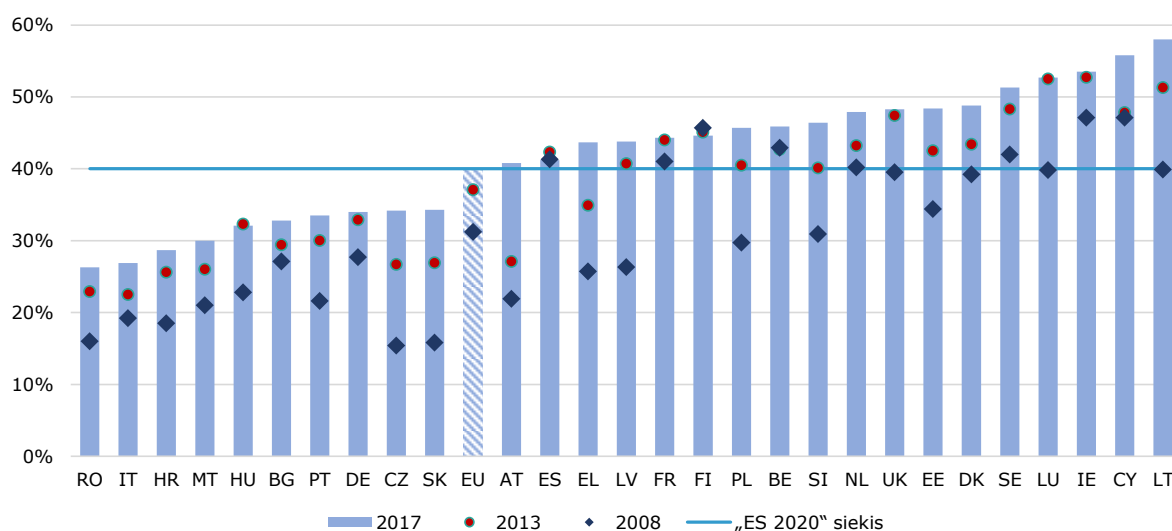

Šaltinis: EBPO (2018) „The Resilience of Students with an Immigrant Background: Factors that Shape Well-Being“, 3.7 pav. Pastabos. Statistiškai reikšmingi skirtumai nurodomi prie šalies pavadinimo. Nurodomos tik tos šalys, kuriose esama tinkamai parengtų moksleivių imigrantų duomenų. ES vidurkis apskaičiuotas remiantis tik šalių, kuriose turima tinkamų duomenų apie abiejų grupių moksleivius, poaibių. Bazinį akademinių gebėjimų lygį pasiekusiais moksleiviais laikomi moksleiviai, įgiję bent dviejų iš visų trijų pagrindinių PISA vertinamų dalykų (matematikos, skaitymo ir gamtos mokslų) PISA lygio gebėjimus. Šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal pirmosios imigrantų kartos moksleivių, pasiekusių bazinį pagrindinių PISA sričių gebėjimų lygį, procentinę dalį.

ES toliau didėja 30–34 m. asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis – 40 proc. tikslas jau beveik pasiektas. ES 30–34 m. asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis pastaruosius kelerius metus nuolat didėjo ir 2017 m. siekė 39,9 proc. Aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų dalis 2014–2017 m. didėjo daugumoje valstybių narių. Tik Kroatijoje, Vengrijoje ir – kiek mažesniu mastu – Ispanijoje bei Suomijoje aukštąjį išsilavinimą įgijusių gyventojų dalis tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo. O štai Slovakijoje, Graikijoje ir Čekijos Respublikoje tokių asmenų labai padaugėjo: atitinkamai 7,4, 6,5 ir 6 proc. punktais. Kalbant apie šalis, kuriose aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų dalis neviršija 40 proc., tik Rumunijoje, Italijoje ir

Kroatijoje lygis yra žemesnis nei 30 proc. (20 pav.). Apskritai 2017 m. atitinkamus nacionalinius tikslus pasiekė 15 iš 28 valstybių narių.

20 pav. Aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų dalis. 2008, 2013 ir 2017 m. duomenys ir strategijos „Europa 2020“ siekis

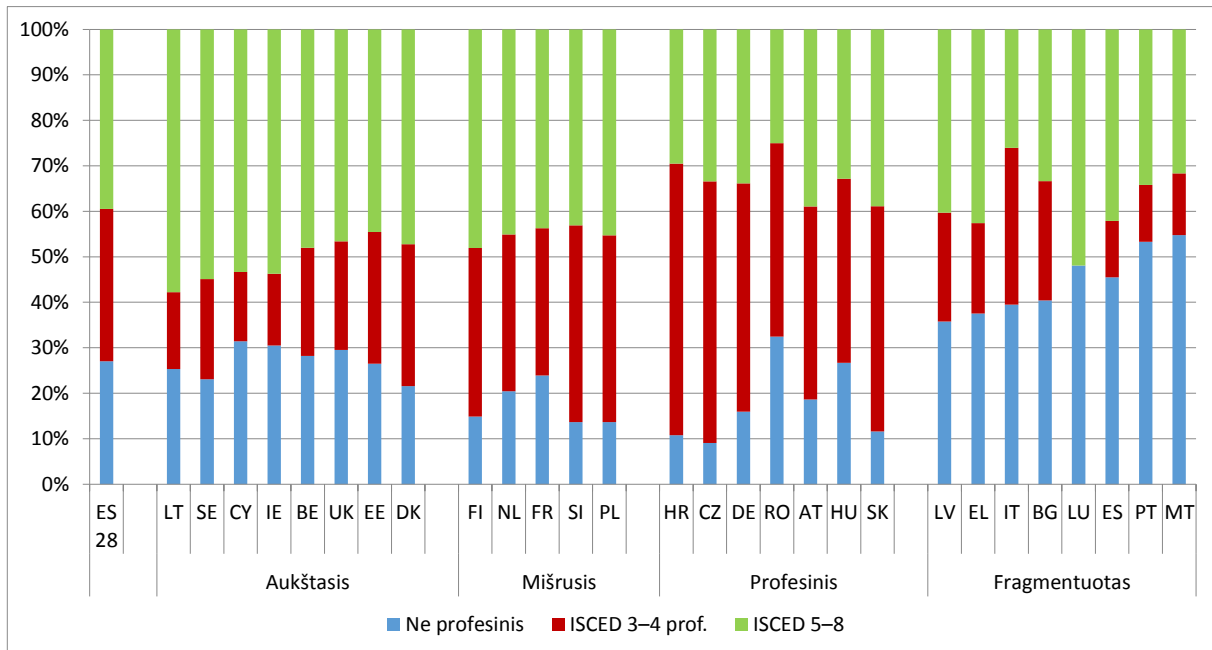
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas [edat_lfse_03]. Nurodoma visų 30–34 m. gyventojų, sėkmingai įgijusių aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5–8 lygmenys), dalis. 2014 m. duomenų nėra, nes tais metais buvo nustatyta nauja ISCED klasifikacija. 2017 m. LU duomenys nepatikimi dėl mažo imties dydžio.

Aukštąjį išsilavinimą įgyja daugiau moterų negu vyrų, taip pat esama didelių ES ir už jos ribų gimusių asmenų skirtumų. 2017 m. aukštąjį išsilavinimą turėjo 44,9 proc. 30–34 m. moterų ir 34,9 proc. vyrų. Per pastaruosius 15 metų šis skirtumas dar labiau padidėjo ir yra itin didelis Latvijoje, Lietuvoje ir Slovėnijoje, kur aukštąjį išsilavinimą įgyjančių moterų dalis daugiau kaip 20 proc. punktų viršija aukštąjį išsilavinimą įgyjančių vyrų dalį. Be to, beveik visose valstybėse narėse aukštąjį išsilavinimą įgyja daugiau šalyje arba ES gimusių asmenų negu už ES ribų gimusių asmenų. Šis skirtumas vidutiniškai siekia apie 5,5 proc. punkto; iš to matyti, kad reikia spręsti su lygybe, galimybėmis įgyti aukštąjį išsilavinimą ir aukštojo mokslo socialiniu aspektu susijusius sunkumus.

Apie trečdalis jaunų suaugusiųjų ES yra įgiję profesinio mokymo kvalifikaciją. 2016 m. 33 proc. 30–34 m. amžiaus grupės suaugusiųjų buvo įgiję vidurinį profesinį išsilavinimą. Kaip parodyta 21 pav., tokiose šalyse kaip Slovakija, Vengrija, Austrija, Rumunija, Vokietija, Čekijos Respublika ir Kroatija, kurių profesinio mokymo sistemoje įtvirtintas perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką modelis, tokių asmenų dalis viršija 40 proc. O šalyse, kurių

modelis labiau orientuotas į aukštąjį išsilavinimą (pavyzdžiui, Lietuvoje, Švedijoje, Kipre ir Airijoje), taip pat šalyse, kuriose apskritai kvalifikacijų sklaida tiesiogiai į darbo rinką yra palyginti menka (Maltoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Liuksemburge ir Graikijoje), tokių asmenų dalis gerokai mažesnė (nesiekia 20 proc.).

21 pav. Perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką trajektorijos ir sistemos, 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Interneto duomenų kodas [lfso_16feduc].

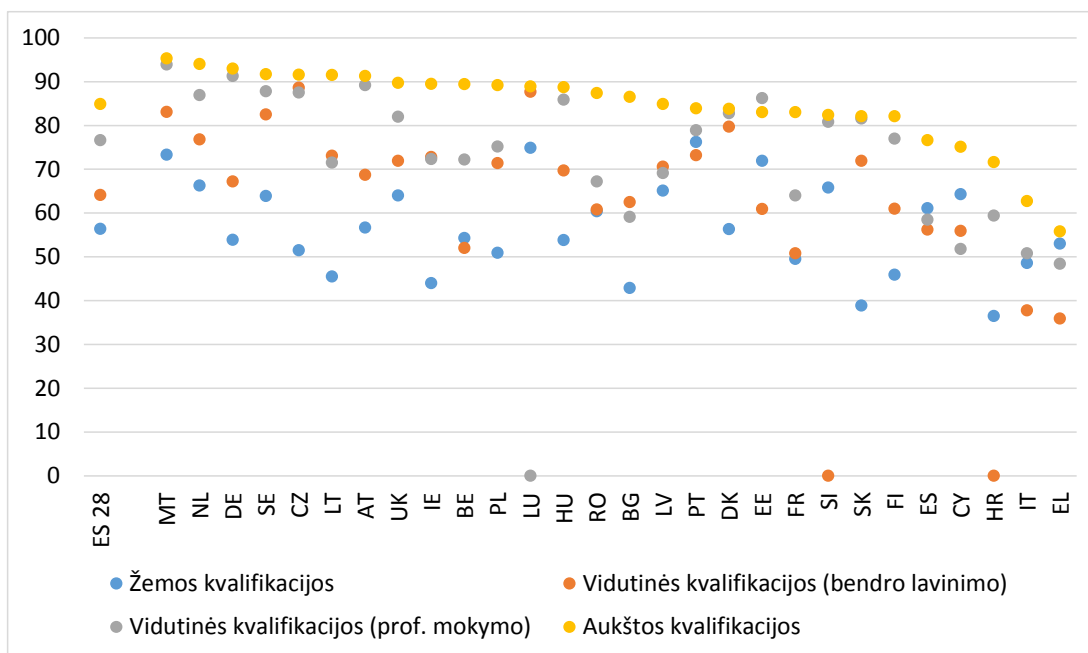
Pastaba. Neprofesinio mokymo kvalifikacijoms priskiriamos ISCED 0–2 lygmenų arba vidutinio lygio (ISCED 3–4 lygmenų) bendrosios kvalifikacijos; ISCED 3–4 lygmenų profesinės kvalifikacijos yra vidutinio lygio (ISCED 3–4 lygmenų) profesinės kvalifikacijos, o ISCED 5–8 lygmenys atitinka aukštojo išsilavinimo kvalifikacijas.

Ne visi asmenys turi lygias galimybes įgyti darbo rinkoje vertingų įgūdžių ir kvalifikacijų. Kai kuriose šalyse daugiau kaip pusė 30–34 m. asmenų teigia neturintys jokios su darbo rinką aiškiai susijusios profesinės arba akademinės kvalifikacijos. Tai turi įtakos jų integracijai į darbo rinką. Pavyzdžiui, kaip matyti iš 22 pav., profesinio mokymo arba aukštojo mokslo kvalifikaciją įgijusių asmenų užimtumo lygis siekia apie 80 proc. arba daugiau, o bendrąjį vidurinį išsilavinimą įgijusių vyresnių kaip 25 metų asmenų – mažiau negu 70 proc. Vidurinio išsilavinimo neįgijusių asmenų padėtis dar blogesnė – vyresnių kaip 25 metų asmenų užimtumo lygis nesiekia 60 proc.

Norint prisitaikyti prie sparčiai kintančių ekonominių sąlygų ir patenkinti aukšto lygio gebėjimų poreikius, tampa vis svarbiau įgyti akademinę arba profesinę darbo rinkos poreikius atitinkančią kvalifikaciją. 2017 m. aukštųjų mokyklų naujų absolventų užimtumo lygis siekė 84,9 proc. ir buvo 0,9 proc. punkto aukštesnis už bendrą tokių pat išsilavinimą

turinčių darbingo amžiaus suaugusiųjų užimtumo lygį. Tik keliose valstybėse narėse (Italijoje, Graikijoje, Kroatijoje, Kipre, Slovėnijoje ir Ispanijoje) neseniai aukštąsias mokyklas baigusių asmenų padėtis tebėra nepalanki, nors visose šiose šalyse, išskyrus Kroatiją, padėtis pagerėjo. Be to, neseniai vidutinio lygio profesinę kvalifikaciją įgijusių asmenų užimtumo lygis siekė 76,6 proc. ir buvo 5,7 proc. punkto aukštesnis už bendrą vidutinio lygio išsilavinimą įgijusių darbingo amžiaus suaugusiųjų užimtumo lygį. Iš to matyti, kad neseniai profesinio rengimo ir mokymo įstaigas baigusiems asmenims gana lengvai pavyksta įsidarbinti. O štai tik vidutinio lygio bendrą kvalifikaciją įgijusių asmenų užimtumo lygis buvo 64,1 proc. Žemo lygio kvalifikaciją įgijusių jaunų suaugusiųjų padėtis darbo rinkoje buvo dar nepalankesnė – 2017 m. tokių asmenų užimtumo lygis siekė 56,4 proc.

22 pav. Neseniai švietimo ir mokymo įstaigas baigusių asmenų užimtumo lygis pagal įgyto išsilavinimo lygį, 2017 m.

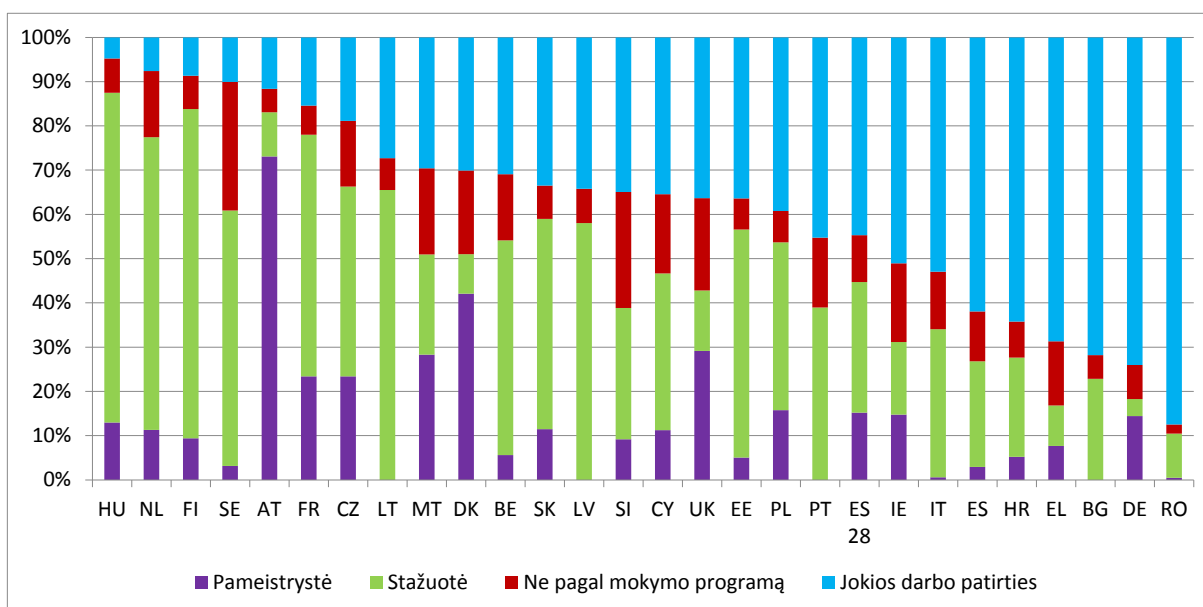

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Pastaba. 20–34 m. jauni suaugusieji. Duomenys apie žemos kvalifikacijos asmenis apima visus nesimokančius jaunos suaugusiuosius, nesvarbu, prieš kiek laiko jie įgijo išsilavinimą. Duomenys apie vidutinės ir aukštos kvalifikacijos asmenis apima tik tuos asmenis, kurie švietimo arba mokymo įstaigą baigė prieš 1–3 metus iki apklausos atlikimo.

Vienas iš būdų gerinti jaunimo rezultatus darbo rinkoje – suteikti jiems galimybių susipažinti su realia darbo aplinka, įmonėje organizuojant mokymąsi darbo vietoje arba įgyvendinant su jų mokymosi programos turiniu susietas pameistrystės programas. Tokios

patirties studijų laikotarpiu įgiję asmenys gali lengviau susirasti darbą ir netgi gali pretenduoti į aukštesnes pareigas. Vis dėlto, kaip matyti iš 23 pav., mažiau negu 50 proc. profesinę kvalifikaciją įgijusių asmenų teigia studijų laikotarpiu įgiję tokios patirties. Dar mažiau asmenų turi vertingos mokymosi darbo vietoje patirties, įgyjamos dalyvaujant pameistrystės programose. Daugiausia profesinių mokyklų moksleivių, turinčių galimybę mokytis darbo vietoje (daugiau kaip 90 proc.), esama Vengrijoje, Nyderlanduose, Suomijoje ir Švedijoje.

23 pav. Profesinių mokyklų moksleivių galimybės mokytis darbo vietoje ir dalyvauti pameistrystės programose, 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Interneto duomenų kodas [Ifso_16educ]. Pastabos. 15–34 m. jauni suaugusieji, įgiję vidurinį profesinį išsilavinimą arba pavidurinį neaukštąjį profesinį išsilavinimą. Neturima LU duomenų. Neturima BG, LV, LT ir PT duomenų apie pameistrystę. Dėl didelio skaičiaus negautų atsakymų DE duomenys gali būti nereprezentatyvūs.

Žemos kvalifikacijos suaugusiųjų, palyginti su tokios pačios kvalifikacijos, tačiau ilgiau besimokiusiais asmenimis, padėtis darbo rinkoje taip pat dažnai gerokai prastesnė. Europos Sąjungoje vienai darbo vietai, kurioje reikalinga žema kvalifikacija, vidutiniškai tenka trys žemos kvalifikacijos suaugusieji (2 lentelė). Kitaip tariant, žemos kvalifikacijos suaugusiųjų yra tris kartus daugiau negu darbo vietų, kuriose reikalinga tik žema kvalifikacija. Ši problema atrodo aktualesnė tokiose šalyse kaip Malta, Portugalija, Graikija, Italija ir Ispanija, kuriose šis santykis yra didesnis negu 1 ir 4. Todėl galiausiai gali susilpnėti sąsajos su darbo rinka, padaugėti mažų garantijų darbo atvejų, įsitvirtinti aukštas nedarbo lygis ir atsirasti visiško pasitraukimo iš darbo rinkos rizika.

2 lentelė. Žemos kvalifikacijos suaugusiųjų ir darbo vietų, kuriose reikalinga žema kvalifikacija, skaičius ES

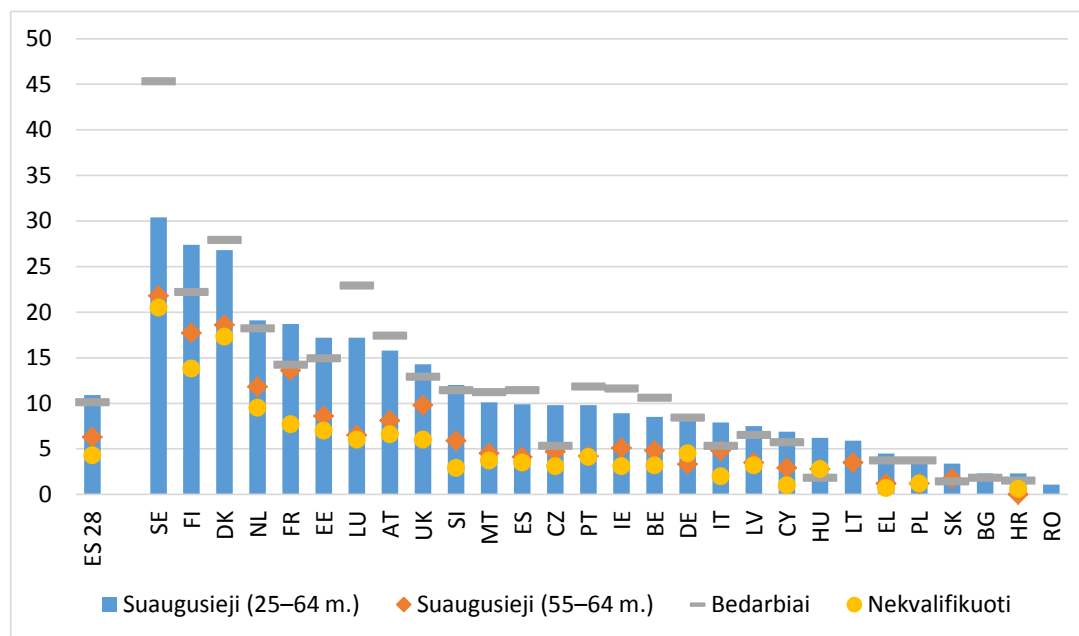
	Bendras 25–64 m. žemos kvalifikacijos suaugusiųjų skaičius (tūkst.)	Bendras žemos kvalifikacijos darbo vietų skaičius (tūkst.)	Santykis
ES 28	61 353,0	20 210,6	3,0
Malta	125,8	17,6	7,1
Portugalija	2 897,3	490,0	5,9
Graikija	1 583,2	268,0	5,9
Italija	12 834,9	2 517,8	5,1
Ispanija	10 654,1	2 409,0	4,4
Švedija	751,0	231,1	3,2
Rumunija	2 417,4	776,4	3,1
Belgija	1 386,0	449,6	3,1
Kroatija	366,5	119,4	3,1
Prancūzija	7 200,6	2 692,9	2,7
Liuksemburgas	64,8	24,6	2,6
Nyderlandai	1 902,2	742,0	2,6
Jungtinė Karalystė	6 744,3	2 641,3	2,6
Airija	443,0	176,3	2,5
Suomija	329,0	148,3	2,2
Austrija	728,4	337,3	2,2
Slovėnija	140,7	67,5	2,1
Bulgarija	677,2	333,0	2,0
Vokietija	6 116,8	3 154,2	1,9
Vengrija	857,9	460,4	1,9
Danija	527,3	302,3	1,7
Kipras	88,1	53,5	1,6
Estija	80,4	51,5	1,6
Lenkija	1 617,0	1 041,6	1,6
Čekijos Respublika	367,2	266,3	1,4
Slovakija	272,2	217,3	1,3
Latvija	100,7	106,7	0,9
Lietuva	79,4	115,1	0,7

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, 2017 m.

Žemos kvalifikacijos ir vyresnio amžiaus žmonės rečiau dalyvauja suaugusiųjų mokymo programose. 2017 m. žemos kvalifikacijos ir vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimo suaugusiųjų mokyme lygis ES buvo du kartus mažesnis nei bendras dalyvavimo lygis, sudaręs

10,9 proc. (24 pav.). Net bedarbiai, kurie turėtų būti ypač tinkama perkvalifikavimo tikslinė grupė, mokymo programose dalyvauja gerokai rečiau nei vidutinis darbuotojas. Ši tendencija matyti ir šalyse, kuriose bendras suaugusiųjų dalyvavimo mokymo programose lygis yra artimas ES vidurkiui arba jį viršija.

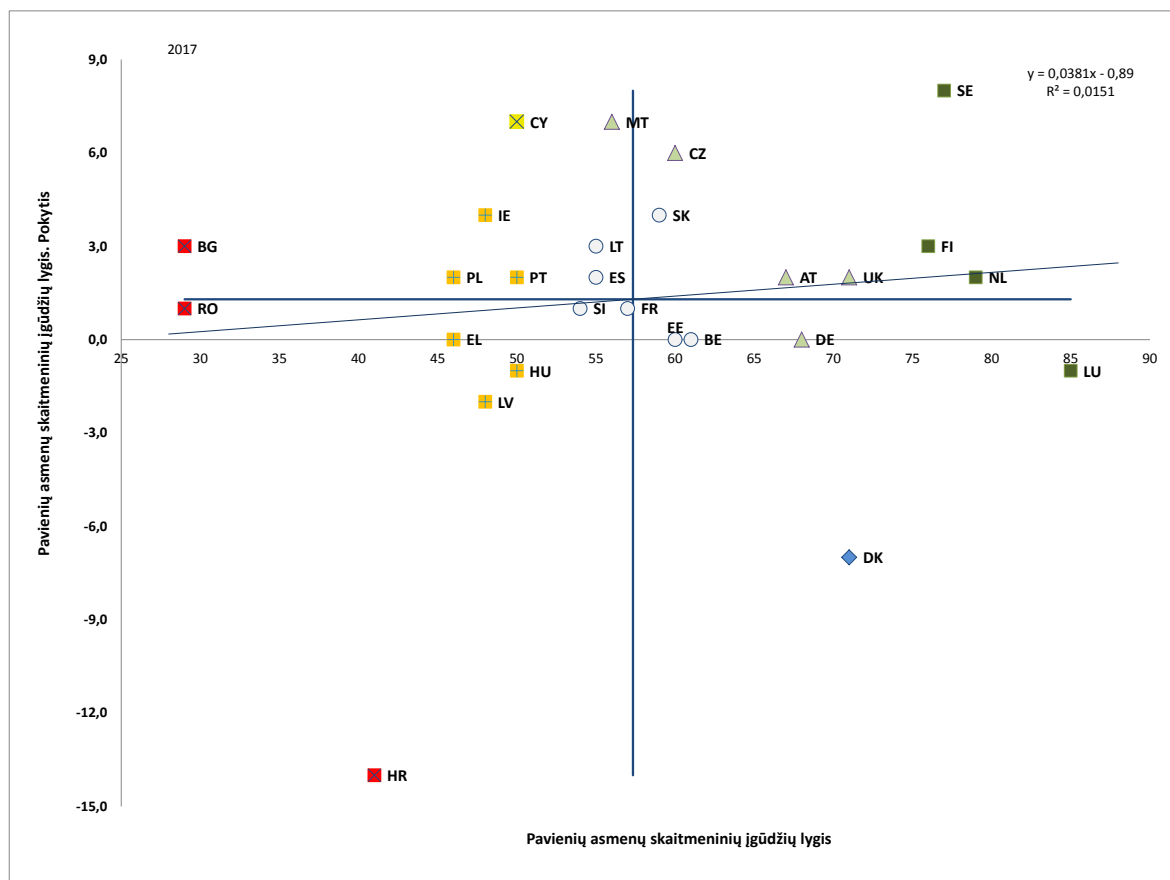
24 pav. Suaugusiųjų dalyvavimas mokymo programose pagal demografines grupes

Šaltinis: ES darbo jėgos tyrimas, 2017 m.

Skaitmeninių įgūdžių lygis kyla lėtai, o nemažėjantis geriausius ir prasčiausius įgūdžius turinčių asmenų atotrūkis rodo dviejų greičių skaitmeninę Europą. 2017 m. ES vidutiniškai 57 proc. 16–64 m. ES gyventojų buvo įgiję bent bazinius skaitmeninius įgūdžius. Nepakankami skaitmeniniai įgūdžiai gali turėti poveikį ne tik produktyvumui ir augimo potencialui, bet ir didelės dalies gyventojų socialinei atskirčiai, atsižvelgiant į besikeičiančias paslaugų teikimo sąlygas ir technologijų poveikį darbo pasauliui. Skaitmeninių įgūdžių lygis yra ypač žemas Bulgarijoje, Rumunijoje ir Kroatijoje (kritinė padėtis). Kitose šešiose šalyse (Graikijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Latvijoje, Airijoje ir Vengrijoje) rezultatai yra prasti, bet lygis vis tiek palyginti aukštas (maždaug 50 proc.). Vis dėlto jis yra žemesnis nei vidurkis. Šios srities lyderiai – Liuksemburgas, Nyderlandai, Švedija ir Suomija, kur lygis viršija 75 proc.

25 pav. Gyventojų, turinčių bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius, dalis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

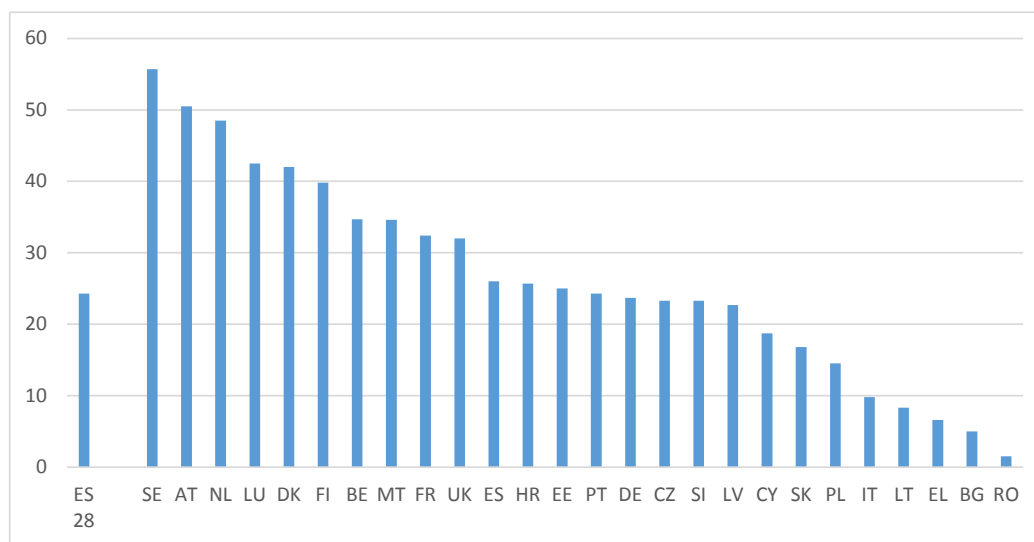
Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. IT duomenų nėra.

Informavimas apie mokymosi galimybes gali veiksmingai paskatinti individualų mokymosi poreikį ir dalyvavimą mokymosi programose. Suaugusiųjų įgūdžių ir mokymosi lyginamoji analizė⁴¹ parodė, kad orientavimas mokymosi galimybių klausimais yra vienas pagrindinių politikos svertų siekiant skatinti suaugusiuosius mokyti. Remiantis

⁴¹ EMPL GD bendradarbiavo su valstybėmis narėmis (konsultuodamasis su EAC GD) ir parengė išsamią suaugusiųjų įgūdžių ir suaugusiųjų mokymo sistemų ES lyginamosios analizės sistemą, taikomą remiantis skirtingų šalių perspektyva. Sistema grindžiama trijų etapų metodika, kurią 2017 m. birželio mėn. patvirtino Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas. Pirmame etape aptariami bendrieji svarbiausi uždaviniai suaugusiųjų gebėjimų ir mokymosi srityje ir nustatomas aukšto lygio rezultatų rodiklių rinkinys (užimtumo lygio, produktyvumo ir įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties). Antrame etape nustatomas veiklos rodiklių rinkinys, įskaitant suaugusiųjų, turinčių vidutinę ir aukštą kvalifikaciją, dalį, suaugusiųjų dalyvavimą mokymėse, skaitmeninius įgūdžius ir vidutinės bei aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų dalį. Trečiame etape taikomas teminis metodas siekiant nustatyti pagrindinius politikos svertus, kurie veiksmingai gerina suaugusiųjų įgūdžių ir mokymosi sistemų efektyvumą: rekomendacijų dėl mokymosi galimybių teikimą; iniciatyvas, kuriomis siekiama nepalankioje padėtyje esančias grupes, pavyzdžiui, bedarbius ir žemos kvalifikacijos asmenis, įtraukti į mokymąsi ir priemones, kuriomis įmonės remiamos ir (arba) skatinamos mokyti savo darbuotojus. Pastarieji rodikliai pristatomi šiame skirsnyje.

naujausiais (2016 m.) Suaugusiųjų švietimo tyrimo⁴² duomenimis apie galimybes naudotis orientavimo paslaugomis, suaugusiųjų (25–64 m.), kurie gavo tokias paslaugas, dalis ir tų, kurie galiausiai dalyvavo mokymosi programose, dalis⁴³ rodo tvirtą tarpusavio priklausomybę. Nors daugumoje valstybių narių viešosios orientavimo paslaugos yra įprasta politikos priemonė, jų aprėptis ir informacijos sklaida įvairiose šalyse gerokai skiriasi. Visų pirma, kaip matyti iš 26 pav., 2016 m. suaugusiųjų, kurie per paskutiniuosius 12 mėnesių iš įstaigų ar organizacijų gavo nemokamos informacijos arba konsultacijų apie mokymosi galimybes, dalis svyravo nuo 1,5 proc. Rumunijoje iki beveik 56 proc. Švedijoje (ES vidurkis – 24,3 proc.). Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Bulgarijoje, Graikijoje, Lietuvoje ir Italijoje, šios rūšies nemokamų paslaugų gavo mažiau nei 10 proc. suaugusiųjų, o dalyvavimas mokymo programose jose tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu irgi buvo palyginti menkas (29 proc., palyginti su 43 proc. ES vidurkiu). Kita vertus, Švedijoje, Austrijoje, Nyderlanduose, Liuksemburge ir Danijoje informaciją apie mokymosi galimybes gavo daugiau nei 40 proc. suaugusiųjų. Tokios informacijos teikimą galima laikyti vienu iš palyginti aukštą dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose lygį šiose šalyse lemiančių veiksnių (57 proc., palyginti su ES vidurkiu, kuris sudaro 43 proc.).

26 pav. Suaugusiųjų, kurie yra informuojami apie suaugusiųjų mokymosi galimybes, dalis, 2016 m.

Šaltinis: Eurostatas, Suaugusiųjų švietimo tyrimas. Duomenys – 2016 m. Trūksta Airijos ir Vengrijos duomenų.

⁴² Duomenys apima įvairias paslaugas (pavyzdžiui, informacijos teikimą, vertinimą, karjeros valdymo gebėjimus, orientavimą ir konsultavimą), kurios teikiamos siekiant padėti besimokantiems asmenims ir (arba) potencialiems besimokantiems asmenims pasirinkti švietimo ir mokymo galimybes.

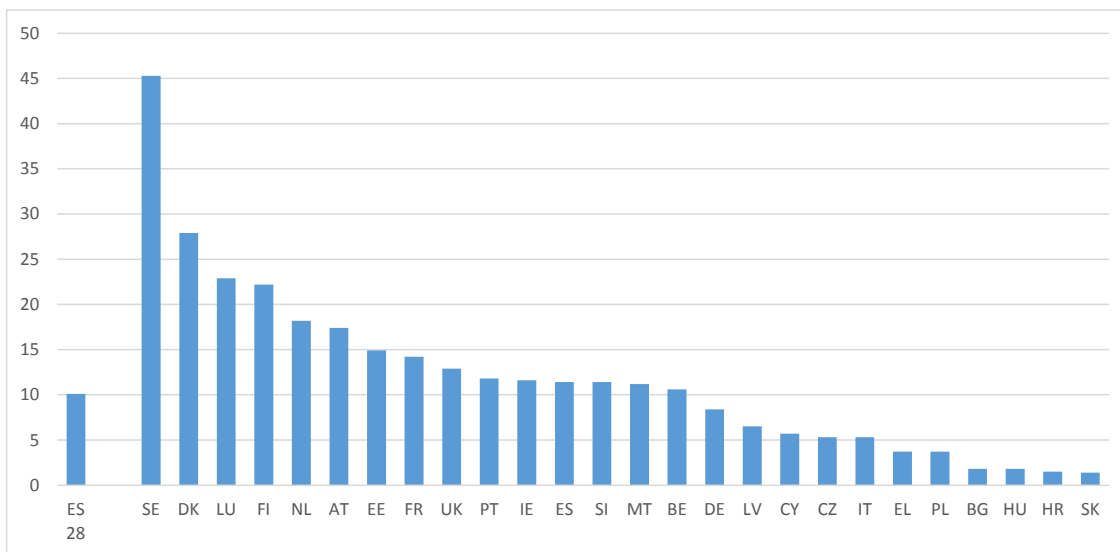
⁴³ Europos Komisija (2015 m.) „An in-depth analysis of adult learning policies and their effectiveness in Europe“.

Itin aktualios yra mokymo priemonės, skirtos palankių sąlygų neturintiems asmenims pritraukti. Jos gali būti įvairiausių formų, įskaitant, pavyzdžiui, formaliojo ir neformaliojo profesinio mokymo arba pagrindinių gebėjimų ugdymo programas⁴⁴. Žemos kvalifikacijos ir suaugę bedarbiai, norintys pasinaudoti mokymosi galimybėmis, susiduria su itin dideliais sunkumais. Remiantis Darbo jėgos tyrimo duomenimis, 2017 m. suaugusių bedarbių, dalyvavusių bet kokioje mokymo veikloje per keturias savaites iki tyrimo, dalis (kaip visų suaugusių bedarbių dalis) svyruoja nuo beveik 1,5 proc. Slovakijoje iki beveik 45 proc. Švedijoje (ES vidurkis – 10,1 proc.) (27 pav.). Mokymosi programose dalyvauja mažiau nei 10 proc. suaugusių bedarbių ne tik Slovakijoje, bet ir Kroatijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje, Lenkijoje, Graikijoje, Italijoje, Čekijos Respublikoje, Kipre, Latvijoje ir Vokietijoje. Kita vertus, Danijoje, Liuksemburge ir Suomijoje dalyvaujančiųjų dalis viršija 20 proc. Žemos kvalifikacijos⁴⁵ suaugusiųjų, dalyvavusių bet kokioje mokymo veikloje per keturias savaites iki tyrimo, dalis (palyginti su visais žemos kvalifikacijos suaugusiaisiais) valstybėse narėse taip pat gerokai įvairuoja (28 pav.). Kipre, Graikijoje ir Kroatijoje mokosi mažiau nei 1 proc. žemos kvalifikacijos suaugusiųjų, Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje – daugiau nei 10 proc. (ES vidurkis – 4,3 proc.).

⁴⁴ Žr., pavyzdžiui, ESRI (2012 m.) „Literacy, Numeracy and Activation among the Unemployed“; Shaw N, Armistead C (2002 m.) „Evaluation of the Union Learning Fund Year 4“, London: Department for Education and Skills; Casey, H. et al (2006 m.) „You wouldn’t expect a maths teacher to teach plastering: Embedding literacy, language and numeracy in post-16 vocational programmes – the impact on learning and achievement“, NRDC.

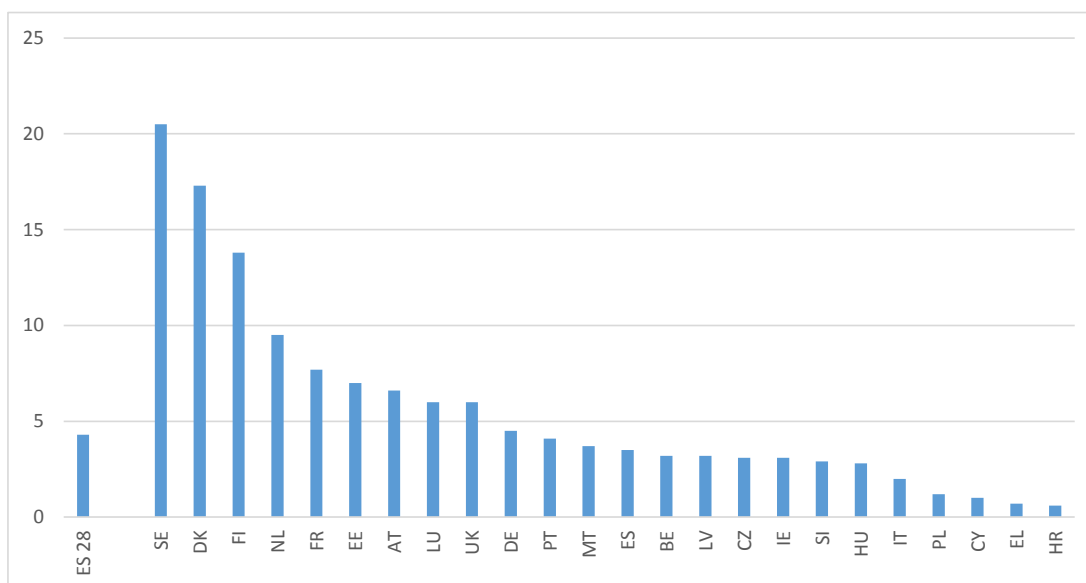
⁴⁵ Žemos kvalifikacijos asmenys čia apibrėžiami kaip asmenys, turintys ne didesnę kaip pagrindinį išsilavinimą (ISCED 0–2 lygmenys).

27 pav. Suaugusių bedarbių, dalyvaujančių mokymosi programose, dalis, palyginti su visais suaugusiais bedarbiais, 2017 m.

Šaltinis: ES darbo jėgos tyrimas. Duomenys – 2017 m. Trūksta LT ir RO duomenų.

28 pav. Žemos kvalifikacijos suaugusiųjų, dalyvaujančių mokymosi programose, dalis, palyginti su visais žemos kvalifikacijos suaugusiais, 2017 m.

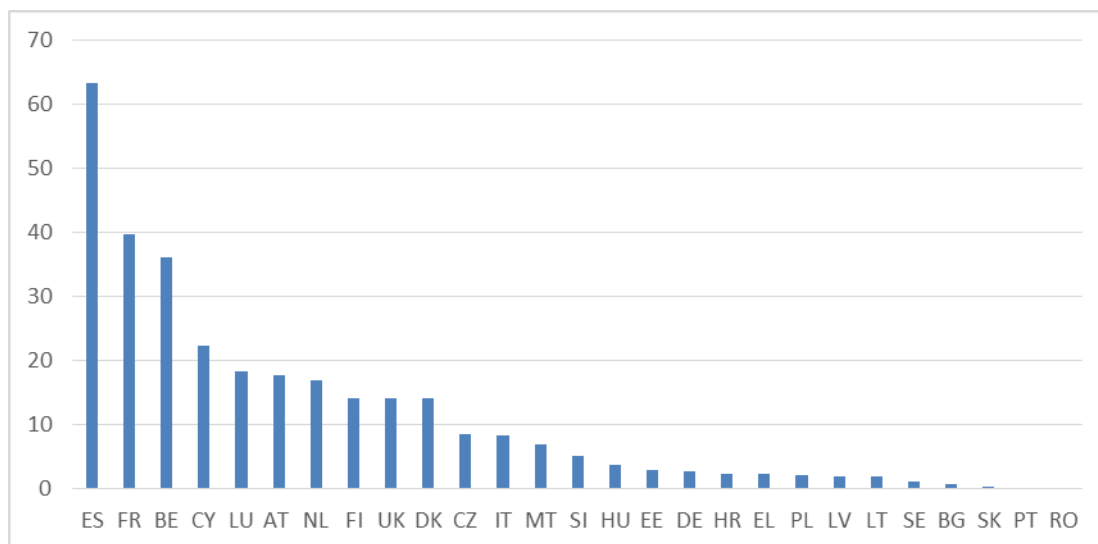

Šaltinis: ES darbo jėgos tyrimas. Duomenys – 2017 m. Trūksta RO, BG, LT, SK duomenų.

Finansinės paskatos darbdaviams gali skatinti juos investuoti į darbuotojų mokymą. Daugeliu atveju būtent darbdaviai teikia arba finansuoja savo darbuotojų dalyvavimą suaugusiųjų mokymo programose – jie apmoka už daugiau nei dviejų trečdalių visų suaugusiųjų, dalyvaujančių su darbu susijusio mokymo programose, mokymąsi. Nors ir nelabai didelės aprėpties, viešasis finansavimas darbdaviams yra įprastinė ES valstybėse

narėse taikoma priemonė. Paskatos gali būti įvairios – pradedant mokesčių paskatomis (kaip antai mokesčių kreditai ar mokesčių lengvatos) ar tiesioginėmis mokymo subsidijomis (įskaitant ES paramą) ir baigiant apmokestinamosiomis finansavimo sistemomis (mokymo fondais). Be to, yra įrodymų, kad tiesioginės subsidijos įmonėms (pavyzdžiui, skiriant dotacijas) skatinant darbuotojų dalyvavimą mokymosi programose gali būti veiksmingesnės, palyginti su kitomis finansinių paskatų formomis. Finansinę paramą mokymui svarbu skirti tikslingai, pavyzdžiui, įmonėms, turinčioms ribotų finansų ir pajėgumų, visų pirma MVI, siekiant išvengti savaimingumo poveikio (investicijų, kurios ir taip būtų atliktos, finansavimo). Yra įrodymų, kad būtent finansinės paramos aprėptis, o ne apimtis daro stiprią teigiamą įtaką suaugusiųjų dalyvavimui mokymosi programose. Remiantis naujausiais (2015 m.) Tęstinio profesinio mokymo tyrimo⁴⁶ finansinės paramos duomenimis, įmonių, nurodžiusių, kad per pastaruosius 12 mėnesių gavo bet kokią viešąją bendrą finansavimą mokymo veiklai (tai rodo finansinės paramos aprėptį), dalis svyruoja nuo 0,1 proc. Rumunijoje iki beveik 64 proc. Ispanijoje (29 pav.). Be to, be Rumunijoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Bulgarijoje įmonių, gaunančių šios rūšies finansinę paramą, yra mažiau nei 1 proc. Kita vertus, Kipre, Belgijoje, Prancūzijoje ir Ispanijoje ši dalis viršija 20 proc.

29 pav. Įmonėms skirta finansinė parama mokymui, 2015 m.

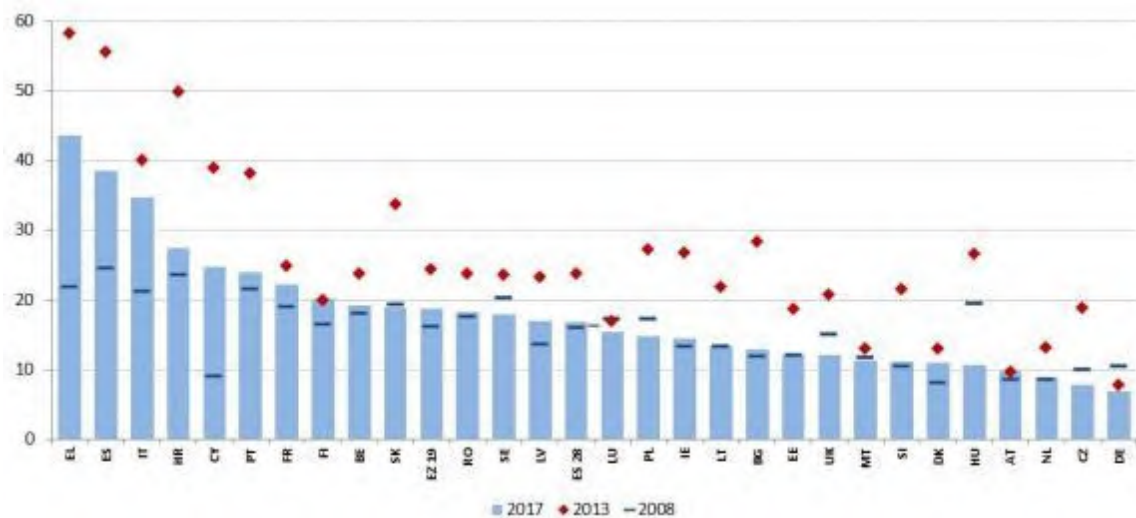

Šaltinis: Eurostatas, Tęstinio profesinio mokymo tyrimas. Duomenys – 2015 m. ir rodo įmonių, kuriose dirba 10 ar daugiau darbuotojų ir kurios nurodė ataskaitiniais metais (2015 m.) gavusios viešosios finansinės paramos mokymo tikslais, dalį. Trūksta Airijos duomenų.

⁴⁶ Duomenys yra mokymosi visą gyvenimą Europos statistikos dalis ir apima visų trijų rūšių finansines paskatas, t. y. tiesiogines mokymo subsidijas, mokesčių lengvatas ir įplaukas iš apmokestinamojo mokymo fondų. Atliekant tyrimą, be kita ko, teikiami duomenys apie įmonių įplaukas iš kolektyvinių, investicinių ar kitų mokymo fondų ir apie bet kurią kitą finansinę paramą, gautą iš viešojo sektoriaus už vykdomą tęstinį profesinį mokymą.

Stiprėjant makroekonominiai aplinkai, jaunimo padėtis darbo rinkoje toliau gerėja. ES jaunimo nedarbas, 2013 m. pasiekęs aukščiausią – 23,7 proc. – lygį, 2017 m. sumažėjo iki 16,8 proc. Vis dėlto jis vis dar didesnis nei buvo 2008 m., o kai kuriose valstybėse narėse (Italijoje, Ispanijoje ir Graikijoje) tebėra didesnis nei 30 proc. Ilgainiui jaunimo nedarbo lygio dispersija mažėja (žr. 30 pav.), ypač šalyse, kuriose jaunimo nedarbo lygis didesnis, nors yra keletas išimčių – Italijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje mažėjimas yra gana lėtas. Kita vertus, didelio sumažėjimo buvo pasiekta Čekijos Respublikoje, Vengrijoje, Slovėnijoje, Bulgarijoje, Airijoje ir Lenkijoje, kurių rodiklis 2017 m. buvo gerokai mažesnis už ES vidurkį. Merginų ir vaikų nedarbo lygis (2017 m. atitinkamai 16,1 proc. ir 17,4 proc.) ir jo tendencijos yra panašios. Didėjantis užimtumas ne visuomet reiškia, kad sukuriama kokybiškos darbo vietos, nes jaunimui dažniau tenka dirbti nestandartines ar nesaugias darbo sutartis, įskaitant laikiną darbą, darbą ne visą darbo dieną ir prasčiau apmokamą darbą. 2017 m. 43,9 proc. jaunų darbuotojų (2013 m. – 42,2 proc.) dirbo pagal terminuotas darbo sutartis (palyginti su 12,2 proc. 25–54 m. darbuotojų), o Slovėnijoje ir Ispanijoje – pagal terminuotas sutartis dirbo daugiau kaip 7 iš 10.

30 pav. Jaunimo nedarbo lygis (15–24 m.). Daugiametė raida

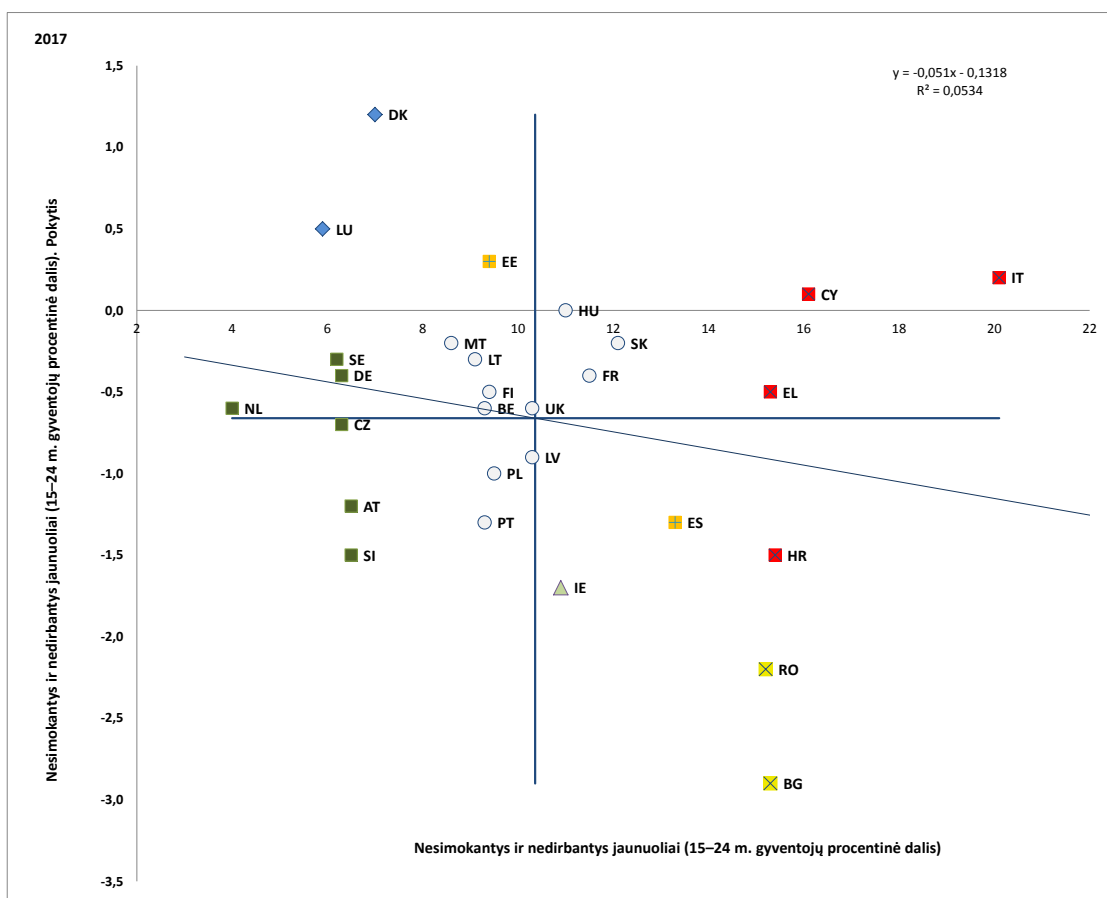

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

ES nemaža 15–24 m. jaunuolių dalis, neskaitant dirbančių ar ieškančių darbo, yra ekonomiškai neaktyvūs. 2017 m. ES buvo beveik 6 mln. 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių (NEET) jaunuolių. Tai sudaro 10,9 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių – tai yra mažiau nei 2012 m. (13,2 proc.), bet tiek pat, kiek 2008 m. (irgi 10,9 proc.). NEET dalies

sumažėjimą daugiausia lėmė tai, kad anksčiau nedirbę jaunuoliai pradėjo dirbti. Kaip parodyta 31 pav., aukštesnis nei 15 proc. NEET lygis užfiksuotas Italijoje, Kipre, Bulgarijoje, Kroatijoje, Graikijoje ir Rumunijoje). NEET jaunuolių daugėja Danijoje⁴⁷, Liuksemburge, Estijoje ir netgi Kipre ir Italijoje, kur jų ir taip yra labai daug ir kur nustatyta kritinė padėtis. Dėl šios priežasties konvergencija yra labai nedidelė, kaip matyti iš kiek lėkštesnio regresijos tiesės nuolydžio. Kita vertus, keliose šalyse, kuriose jis buvo aukštas – pavyzdžiui, Bulgarijoje ir Rumunijoje, stebimas nemažas NEET lygio mažėjimas (prasti, bet gerėjantys rezultatai).

31 pav. Nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių lygis (15–24 m.) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Sumažėjus jaunimo nedarbui, dauguma NEET yra neaktyvūs, tačiau skirtumai tarp valstybių narių yra gana dideli. Daugiausia neaktyvių jaunuolių yra Bulgarijoje,

⁴⁷ Šį padidėjimą reikėtų interpretuoti atsargiai, nes Danijos statistika neapima 2017 m. ir 2016 m. duomenų (taip pat žr. 1 ir 2 priedus). Belgijos, Airijos bei Maltos 2017 m. duomenų eilutės – su pertrūkiais.

Rumunijoje ir Italijoje, o daugiausia jaunų bedarbių – Ispanijoje, Kroatijoje ir Graikijoje. Nustatyta, kad menkas išsilavinimas yra pagrindinis rizikos tapti NEET veiksnys⁴⁸. Moteriškos lyties NEET neaktyvumas dažnesnis už nedarbą, vyriškos lyties – atvirkščiai.

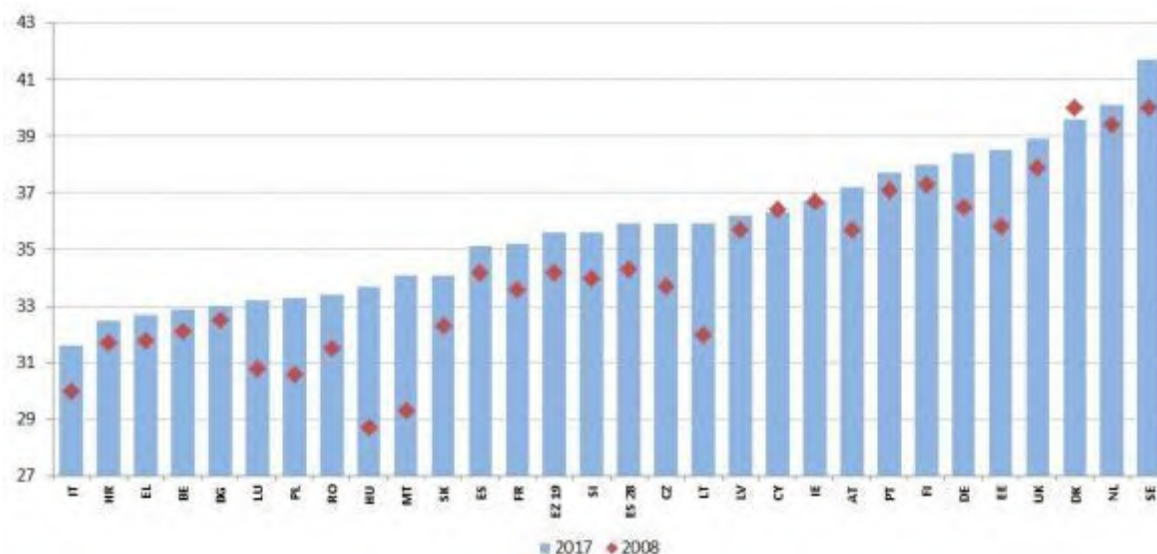
Per paskutinį dešimtmetį vyresnio amžiaus asmenų užimtumas smarkiai išaugo.

Vyresnio amžiaus (55–64 m.) darbuotojai krizę įveikė lengviau nei kitos amžiaus grupės ir ekonomikai atsigaunant jie didžiąja dalimi nulėmė darbo vietų kūrimą: nuo 2013 m. II ketv. iki 2018 m. II ketv. dirbti pradėjo dar beveik 7 mln. žmonių. Kaip jau nurodyta 1 skirsnyje, 55–64 m. amžiaus grupė buvo labai svarbi varomoji jėga, pastarąjį dešimtmetį padėjusi kelti užimtumo lygį. 2017 m. 55–64 m. asmenų užimtumas buvo 55,3 proc. – 1,8 proc. punkto didesnis nei ankstesniais metais, o atsižvelgiant į demografinius pokyčius prognozuojama, kad jis ir toliau stabiliai augs. Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis valstybėse narėse smarkiai skiriasi: nuo 76,4 proc. Švedijoje iki 38,3 proc. Graikijoje, o Ispanijoje, Belgijoje, Lenkijoje ir Maltoje fiksuojamas maždaug 50 proc. ar žemesnis lygis. 55–64 m. amžiaus moterų užimtumo lygis auga sparčiau nei vyrų ir 2016 m. jis buvo 50,9 proc.

Nuo 2008 m. vidutinė profesinio gyvenimo trukmė padidėjo beveik visose valstybėse narėse, visų pirma (daugiau nei dvejais metais) Estijoje, Lietuvoje, Čekijos Respublikoje, Maltoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Liuksemburge. Nemažas yra ir darbingo amžiaus trukmės skirtumas tarp lyčių: moterys darbo rinkoje dalyvauja vidutiniškai 4,9 m. trumpiau negu vyrai (2017 m. atitinkamai 33,4 m. ir 38,3 m.). Nurodytą vidurkį, už kurio slypi dideli valstybių narių skirtumai, lemia daug įvairių veiksnių, pavyzdžiui, nepakankamos galimybės gauti priežiūros paslaugas ir mažesnis nei vyrų pensinis moterų amžius kai kuriose valstybėse narėse.

⁴⁸ Eurofound (2016 m.) „Exploring the Diversity of NEETs“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

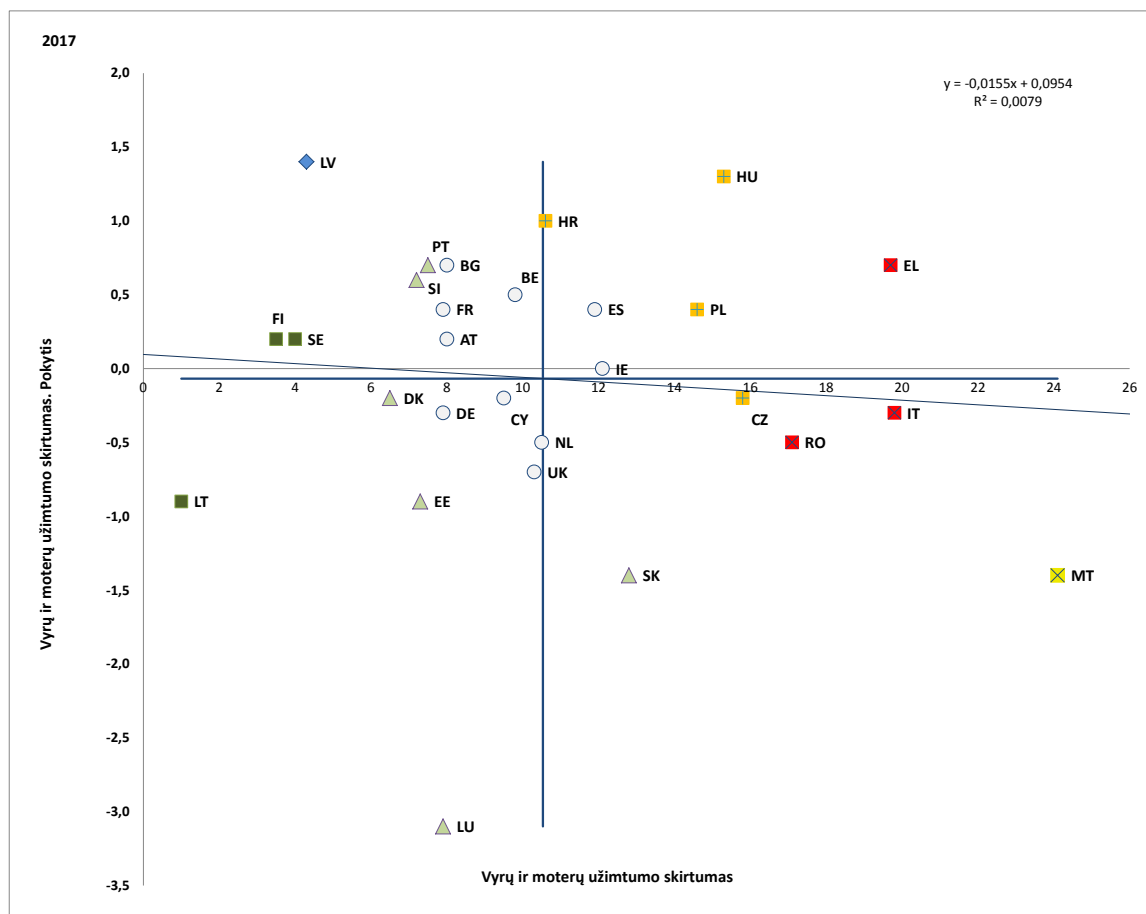
32 pav. Vidutinė profesinio gyvenimo trukmė, 2008–2017 m. palyginimas

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

2017 m. moterų užimtumo lygis toliau stabiliai didėjo. Jis pasiekė 66,5 proc., palyginti su 65,3 proc. praėjusiais metais. Moterų užimtumo lygis pakilo visose valstybėse narėse, išskyrus Daniją (šioje šalyje jis ir taip yra labai aukštas). Jis svyruoja nuo 79,9 proc. Švedijoje iki 48,0 proc. Graikijoje, taip pat yra žemas (mažiau nei 60 proc.) Ispanijoje, Maltoje, Kroatijoje ir Italijoje. Nepaisant pažangos, visų valstybių narių darbo rinkoje moterų vis dar yra mažiau nei vyrų. Vyrų ir moterų užimtumo lygio atotrūkis, kuris yra Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis, išlieka didelis (11,5 proc. punkto). Kadangi padėtis, palyginti su praėjusiais metais, beveik nesikeitė, konvergencija valstybėse narėse yra ribota. Italijoje, Graikijoje ir Rumunijoje nustatyta kritinė padėtis, tačiau Maltoje, kurioje lyčių užimtumo lygio atotrūkis vis dar yra didžiausias, 2017 m. jis gerokai sumažėjo. Nemenkas padidėjimas (1 proc. punktu ar daugiau) buvo užfiksuotas Latvijoje, Vengrijoje ir Kroatijoje. Nors šiose valstybėse narėse abiejų lyčių užimtumo lygis padidėjo, tačiau vyrų didėjo gerokai greičiau nei moterų. Mažiausias lyčių užimtumo lygio atotrūkis išlieka Latvijoje, Lietuvoje, Suomijoje ir Švedijoje.

33 pav. Lyčių užimtumo skirtumai ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Lyčių užimtumo lygio atotrūkis pagal visos darbo dienos ekvivalentą yra dar didesnis, nes daugiau moterų dirba ne visą darbo dieną. 2017 m. vidutinis ne visą darbo dieną dirbančių vyrų ir moterų dalies skirtumas, palyginti su 2016 m., šiek tiek sumažėjo ir buvo 23 proc. punktai. Apskritai 2017 m. ne visą darbo dieną ES dirbo 31,1 proc. moterų, palyginti su 8,2 proc. vyrų. Tačiau ir šioje srityje yra didelių skirtumų tarp valstybių narių. Nors ne visą darbo dieną dirbančių moterų dalis išlieka tradiciškai nedidelė daugumoje Rytų Europos valstybių narių (mažiau nei 10 proc. Bulgarijoje, Kroatijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Latvijoje), Nyderlanduose ji siekia 74,1 proc. (22,6 proc. vyrų), Austrijoje – 49,9 proc. (10,5 proc. vyrų) ir Vokietijoje – 46,8 proc. (9,3 proc. vyrų). Galimybė dirbti ne visą darbo dieną yra svarbus veiksnys išlaikant moteris (ypač turinčias vaikų) darbo rinkoje. Tačiau ilgą laiką dirbant trumpesnę darbo dieną gali padidėti vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumai, nes darbas ne visą darbo dieną dažnai taip pat yra susijęs su mažesniais valandiniais įkainiais ir socialinio draudimo įmokomis. 2017 m. ne visą darbo

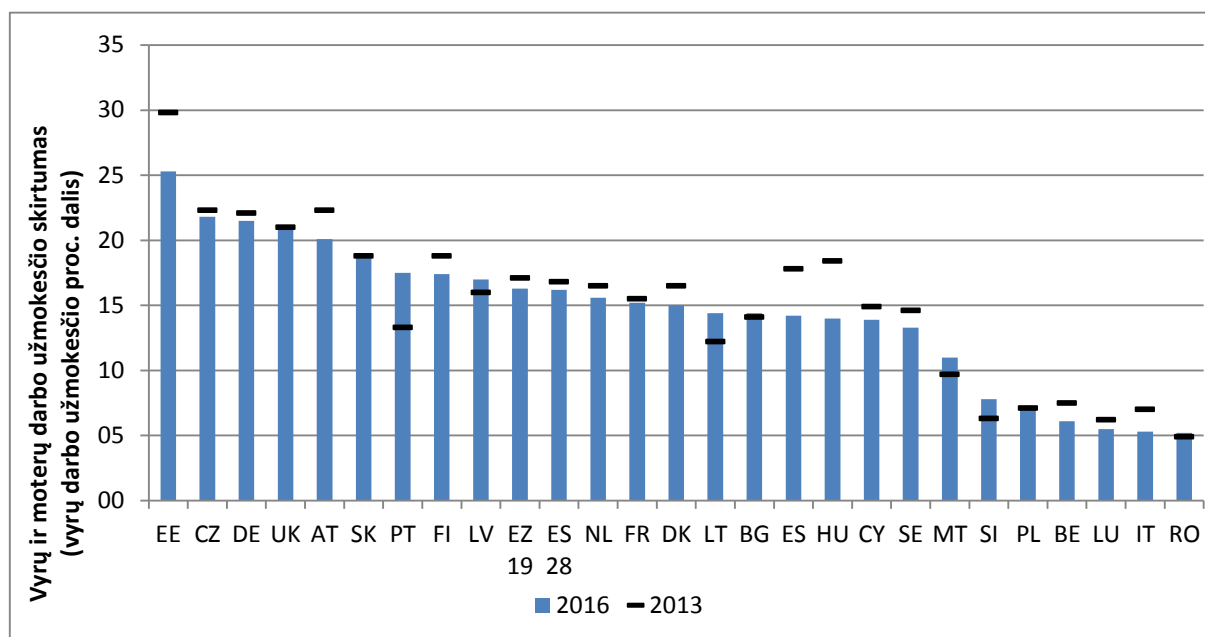
dieną dirbančių moterų, kurios tą darė ne savo noru, dalis, nors ir sumažėjusi, sudarė 22,5 proc.

Negana to, kad moterų užimtumo lygis yra žemesnis už vyrų, jų darbo užmokestis taip pat gerokai mažesnis. Nepaisant to, kad moterys paprastai turi aukštesnę kvalifikaciją nei vyrai⁴⁹, vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas 2016 m. išliko stabilus (16,2 proc.)⁵⁰ ir tik šiek tiek sumažėjo, palyginti su 2013 m. (16,8 proc.). Paprastai neproporcingai daug moterų dirba prasčiau apmokamuose sektoriuose ir verčiasi prasčiau apmokamomis profesijomis, taip pat dažniau dirba darbą, kuriam jų įgūdžių lygis yra pernelyg aukštas. Vis dėlto, net atmetus tokius veiksnius kaip patirties, išsilavinimo lygio, sutarties tipo ir pan. skirtumai, darbo užmokestis lieka nevienodas ir skirtingos šalyse smarkiai įvairuoja. Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas vis dar viršija 20 proc. Estijoje, Čekijos Respublikoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Austrijoje, o mažiausias skirtumas (šiek tiek daugiau nei 5 proc.) fiksuojamas Rumunijoje, Italijoje ir Liuksemburge. Nuo 2013 m. padėtis gerokai pagerėjo Estijoje, Vengrijoje ir Ispanijoje, tačiau Portugalijoje ir Lietuvoje vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas padidėjo daugiau nei 2 proc. punktais. Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas dažnai lemia vyrų ir moterų pensijų skirtumą, kuris 2016 m. buvo maždaug 37,2 proc. 1,1 proc. punktu mažiau nei 2015 m.). Didžiausias vyrų ir moterų pensijų skirtumas buvo Kipre, Nyderlanduose ir Maltoje (daugiau nei 44 proc.), o mažiausias (mažiau nei 10 proc.) užfiksuotas Estijoje, Danijoje ir Slovakijoje.

⁴⁹ 2017 m. 44,9 proc. 30–34 m. moterų ir 34,9 proc. vyrų ES turėjo aukštąjį išsilavinimą (žr. pirmiau šiame skirsnyje pateiktą informaciją); visose valstybėse narėse moterų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, yra daugiau nei vyrų.

⁵⁰ Orientacinis Socialinių rodiklių suvestinės rodiklis – nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas (t. y. neatsižvelgta į asmeninius ypatumus, kuriais galima paaiškinti darbo užmokesčio skirtumus), rodantis lyčių nelygybę darbo užmokesčio atžvilgiu. Iš tyrimų rezultatų matyti, kad skirtumai išlieka net tada, kai atsižvelgiama į išsilavinimo lygį, profesiją, darbo laiką ir kitus akivaizdžius ypatumus (pavyzdžiui, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/2016_factors_gpg_en.pdf).

34 pav. Nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas 2013 m. ir 2016 m.

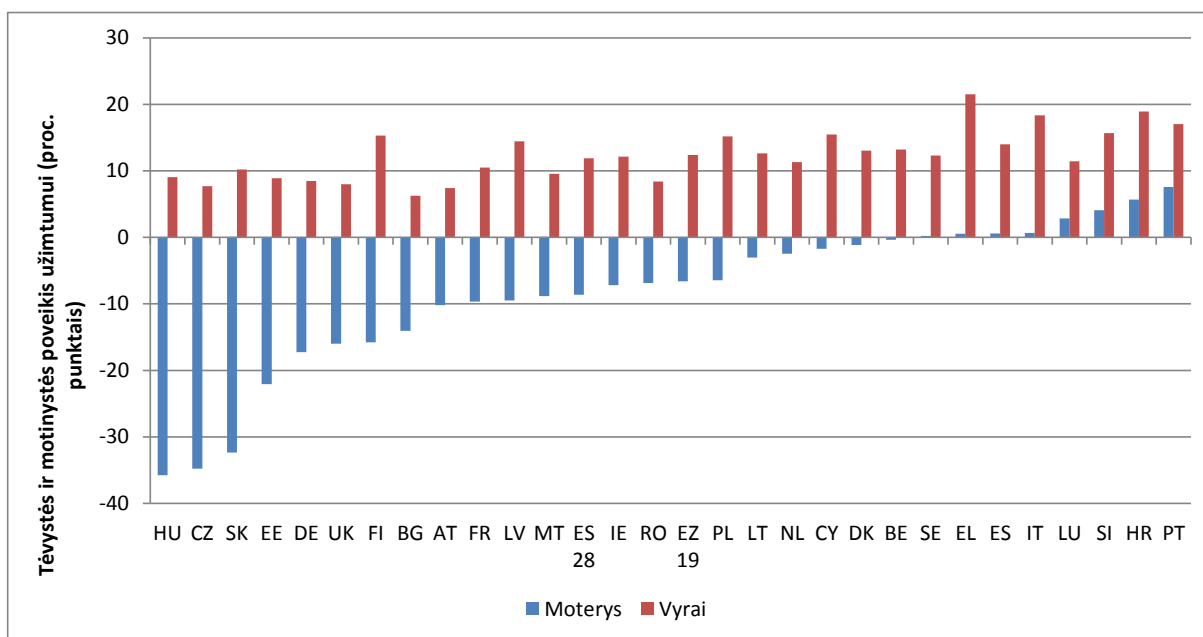

Šaltinis: Eurostatas. Pastaba. Nekoreguotas vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas – samdomųjų darbuotojų vyrų ir samdomųjų darbuotojų moterų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas kaip samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių procentinė dalis. Naujų Kroatijos, Graikijos ir Airijos duomenų nėra.

Artimuosius prižiūrinčių moterų atveju užimtumo lygio skirtumai paprastai yra didesni.

Pavyzdžiui, motinystė yra vienas pagrindinių veiksnių, trukdančių visaverčiam moterų dalyvavimui darbo rinkoje. Visose valstybėse narėse vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas gerokai padidėja, kai yra atsižvelgiama į motinystę. 2017 m. bent vieną vaiką iki šešerių metų turinčių moterų (20–49 m.) užimtumas buvo vidutiniškai 9,2 proc. punkto mažesnis už vaikų neturinčių moterų užimtumą. Čekijos Respublikoje, Vengrijoje ir Slovakijoje neigiamas motinystės poveikis yra ypač didelis (daugiau nei 40 proc. punktų), tačiau jis yra teigiamas – nors ir mažesnis nei vyrų atveju – Portugalijoje, Liuksemburge, Švedijoje ir Kroatijoje. O tėvystė – priešingai: turi teigiamą poveikį vyrų dalyvavimui darbo rinkoje visose ES valstybėse narėse (vidutiniškai +12,4 proc. punkto).

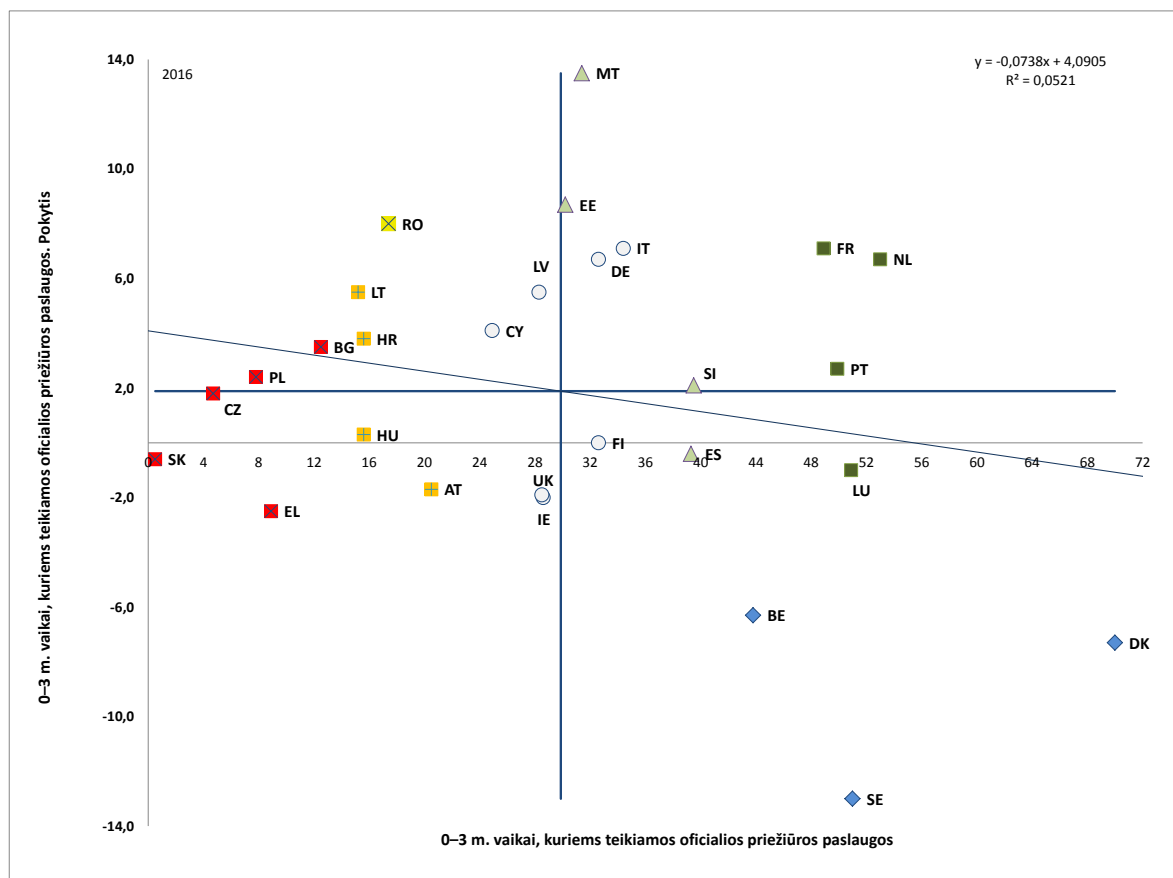
35 pav. Tėvystės ir motinystės poveikis užimtumui 2017 m. (20–49 m.)

Šaltinis: Eurostatas. Pastaba. Tėvystės poveikis užimtumui vertinamas kaip moterų (vyrų), auginančių bent vieną vaiką iki šešerių metų amžiaus, užimtumo lygio ir vaikų neturinčių moterų (vyrų) užimtumo lygio skirtumas (proc. punktais).

Nevienodos galimybės gauti kokybiškų ir įperkamų vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prisideda prie neigiamo motinystės poveikio moterų užimtumui. Kaip matyti iš Socialinių rodiklių suvestinės oficialios vaikų priežiūros paslaugų teikimo esminio rodiklio, 2016 m. oficialios priežiūros paslaugos buvo teikiamos maždaug 33 proc. 0–3 m. vaikų. Tai reiškia, kad iš esmės pasiektas Barselonos tikslas dėl kokybiškų ir įperkamų šios amžiaus grupės vaikų priežiūros paslaugų prieinamumo. Tačiau skirtumai tarp šalių išlieka gana dideli. Danijoje priežiūros paslaugos teikiamos 70 proc. vaikų, Portugalijoje, Liuksemburge, Švedijoje ir Nyderlanduose – maždaug 50 proc., o štai Slovakijoje, Čekijos Respublikoje, Lenkijoje ir Graikijoje jų dalis sudarė gerokai mažiau nei 10 proc. (laikoma, kad šiose šalyse ir Bulgarijoje padėtis yra kritinė). Šiose valstybėse narėse oficialios vaikų priežiūros stoka taip pat lemia prastus moterų rezultatus darbo rinkoje (visose jose vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas viršija ES vidurkį, o motinystė turi neigiamą poveikį užimtumo lygiui). Dėl vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų trūkumo 2017 m. 21,6 proc. artimuosius prižiūrinčių moterų ES buvo neaktyvios arba dirbo ne visą darbo dieną. Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje ir Kipre ši dalis buvo gerokai didesnė nei 50 proc., o Rumunijoje ir Latvijoje pasiekė rekordinį lygį (daugiau nei 89 proc.).

36 pav. 0–3 m. vaikų, kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos, lygis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES SPGS. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Keliose valstybėse narėse teikiama nepakankamai oficialios, prieinamos, kokybiškos ir tvarios ilgalaikės priežiūros paslaugų. Ilgalaikės priežiūros paslaugų trūkumas gali būti didžiulė kliūtis, trukdanti moterims dirbti, nes daugeliui šeimų vienintelė išeitis yra neoficiali priežiūra. Ši problema taps aktualesnė dėl demografinių pokyčių, nes prognozuojama, kad priklausomų vyresnio amžiaus asmenų skaičius 2016–2070 m. išaugs 13 mln.⁵¹ Be to, neoficialios priežiūros paslaugas teikiantiems asmenims, kurių dauguma yra moterys, kyla didesnė skurdo ir finansinės priklausomybės rizika, ypač tada, kai joms tenka mažinti darbo valandų skaičių arba nustoti dirbti, kad galėtų prižiūrėti artimuosius, todėl sumažėja jų pajamos ir teisė į pensijų išmokas.

Be to, į darbo rinką žengiančios arba daugiau dirbti norinčios moterys susiduria su nuo darbo atgrasančiais finansiniais aspektais. Visų pirma, kai pajamų mokestis taikomas ne fizinių asmenų, o namų ūkių pajamoms, nedirbantys partneriai ir antrieji šeimoje uždirbantys

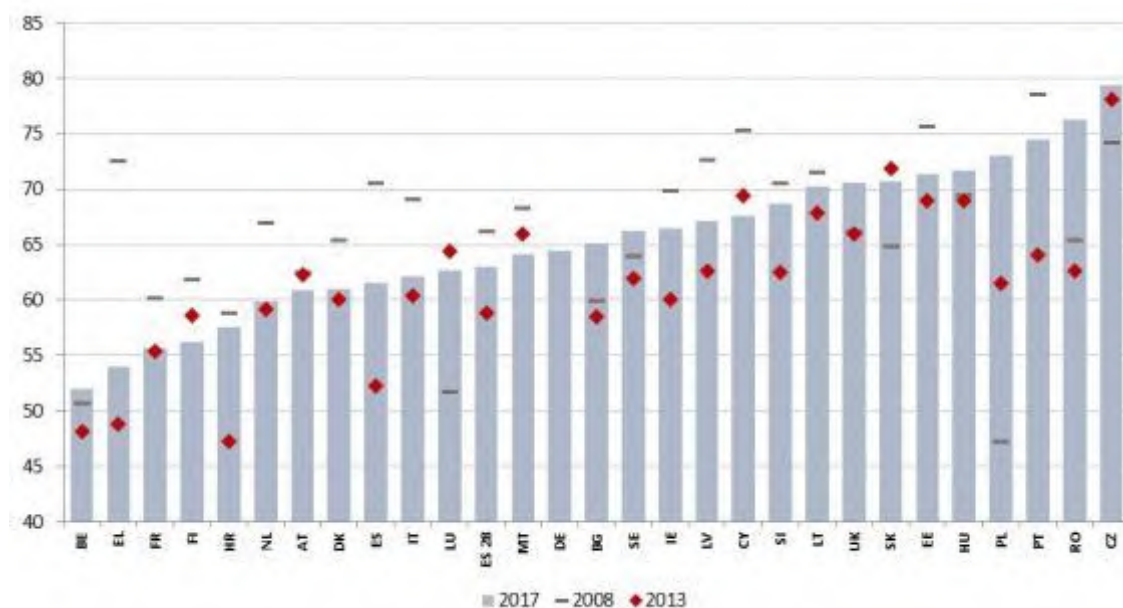
⁵¹ 2018 m. visuomenės senėjimo ataskaita, Europos Komisija, *European Economy Institutional Paper Nr. 079*.

asmenys (dažnai tai yra moterys) gali susidurti su didelėmis atgrasančiomis finansinėmis kliūtimis dalyvauti darbo rinkoje arba daugiau dirbti. Kiti mokesčių ir išmokų sistemos aspektai, įskaitant atskaitymus pagal šeimos pajamas, išlaikomą sutuoktinį ir perleidžiamus atskaitymus, taip pat gali neskatinėti darbo jėgos pasiūlos. 2016 m. antrojo šeimos nario, kuris galėtų dirbti, neveiklumo spąstai buvo ypač dideli Danijoje, Vokietijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje, o mažo darbo užmokesčio spąstai ryškiai reiškėsi Belgijoje, Vokietijoje ir Liuksemburge⁵². Didelės priežiūros paslaugų išlaidos didina neveiklumo spąstus, nes neskatina pradėti dirbti arba dirbti daugiau valandų.

Asmenys, kilę iš migrantų šeimų, tik iš dalies jaučia bendrą darbo rinkos sąlygų pagerėjimą. Nors ne ES gimę žmonės sudaro vis didesnę ES gyventojų dalį (6,6 proc. 2014 m., 7,2 proc. 2017 m.), jie rečiau dalyvauja darbo rinkoje nei ES gimę asmenys. 2017 m. darbą turėjo 63,0 proc. ne ES gimusių darbingo amžiaus (20–64 m.) asmenų – gerokai mažiau nei iki krizės (66,2 proc. 2008 m.). Šių dviejų grupių užimtumo lygio skirtumas 2017 m. sudarė 10 proc. punktų ir buvo šiek tiek mažesnis nei 2016 m. (10,5 proc. punkto), bet gerokai didesnis nei 2008 m. (4,5 proc. punkto). Kai kuriose valstybėse narėse (Suomijoje, Švedijoje, Nyderlanduose ir Belgijoje) šis skirtumas 2017 m. sudarė maždaug 20 proc. punktų. Ne ES gimusių moterų padėtis dar prastesnė. 2017 m. jų užimtumo lygis buvo 54,1 proc. (t. y. 13,6 proc. atotrūkis nuo ES gimusių moterų). Be to, dirbantys ne ES gimę asmenys dažniau nei ES gimę asmenys patiria dirbančiųjų skurdą.

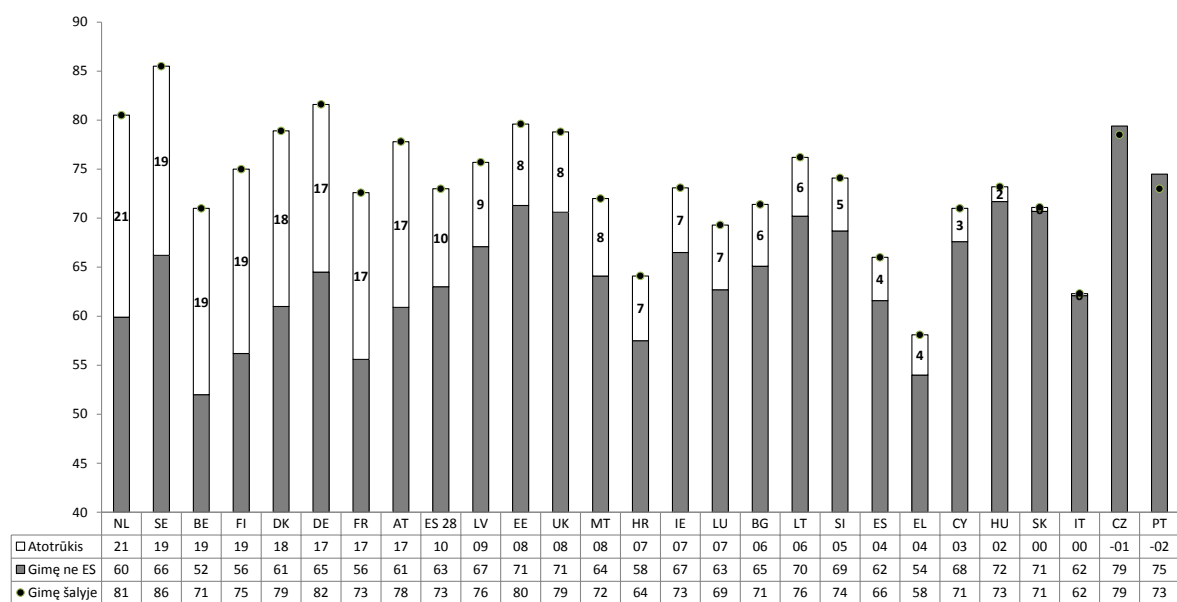
⁵² Antrojo šeimos nario neveiklumo spąstai apskaičiuojami pagal ribinį taikomų mokesčių tarifą, taikomą antrojo šeimos nario, anksčiau gavusio socialinę pagalbą ir pradėjusio dirbti, darbo pajamoms. Žemo darbo užmokesčio spąstai skaičiuojami porai be vaikų, kai antrojo šeimoje uždirbančio asmens pajamos padidėja nuo 33 proc. iki 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio ir kai pagrindines pajamas uždirbantis asmuo gauna 100 proc. vidutinio darbo užmokesčio.

37 pav. Ne ES gimusių asmenų užimtumo lygis. Daugiametė raida

Šaltinis: Eurostatas. Pastaba. Nėra 2008 m. ir 2013 m. Vokietijos duomenų.

38 pav. Užimtumo lygis pagal gimimo šalį 20–64 m. amžiaus grupėje 2017 m.

Šaltinis: Eurostatas.

Problemos, su kuriomis susiduria iš migrantų šeimų kilę asmenys, perduodamos iš kartos į kartą. Asmenų, kilusių iš migrantų šeimų, dalis didėja, ypač tarp jaunimo⁵³, ir yra

⁵³ 2014 m. ES maždaug 20 proc. 15–29 m. asmenų buvo kilę iš migrantų šeimų – gimę užsienyje arba gimę ES, bet bent vienas iš tėvų buvo gimęs užsienyje. Šaltinis: Eurostatas.

įrodymų, kad ES gimusių asmenų, kurių tėvai yra gimę užsienyje, užimtumo lygis yra mažesnis nei asmenų, kilusių ne iš migrantų šeimų⁵⁴. Tai savo ruožtu didina tam tikrų nepalankioje padėtyje esančių jaunimo grupių nedarbo lygį. Be to, darbo rinkos rezultatus smarkiai lemia migracijos priežastys⁵⁵. Nors mažesnę migrantų užimtumą iš dalies lemia tai, kad tarp jų yra nemažai menką išsilavinimą turinčių asmenų, aukštesnis išsilavinimas⁵⁶ nebūtinai reiškia geresnes užimtumo perspektyvas, o tai reiškia, kad migrantų gebėjimai ir kvalifikacija išnaudojami nepakankamai⁵⁷.

Iš neįgalųjų užimtumo lygio skirtumo matyti neišnaudotas jų gebėjimų potencialas.

2016 m. ES asmenų su negalia ir be jos užimtumo skirtumas⁵⁸ buvo didelis – asmenų su negalia užimtumo lygis buvo 48,1 proc., be negalios – 73,9 proc. Tačiau šis skirtumas valstybėse narėse⁵⁹ gerokai skiriasi ir svyruoja nuo 14,7 proc. punktų (Italijoje) iki daugiau nei 45 proc. punktų (Airijoje). Be to, tik 59,7 proc. ES neįgalųjų yra ekonomiškai aktyvūs, palyginti su 82,2 proc. negalios neturinčių asmenų aktyvumu, todėl matyti, kad yra daug kliūčių neįgaliesiems patekti į darbo rinką⁶⁰. Šalyse, kuriose asmenų be negalios aktyvumo lygis panašus, neįgalųjų aktyvumo lygis gali labai skirtis. Kitas svarbus klausimas – darbo kokybė, nes 2016 m. ES neįgalieji su dirbančiųjų skurdu susidūrė dažniau nei kiti darbuotojai⁶¹. Vertinant pagal lytį, neįgalių moterų užimtumo lygis (45,9 proc.) buvo tik šiek tiek mažesnis nei neįgalių vyrų (50,6 proc.), o kai kuriose valstybėse narėse šis skirtumas buvo atvirkštinis. Eurofound neįgalųjų gyvenimo kokybės tyrimo duomenimis⁶², jų jaučiama atskirtis nuo visuomenės labai skiriasi priklausomai nuo to, ar jie dirba, ar ne. Turintieji darbą

⁵⁴ EBPO (2017 m.) „Catching Up? Intergenerational Mobility and Children of Immigrants“.

⁵⁵ Tų ne ES gimusių asmenų, kurie atvyko studijuoti ar dirbti, užimtumas yra didesnis (2014 m. – 71 proc., t. y. net didesnis nei vietos gyventojų), o tų, kurie atvyko dėl šeiminių priežasčių arba kaip pabėgėliai – mažesnis. 2014 m. dėl šeiminių priežasčių atvykę migrantai sudarė didžiausią ne ES gimusių asmenų grupę (52 proc.). 2014 m. jų užimtumo lygis buvo 53 proc. – mažesnis nei pabėgėlių (56 proc.).

⁵⁶ Kalbant apie išsilavinimą, 2017 m. daugiau trečiųjų šalių piliečių (25–54 m.) turėjo žemo lygio išsilavinimą (43,6 proc.), palyginti su priimančiosios šalies piliečiais (21,2 proc.), ir mažiau jų buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą (atitinkamai 26,3 proc. ir 31,6 proc.).

⁵⁷ Ne ES gimusių ir ES gimusių asmenų užimtumo lygio skirtumas yra ryškiausias aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų grupėje. Tai reiškia, kad migrantai, palyginti su vietos gyventojais, gauna menkesnę išsilavinimo grąžą (taip pat žr. „Employment and Social Developments in Europe 2015“). 2017 m. maždaug 42 proc. išsilavinusių trečiųjų šalių piliečių kvalifikacija buvo per aukšta: t. y. jie dirbo žemos arba vidutinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą (palyginti su maždaug 20 proc. priimančiosios šalies piliečių). Tačiau per keletą pastarųjų metų dviejų grupių atotrūkis sumažėjo nuo 25 proc. punktų 2012 m. iki 20 proc. punktų 2017 m.

⁵⁸ 2015 m. ES SPGS duomenys, kurių analizę atliko su neįgaliaisiais dirbančių specialistų Europos akademinis tinklas.

⁵⁹ Neįgalųjų dalis atskirose valstybėse narėse gana smarkiai skiriasi.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ ES SPGS (2017 m.). Dirbančiųjų skurdo rizika pagal aktyvumo suvaržymo lygį, lytį ir amžių (hlth_dpe050).

⁶² Eurofound (2018 m.) „The social and employment situation of people with disabilities“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas (dar nepaskelbta).

gerokai rečiau nei ilgalaikiai darbo neturintys respondentai arba tie, kurie negali dirbti dėl savo negalios, gerokai rečiau teigė, kad jaučiasi atskirti nuo visuomenės.

3.2.2 Politinis atsakas

Siekiant mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių, išvengti socialinės atskirties ir padėti jaunimui patekti į darbo rinką, reikia parengti išsamias strategijas, skirtas pagrindinėms priežastims, dėl kurių asmenys nebaigia mokyklos, šalinti. Daugelyje valstybių narių neseniai pradėtos taikyti priemonės, kuriomis siekiama sumažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių – nuo lingvistinės pagalbos besimokantiems negimtają kalba politikos iki ugdymo ir profesinio orientavimo mokyklose arba priemonių, skirtų padėti mokyklos nebaigusiems asmenims grįžti į švietimo ir mokymo sistemą. Pavyzdžiui, Bulgarijoje projekto „Tavo klasė“ lėšomis finansuojama papildoma pedagoginė pagalba moksleiviams, kuriems kyla pavojus nebaigti mokyklos, pavyzdžiui, mokant kalbos, rengiant papildomus užsiėmimus mokymosi spragoms užpildyti arba vykdant užklasinę veiklą, skirtą mokinių motyvacijai didinti. Švedijoje finansinė parama mokykloms skiriama pagal moksleivių socialinę ir ekonominę padėtį, kad būtų skatinama subalansuota visuomenės socialinė sudėtis ir užkertamas kelias mokyklos nebaigimui. Ispanijos planu „Proeducar“ skatinama politika, kuria stiprinama švietimo sistemos kokybė ir teisingumas bei remiamos vadinamosios antrojo šanso programos.

Norint gerinti mokinių rezultatus, būtina užtikrinti galimybę gauti įperkamas ir kokybiškas švietimo paslaugas bei remti mokytojų tęstinį profesinį tobulėjimą. Airijos Švietimo veiksmų plane daugiausia dėmesio skiriama kokybei, kompetencijai ir inovacijoms skatinti ir remti, būtinųjų gebėjimų spragoms užpildyti, bazinėms didelio poveikio technologijoms diegti ir įtraukčiai skatinti. Liuksemburge neseniai įvykdyta vidurinio lavinimo reforma siekiama švietimą derinti prie mokinių poreikių, suteikti mokykloms daugiau savarankiškumo mokymo programas rengti pagal pasirinktą profilį, siūlyti mokytis daugiau kalbų ir pradėti rengti trejų metų mokyklos raidos planus, kurie apimtų įvairius aspektus – konsultavimą, mokymosi sėkmę, pomokyklinę veiklą, psichinę ir socialinę pagalbą bei skaitmeninių įgūdžių gerinimą. Kroatijoje vykdant iniciatyvą „Mokykla visą gyvenimą“ pristatytos naujos mokymo programos, sudarytos taikant mokymosi rezultatų metodiką, pagal kurią didžiausias dėmesys klasėje skiriamas mokinių patirčiai, pripažįstama mokytojo pasirengimo svarba ir pradedamas taikyti tarpdalykinis bendrųjų kompetencijų (pavyzdžiui,

verslumo, mokymosi mokytis ar pilietiškumo ugdymo) mokymas. „Bendradarbiavimas dėl geriausios mokyklos“ (*Samverkan för bästa skola*) yra Švedijos iniciatyva, skirta kovai su nelygybe. Ją įgyvendinant teikiama prie poreikių pritaikyta ir į praktiką orientuota parama, o kartu vyksta mokytojų profesinis tobulėjimas mokyklose, kurios turi didelių problemų užtikrinant kokybišką mokymą ir kuriose didelė dalis mokinių nebaigia mokslų. Kipre įgyvendinama nauja mokytojų profesinio mokymosi sistema, kuria siekiama gerinti jų tęstinį rengimą, taip pat, remiantis sėkmės ir pakankamumo rodikliais, pradėtas ikimokyklinio ugdymo programų atnaujinimas. Lietuvoje parengtas naujas Pedagogų rengimo reglamentas, kuriame nustatyti studijų programų ir pedagoginių stažučių kokybės reikalavimai; jame taip pat nustatytos pedagogų rengimo ir profesinio augimo galimybės bei nacionalinių pedagogų rengimo centrų veiklos kriterijai.

Veiksmingas teisės aktų pakeitimų, užtikrinančių romų įtrauktį į švietimą, vykdymas išlieka svarbus. Bulgarijoje romų moksleiviams šiuo metu taikomos įvairios priemonės, įskaitant specialias stipendijas ir užklasinę veiklą, papildomas bulgarų kalbos pamokas ir veiklą su tėvais. Vengrija, siekdama užtikrinti, kad būtų uždrausta segregacija, 2017 m. liepos mėn. pakeitė Lygių galimybių ir Valstybinio švietimo įstatymus. Be to, 2017 m. atrinktos mokyklos, kurių mokiniai prastai mokosi, kurias meta daug mokinių ir kurioms būdinga didelė segregacijos rizika, ir joms bus teikiamos mokymo paslaugos ir parama, kad jos galėtų pradėti taikyti diferencijuotus mokymo metodus. Mokyklų rajonuose įdarbinami kovos su segregacija specialistai ir steigiamos darbo grupės. Rumunijoje buvo išplėstos mokyklų inspekcijų ir Kokybės užtikrinimo agentūros (ARACIP) funkcijos pavedant joms stebėti segregaciją. Slovakijoje įgyvendinamas atnaujintas Romų integracijos veiksmų planas, kurį šalies vyriausybė patvirtino 2017 m. vasario mėn., tačiau rezultatų dar nėra. Slovakijoje buvo priimtas 10 metų Nacionalinis ugdymo plėtros planas, kuriame turėtų būti numatyti ir įtraukties bei ugdymo kokybės aspektai, įskaitant ir romų vaikų atžvilgiu.

Labai svarbu gerinti aukštojo mokslo kokybę, ypač atsižvelgiant į tai, kad aukštąjį išsilavinimą įgyja vis daugiau žmonių. 2017 m. Komisijos komunikate dėl atnaujintos ES aukštojo mokslo darbotvarkės⁶³ pabrėžiama, kad labai svarbu imtis priemonių, kuriomis siekiama didinti įgyjančiųjų aukštąjį išsilavinimą skaičių, kelti studijų baigimo lygį, ugdyti studentų gebėjimus ir kompetencijas, kurių reikia darbo rinkoje, arba gerinti aukštojo mokslo finansavimo sistemos efektyvumą. Kelios valstybės narės pranešė apie reformas, atitinkančias

⁶³ COM(2017) 247 final.

šiuos principus. Prancūzijoje neseniai buvo priimtas įstatymas, kuriuo siekiama, kad kuo daugiau studijas pradėjusių studentų jas baigtų, visų pirma teikiant daugiau konsultacijų dėl stojimo, paramą per visą studijų laikotarpį ir dar iki įstojimo viešinant skirtingų sričių studijose įgysimas kompetencijas. Austrijoje ir Čekijos Respublikoje neseniai pradėtos taikyti naujos aukštojo mokslo finansavimo sistemos siekiant skatinti įvairinimą ir kokybę. Lenkijoje neseniai buvo priimtas Mokslinių tyrimų, mokslo ir aukštojo mokslo įstatymas (*Ustawa 2.0*), kuriuo siekiama iš esmės modernizuoti aukštojo mokslo sektorių ir pagerinti jo kokybę. Portugalijoje pradėtos taikyti priemonės, skirtos aukštųjų mokyklų studentų skaičiui didinti, pavyzdžiui, stiprinant socialinės paramos nepalankioje padėtyje esantiems studentams mechanizmus gerokai padidinant stipendijas, parengiant socialinę mokesčių už mokslą mokėjimo dalimis sistemą ir įgyvendinant atnaujintą programą „+Superior“, kuria siekiama skatinti ir remti studijas rečiau apgyvendintuose ir mažiau paklausiuose regionuose.

Valstybės narės toliau siekia, kad visoje Europoje būtų paprasčiau suprasti įgūdžius ir kvalifikacijas. Visose valstybėse narėse įdiegtos nacionalinės kvalifikacijų sandaros, grindžiamos mokymosi rezultatų principu. Beveik visų jų (27) kvalifikacijų sistemos susietos su Europos kvalifikacijų sandara (EKS), o 19 valstybių narių (Belgija, Čekijos Respublika, Danija, Vokietija, Estija, Graikija, Prancūzija, Airija, Italija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Vengrija, Malta, Nyderlandai, Austrija, Portugalija, Slovėnija ir Jungtinė Karalystė) kartu su kvalifikacijomis nurodo EKS lygmenį, kad jos būtų aiškesnės ir geriau palyginamos.

Vis daugiau valstybių narių atsižvelgiama į neinstitucinį mokymąsi. 15 šalių (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Maltoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Ispanijoje, Švedijoje) sukurtas koordinavimo mechanizmas, kuriuo siekiama skatinti keitimąsi informacija ir nuoseklumą švietimo ir mokymo sektoriuose, darbo rinkoje ir trečiajame sektoriuje tvirtinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatus. Daugelyje šalių stiprėja nacionalinės kvalifikacijų sandaros (NKS) ir neformaliojo ir patvirtinimo sąsajos. Atlikus rezultatų patvirtinimą gali būti suteikta kvalifikacija, įtraukta į 11 šalių (Belgijos, Prancūzijos, Airijos, Latvijos, Maltos, Nyderlandų, Lenkijos, Portugalijos, Rumunijos, Jungtinės Karalystės) NKS, ir šie rezultatai gali būti įskaityti siekiant kvalifikacijos dar keturiose šalyse (Danijoje, Estijoje, Ispanijoje, Slovėnijoje).

Valstybės narės siekia taikyti visapusišką strateginį požiūrį į įgūdžių valdymą. 2016 m., vadovaudamasi Įgūdžių darbotvarke, Taryba priėmė Rekomendaciją dėl įgūdžių tobulinimo

krypčių, kuria siekiama šalinti įgūdžių spragas ir nelygybę bei tenkinti naujas darbo rinkos reikmes, susijusias su dar aukštesnio lygio įgūdžiais. Laikydami įgūdžių tobulinimo krypčių, politikai rengs ir įgyvendins priemones, specialiai pritaikytas prie nekvalifikuotų suaugusiųjų reikmių. Kelios valstybės narės (Ispanija, Italija, Portugalija, Slovėnija, o pastaruoju metu ir Belgija / Flandrija), padedamos Komisijos ir bendradarbiaudamos su EBPO, rengia nacionalines įgūdžių strategijas. Užbaigus diagnostikos etapą ir nustačius pagrindines įgūdžių problemas, Italijoje ir Slovėnijoje pradėti rengti veiksmų planai. Portugalijoje buvo užbaigtas ir diagnostikos, ir planavimo etapas bei šių metų gegužės mėn. pradėtas veiksmų plano įgyvendinimas. Latvija ir Lenkija savo įgūdžių strategijos projektus turėtų pradėti įgyvendinti 2018 m.

Toliau siekiama skatinti ir sudaryti geresnes sąlygas dalyvauti profesinio mokymo programose. Liuksemburge buvo iš dalies pakeisti teisės aktai, reglamentuojantys mokymosi visą gyvenimą rėmimą ir plėtrą, siekiant gerinti išlaidų veiksmingumą skiriant bendrą finansavimą profesiniam mokymuisi visą gyvenimą. Prancūzijoje profesiniam mokymui ir pameistrystei skirta papildomų lėšų pagal vadinamąjį *Plan d'Investissement Competence*, kuriame numatyta viešąsias išlaidas profesiniam mokymui ir pameistrystei padidinti beveik 10 proc. Maltoje įgyvendinama sistema „Įgyk kvalifikaciją“ siekiama gerinti finansinę paramą asmenims, siekiantiems profesinio mokymo.

Valstybės narės keičia savo profesinio mokymo sistemas siekdamos didinti jų aktualumą darbo rinkoje. Slovėnijoje diplomai (pažymėjimai) papildyti priedu, kuriame pateikiama išsami, vienoda ir tarptautiniu mastu palyginama informacija darbdaviams apie profesines kvalifikacijas. Įgyvendinant Techninio švietimo reformą, Jungtinėje Karalystėje paskelbta apie pradedamus taikyti T lygmenis – technines kvalifikacijas, kurias 16–19 m. jaunuoliai galės įgyti vietoje A lygmens kvalifikacijų, t. y. pagrindinės abiturientų kvalifikacijos. Graikijoje išplėsta parama pameistrystei – ji skiriama vidurinių profesinių mokyklų absolventams, suteikiant galimybę įgyti EKS 5 lygio kvalifikaciją ir siekiant palengvinti perėjimą į darbo rinką. Kroatijoje buvo iš dalies pakeistas Profesinio mokymo įstatymas, kuriame numatyta parengti ir sukurti naujas profesinio mokymo programas, pagal kurias bus įgyjamos darbo rinkoje paklausios profesinės kvalifikacijos; jame taip pat nustatyta geresnė kokybės užtikrinimo sistema ir regioninių kompetencijų centrų steigimas. Kipro vyriausybė parengė priemones, kuriomis siekiama gerinti profesinio mokymo kokybę bei įgūdžių ir kompetencijų, reikalingų darbo rinkoje, įgijimą, visų pirma skatinant profesinio mokymo specialistų ir pramonės atstovų bendradarbiavimą dėl praktinio mokymo (atliekant praktiką

pramonės įmonėse). Suomijoje profesinio mokymo reformos priemonėmis siekiama toliau plėtoti pameistrystės sistemą, sudaryti įvairių mokymosi galimybių ir taikyti praktinį požiūrį į kvalifikacijos įgijimą.

Kelios valstybės narės ėmėsi įvairių skaitmeninių įgūdžių plėtojimo skatinimo priemonių. Bulgarijoje pradedamas įgyvendinti ES finansuojamas projektas „Rytdienos švietimas“ siekiant padėti atverti švietimą skaitmeninėms technologijoms ir diegti novatoriškus mokymo metodus bei didinti motyvaciją mokytis ir įveikti su mokymosi turiniu susijusius sunkumus. Jungtinėje Karalystėje pradedama taikyti Nacionalinė perkvalifikavimo sistema, pagal kurią tam tikriems skaitmeninių įgūdžių poreikiams tenkinti bus papildomai skirta 30 mln. GBP (34 mln. EUR). Ispanijoje patvirtinta skaitmeninių įgūdžių ugdymo programa, skirta jauniems specialistams, pagal kurią Nacionalinei jaunimo garantijų sistemai priklausantiems bedarbiams jaunuoliams siūlomas į skaitmeninę pramonę ir naujus verslo modelius orientuotas mokymas. Maltoje įkurtas Nacionalinės įgūdžių tarybos pakomitetas, kuris vykdys mokslinius tyrimus ir teiks rekomendacijas dėl skaitmeninių įgūdžių pasiūlos ir paklausos atitikties didinimo.

Tolesnis jaunimo užimtumo gerinimas ir parama jaunimui pereinant iš švietimo sistemos į darbo rinką išlieka svarbiu prioritetu. 2017 m. daugiau nei 5 mln. jaunuolių užsiregistravo Jaunimo garantijų iniciatyvoje, o 3,5 mln. priėmė darbo, tolesnio mokymosi, stažuotės ar pameistrystės pasiūlymus. Beveik pusė jaunuolių praėjus šešiams mėnesiams po dalyvavimo Jaunimo garantijų iniciatyvoje pabaigos toliau dirbo arba mokėsi. Tačiau apskaičiuota, kad daugelyje valstybių narių iniciatyvoje per metus įregistruotų NEET dalis vis dar nesiekia 50 proc. Atsižvelgiant į tai, kad jaunimo rezultatai darbo rinkoje gerokai pagerėjo, politikos priemonės, skirtos Jaunimo garantijų iniciatyvai įgyvendinti, tampa vis tikslingesnės.

Valstybėse narėse aktyviau įgyvendinamos informacijos sklaidos priemonės – taip siekiama sudaryti geresnes galimybes jaunimui gauti paslaugų ir užtikrinti geresnį asmenų, kuriems jos reikalingos, identifikavimą. Suomijoje veiklą pradėjo nuolatiniai vieno langelio principu veikiantys jaunimo orientavimo centrai („Ohjaamo“, iš pradžių finansuojami ESF lėšomis), kuriems bus skiriama didelė finansinė parama siekiant suteikti paslaugas 10 000 jaunuolių. Vokietijoje pradeda veikti jaunimo įdarbinimo agentūros. Kipre pradėtas įgyvendinti Švietimo ministerijos, bendradarbiaujant su Darbo ministerija ir Kipro jaunimo valdyba, remiamas informacijos sklaidos projektas, kuriuo siekiama įtraukti 4 000

neaktyvių NEET ir paskatinti jų aktyvumą teikiant rekomendacijas ir individualizuotą mokymą. Kroatijoje nuo 2017 m. lapkričio mėn. veikia NEET nustatymo sistema, kuria siekiama nustatyti neregistruotus NEET ir jų ypatumus, kad būtų galima rengti šios grupės poreikius geriau atitinkančias priemones.

Be to, parengta naujų priemonių, kuriomis siekiama geriau remti įvairių kliūčių patiriančius jaunuolius, įskaitant geresnį užimtumo, socialinių ir švietimo tarnybų bendradarbiavimą. Austrijoje jaunimo konsultuojamasis ugdymas padeda jaunuolius kuo ilgiau išlaikyti švietimo ir mokymo sistemoje arba iš naujo integruoti. 2018 m. Airijoje pristatyta Jaunimo užimtumo rėmimo programa. Pagal ją darbo ieškantiems jaunuoliams, kurie yra ilgalaikiai bedarbiai arba susiduria su didelėmis užimtumo kliūtimis, siūlomos praktikos galimybės. Dalyviai palankioje aplinkoje įgyja bazinių darbo ir socialinių įgūdžių bei gauna savaitines išmokas, kurių dydis atitinka grynąjį minimalųjį darbo užmokestį.

Valstybės narės toliau siekia patenkinti darbo rinkos poreikius siūlydamos užimtumo ir verslumo paskatas, daugiausia tikslines darbo užmokesčio ir įdarbinimo subsidijas. 2018 m. kovo mėn. Belgijoje priimtas naujas įstatymas dėl pirmosios darbo vietos rėmimo, kuriuo mažinamos nepatyrusių 18–21 m. jaunuolių įdarbinimo išlaidos nesumažinant jų grynojo darbo užmokesčio. Ispanijoje pradėta įgyvendinti nauja darbo užmokesčio subsidijavimo programa, skirta 10 000 darbo neturinčių 18–29 m. jaunuolių, daugiausia dėmesio skiriant aukštųjų mokyklų absolventams (6 000 vietų). Įdarbinant ilgalaikius bedarbius ir minimalias pajamas gaunančius asmenis ilgesnį laiką mokamos subsidijos. Ispanijoje taip pat nustatytos mažesnės socialinio draudimo įmokos, kurias trejus metus moka įmonės, pagal neterminuotas darbo sutartis įdarbinančios jose praktiką atlikusius asmenis, ir naujos darbo užmokesčio subsidijos jauniems verslininkams (iki 35 m.), kurie įdarbina dirbti pradedančius asmenis. Numatytas ilgesnis jaunų bedarbių (iki 29 m.) subsidijavimo laikotarpis. Italijoje siūloma įvairių paskatų, susietų su socialinio draudimo įmokomis, pavyzdžiui, galimybė trejus metus mokėti sumažintas įmokas, kai privačios bendrovės įdarbina jaunuolius pagal neterminuotą sutartį, arba trejus metus visiškai nemokėti įmokų, kai darbdaviai įdarbina jaunuolius pagal neterminuotas sutartis pasibaigus stažuotei arba profesinio mokymo programai arba įdarbina jaunuolius, dalyvaujančius Jaunimo garantijų programoje. Rumunijoje planuojama didinti įdarbinimo subsidiją, kai įdarbinami jauni NEET ir jauni absolventai – nuo 1,125 RON (maždaug 245 EUR) iki 2,250 RON (maždaug 490 EUR) per mėnesį.

Keliose valstybėse narėse daug dėmesio skiriama jaunimo kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui įgyvendinant aktyvią darbo rinkos politiką. Kroatijoje Darbo ir pensijų sistemos ministerija ir Kroatijos užimtumo tarnybos valdyba priėmė naują aktyvių darbo rinkos priemonių rinkinį, pagal kurį daugiau dėmesio skiriama mokymui ir mokymui darbo vietoje, įskaitant jaunimo mokymą. Nuo 2017 m. Ispanijoje įgyvendinama Skaitmeninių įgūdžių ugdymo programa, skirta jauniems specialistams, pagal kurią Nacionalinei jaunimo garantijų sistemai priklausantiems bedarbiams jaunuoliams siūlomas į skaitmeninę pramonę ir naujus verslo modelius orientuotas mokymas.

Valstybės narės toliau derino stažuotes reglamentuojančius teisės aktus su stažučių kokybės sistema⁶⁴ ir toliau rengė finansines stažučių paskatas. 2017 m. liepos 1 d. Lietuvoje įsigaliojo nauja Užimtumo įstatymo redakcija, kurioje išskiriamos dviejų rūšių stažuotės, t. y. „savanoriška praktika“ (10 straipsnis) ir „stažuotė“ (39 straipsnis), bei nustatyta aiškesnė nemokamų ir mokamų stažučių sistema. 2018 m. Ispanijos biudžeto įstatyme numatytos lėšos, skirtos Jaunimo garantijų mokymo premijoms (*bono de formacion garantia juvenil*) mokėti. Jaunuoliams, įdarbintiems pagal mokymo ir pameistrystės sutartis, 18 mėnesių ar trumpiau bus skiriama 430 EUR parama. 2018 m. liepos mėn. Rumunijoje priimtas stažučių įstatymas, pagal kurį teikiama parama vyresniems nei 16 m. asmenims. Pagal įstatymą darbdaviai kas mėnesį privalo mokėti ne mažiau kaip 50 proc. bendrojo minimaliojo darbo užmokesčio dydžio sumą ne daugiau kaip už 720 valandų (per 6 mėnesius). Premija bus siūloma, jeigu pasibaigus stažuotei asmuo bus įdarbinamas.

⁶⁴ 2014 m. kovo 10 d. Tarybos rekomendacija dėl stažučių kokybės sistemos, 2014/C 88/01.

2 langelis. Visapusiškas Europos socialinio fondo (ESF) išnaudojimas

Europos socialinis fondas (ESF), kurio 2014–2020 m. biudžetą sudaro 86,4 mlrd. EUR, yra viena iš pagrindinių ES priemonių, skirtų konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose nustatytoms problemoms spręsti. Jo veiklos programomis tiesiogiai skatinamas tvarus ir kokybiškas užimtumas, skatinama socialinė įtrauktis, investuojama į švietimą ir mokymą bei institucinių pajėgumų didinimą.

Jaunimo užimtumas yra vienas svarbiausių politikos prioritetų, kuriam skiriama lėšų tiek tiesiai iš ESF, tiek pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą (JUI). Jaunimo užimtumo iniciatyvos biudžetas 2017 m. padidintas iki 8,9 mlrd. EUR ir apima visą 2014–2020 m. programavimo laikotarpį. Jaunimo užimtumo iniciatyvos tikslinė grupė – nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (NEET) tuose ES regionuose, kuriuose jaunimo nedarbo lygis 2012 m. buvo aukščiausias.

2014–2017 m. ESF ir JUI paramą gavo daugiau nei 15 mln. dalyvių, įskaitant beveik 3 mln. ilgalaikių bedarbių (17 proc.). Pagrindinės šios intervencijos tikslinės grupės – jaunesni nei 25 m. jaunuoliai (42 proc. visų dalyvių) ir žemos kvalifikacijos asmenys, įgiję pradinį ar pagrindinį išsilavinimą (44 proc. visų dalyvių). Įgyvendinimas, itin paspartėjęs 2017 m., neturėtų sulėtėti ir artimiausiais metais.

2014–2017 m. Jaunimo užimtumo iniciatyvos parama skirta daugiau nei 2,4 mln. NEET jaunuolių, iš kurių:

- 1,5 mln. jaunuolių baigė dalyvauti pagal JUI remiamoje intervencijoje;
- 780 000 jaunuolių, pasibaigus iniciatyvai, toliau mokėsi, įgijo kvalifikaciją arba pradėjo dirbti, įskaitant savarankišką darbą;
- 550 000 jaunuolių, pasibaigus iniciatyvai, gavo darbo, tolesnio mokymosi, pameistrystės ar stažuotės pasiūlymą;

2018 m. gegužės 30 d. Europos Komisija priėmė pasiūlymą dėl 2021–2027 m. „Europos socialinio fondo +“ (ESF+). ESF+ drauge su Europos struktūriniais ir investicijų fondais padės sutelkti dėmesį į Europos semestro nustatytus uždavinius. Šiuo tikslu ESF+ susies:

- Europos socialinį fondą (ESF) ir Jaunimo užimtumo iniciatyvą (JUI),
- Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondą (EPLSAF),
- ES užimtumo ir socialinių inovacijų programą ir
- ES sveikatos programą.

ESF+ reglamentu bus siekiama užtikrinti, kad ištekliai pagal pasidalijamąjį valdymą būtų paskirstomi svarbiausioms nustatytoms problemoms spręsti. Visų pirma bus:

- remiami Europos socialinių teisių ramsčio principai ir įgyvendinamos per Europos semestrą pateiktos rekomendacijos;

- toliau teikiama parama jaunimui ir skiriami tam tikri asignavimai valstybėms narėms, kuriose yra aukštas jaunimo nedarbo lygis;
- ne mažiau kaip 25 proc. lėšų skiriama socialinei įtraukčiai skatinti;
- remiami Sąjungos veiksmai socialinių inovacijų, judumo ir sveikatos apsaugos srityse;
- remiama ilgalaikė trečiųjų šalių piliečių integracija kartu su Prieglobsčio ir migracijos fondu (PMIF);
- atliekamas supaprastinimas, kad būtų sumažinta nacionalinės valdžios institucijoms ar organizacijoms, kurios naudoja ESF+ priemonėmis, tenkanti administracinė našta.

Kelios valstybės narės toliau deda pastangas, kad paskatintų vyresnio amžiaus darbuotojų dalyvavimą darbo rinkoje. Danijoje pensijų susitarimu teikiama daugiau paskatų vyresnio amžiaus darbuotojams ilgiau likti darbo rinkoje. Įvairiomis iniciatyvomis didinamas pensijų sistemos lankstumas, įskaitant didesnes finansines paskatas atidėti išėjimą į pensiją ir kurti privačias pensijų sistemas. Graikijoje patvirtinta viešojo sektoriaus ir vietos įmonių, įstaigų ir organizacijų subsidijavimo programa, pagal kurią numatoma įdarbinti 10 000 ilgalaikių 55–67 m. bedarbių. Maltoje pensininkai, kuriems yra mažiau nei 65 m. ir kurie dirba savarankiškai arba ne visą darbo dieną, galės mokėti valstybinio draudimo įmokas, kurių tarifas sudarys 15 proc. įprasto tarifo. Slovėnijoje bus mokamos subsidijos už vyresnių nei 58 m. asmenų įdarbinimą pagal neterminuotas darbo sutartis, pirmenybę teikiant nedarbo pašalpų ir socialinės pagalbos išmokų gavėjams. Subsidija sudaro 11 000 EUR ir darbdaviui bus išmokėta dviem dalimis (pusė įdarbinus ir kita pusė sumokėjus 18-tą mėnesinį darbo užmokestį). Be to, pradėtas įgyvendinti projektas, pagal kurį bus skiriama įvairi parama bendrovėms už vyresnių darbuotojų aktyvumą. Abi priemonės bendrai finansuojamos ESF lėšomis. Galiausiai vadovaujantis Vyresnių žmonių aktyvumo strategija 2018 m. kovo mėn. buvo suformuota vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų bendradarbiavimo vyriausybinių taryba, sudaryta iš ministrų ir profesinių institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir ekonomikos sektorių atstovų.

Daugelyje valstybių narių toliau gerinamas vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumas, kad būtų pašalintos kliūtys moterų užimtumui. 2018 m. birželio mėn. Vokietijoje patvirtinta programa „Vaikų priežiūros finansavimas“, pagal kurią remiama labai mažiems vaikams skirtų priežiūros vietų plėtra, kad didėtų visą darbo dieną dirbančių moterų skaičius. Programa, kurios biudžetą sudaro 3,28 mlrd. EUR, siekiama papildomai

sukurti 100 000 vaikų priežiūros vietų. Airijoje pradėta įgyvendinti ikimokyklinio ugdymo programa, skirta ikimokyklinio amžiaus vaikams. Nuo 2018 m. rugsėjo mėn. vaikai gali pradėti dalyvauti vaikų priežiūros sistemoje nuo 2 metų ir 8 mėnesių amžiaus ir joje būti iki privalomojo mokyklinio amžiaus. Be to, Graikija nuo vienerių iki dvejų metų pratęsė privalomojo ikimokyklinio ugdymo trukmę ir skyrė 15 mln. EUR papildomoms 10 000 vaikų priežiūros vietoms. Kai kuriose valstybėse narėse imtasi priemonių vaikų priežiūros paslaugų įperkamumui gerinti. Ispanijoje iš dalies pakeistas Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, kad būtų galima atimti vaikų iki 3 m. amžiaus priežiūros išlaidas. Suomijoje sumažinti ikimokyklinio ugdymo mokesčiai mažas ir vidutines pajamas gaunančioms šeimoms. Skaičiuojama, kad tai suteiks teisę į nemokamą ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą maždaug 6 700 šeimų. Airijoje pristatyta bendra įperkamos vaikų priežiūros programa, pagal kurią ikimokyklinei ir mokyklinei vaikų priežiūrai būtų skiriama finansinė parama. Bulgarijoje patvirtintos priemonės, kuriomis siekiama daugiau ilgalaikės priežiūros paslaugų teikti vyresnio amžiaus asmenims ir neįgaliesiems. Kai kuriose valstybėse narėse imtasi priemonių, skirtų mokamai neinstitucinei priežiūrai skatinti. Čekijos Respublikoje priimtas specialių slaugos atostogų įstatymas (iki trijų mėnesių trukmės mokamos atostogos šeimoms narių slaugytojams). Airijoje ketinama teisę į vaiko priežiūros atostogas pratęsti iki 26 savaičių (6 mėnesių) kiekvienam vaikui. Jeigu pasiūlymui bus pritarta, pagal teisės aktus numatytais papildomomis 8 savaitėmis galės pasinaudoti ir tie tėvai, kurie jau pasinaudojo teise į dabartines 18 savaičių atostogas. Galiausiai Estijoje skiriamos penkios papildomos slaugos atostogų dienos (mokamas minimaliojo darbo užmokesčio dydžio atlygis).

Subalansuotas mokamų atostogų paskirstymas tarp vyrų ir moterų gali būti ypač naudingas skatinant vaikų turinčių moterų užimtumą. Šiuo tikslu Ispanijoje priimtas naujas įstatymas, pagal kurį tėvų teisė į tėvystės atostogas pratęsta nuo 4 iki 5 savaičių. Čekijos Respublikoje numatytos vienos savaitės mokamos tėvystės atostogos. Slovėnijoje tėvystės atostogų trukmė buvo sutrumpinta nuo 90 iki 30 dienų, tačiau gerokai padidinta vaiko priežiūros atostogų išmokos suma, kuri dabar sudaro 100 proc. darbo užmokesčio. Nyderlandų Parlamentui pateiktas įstatymo projektas, pagal kurį tėvystės atostogų trukmę siūloma pratęsti nuo 2 iki 5 dienų ir tėvams suteikti papildomų 5 savaičių vaiko priežiūros atostogų galimybę. Estijoje ketinama didinti vaiko priežiūros atostogų sistemos lankstumą, kad abu tėvai atostogų galėtų išeiti vienu metu.

Keičiamos kai kurių valstybių narių mokesčių ir išmokų sistemos, kad būtų pašalinti veiksniai, mažinantys antrojo šeimos nario motyvą dirbti. Danijoje priimtas 2018 m.

mokesčių susitarimas, kuriuo didinamos paskatos dirbti visą darbo dieną, visų pirma bedarbiams ir ne visą darbo dieną dirbantiems asmenims. Ispanijoje iš dalies pakeistas 2018 m. biudžeto įstatymas ir nustatytas gyventojų pajamų mokesčio atskaitymas, taikomas priklausomam partneriui, gaunančiam mažas pajamas. Latvijoje išplėsta neapmokestinamųjų pajamų aprėptis, įtraukiant nedarbingus sutuoktinius, kurie prižiūri ne vyresnius kaip 3 m. vaikus arba ne mažiau kaip tris vaikus iki 18 m.

Tik keliose valstybėse narėse imtasi priemonių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumui mažinti. Švedijoje įsteigta nauja darbo aplinkos agentūra, kuri kaups ir skleis informaciją apie darbo aplinkos politiką, įskaitant profesinę lyčių segregaciją. Estijoje planuojama didinti viešojo sektoriaus darbo užmokesčio skaidrumą ir sukurti IT priemonę, skirtą vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumams analizuoti. Prancūzijoje paskelbta apie 10 priemonių, skirtų vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkio mažinimui skatinti, rinkinį. 2018 m. rugpjūčio mėn. Portugalijoje pradėtos taikyti priemonės, kuriomis skatinamas vienodas atlygis moterims ir vyrams už vienodą ar vienodos vertės darbą. Rengiama metinė ataskaita, kurioje pateikiama bendroji ir sektorių informacija apie lyčių atlygio skirtumus bei vertinimas pagal įmones, profesijas ir kvalifikacijos lygmenį. Numatyti konkretūs darbo inspekcijos veiksmai ir sankcijos darbdaviams už diskriminaciją.

Daugelyje valstybių narių imamasi veiksmų, kad būtų paskatinta asmenų, kilusių iš migrantų šeimų, integracija – įgyvendinami strateginiai planai, skiriamas finansavimas, priimami teisės aktai ir taikomos novatoriškos priemonės. Suomijoje įdiegti nauji integracijos finansavimo modeliai, paspartinantys integracijos procesą ir leidžiantys migrantams lanksčiai derinti mokymąsi ir darbą. 2017 m. gruodžio mėn. Maltoje pradėtas įgyvendinti Migrantų integracijos strateginis ir veiksmų planas („Vizija 2020“), padedantis suprasti, kas yra sėkminga integracija. Belgijoje vokieetakalbės bendruomenės integracijos programa tapo privaloma užsienio šalių piliečiams, kurie yra vyresni nei 18 metų, įregistruoti savivaldybėje nuo 2018 m. sausio mėn. ir turi leidimą gyventi šalyje, galiojantį bent tris mėnesius. 2017 m. vasarą Austrijoje įsigaliojo du nauji integracijos įstatymai, kuriais prisidedama prie integracijos skatinimo. Pagal Integracijos įstatymą pabėgėliai ir papildomos apsaugos statusą turintys asmenys turi pasirašyti „pareiškimą dėl integracijos“ ir lankyti integracijos kursus. Nuo 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojo iš dalies pakeistas Federalinis prieglobsčio įstatymas, pagal kurį papildomos apsaugos gavėjai ir prieglobsčio prašytojai įgijo teisę gauti integracijos paramą tais atvejais, kai labai tikėtina, kad jiems bus suteikta tarptautinė apsauga.

Migrantų integracijos į darbo rinką skatinimas yra vienas iš prioritetų daugelyje valstybių narių. Belgijoje Flandrijos valstybinė užimtumo tarnyba (VDAB) įgyvendino savo 2017 m. veiksmų planą „Integracija per darbą“. Švedijoje buvo priimtose naujos priemonės, skirtos naujai atvykusių migrantų integracijai, visų pirma į darbo rinką, organizuojant, be kita ko, jų tikslinį švietimą ir mokymą. Švedijos ekonomikos ir regioninio augimo agentūra padeda užsienyje gimusioms moterims, ypač naujai atvykusioms, ir darbdaviams bendrauti ir palaikyti ryšius. Estijoje pradėta vykdyti informavimo kampanija siekiant skatinti antrosios ir trečiosios kartos atstovų įsidarbinimą viešajame sektoriuje. Be to, pradėta įgyvendinti bandomoji mentorystės programa, kuria siekiama padėti trečiųjų šalių piliečiams gauti darbą.

Didesnių galimybių mokytis ir lavintis suteikimas gali būti pagrindine integracijos į darbo rinką ir visuomenę apskritai varomąja jėga. Švedijoje nustatyta švietimo ir mokymo prievolė – visi naujai atvykę imigrantai iš trečiųjų šalių, kurie dalyvauja Valstybinės užimtumo tarnybos įvadinėje programoje ir kuriems reikia mokytis, kad galėtų gauti darbą, gali teikti paraišką dėl švietimo ir mokymo galimybių. 2017 m. Estijoje buvo toliau plėtojama imigrantams skirta estų kalbos mokymosi interneto platforma. Suomijoje buvo vykdomos pagrindinio ir profesinio mokymo reformos, kuriomis siekiama geriau ugdyti migrantų kalbinius gebėjimus. Be to, buvo iš dalies pakeisti teisės aktai, kad pagal suaugusiųjų švietimo programas būtų didinamas migrantų raštingumas. Kroatijoje buvo patobulinta tarptautinės apsaugos gavėjų kvalifikacijų pripažinimo sistema ir jiems leista nemokamai baigti studijas, pradėtas kilmės šalyje. Vokietijoje įgyvendintos priemonės siekiant padėti trečiųjų šalių piliečiams integruotis į darbo rinką pripažįstant jų profesines ir akademines kvalifikacijas bei neformaliojo mokymosi būdu įgytus gebėjimus.

Valstybės narės taip pat imasi konkrečių priemonių, skirtų pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams. Belgijoje susitarta dėl Federalinės prieglobsčio prašytojų priėmimo agentūros („Fedasil“) ir Valonijos valstybinės užimtumo agentūros („Forem“) struktūrinio bendradarbiavimo, visų pirma siekiant suteikti galimybę prieglobsčio prašytojams įsidarbinti. Estijoje Nedarbo draudimo agentūra išplėtė projektą „Mano pirmasis darbas Estijoje“, įgyvendinamą pagal Jaunimo garantijų iniciatyvą ir finansuojamą Europos socialinio fondo lėšomis, įtraukdama tarptautinės apsaugos gavėjus. Liuksemburge Užimtumo agentūra įsteigė tarnybą, atsakingą už tarptautinės apsaugos gavėjų integravimą į darbo rinką. Nyderlanduose pradėta įgyvendinti tarptautinės apsaugos gavėjams ir šalyje gimusiems asmenims iš migrantų šeimų skirta programa, kuria siekiama sudaryti geresnes sąlygas įsidarbinti. Prancūzijoje pradėta įgyvendinti „Galimybės 1 000 pabėgėlių“ iniciatyva, pagal kurią 1 000 tarptautinės

apsaugos gavėjų suteikiama aštuonių mėnesių integravimosi galimybė, įskaitant apgyvendinimą, kalbos mokymąsi ir patvirtintą profesinį mokymąsi.

Kelios valstybės narės skatina neįgaliųjų užimtumą. Nuo 2017 m. rugsėjo mėn. Graikijos vyriausybė subsidijuoja neįgaliųjų užimtumą ir darbo vietų pritaikymą vietos savivaldos institucijose ir privačiose bendrovėse. Švedijoje buvo padidinta viršutinė neįgaliųjų užimtumo subsidijavimo riba. Lenkijoje įgyvendinamas Europos socialinio fondo lėšomis finansuojamas projektas, kuriuo siekiama mažinti neįgaliųjų užimtumo kliūtis. Bulgarija investuoja į mokymą, skirtą neįgaliųjų įsidarbinimo galimybėms didinti (mokymas ir užimtumas), pirmenybę teikiant asmenims su sunkesne negalia. Prancūzijoje priimtas įstatymas *Liberté de Choisir son Avenir Professionnel* (liet. – Laisvė pasirinkti profesinę ateitį), kuriuo siekiama skatinti neįgaliųjų užimtumą. Jame numatytas intensyvesnis socialinių ir medicininių metodų taikymas siekiant padėti ieškoti darbo, reikalavimo, kad 6 proc. darbuotojų būtų neįgalieji, taikymas ne darbo vienetų, o ir įmonių lygmeniu ir nustatytos įmonėms (nuo 2020 m. sausio mėn.) privalomos deklaracijos, kuriomis turės būti pranešama apie priemones, taikomas integruojant neįgalius darbuotojus. Portugalijoje įvesta nauja socialinė asmenų, turinčių daugiau kaip 60 proc. negalią, įtraukties išmoka, kad paskatintų juos dirbti ar ieškoti darbo (šiuo metu neįgaliesiems, gaunantiems bet kokį darbo užmokestį, socialinės išmokos nemokamos). Maltoje bus taikoma nauja biudžeto priemonė, leisianti dirbantiems ir (arba) įsidarbinusiems neįgaliesiems gauti ir visą neįgalumo pensiją.

3.3. 7 gairė. Darbo rinkų veikimo ir socialinio dialogo veiksmingumo gerinimas

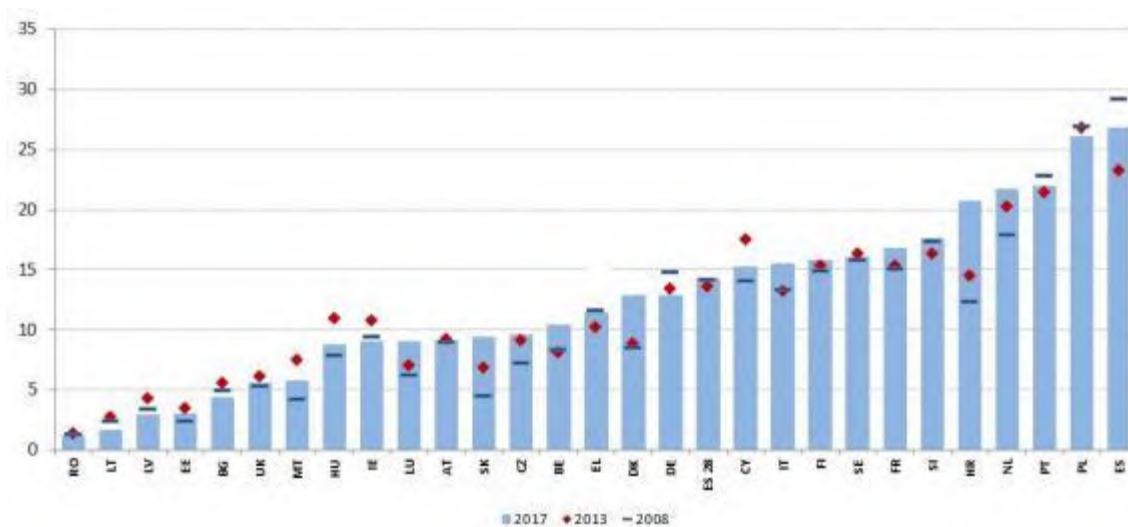
Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 7 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama gerinti darbo rinkų veikimą ir socialinio dialogo veiksmingumą. Jos turėtų užtikrinti lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyrą darbo rinkos politikoje, užkirsti kelią darbo rinkos segmentacijai ir skatinti perėjimą prie neterminuotų užimtumo formų, užtikrinti veiksmingą aktyvią darbo rinkos politiką ir valstybinių užimtumo tarnybų darbą, mokėti adekvačias nedarbo išmokas, kurios neskatinėtų nebeieškoti darbo, bei skatinti darbuotojų ir besimokančių asmenų judumą. Be to, šia gaire valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti, kad socialiniai partneriai būtų laiku ir prasmingai įtraukti į politikos rengimą ir įgyvendinimą, be kita ko, remiant didesnius socialinių partnerių gebėjimus. Šiame skyriuje iš pradžių trumpai pristatomi pagrindiniai rodikliai, iš kurių matyti šios srities problemos, visų pirma nuolatinių ir laikinų darbo vietų segmentacija (ir susijęs darbo kokybės klausimas), dalyvavimas aktyviojo darbo rinkos politikoje ir VUT, nedarbo išmokų taikymas (atlikus 2018 m. pristatytą lyginamosios analizės atnaujinimą) bei darbuotojų ir besimokančių asmenų judumas. Galiausiai 3.3.2 skirsnyje aprašomos valstybių narių šiose srityse taikomos politikos priemonės.

3.3.1 Pagrindiniai rodikliai

Nors darbo rinkos segmentacija ES lygmeniu yra gana stabili, dėl jos kyla problemų daugelyje valstybių narių. Segmentacija yra tokia padėtis darbo rinkoje, kai joje yra (bent) du darbuotojų segmentai, kuriems būdingos skirtingos teisės, teisės į išmokas ir (arba) darbo sąlygos. Tais atvejais, kai segmentacija yra susijusi su ribotomis galimybėmis iš netipinių darbo vietų pereiti dirbti pagal neterminuotą darbo sutartį, ji gali kliudyti darbo rinkų veikimui ir sąžiningumui. Didelė laikinųjų darbuotojų dalis gali iš dalies rodyti darbo rinkos segmentaciją valstybėje narėje. ES lygmeniu (39 pav.) pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis, palyginti su visais darbuotojais, pastaraisiais metais pasikeitė nedaug ir per pastarąjį dešimtmetį vidutiniškai buvo apie 14 proc. Tačiau kai kurių valstybių rodikliai yra gerokai aukštesni: visų pirma taip yra Ispanijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Nyderlanduose ir Kroatijoje, kur pagal terminuotas darbo sutartis 2017 m. dirbo daugiau nei 20 proc. darbuotojų; dar šešiose valstybėse narėse (Slovėnijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Suomijoje, Italijoje ir Kipre) ši dalis svyravo nuo 15 iki 20 proc. Kai kuriose šių šalių 2008–2017 m. segmentacija gerokai išaugo: visų pirma Kroatijoje (8 proc. punktais), Slovakijoje (5 proc.

punktais), Nyderlanduose (maždaug 4 proc. punktais) ir Italijoje (2 proc. punktais). Didelis padidėjimas užregistruotas ir Danijoje (nuo 8,5 proc. 2008 m. iki 12,9 proc. 2017 m.). Ispanija yra savitas atvejis, nes joje per krizę labai sumažėjo pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų (nuo 29,2 proc. 2008 m. iki 23,2 proc. 2013 m.), bet atsigaunant ekonomikai jų vėl padaugėjo (iki 26,8 proc. 2017 m.).

39 pav. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis, palyginti su visais 15–64 m. darbuotojais

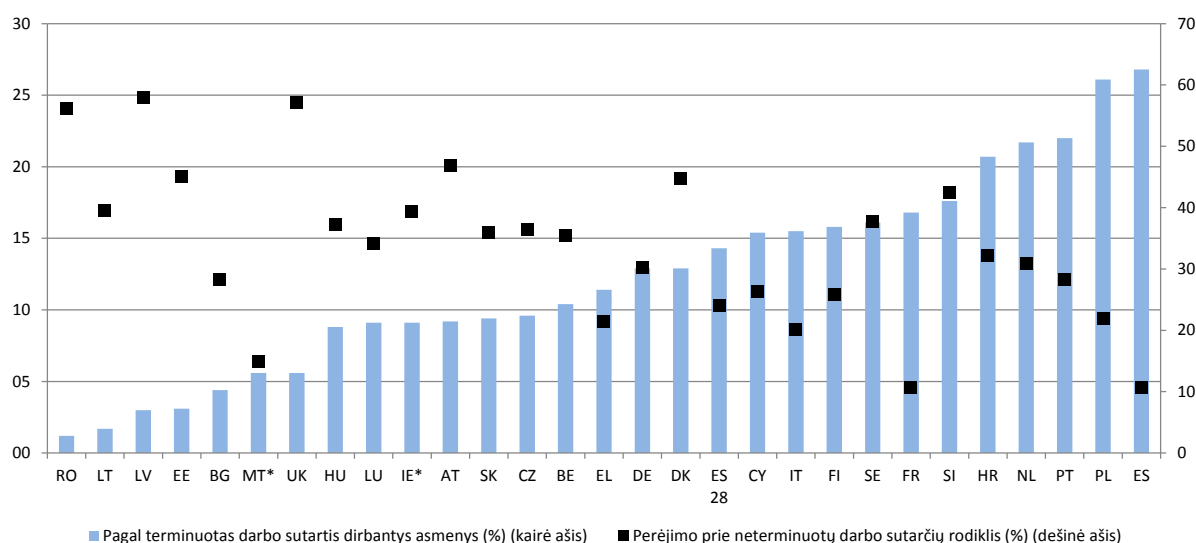

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Darbas pagal laikiną sutartį gali tapti atspirties tašku siekiant nuolatinio darbo, tačiau dažnai tampa aklaviete. 40 pav. parodyti perėjimo nuo terminuotų prie neterminuotų darbo sutarčių rodikliai (trejų metų vidurkis, kad būtų sumažintas trumpalaikių svyravimų poveikis) pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalies, palyginti su visais darbuotojais, atžvilgiu. Vidutiniškai 24 proc. darbuotojų, dirbančių pagal terminuotą darbo sutartį, per kitus metus pasirašo neterminuotą darbo sutartį. Tačiau daugelyje valstybių narių metinis perėjimo rodiklis yra gerokai mažesnis nei ES vidurkis. Visų pirma tai pasakytina apie Ispaniją, Prancūziją, Lenkiją ir Italiją, kurioms būdingas žemas perėjimo rodiklis (maždaug po 11 proc. Ispanijoje ir Prancūzijoje, 20 proc. Italijoje ir 22 proc. Lenkijoje) ir didelė asmenų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, dalis, o tai rodo segmentaciją. Perėjimo rodikliai yra palyginti didesni tose valstybėse narėse, kuriose yra maža pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis. Kita vertus, šalyse, kuriose yra didelė pagal terminuotas darbo sutartis

dirbančių asmenų dalis, darbuotojai dažniausiai ir lieka dirbti laikino darbo. Vienintelės išimtys yra Švedija ir Slovėnija, kurių perėjimo rodikliai, nepaisant didelės pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalies, šiuo metu yra 40 proc. ar daugiau.

40 pav. Pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis, palyginti su visais 15–64 m. darbuotojais, (2017 m.) ir perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių rodiklis (trejų metų vidurkis) (2016 m.)

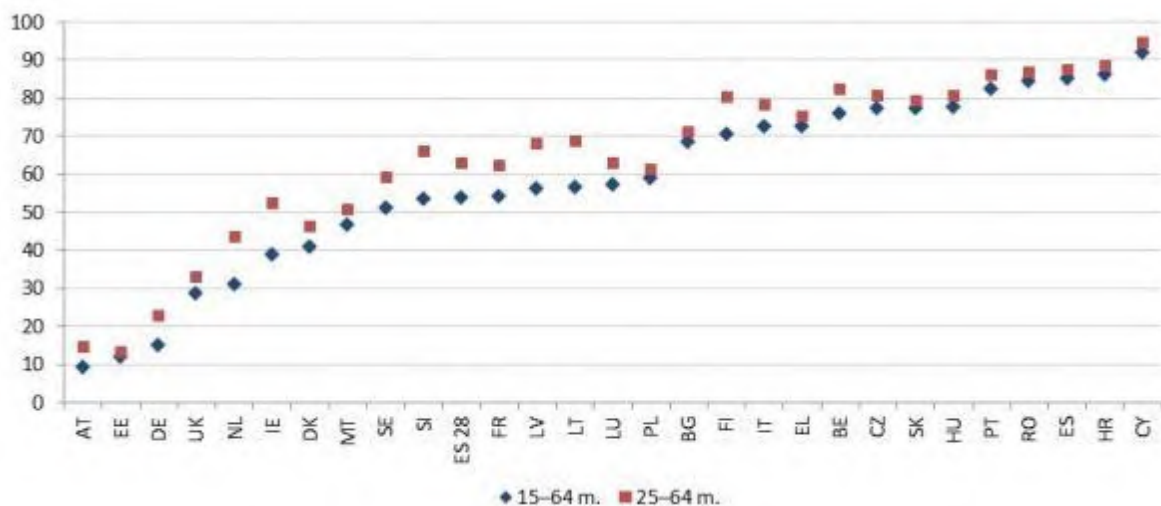

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas.
Pastaba. IE ir MT perėjimo prie neterminuotų darbo sutarčių rodiklis – 2015 m.

Dauguma laikinųjų darbuotojų ES dirba pagal terminuotas darbo sutartis, nes jiems nepavyksta rasti nuolatinio darbo. Ne savo noru pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis yra papildomas darbo rinkos segmentacijos rodiklis; tokioje padėtyje yra maždaug 54 proc. visų pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių 15–64 m. darbuotojų ES (2 proc. punktais daugiau nei 2008 m.), tačiau dvylikoje valstybių narių ši dalis sudaro daugiau nei 70 proc. Šiuo atžvilgiu ypač sudėtinga padėtis Portugalijoje, Kroatijoje ir Ispanijoje – valstybėse narėse, kuriose tiek pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių, tiek ne savo noru tą darančių asmenų dalis yra didžiulė (daugiau nei 80 proc.) (41 pav.). Be to, reikia stebėti padėtį Kipre: net jeigu pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų dalis yra tik kiek didesnė už ES vidurkį, 91,9 proc. jų tokioje padėtyje yra todėl, kad negali rasti nuolatinio darbo. Jaunesni darbuotojai paprastai lengviau sutinka dirbti pagal terminuotas darbo sutartis; kaip matyti iš 41 pav., 25–64 m. amžiaus grupėje ne savo noru pagal

terminuotas darbo sutartis dirbančių darbuotojų dalis yra didesnė visose valstybėse narėse. Įdomu tai, kad 15–64 m. ir 25–64 m. amžiaus grupių skirtumas yra mažiausias tada, kai ne savo noru pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis yra didžiausia; tai rodo, kad labiau segmentuotose darbo rinkose jaunesni darbuotojai taip pat pirmenybę teikia darbui pagal neterminuotas sutartis. Vyresnių darbuotojų (55–64 m.), ne savo noru dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, dalis per krizę gerokai išaugo: nuo 51,9 proc. 2008 m. iki 60,6 proc. 2017 m.

41 pav. Ne savo noru pagal terminuotas darbo sutartis dirbančių asmenų dalis, palyginti su visais pagal terminuotas darbo sutartis dirbančiais asmenimis, 2017 m.

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Didelė savarankiškai dirbančių asmenų dalis taip pat gali būti darbo rinkos segmentacijos požymis. Nors savarankiškas darbas paprastai pasirenkamas savo noru, už jo gali slypėti užmaskuoti ekonominiai darbdavio ir samdomo darbuotojo santykiai (vadinamasis fiktyvus savarankiškas darbas). Be to, dažnai socialinio draudimo sistemos nėra pritaikytos savarankiškai dirbantiems asmenims (šis klausimas aptariamas 3.4 skyriuje). Savarankiškai dirbančių asmenų autonomijos laipsnio negalima vertinti pagal panašius Eurostato turimus valstybių narių statistinius duomenis⁶⁵. Tačiau tam tikros preliminarios informacijos galima gauti nagrinėjant savarankiškai dirbančių asmenų, nesamdančių kitų darbuotojų, (vadinamųjų

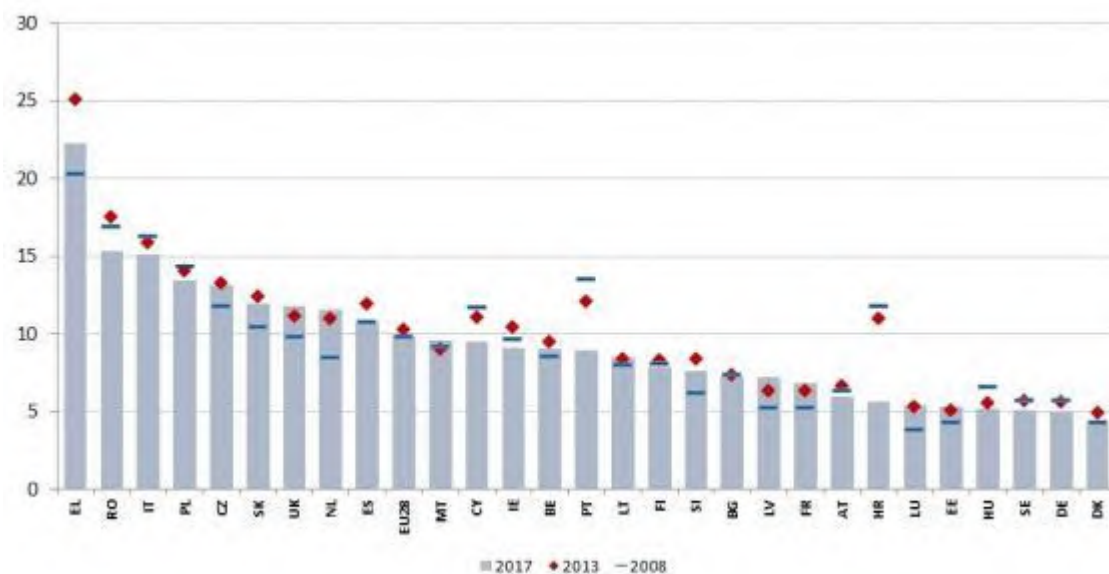
⁶⁵ Būsimas *ad hoc* Eurostato Darbo jėgos tyrimo savarankiško darbo modulis, kurio rezultatų tikimasi 2019 m., padės geriau suprasti šią problemą.

savarankiškų darbuotojų) dalį, palyginti su visais darbuotojais – kai ji didelė, gali reikėti atlikti papildomą konkrečios šalies vertinimą. 2017 m. šis rodiklis buvo didžiausias Graikijoje (22,3 proc.), Rumunijoje (15,3 proc.) ir Italijoje (15,1 proc.), taip pat Lenkijoje, Čekijos Respublikoje, Slovakijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose (daugiau nei 11 proc.) (42 pav.), o mažiausias Danijoje, Vokietijoje, Švedijoje ir Vengrijoje (mažiau nei arba maždaug 5 proc.). Nuo 2008 m. savarankiškų darbuotojų vidutinė dalis ES išliko stabili, tačiau kai kuriose šalyse – visų pirma Nyderlanduose (nuo 8,4 proc. 2008 m. iki 11,5 proc. 2017 m.) ir Jungtinėje Karalystėje (nuo 9,8 proc. iki 11,8 proc.) – buvo užfiksuotas nemenkas padidėjimas. Kita vertus, ji gerokai sumažėjo Kroatijoje (nuo 11,7 proc. iki 5,7 proc.) ir Portugalijoje (nuo 13,5 proc. iki 8,9 proc.). Eurofound duomenimis⁶⁶, 2015 m. maždaug ketvirtadalį visų ES savarankiškai dirbančių asmenų galima laikyti pažeidžiamais arba fiktyviais darbuotojais⁶⁷, tačiau tarp valstybių narių yra didelių skirtumų. Šiems darbuotojams yra būdinga didelė ekonominė priklausomybė, maža autonomija ir finansinis pažeidžiamumas; todėl tikėtina, kad šiose grupėse yra fiktyvių savarankiškai dirbančių asmenų. 43 pav. parodytas savarankiškai dirbančių asmenų pasiskirstymas šiose dviejose kategorijose, palyginti su visa darbo jėga, pagal valstybes nares.

⁶⁶ Eurofound (2017 m.) „Exploring self-employment in the European Union“, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

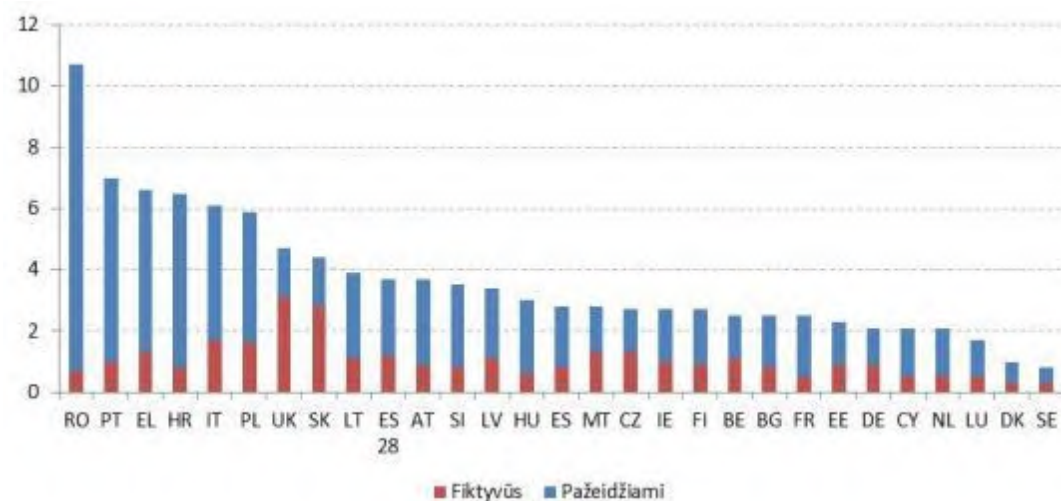
⁶⁷ Remiantis 2015 m. šešto Europos darbo sąlygų tyrimo duomenimis, išskiriamos penkios atskiros savarankiškai dirbančių asmenų grupės (darbdaviai, stabilūs savarankiški darbuotojai, smulkūs verslininkai ir ūkininkai, pažeidžiami ir fiktyvūs darbuotojai). Grupės sudarytos taikant statistinį modelį (latentinių klasių analizę) ir atsižvelgiant į ekonominės priklausomybės (pvz., koks yra klientų skaičius, ar lengva rasti naujų klientų), veiklos priklausomybės (pvz., ar gali pasiimti skubių atostogų) ir verslumo (pvz., ar turi kelias įmones, kodėl nusprendė dirbti savarankiškai) kintamuosius. Daugiau informacijos žr. Eurofound (2017 m.), ten pat.

42 pav. Savarankiškai dirbantys asmenys, nesamdantys kitų darbuotojų, kaip procentinė visų darbuotojų dalis

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas, vidaus skaičiavimai.

43 pav. Pažeidžiamų ir fiktyvių savarankiškai dirbančių asmenų dalis, palyginti su visa darbo jėga

Šaltinis: Eurofound (2017 m.) – remiantis šeštojo Europos darbo sąlygų tyrimo duomenimis (2015 m.).

Darbas skaitmeninėse platformose, nors šiuo metu jį dirba tik nedidelė darbuotojų dalis, gali turėti didelės įtakos darbo sąlygoms ir modeliams. Neseniai atliekant Europos

Komisijos COLLEEM interneto tyrimą⁶⁸ buvo nagrinėjama, kaip interneto platformomis naudojasi dažnai internete naršantys 16–74 m. naudotojai 14 ES šalių, ir buvo gauta tam tikrų pirminių preliminarinių duomenų apie dirbančiųjų skaitmeninėse platformose padėtį. Europos Komisijos duomenimis (2018 m.)⁶⁹, remiantis tyrimo rezultatais, asmenų, kurie daugiau nei pusę savo pajamų uždirba iš darbo skaitmeninėse platformose, dalis 2017 m. sudarė kiek daugiau nei 2 proc.; daugiausia jų buvo Jungtinėje Karalystėje (4,3 proc.) ir Nyderlanduose (2,9 proc.). Maždaug pusė tų, kuriems darbas skaitmeninėse platformose yra jų pagrindinė veikla, save laikė visiškai arba iš dalies savarankiškai dirbančiais asmenimis, nors didelė jų dalis (38 proc.) save vertino kaip darbuotojus. Tai rodo, kad daugelis asmenų, dirbančių skaitmeninėse platformose, neturi socialinės apsaugos garantijų, o padėtį apsunkina tai, kad jų užimtumo statusas reguliavimo tikslais dažnai nėra pakankamai aiškus.

Laikiniesiems darbuotojams tenka įvairiais aspektais prastesnės kokybės darbo vietos. Šeštajame Europos darbo sąlygų tyrime (2015 m.) pateikiama informacijos apie įvairius pagrindinius darbo vietos kokybės aspektus. Remdamasis šio tyrimo rezultatais, Eurofound⁷⁰ apskaičiavo septynis darbo vietos kokybės indeksus (susijusius su fizine aplinka; socialine aplinka; darbo intensyvumu; įgūdžiais ir veiksmų laisve; darbo laiko kokybe; perspektyvomis ir darbo užmokesčiu). Pagal šešis (iš septynių) darbo vietos kokybės indeksų vertinimo skirtumų⁷¹ (3 lentelė), pagal trumpalaikes terminuotas sutartis dirbančių darbuotojų darbo vietų įvertinimas yra prastesnis nei vidutinis pagal keturis indeksus, iš kurių daugiausia problemų kyla dėl *perspektyvų* (įskaitant darbo vietos garantijas ir karjeros galimybes) ir *įgūdžių ir veikimo laisvės* (kuriems, pavyzdžiui, priskiriamos galimybės mokytis ir sprendimų savarankiškumas). Kita vertus, socialinė aplinka vertinama šiek tiek geriau nei vidutiniškai. Panašiai darbo vietas vertina ir dirbantys pagal ilgesnės trukmės terminuotas sutartis, tačiau jų darbo vietos kokybės vertinimas yra artimesnis vidurkiui; be to, jų *socialinė aplinka* yra mažiau palanki, palyginti su vidurkiu. Skirtumai išlieka ir statistiškai atsižvelgus į tokius veiksnius kaip individualūs arba su darbo vieta susiję ypatumai (44 pav.). Tikimybė, kad pagal terminuotas darbo sutartis dirbantys asmenys patirs skurdą, buvo daugiau nei tris kartus

⁶⁸ COLLEEM (Bendradarbiaujamosios ekonomikos ir užimtumo) tyrimas yra interneto panelinis skaitmeninių platformų tyrimas, atliekamas EMPL GD užsakymu ir koordinuojamas Jungtinio tyrimų centro. Jis atliktas 14 ES valstybių narių: DE, ES, FI, FR, HR, HU, IT, LT, NL, PT, RO, SE, SK ir UK. Tyrimas atliktas 2017 m. birželio mėn. Žr. Pesole *et al.*, (2018 m.).

⁶⁹ Europos Komisija (2018) „Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2018“. Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

⁷⁰ Eurofound (2018 m.) „Does employment Status matter for job quality?“, dar nepaskelbta.

⁷¹ Septintasis aspektas, t. y. darbo užmokestis, neįtrauktas dėl mažo patikimumo.

didesnė, palyginti su pagal neterminuotas darbo sutartis dirbančiais asmenimis (atitinkamai 16,3 proc. ir 5,8 proc. 2017 m.). Šis atotrūkis nuo krizės pradžios nuolat augo.

3 lentelė. Darbo vietos kokybės įvertinimas pagal užimtumo statusą (2015 m.)

	Darbo kokybės aspektai					
	Fizinė aplinka	Darbo intensyvumas	Darbo laiko kokybė	Socialinė aplinka	Perspektyvos	Ilgūdžiai ir veikimo laisvė
Neterminuota darbo sutartis	84	35	71	65	56	56
Terminuota darbo sutartis > 1 m.	83	34	70	59	46	52
Terminuota darbo sutartis < 1 m.	81	36	70	65	38	44
Kiti darbuotojai	82	30	71	64	41	44
Savarankiškai dirbantys, be samdomų darbuotojų, priklausomi	83	27	72	44	44	54
Savarankiškai dirbantys, be samdomų darbuotojų, nepriklausomi	83	26	67	47	50	64
Darbdaviai	84	35	60	76	62	71
Iš viso	83	34	70	64	53	56

Šaltinis: Eurofound skaičiavimai atliekant 2015 m. Europos darbo sąlygų tyrimą. Žaliai pažymėtas įvertinimas – geresnis už vidutinį, raudonai – blogesnis už vidutinį. Atspalvis rodo nuokrypį nuo vidurkio (kuo tamsesnė spalva, tuo didesnis nutolimas nuo vidurkio).

44 pav. Užimtumo statuso poveikis konkrečioms darbo vietos kokybės aspektams, atsižvelgiant į individualius arba su darbo vieta susijusius ypatumus (2015 m.)

	Darbo vietos garantijos	Mokymas	Sunkumai norint gauti laisvų dienų	Skubūs iškvietimai dirbti	Reguliarumas (vidutinis – aukštas)	Didelė įtampa
Terminuota > 1 m.						
Terminuota < 1 m.						
Savarankiškai dirbantys, be samdomų darbuotojų, priklausomi						
Savarankiškai dirbantys, be samdomų darbuotojų, nepriklausomi						
Darbdaviai						
Ne visą darbo dieną (plg. su visą darbo dieną)						

Šaltinis: Eurofound skaičiavimai atliekant 2015 m. Europos darbo sąlygų tyrimą.

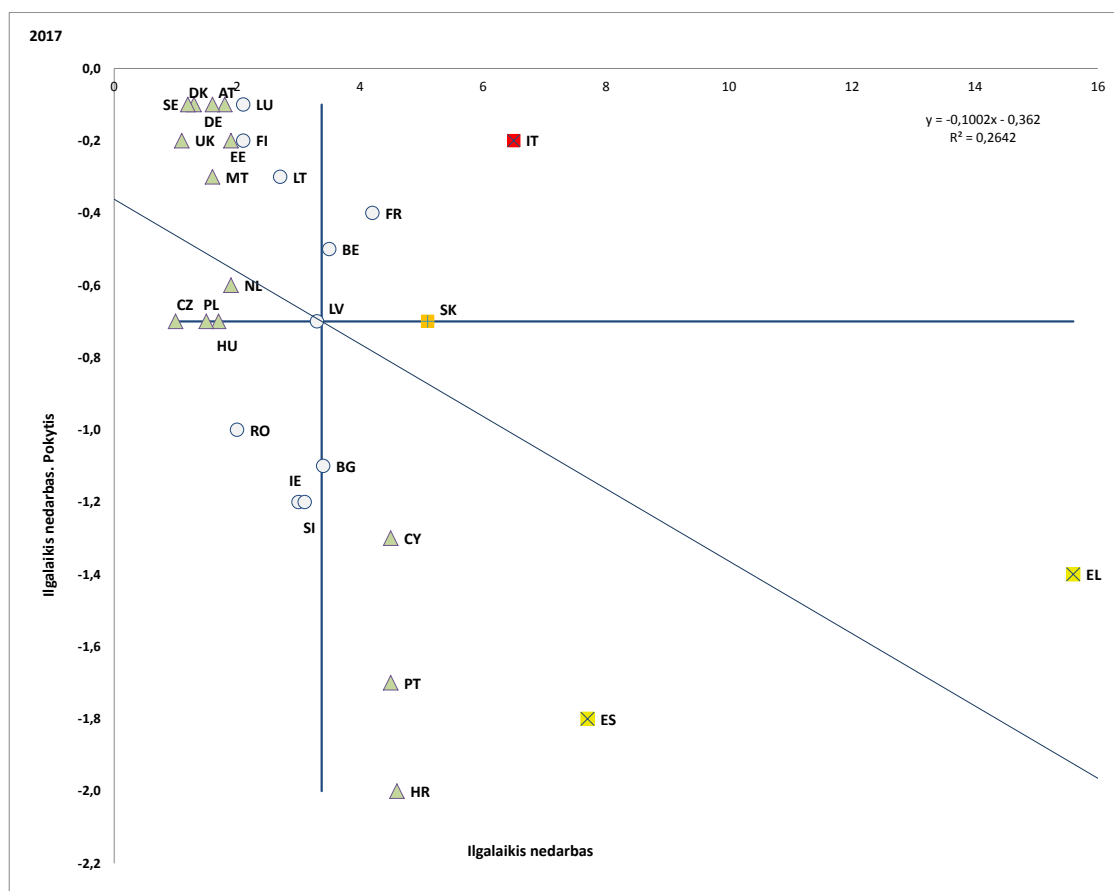
Pastaba. Spalvos rodo santykinį kiekvieno darbo vietos kokybės rodiklio ir užimtumo statuso ryšį, palyginti su kontroline darbuotojų, dirbančių pagal neterminuotas darbo sutartis, grupe. Rezultatai gauti taikant daugiapakopės regresijos metodą ir atsižvelgiant į individualias savybes, profesiją, sektorių ir kt.

Veiksminga aktyvi darbo rinkos politika yra vienas pagrindinių tinkamai veikiančių darbo rinkų veiksmų. Aktyvi darbo rinkos politika didina darbo ieškančių asmenų galimybes rasti darbą ir gerina atitiktį darbo rinkos poreikiams. Pagrindinė problema, kurią siekiama spręsti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis, yra nedarbas ir ypač ilgalaikis

nedarbas (t. y. besitęsiantis ilgiau nei vienerius metus). Yra įrodymų, kad kuo ilgiau darbo ieškantis asmuo neturi darbo, tuo didesnė rizika prarasti įgūdžius, netekti noro dirbti ir apskritai atitolti nuo darbo rinkos. Todėl ilgalaikis nedarbas yra tiek aktyvios darbo rinkos politikos priemonių veiksmingumo rodiklis, tiek problemos, su kuria susiduriama šalyje skatinant bedarbių aktyvumą, matas⁷². 45 pav. parodytas ilgalaikio nedarbo lygis (t. y. asmenų, neturinčių darbo daugiau nei vienerius metus, ir aktyvių gyventojų santykis) 2017 m. ir jo pokytis, palyginti su 2016 m. Kaip jau minėta 1 skyriuje, 2017 m. dėl atsigaunančios darbo rinkos ilgalaikis nedarbas sumažėjo visose valstybėse narėse. Nors matyti bendra konvergencijos tendencija (iš lėkšto regresijos tiesės nuolydžio), valstybėse narėse lieka daug skirtumų – 2017 m. ilgalaikio nedarbo lygis svyravo nuo 1 proc. Čekijos Respublikoje iki 15,6 proc. Graikijoje. Kartu su Ispanija (ilgalaikis nedarbas – 7,7 proc.), Graikija pasižymi prastais, bet gerėjančiais rezultatais, nes joje gerokai aukštesnį nei vidutinį lygį lydi spartus mažėjimas per pastaruosius metus. Italijoje, kurioje užregistruotas palyginti mažesnis ilgalaikio nedarbo lygis (6,5 proc.), yra kritinė padėtis atsižvelgiant į nedidelį pagerėjimą 2017 m., palyginti su ankstesniais metais. Padėtis Slovakijoje, kurios rodiklis yra 5,1 proc., vertinama kaip prasti rezultatai. Iš šalių, pasiekusių geresnių už vidurkį rezultatų, verta paminėti Kiprą, Portugaliją ir Kroatiją, kurios priskiriamos šiai grupei dėl metinio rodiklio pokyčio, t. y. didelio pagerėjimo 2017 m. (lygis artimas ES vidurkiui, bet vis tiek už jį didesnis).

⁷² Dėl šių priežasčių Užimtumo komitetas suderino ilgalaikio nedarbo lygį kaip socialinių rodiklių suvestinės esminį rodiklį, skirtą aktyviam užimtumo rėmimui stebėti.

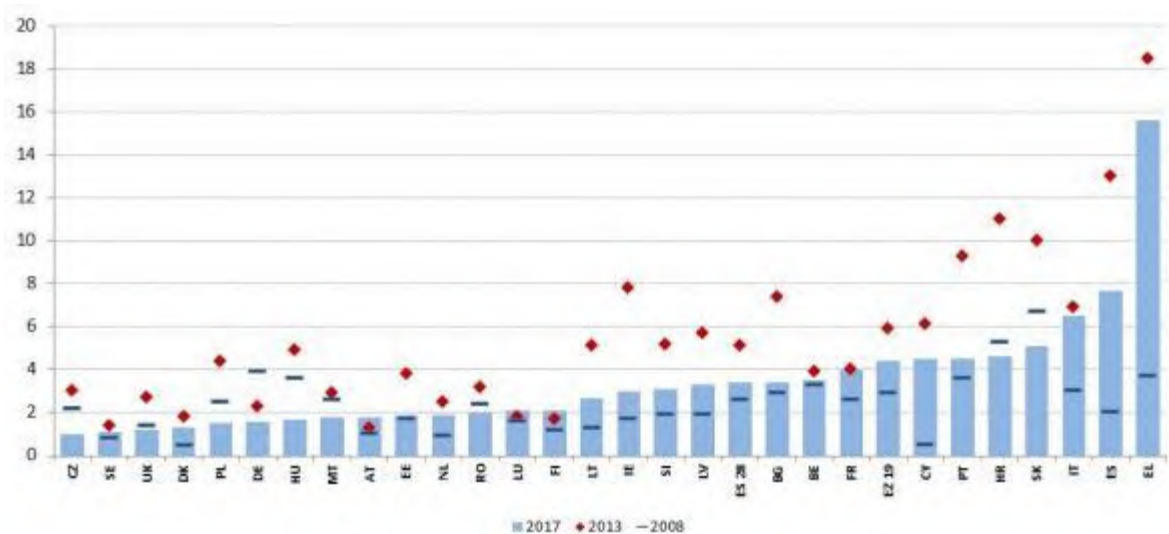
45 pav. Ilgalaikio nedarbo lygis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede.

Daugumoje valstybių narių ilgalaikio nedarbo lygis dar nepasiekė iki krizės buvusio lygio. Palyginti su 2013 m. (ataskaitiniai metai, kai buvo pasiektas aukščiausias lygis per krizę), jis ypač sumažėjo (daugiau nei 4 proc. punktais) Kroatijoje, Ispanijoje, Slovakijoje, Portugalijoje, Airijoje ir Bulgarijoje. Vis dėlto keliose valstybėse narėse ilgalaikio nedarbo lygis 2017 m. yra toks pats arba didesnis nei 2013 m.: Prancūzijoje (toks pats), Austrijoje (+0,5 proc. punkto), Suomijoje (+0,4 proc. punkto) ir Liuksemburge (+0,3 proc. punkto). Be to, 21 valstybėje narėje ilgalaikio nedarbo lygis išlieka didesnis nei 2008 m., o didžiausi skirtumai užregistruoti Graikijoje (+11,9 proc. punkto), Ispanijoje (+5,7 proc. punkto), Kipre (+4 proc. punktai) ir Italijoje (+3,5 proc. punkto). Jis atspindi nuosmukio, kurį šios šalys patyrė per ankstesnius metus, intensyvumą ir jo poveikį, toliau daromą darbo rinkos rezultatams, tačiau kartu ir problemas, su kuriomis susidūrė valstybinės užimtumo tarnybos ir aktyvios darbo rinkos politikos sistemos, kai joms staiga pradėtas daryti ypač didelis spaudimas dėl staigaus darbo ieškančių asmenų skaičiaus padidėjimo.

46 pav. Ilgalaikis nedarbas (aktyvių gyventojų proc. dalis)

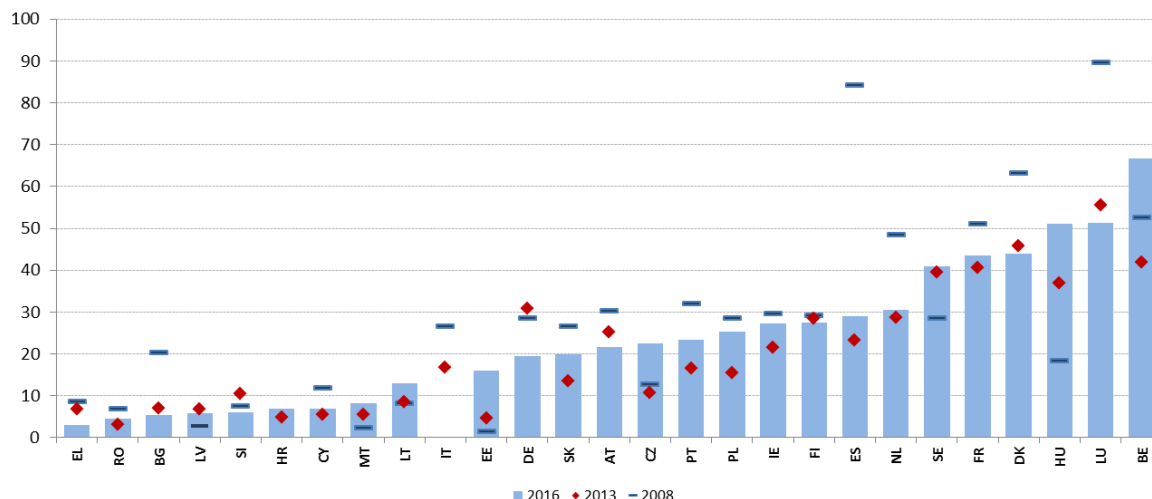
Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Dalyvavimas aktyvioje darbo rinkos politikoje ES vis dar yra labai skirtingas. Aktyvi darbo rinkos politika yra viena pagrindinių priemonių užtikrinant veiksmingą judėjimą darbo rinkoje ir sklandžiai veikiančias darbo rinkas. Kartu su veiksminga mokymosi visą gyvenimą infrastruktūra, aktyvios darbo rinkos politikos priemonės sudaro gerai subalansuotos lankstumo ir užimtumo garantijų struktūros faktinės paramos (ir saugumo) aspektą, kuris pripažįstamas kaip darbo rinkos veikimą gerinantis veiksnys. Atsižvelgiant į tai, aktyvumo skatinimo priemonių taikymo skirtumai valstybėse narėse kelia nuostabą. Viena vertus, yra didelė grupė valstybių narių (Graikija, Rumunija, Bulgarija, Latvija, Slovėnija, Kroatija, Kipras ir Malta), kuriose 2016 m. aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse dalyvavo mažiau nei 10 proc. ieškančių darbo asmenų. Be to, ši dalis daugeliu atvejų pastaraisiais metais sumažėjo. Kita vertus, yra kita grupė šalių, kuriose dalyvavimo lygis yra aukštesnis nei 40 proc. (Švedija, Prancūzija, Danija, Vengrija, Liuksemburgas ir Belgija); šios grupės šalyse nuo 2013 m. stebima teigiama arba pastovi tendencija. Tai rodo, kad šio politikos rodiklio konvergencija nevyksta⁷³. Daugumoje šalių (išskyrus Belgiją, Vengriją, Švediją, Čekijos Respubliką ir Estiją) dalyvavimo lygis sumažėjo po krizės, o tai rodo, kad padidėjus darbo

⁷³ Vis dėlto šį rodiklį reikėtų interpretuoti atsargiai, nes juo matuojamas tik pats dalyvavimas darbo rinkos politikoje, o ne jo veiksmingumas, be to, dėl duomenų rinkimo proceso ypatumų daugelio šalių duomenims trūksta statistinio patikimumo.

ieškančių asmenų skaičiui proporcingo aktyvios darbo rinkos politikos priemonių padidėjimo nebuvo.

47 pav. Asmenų, dalyvaujančių aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, skaičius šimtui norinčių dirbti asmenų

Šaltinis: Eurostatas, Darbo rinkos politikos duomenų bazė ir Darbo jėgos tyrimas. Naujų UK duomenų nėra; 2016 m. IT duomenų nėra.

Atrodo, kad investicijos į aktyvios darbo rinkos politikos priemones valstybėse narėse labai skiriasi. Jeigu ilgalaikių bedarbių dalis iš dalies parodo aktyvios darbo rinkos politikos priemonių veiksmingumą, šie skirtumai taip pat kelia susirūpinimą. Nors išlaidos darbo rinkos paslaugoms ir priemonėms iš dalies yra susijusios su nedarbo ir konkurencingumo padėtimi konkrečioje valstybėje narėje, duomenys rodo, kad yra didelių įsipareigojimo sukurti veiksmingas aktyvios darbo rinkos politikos priemonių sistemas skirtumų. Išlaidos darbo rinkos paslaugoms ir priemonėms svyruoja nuo 1,5 proc. iki mažiau nei 0,1 proc. BVP kai kuriose įsipareigojimus menkliau vykdančiose valstybėse narėse (48 pav.). Be to, valstybėse narėse, kuriose mažiausiai investuojama į aktyvios darbo rinkos politikos priemones, didelė dalis aktyvios darbo rinkos politikos sistemos yra bendrai finansuojama ESF lėšomis, o ilgalaikis sistemos tvarumas kelia abejonių.

48 pav. Išlaidos darbo rinkos paslaugoms ir priemonėms (2016 m.) ir ilgalaikių bedarbių dalis (2017 m.)

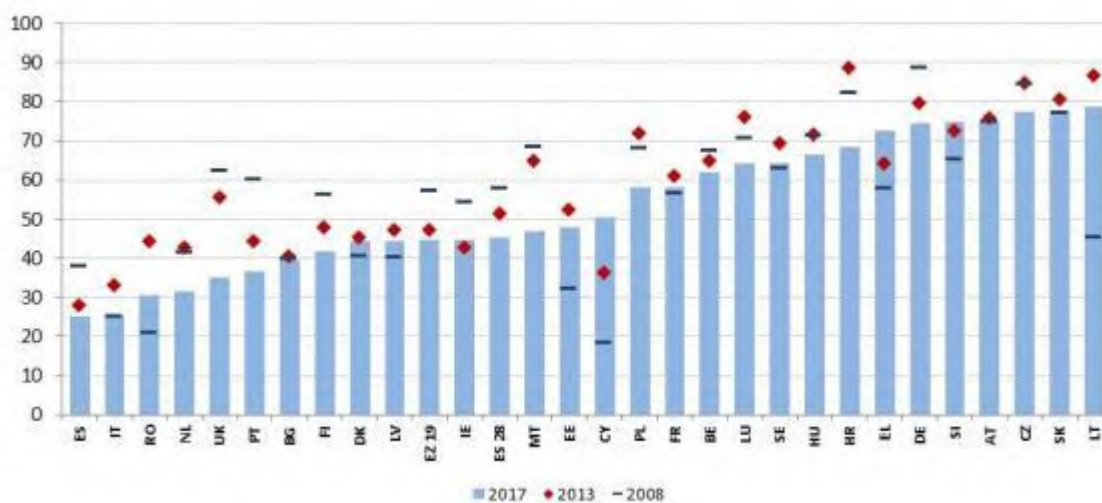

Valstybinės užimtumo tarnybos (VUT) yra pagrindinės darbo rinkos institucijos, atsakingos už pagalbą darbo ieškantiems asmenims ir jų nukreipimą dalyvauti aktyvumo skatinimo priemonėse. Nors VUT struktūra kiekvienoje šalyje yra skirtinga, visos jos siekia derinti pasiūlą ir paklausą darbo rinkoje, teikdamos paslaugas tiek registruotiems bedarbiams, tiek darbdaviams. Jos visų pirma yra atsakingos už klientų profiliavimą, jų konsultavimą ir individualizuotą paramą, nukreipimą dalyvauti mokymo ir aktyvumo skatinimo programose bei (daugelyje šalių) bedarbio pašalpų ir (arba) socialinių išmokų mokėjimą.

Vis dėlto valstybinių užimtumo tarnybų veiksmingumas padedant bedarbiams ieškoti darbo valstybėse narėse nėra tolygus ir priklauso, be kita ko, nuo jų pajėgumo, siūlomų paslaugų kokybės, veiksmų derinimo su kitomis institucijomis. Daugeliu atveju šie skirtumai rodo, ar bedarbiai naudojami VUT paslaugomis ieškodami darbo (be reikalavimo oficialiai registruotis, kuris paprastai taikomas norintiems gauti bedarbio pašalpas ir kitas socialines išmokas). 49 pav. parodyta bedarbių, kurie ieškodami darbo naudojami valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis, dalis. Reikšmės iš esmės nesiskiria nuo 2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje paskelbtų duomenų. 2017 m. mažiausia jų dalis buvo Ispanijoje, Italijoje ir Rumunijoje (mažiau nei 30 proc.), kiek didesnė – Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje ir Portugalijoje (30–40 proc.). Kita vertus, tokiose valstybėse narėse kaip Lietuva, Slovakija, Čekijos Respublika, Austrija, Slovėnija, Vokietija ir Graikija daugiau kaip 70 proc. bedarbių

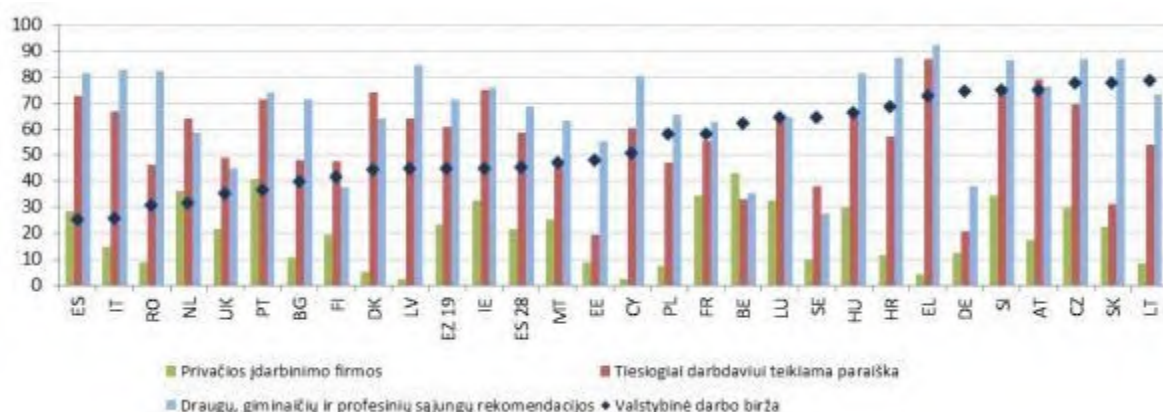
deklaruoja, kad ieškodami darbo naudojami valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis. Nuo krizės pradžios VUT paslaugomis naudojosi vis mažiau bedarbių: jų dalis sumažėjo nuo 58,1 proc. 2008 m. iki 45,2 proc. 2017 m. (1 proc. punktu mažiau nei 2016 m.). Vis dėlto keliose valstybėse narėse užfiksuota priešinga tendencija – ši dalis gerokai padidėjo Latvijoje ir Kipre (daugiau nei 30 proc. punktų), Estijoje ir Graikijoje (maždaug 15 proc. punktų), Rumunijoje ir Slovėnijoje (maždaug 9 proc. punktais). Kai kuriose iš šių šalių lygio kilimas gali būti nulemtas dėl griežtesnio reikalavimo užsiregistruoti valstybinėje užimtumo tarnyboje, jei norima gauti išmokas. 50 pav. parodyti alternatyvūs darbo ieškančių asmenų naudojami darbo paieškos metodai, įskaitant kreipimąsi į privačias įdarbinimo firmas, tiesiogiai darbdaviams teikiamas paraiškas ir neformalius metodus, pavyzdžiui, draugų, giminių ir profesinių sąjungų rekomendacijos. Nors bendras tendencijas įžvelgti sunku, atrodo, kad valstybėse narėse, kuriose aktyviai nesinaudojama valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis, dažniausiai taikomi neoficialūs metodai.

49 pav. Bedarbių, kurie ieškodami darbo naudojami valstybinių užimtumo tarnybų paslaugomis, dalis

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

50 pav. Bedarbių, besinaudojančių tam tikrais darbo paieškos metodais, dalis (2017 m.)

Šaltinis: Eurostatas, Darbo jėgos tyrimas.

Pagrįstą laikotarpį mokamos adekvataus dydžio bedarbio pašalpos, kurias galėtų gauti visi darbuotojai, kartu su veiksmingomis aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis yra labai svarbios remiant darbo ieškančių asmenų judėjimą darbo rinkoje. 2018 m. bendroje užimtumo ataskaitoje pateikta išsami lyginamoji ES šalyse sukurtų bedarbio pašalpų sistemų ypatumų analizė, remiantis Užimtumo komiteto (EMCO) atliktos bedarbio pašalpų ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių lyginamosios analizės rezultatais. Atlikta įvairių rezultatų ir politikos svertų rodiklių (2016 arba 2017 m., priklausomai nuo turimų duomenų) analizė yra vis dar aktuali, nes per šioje ataskaitoje apžvelgiamą laikotarpį politikos pokyčių buvo nedaug (daugiau informacijos apie valstybių narių vykdytas šios srities reformas pateikta 3.3.2 skirsnyje, o ilgalaikę valstybių narių reformų apžvalgą žr. – Europos Komisijos 2018 m. dokumente⁷⁴). Šiame skirsnyje pateikta naujausia informacija, visų pirma apie politikos svertų rodiklius. Be to, jame papildomai nagrinėjami darbo paieškos reikalavimų, taikomų nedarbingiems ir darbo ieškantiems asmenims, griežtumo rodikliai, kuriuos 2018 m. suderino Užimtumo komitetas.

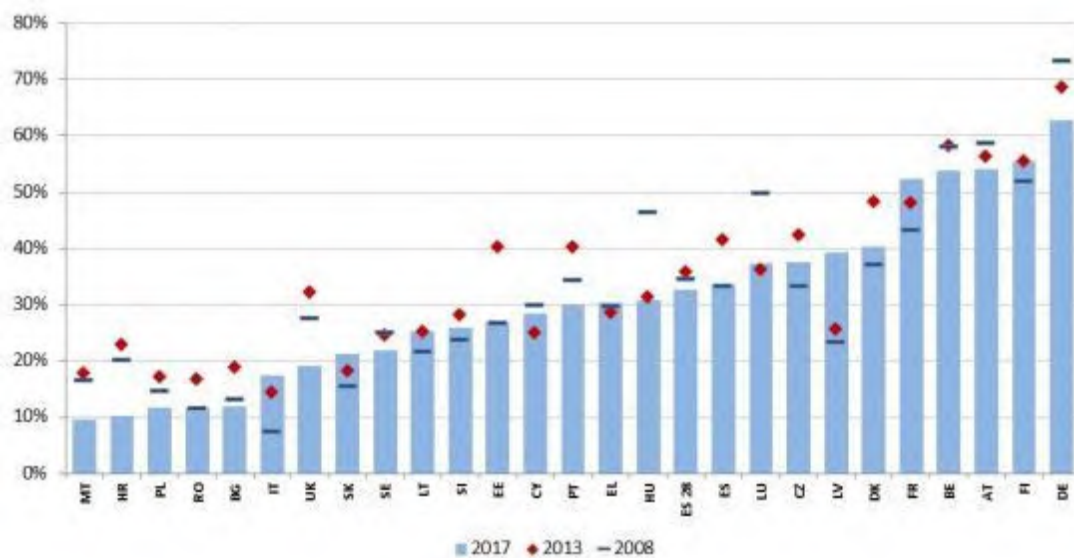
Nedarbo išmokas ES vidutiniškai gauna maždaug trečdalis trumpalaikių bedarbių⁷⁵. Krizei pasibaigus ši dalis kiek sumažėjo (nuo 34,4 proc. 2008 m. iki 32,7 proc. 2017 m.), tačiau pastaraisiais metais liko gana stabili. Vis dėlto tarp šalių yra didelių skirtumų (51 pav.). Šiuos skirtumus lemia bedarbių pašalpų politikos priemonių sandara (visų pirma reikalavimų atitikimo sąlygos, maksimali trukmė, darbo paieškos reikalavimų griežtumas ir dalinis

⁷⁴ Europos Komisija (2018) „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

⁷⁵ T. y. asmenų, kurie darbo neturi trumpiau nei metus.

sutapimas su kitais socialinės apsaugos veiksniais) ir cikliniai įvairių šalių pokyčiai. Ilgalaikėje perspektyvoje – 2008–2017 m. – labiausiai aprėptis padidėjo Latvijoje (beveik 16 proc. punktų), Italijoje (10 proc. punktų) ir Prancūzijoje (9 proc. punktais). Kita vertus, kai kuriose šalyse aprėptis gerokai sumažėjo: Vengrijoje (15 proc. punktų), Liuksemburge (12 proc. punktų), Kroatijoje ir Vokietijoje (po 10 proc. punktų). Tačiau Vokietijoje, nepaisant sumažėjimo, aprėptis tebelineka didžiausia (62,8 proc.). Po jos seka Suomija, Austrija, Belgija ir Prancūzija (daugiau kaip 50 proc.). Kitame skalės gale – Malta, Kroatija, Lenkija, Rumunija ir Bulgarija (gerokai mažiau nei 15 proc. ir jokio pagerėjimo).

51 pav. Nedarbo išmokos trumpalaikiams bedarbiams

Šaltinis: Eurostato ir Darbo jėgos tyrimo duomenys. Pastaba. IE ir NL duomenų nėra.

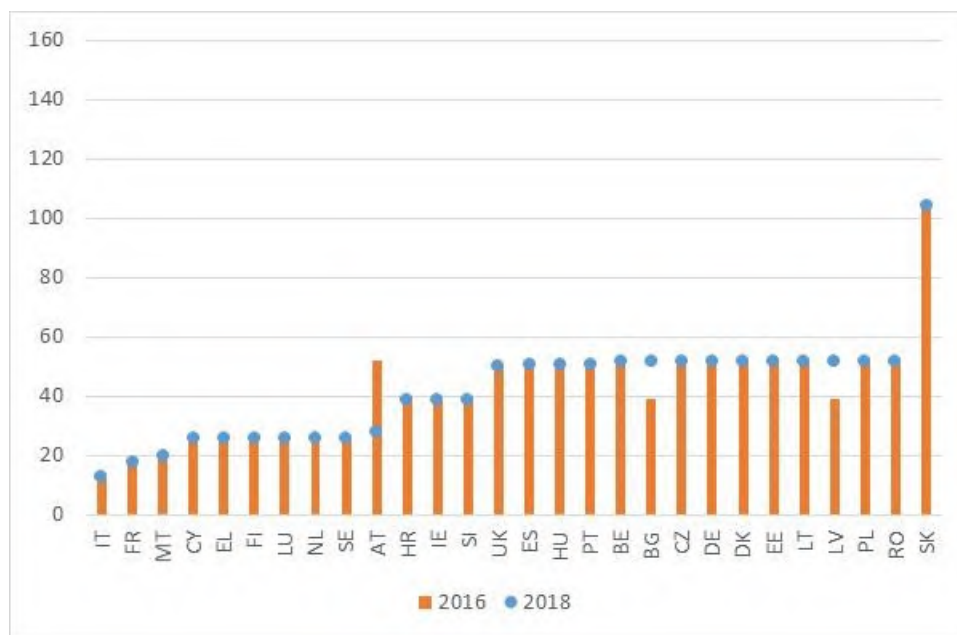
2016–2018 m. valstybėse narėse esminių bedarbių pašalpų sistemų pokyčių nebuvo.

Norėdami gauti bedarbio pašalpą, bedarbiai paprastai turi būti sukaupę minimalų darbo stažą ir (arba) tam tikrą laikotarpį būti mokėję draudimo įmokas. Kaip matyti iš 52 pav., šis minimalus laikotarpis svyruoja nuo mažiau nei 20 savaičių Prancūzijoje ir Italijoje iki vienerių metų (52 savaičių) ar daugiau Lenkijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje. 2016–2018 m. nebuvo beveik jokių pasikeitimų, išskyrus tris atvejus. Austrijoje vis dar reikalaujama, kad pirmą kartą prašymą gauti bedarbio pašalpą teikiantys asmenys per paskutiniuosius 24 mėnesius būtų sumokėję draudimo įmokas už 52 savaites. Tačiau vėlesniems prašymams laikotarpis sutrumpintas iki 28 savaičių. Bulgarijoje privalomo teisę į išmokas suteikiančio laikotarpio trukmė padidinta nuo 9 mėnesių draudimo per 15 mėnesių iki nedarbo iki ne

mažiau kaip 12 mėnesių draudimo per 18 mėnesių iki nedarbo. Panašus pokytis įvyko Latvijoje, kur reikalavimas būti mokėjus draudimo įmokas už ne mažiau kaip 9 mėnesius per 12 mėnesių iki nedarbo buvo padidintas iki ne mažiau kaip 12 mėnesių draudimo per 16 mėnesių iki nedarbo. 2017–2018 m. maksimali pašalpų mokėjimo trukmė (53 pav.) nepasikeitė. Belgijoje ir toliau pašalpos mokamos neribotą laiką, tačiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad šalyje nėra įgyvendinama pagalbos bedarbiams programa. Kitame skalės gale – Vengrija ir Malta. Daugumoje valstybių narių maksimali pašalpų mokėjimo trukmė ir toliau yra trumpesnė nei įmokų mokėjimo laikotarpis; įmokų ir išmokų mokėjimo trukmė sutampa tik keturiose šalyse (Prancūzijoje, Nyderlanduose, Graikijoje ir Liuksemburge), o trijose šalyse pašalpos mokamos ilgiau (Suomijoje, Danijoje ir Belgijoje). Nedarbo išmokų lygis ir adekvatumas valstybėse narėse labai skirtingas. Grynoji pakeitimo norma darbuotojo, turinčio nedidelį (vienerių metų) stažą ir gavusio mažą atlyginimą, atveju yra nuo mažiau kaip 20 proc. (pavyzdžiui, Vengrijoje) iki maždaug 90 proc. (pavyzdžiui, Liuksemburge) ankstesnio (grynojo) darbo užmokesčio (54 pav.). Grynujų pakeitimo normų palyginimas 2-ąjį ir 12-ąjį nedarbo laikotarpio mėnesį rodo nedarbo išmokos mokėjimo pabaigos (kai asmeniui pradedamos mokėti kitos bedarbio ar socialinės paramos išmokos) arba nedarbo išmokos sumažinimo poveikį⁷⁶.

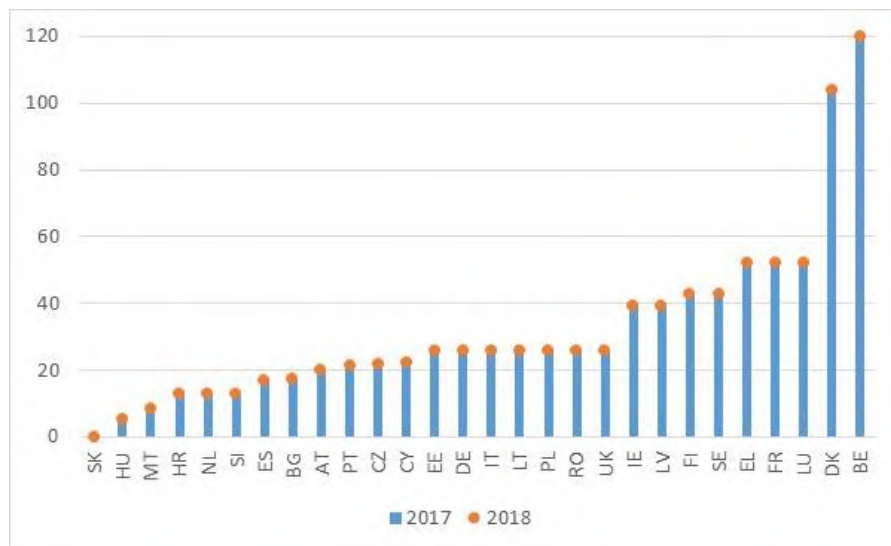
⁷⁶ Šiam rodikliui naudoti EBPO modeliai nuo 2018 m. bendros užimtumo ataskaitos priėmimo Taryboje buvo patobulinti, ypač AT, DK, EE, FI, DE, ES, IE, IT ir UK.

52 pav. Teisę į išmokas suteikiančio laikotarpio trukmė, 2016 ir 2018 m. (savaitėmis)

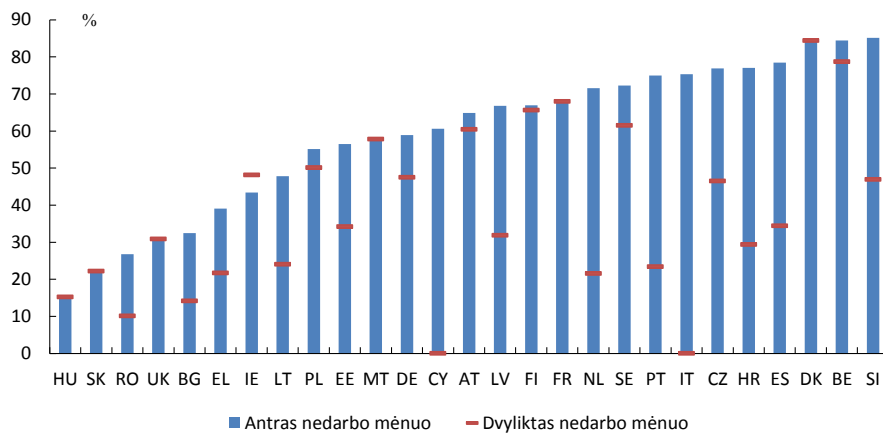
Šaltinis: MISSOC (tarpusavio informavimo apie socialinę apsaugą sistemos) duomenų bazė ir nacionalinės teisės aktai. Pastaba. Maltoje (2018 m.) turi būti sumokėta ne mažiau kaip 50 savaitinių įmokų, iš kurių ne mažiau kaip 20 turi būti sumokėta arba įskaityta per dvejus ankstesnius kalendorinius metus; Airijoje (2016 ir 2018 m.) nuo asmens stažo pradžios turi būti sumokėtos bent 104 savaitinės įmokos.

53 pav. Maksimalus pašalpų mokėjimo laikotarpis sukaupus vienerių metų darbo stažą, 2017 m. ir 2018 m.

Šaltinis: MISSOC (tarpusavio informavimo apie socialinę apsaugą sistemos) duomenų bazė ir nacionalinės teisės aktai (2017 m. sausio mėn. ir 2018 m. sausio mėn.). Pastaba. Belgijoje pašalpų mokėjimo trukmė yra neterminuota. Kipre skaičiuojama, kad savaitę sudaro 6 darbo dienos per savaitę. Airijoje pašalpa mokama 39 savaites (234 dienas) tik asmenims, sumokėjusiems 260 arba daugiau savaitinių draudimo įmokų. Slovakijoje asmuo, sukaupęs vienerių metų darbo stažą, bedarbio pašalpos negali gauti (būtina per paskutiniuosius trejus metus būti sumokėjus nedarbo draudimo įmokų už bent dvejus metus). Lenkijoje laikotarpio trukmė priklauso nuo regiono nedarbo lygio, palyginti su nacionaliniu vidurkiu.

54 pav. Nedarbo išmokos grynoji pakeitimo norma asmeniui, uždirbančiam 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, antrą ir dvyliką nedarbo mėnesį (2018 m.)

Šaltinis: Europos Komisija pagal EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazę. Pastaba. Rodiklis skaičiuojamas vienam vaikų neturinčiam asmeniui su nedideliu (vienerių metų) stažu ir 20 m. amžiaus. Daugiau informacijos apie taikytus metodus – 76 išnašoje.

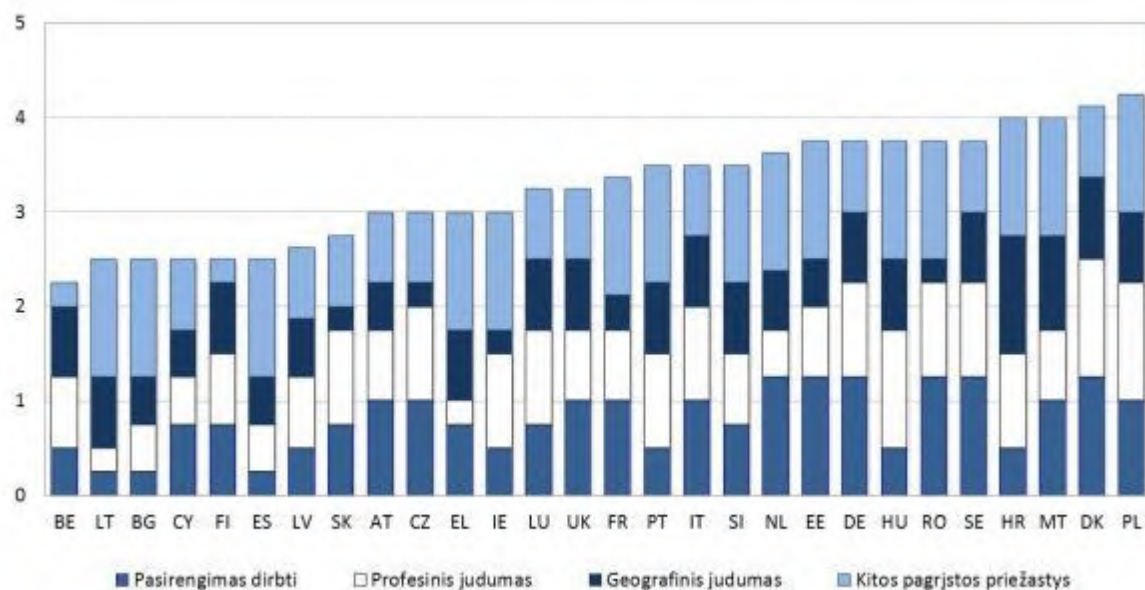
Valstybės narės parengė keletą bedarbio pašalpos gavėjų aktyvumo skatinimo strategijų. Patvirtintos politikos priemonės grindžiamos abipusių įsipareigojimų principu. Visų pirma, bedarbio pašalpų gavėjai turi ieškoti darbo; tuo pačiu metu valdžios institucijos turi padėti jiems ieškoti darbo ir įveikti kliūtis, galinčias sukliudyti įsidarbinti, bei stebėti, ar jie laikosi pasirengimo dirbti sąlygų (ir, prireikus, taikyti sankcijas). Valstybės narės taip pat aktyviai taiko ankstyvos intervencijos ir tikslinių paslaugų nedirbantiems ir darbo ieškantiems asmenims principą siekdamas sutrumpinti nedarbo laikotarpius, skatinti kokybišką darbo pasiūlos ir paklausos derinimą ir užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbui ir atgrasymui nuo darbo paieškų. Iš tiesų daugumoje valstybių narių taikomi privalomi reikalavimai valstybinėms užimtumo tarnyboms teikti tam tikrą ankstyvą paramą darbo ieškantiems asmenims (profilavimą, individualių veiksmų planų sudarymą, individualizuotas konsultacijas).

Gerokai skiriasi pasirengimo dirbti sąlygų ir darbo paieškos reikalavimų⁷⁷, kurie taikomi norintiems gauti bedarbio pašalpą, griežtumas. 55 pav. parodytas pasirengimo dirbti reikalavimų griežtumas ir tinkami darbo kriterijai, taikomi bedarbio pašalpos gavėjams. Panašu, kad jie yra griežčiausi Lenkijoje, Danijoje, Maltoje ir Kroatijoje, o mažiausiai griežti

⁷⁷ Šiuos politikos rodiklius parengė EBPO naudodama duomenis, surinktus atliekant išsamias ekspertų apklausas. Jie teikia informaciją apie teisines (t. y. *de jure*) sąlygas, bet ne apie veiksmingą įgyvendinimą (kuris gali skirtis tokias pat taisykles taikančiose šalyse). Be to, šių rodiklių negalima aiškinti pernelyg supaprastintai, nes neįmanoma nustatyti optimalaus darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimų griežtumo.

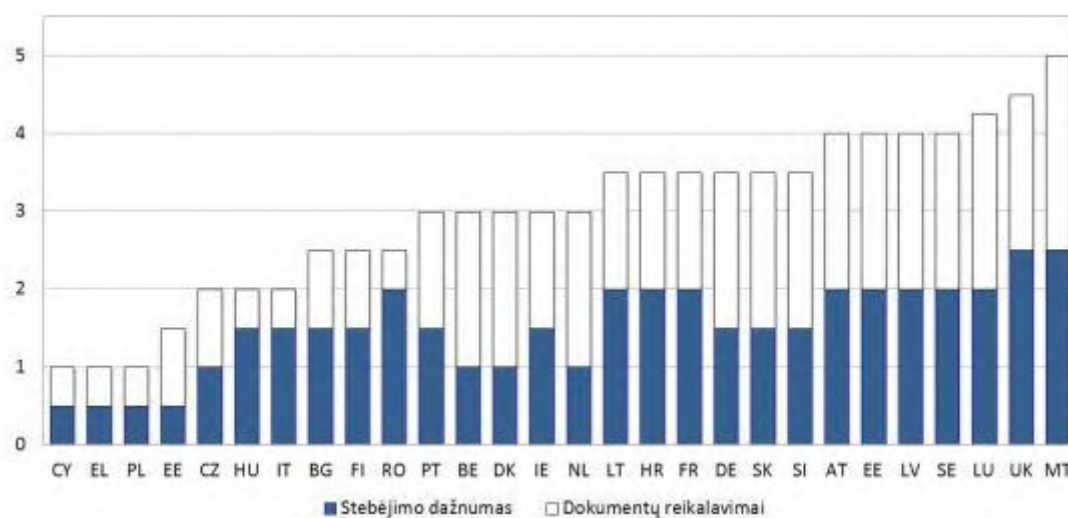
– Belgijoje, Lietuvoje, Bulgarijoje, Kipre, Suomijoje ir Ispanijoje. Iš 56 pav. matyti dideli darbo paieškos ir stebėsenos reikalavimų skirtumai. Visų pirma, griežtesni reikalavimai taikomi Maltoje, Jungtinėje Karalystėje ir Liuksemburge, o mažiausiai griežti – Kipre, Graikijoje ir Lenkijoje. Galiausiai iš 57 pav. taip pat matyti, kad labai skiriasi sankcijų, kurios taikomos bedarbio pašalpų gavėjams nesilaikant pasirengimo dirbti ir darbo paieškos reikalavimų, griežtumas. Griežčiausios sankcijos taikomos Slovėnijoje, Rumunijoje, Liuksemburge, Graikijoje, Kroatijoje ir Portugalijoje, o mažiausiai griežtos – Austrijoje, Vengrijoje, Kipre, Airijoje, Danijoje ir Vokietijoje (tačiau kai kuriais atvejais kartu taikoma ir trumpa pašalpų mokėjimo trukmė). Atrodo, kad Maltoje, Kroatijoje ir Estijoje taikomos visais atžvilgiais griežtesnės nuostatos. Tačiau keliose valstybėse narėse vieniems komponentams taikomos griežtos nuostatos, kitiems – mažiau griežtos. Pavyzdžiui, Danijoje yra taikomos antros pagal griežtumą nuostatos dėl pasirengimo dirbti reikalavimų ir tinkamų darbo kriterijų, tačiau vienos mažiausiai griežtų sankcijų dėl pašalpų. Šie skirtingi metodai padeda suprasti, kaip nacionalinėse sistemose sprendžiama neatsakingo elgesio rizikos problema, būdinga nedarbo draudimo išmokų sričiai. Pavyzdžiui, manoma, kad griežtesni darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimai turėtų skatinti labiau stengtis ieškoti darbo ir greičiau priimti darbo pasiūlymus, taip atsveriant galimus finansinius atgrasymus, nustatytus bedarbio pašalpų sistemose, ir mažinant nedarbo trukmę. Tuo pat metu pernelyg griežti reikalavimai gali turėti neigiamą poveikį, pavyzdžiui, mažinti pašalpų aprėptį arba kenkti darbo pasiūlos ir paklausos atitikties, kuri gali būti trumpalaikė, kokybei (nes daugiau žmonių dažniau vėl netenka darbo).

55 pav. Pasirengimo dirbti reikalavimai ir tinkami darbo kriterijai, 2017 m.

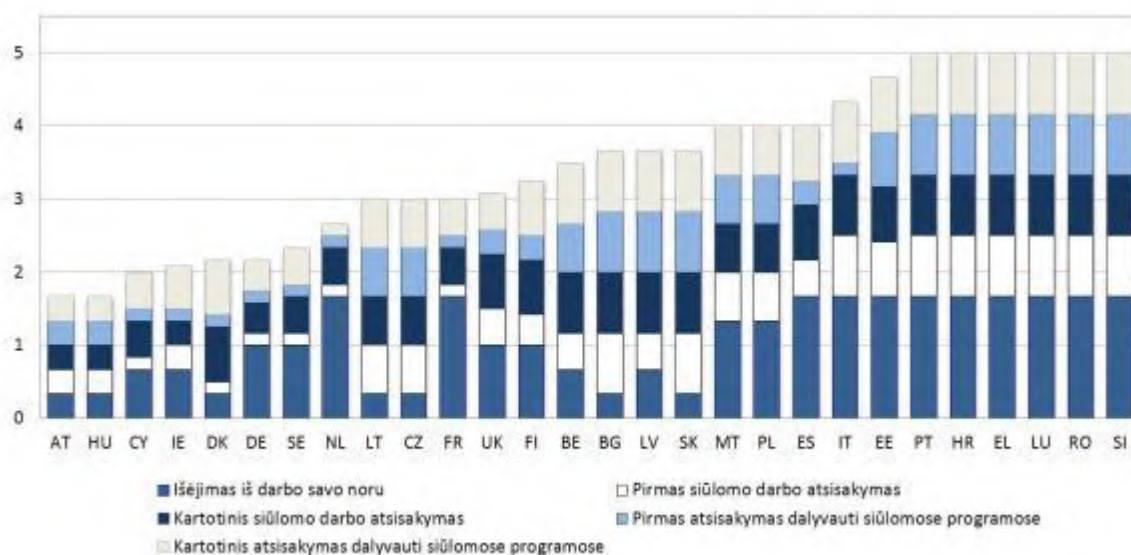
Šaltinis: EBPO. Pastaba. Vertinant nuo 1 (švelniausios nuostatos) iki 5 (griežčiausios nuostatos).

56 pav. Darbo paieškos ir stebėsenos reikalavimai, 2017 m.

Šaltinis: EBPO. Pastaba. Vertinant nuo 1 (švelniausios nuostatos) iki 5 (griežčiausios nuostatos).

57 pav. Pašalpų sankcijų griežtumas, 2017 m.

Šaltinis: EBPO. Pastaba. Vertinant nuo 1 (švelniausios nuostatos) iki 5 (griežčiausios nuostatos).

Darbuotojų ir besimokančių asmenų judumo kliūčių šalinimas gali didinti įsidarbinimo galimybes ir gebėjimų ugdymą bei padėti išnaudoti visą Europos darbo rinkos potencialą. 2017 m. buvo maždaug 12,4 mln. darbingo amžiaus (20–64 m.) ES piliečių, gyvenančių ne savo pilietybės šalyje⁷⁸. Palyginti su 2016 m., šis skaičius padidėjo 5 proc., t. y. prieaugis buvo panašus į augimą ankstesniais metais. 2017 m. populiariausios tarp atvykėlių buvo Vokietija ir Jungtinė Karalystė – jose atitinkamai gyveno 3 mln. ir 2,6 mln. atvykėlių iš kitų šalių, po jų sekė Ispanija (1,4 mln.), Italija (1,2 mln.) ir Prancūzija (apie 1 mln.). Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje nuo pat 2015 m. vyrauja augimo tendencijos, o Italijoje ir Prancūzijoje augimas kiek kuklesnis (ir mažesnis už vidurkį). Ispanijoje – priešingai – absoliutusias atvykėlių iš ES 28 skaičius sumažėjo (1 proc., palyginti su 2016 m.). Šioje šalyje atvykėlių nuo 2014 m. lėtai, bet nuolat mažėja. Pagrindinės kilmės šalys yra tokios pačios kaip ir 2016 m. – dažniausi atvykėliai ES mastu yra rumunai, lenkai, portugalai, italai ir bulgarai. Drauge sudėjus jų yra maždaug 6,6 mln. – tai daugiau nei pusė visų persikeliančiųjų gyventi į kitą ES šalį ES 28 piliečių. Vertinant pagal gyventojų skaičių, daugiausia išvykstančiųjų registruojama Lietuvoje, Rumunijoje ir Latvijoje, o didėjimo

⁷⁸ Šis skaičius rodo ilgalaikius į ES 28 atvykusius darbingo amžiaus asmenis, gyvenančius ES 28, remiantis Eurostato demografinė statistika. Daugiau informacijos pateikta Europos Komisijos leidinyje „2018 Annual Report on Intra-EU Labour Mobility“ (dar nepaskelbtas), Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties generalinis direktoratas.

tendenciją galima stebėti Lietuvoje, Rumunijoje, Latvijoje, Estijoje ir Kroatijoje. Vertinant pagal ekonomiškai aktyvius piliečius (t. y. dirbančius ir darbo ieškančius asmenis), pagrindinės kilmės ir paskirties šalys buvo tos pačios.

Studijos užsienyje padeda įgyti įgūdžių ir geresnių ateities perspektyvų darbo rinkoje.

Judūs studentai, po studijų užsienyje grįžę namo, prisideda prie žinių plėtos, geresnio kultūrų pažinimo, technologijų atnaujinimo ir pajėgumų didinimo savo šalyje. Be to, studentų mainai tarp šalių didina akademinių institucijų bendradarbiavimo galimybes ir prisideda prie Europos tikslo atverti ir modernizuoti švietimo sistemas. Vis dėlto studijas vienoje šalyje pradeda, o kitoje baigia tik nedidelė dalis europiečių. 2016 m. judūs buvo tik 10,7 proc. aukštųjų mokyklų absolventų, kurių kilmės šalis yra ES valstybė narė; 3,1 proc. buvo judūs laipsnio gavimo tikslais ir studijas pabaigė ne toje pačioje šalyje, kurioje gavo diplomą, 7,6 proc. buvo judūs studijų kreditų perkėlimo tikslais ir laikinai studijavo ir (arba) atliko profesinę praktiką užsienyje. Valstybės narės, kuriose yra didžiausia išvykstančių judžių studentų dalis, yra Liuksemburgas (84,4 proc.), Nyderlandai (23,2 proc.) ir Suomija (19,5 proc.). Kitose keturiose valstybėse narėse (Vokietijoje, Prancūzijoje, Kipre ir Lietuvoje) studentų judumo rodiklis viršija 15 proc. Skirtingas judumo tendencijas paaiškina keletas veiksnių, pavyzdžiui, geografinis artumas, kalbos ryšiai arba programų anglų kalba prieinamumas neanglakalbėse šalyse. Dėstymo kokybė aukštosiose mokyklose ir jų reputacija taip pat labai padeda pritraukti studentų.

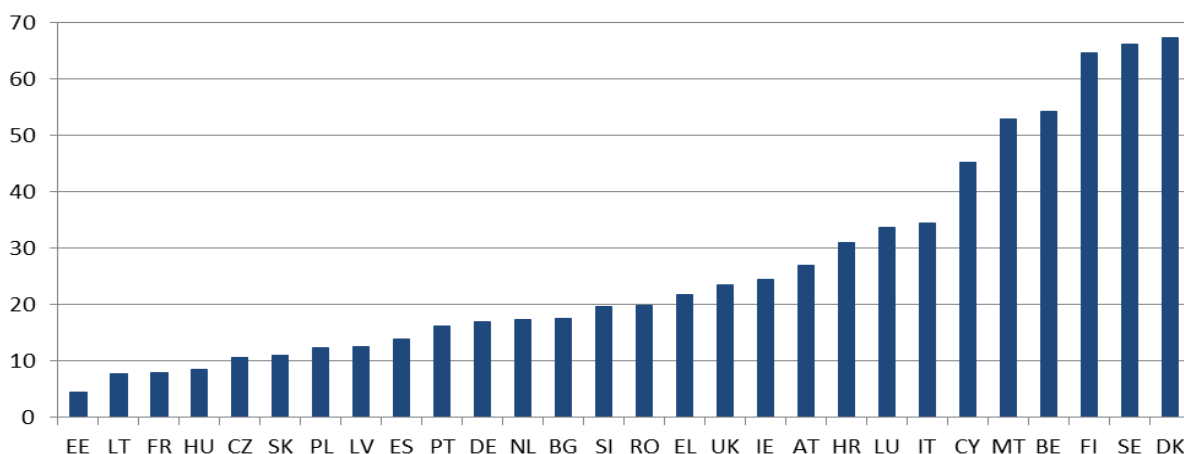
Dvišalis arba trišalis socialinis dialogas yra vienas pagrindinių Europos socialinės rinkos ekonomikos elementų. Jis padeda remti susitarimus ir politikos priemones, kuriais derinami abiejų pramonės šalių interesai. Veiksmingas socialinis dialogas padeda rasti sprendimus, kurie yra priimtini visiems dalyvaujantiems partneriams, todėl mažina konfliktus visuomenėje ir stiprina socialinę sanglaudą. Svarbus tokio dialogo elementas yra partnerių tarpusavio pagarba ir pasitikėjimas, kuris įgyjamas kartu su ankstesnio gero bendradarbiavimo patirtimi ir tokių derybų rezultatų pridėtine verte. Kad tokios derybos galėtų vykti, socialiniai partneriai turi būti nepriklausomi vienas nuo kito ir nuo valdžios institucijų (t. y. autonomiškai). Todėl socialinis dialogas yra naudingas darbuotojams, darbdaviams ir valdžios institucijoms. 2015 m. kovo mėn. pradėta iniciatyva „Nauja socialinio dialogo pradžia“, 2016 m. birželio mėn. Tarybos išvadamis dėl naujos intensyvaus socialinio dialogo pradžios ir keturšaliu Europos socialinių partnerių, Komisijos ir Tarybai pirmininkaujančių Nyderlandų pareiškimu „Nauja intensyvaus socialinio dialogo pradžia“ valstybės narės raginamos, laikantis nacionalinės praktikos, kuo labiau įtraukti socialinius partnerius į atitinkamų reformų ir

politikos planavimo ir įgyvendinimo veiklą. Europos socialinių teisių ramstyje ir naujoje 7 užimtumo gairėje pakartojama, kad socialinis dialogas yra viena pagrindinių Europos Sąjungos vertybių.

Europos Sąjungoje yra skirtingų nacionalinių socialinio dialogo sistemų. Šie skirtumai daugiausia susiję su nevienoda institucine socialinių partnerių organizacijų struktūra ir veiklos pajėgumu, todėl gerokai skiriasi ir socialinio dialogo kokybė. Kadangi universalaus modelio nėra, savalaikis ir prasmingas socialinių partnerių įtraukimas į politikos rengimą ir įgyvendinimą, įskaitant paramą didesniai socialinių partnerių pajėgumui, turėtų būti laikomas bendru visų gerai veikiančių ir efektyvių trišalių socialinio dialogo sistemų vardikliu. Tas pats pasakytina ir apie dvišalį socialinį dialogą.

Svarbus vaidmuo formuojant socialinį dialogą tenka socialinių partnerių pajėgumui. Socialinių partnerių narystės duomenys šiek tiek atspindi jų pajėgumą atstovauti atitinkamiems kolektyviniams abiejų šalių interesams (58 pav.). Kuo didesnis narių skaičius ir reprezentatyvumas, tuo stipresnis yra jų balsas ir įgaliojimai. Vis dėlto šie skaičiai neparodo visos situacijos. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse narėse, kuriose narystės profesinėse sąjungose lygis yra žemas (pavyzdžiui, Prancūzijoje), profesinės sąjungos gali būti remiamos ne tik jų narių (žr. „Eurobarometro“ duomenis apie pasitikėjimą profesinėmis sąjungomis) ir yra pajėgios dalyvauti formuojant politiką. Daugumoje valstybių narių narystės profesinėse sąjungose lygis krenta nuo praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio, o darbdavių organizacijų narių dalis išlieka kiek stabilesnė. Be bendro narių skaičiaus, atstovavimo struktūra, kuri gali būti daugiau ar mažiau fragmentiška, taip pat gali turėti įtakos socialinių partnerių pajėgumui, ypač tada, kai fragmentiškas atstovavimas yra prastai koordinuojamas.

58 pav. Narystės profesinėse sąjungose lygis

Šaltinis: EBPO ir ICTWSS duomenų bazė (buvo naudojamas šaltinis, kuriame pateikiami naujesni valstybių narių duomenys). Pastaba. Apskaičiuotas kaip profesinių sąjungų narių dalis, palyginti su visais darbuotojais. Duomenys: 2017 m. – SE, 2016 m. – AT, CZ, DK, FI, DE, HU, IE, IT, LT, NL, UK; 2015 m. – BE, EE, FR, LV, LU, PT, SK, SI, ES; 2014 m. – PL; 2013 m. – CY, EL; 2012 m. – HR, MT, BG ir RO. Pastaruoju metu duomenys apie darbdavių organizacijų narių dalį daugelyje valstybių narių atnaujinami gerokai rečiau, todėl diagramoje nepateikiami.

Daugelyje valstybių narių pajėgumų didinimo priemonės finansuojamos Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšomis. Finansinė parama buvo skirta, be kita ko, Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Portugalijoje. Portugalijoje, atsižvelgiant į svarbų socialinių partnerių vaidmenį modernizuojant darbo rinkos institucijas, Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis remiamas jų institucinių gebėjimų didinimas, įskaitant aktyvios darbo rinkos politikos ir profesinio mokymo valdymą ir įgyvendinimą. Latvijoje ESF lėšomis remiamas dvišalio socialinio dialogo stiprinimas. Projektais siekiama sukurti teisinį pagrindą, kad būtų galima skatinti socialinį dialogą įvairiuose sektoriuose. Vis dėlto kelios valstybės narės turėtų siekti geriau naudotis ES finansavimu socialinių partnerių pajėgumui padidinti.

Kintantis darbo pasaulis ne tik teikia naujų galimybių socialinių partnerių organizacijoms, bet ir kelia naujų grėsmių. Jau dabar darbuotojams, dirbantiems pagal skirtingas sutartis, būdingi labai skirtingi atstovavimo modeliai. Visų pirma darbuotojai, dirbantys pagal neterminuotas darbo sutartis, profesinėms sąjungoms priklauso gerokai dažniau nei darbuotojai, dirbantys pagal terminuotas darbo sutartis. Be to, nepakankamai atstovaujama daugumai naujesnių užimtumo formų. Nyderlanduose atlikto tyrimo duomenimis, šie pokyčiai gali turėti įtakos kolektyvinių derybų rezultatams, todėl sektoriuose, kuriuose dirba daug savarankiškų darbuotojų (ir yra mažiau narių), palyginti su kitais

sektoriams, atlyginimai gali didėti mažiau⁷⁹. Tuo pačiu metu augančio paslaugų sektoriaus įmonės darbdavių organizacijoms priklauso rečiau nei pramonės įmonės. Pastaraisiais metais socialinių partnerių organizacijos ėmėsi iniciatyvų – pavyzdžiui, tikslinių strategijų, įdarbinimo, specialių struktūrų organizacijoje kūrimo – naujiems nariams pritraukti arba tam tikrų nepakankamai atstovaujamų grupių (jaunimo ir dirbančių skaitmeninėse platformose) pozicijai sustiprinti⁸⁰.

ES socialinių partnerių organizacijų reprezentatyvumas paprastai vertinamas taikant du skirtingus principus. Viena vertus, kai kurios šalys iš esmės remiasi teisine atitiktimi, t. y. socialinių partnerių reprezentatyvumą reglamentuoja tam tikri teisiniai reikalavimai, kuriais nustatomos išankstinės dalyvavimo kolektyvinėse derybose ir privalomuose kolektyviniuose susitarimuose sąlygos (pavyzdžiui, profesinės sąjungos rinkimai ir narių skaičius arba narystės reikalavimai, darbuotojų aprėptis arba darbdavių organizacijų narių dalis). Kita vertus, kitos valstybės narės remiasi abipusio pripažinimo principu, kuris numato socialinių partnerių savireguliaciją. Galiausiai daugelyje šalių derinami abu šie principai. Praktiškai dėl nepakankamo skaidrumo gali būti sunku vienareikšmiškai įvertinti įvairių organizacijų reprezentatyvumą⁸¹.

Vis daugiau dėmesio socialiniam dialogui skiriama ir Europos semestre. 2017 m. Užimtumo komitete, vadovaujantis Užimtumo gairėmis, buvo atliktas pirmasis visapusiškas daugiašalis vertinimas, kaip socialiniai partneriai dalyvauja įgyvendinant reformas ir politiką. Buvo atlikta 14 valstybių narių peržiūra ir parengtos konkrečioms šalims skirtos išvados. Šioje iniciatyvoje dalyvavo nacionalinių socialinių partnerių atstovai, kurie pateikė savo nuomonę apie esamą padėtį. Kadangi socialinis dialogas kiekvienoje šalyje vykdomas skirtingai, atlikus peržiūrą nustatytos tam tikros problemos, būdingos kelioms stebėtoms valstybėms narėms. Tai, be kita ko, socialinių partnerių pajėgumų problemos ir poreikis rengti geriau prognozuojamas, prasmingas ir savalaikes konsultacijas su socialiniais partneriais dėl įvairių reformų etapų. Parengtos daugiašalio stebėjimo išvados ir tolesnė šalių ataskaitų analizė galiausiai paskatino socialinio dialogo vaidmenį akcentuoti atskiroms šalims parengtose rekomendacijose, kurias Komisija pateikė 2018 m. gegužės mėn., o Taryba patvirtino 2018 m. liepos mėn. Rekomendacijose dvi valstybės narės (Vengrija ir Rumunija) aiškiai raginamos gerinti socialinį dialogą, o kelioms kitoms valstybėms narėms skirtose

⁷⁹ DNB (2018 m.) „DNBulletin: Flexibilisering arbeidsmarkt gaat gepaard met daling arbeidsinkomensquote“, 2018 m. vasario 1 d.

⁸⁰ Žr. 2017 m. ir 2018 m. leidinio „Employment and Social Developments in Europe, Annual Review“ 5 skyrių.

⁸¹ Eurofound (2016 m.) „The concept of representativeness at national, international and European level“.

konstatuojamosiose dalyse primenamas socialinių partnerių vaidmuo, įskaitant esamas tam tikras problemas. Kai kuriais atvejais esama galimybių stiprinti socialinių partnerių pajėgumus ir jiems užtikrinti tinkamą aiškių ir laiku rengiamų konsultacijų dėl politikos ir reformų, įskaitant visais esminiais Europos semestro etapais, sistemą.

Konsultacijos su pilietinės visuomenės organizacijomis taip pat atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant, kad reformos būtų rengiamos ir įgyvendinamos veiksmingai. Kaip pabrėžta 2018 m. liepos mėn. priimtose peržiūrėtose Užimtumo gairėse, valstybės narės prireikus ir remdamosi esama nacionaline praktika turėtų atsižvelgti į pilietinės visuomenės organizacijų patirtį sprendžiant užimtumo ir socialinius klausimus. Kad jų dalyvavimas nustatant politikos problemas ir galimus sprendimus duotų vaisių, svarbu užtikrinti, kad dialogas būtų grindžiamas atvirumo, pliuralizmo ir skaidrumo principais. Preliminarūs duomenys⁸² rodo, kad pilietinės visuomenės suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo mastas valstybėse narėse gerokai skiriasi, tiek kalbant apie Europos semestrą, tiek apskritai apie konsultacijas dėl planuojamų reformų. Konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais gali būti problemiškos tose šalyse, kuriose pilietinė visuomenė yra menkliau organizuota: kai kuriose valstybėse narėse problemų gali kelti nepakankami pajėgumai aktyviai dalyvauti politinėse diskusijose.

3.3.2 Politinis atsakas

Kai kuriose valstybėse narėse, siekiant užtikrinti didesnę darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyrą, taip pat išvengti segmentacijos, vykdomos užimtumo apsaugos teisinio reguliavimo srities reformos. Vykdam platesnio užmojo darbo teisės reformą, 2018 m. sausio mėn. Prancūzijoje pradėtas taikyti privalomas darbo stažo ir amžiaus orientyras, pagal kurį turi būti skaičiuojama kompensacija darbuotojams, neteisėtai atleistiems iš darbo dėl ekonominių priežasčių, siekiant didinti panašiais atvejais išmokamų sumų nuoseklumą ir išspręsti ginčus taikinimo etapu. Kita vertus, išeitinės išmokos ekonomiškai pagrįsto atleidimo iš darbo atveju bus padidintos 25 proc. Be to, po derybų su profesinėmis sąjungomis daugumos susitarimu bendrovės gali taikyti *Rupture Conventionnelle Collective*, t. y. šalių suderintą atsistatydinimo procedūrą, vietoje darbuotojui išmokamos kompensacijos (kuri negali būti mažesnė už individualią išeitinę išmoką). Šio mechanizmo taikymą turi patvirtinti valdžios institucijos, visų pirma siekiant išvengti piktnaudžiavimo. Laikotarpis, per

⁸² Surinkti, pavyzdžiui, 2018 m. spalio 2 d. Briuselyje vykusiam seminare „The Social Pillar and European Semester as tools for delivering social Europe – a reflection with civil society“.

kurį turi būti pareikštas ieškinys atleidimui iš darbo užginčyti (išskyrus priekabiavimo ir diskriminacijos atvejus), buvo sutrumpintas nuo 2 iki 1 metų. Be to, 2017 m. gruodžio mėn. buvo persvarstytos kolektyvinių derybų taisyklės siekiant apriboti finansinių sunkumų, kuriais pateisinamas kolektyvinis atleidimas iš darbo, vertinimą; dabar įmonės ekonominių sunkumų vertinimas atliekamas tik šalies teritorijoje, o ne pasauliniu mastu, taip suteikiant daugiau galimybių įmonėms pateisinti kolektyvinį atleidimą iš darbo. 2018 m. Belgijoje buvo sutrumpinti įspėjimo apie atleidimą terminai, taikomi kiekvienos naujos darbo sutarties įsigaliojimo pradžioje (nuo 2 iki 1 savaitės per pirmuosius 3 mėnesius, nuo 4 iki 3 savaičių ketvirtąjį mėnesį). 2017 m. Darbo įstatymo pakeitimu Kroatijoje vėl buvo numatyta darbdavio galimybė, kurios buvo atsisakyta 2014 m., kreiptis į teismą, kad būtų panaikintas darbo tarybos atsisakymas pritarti darbuotojų, kuriems taikoma apsauga (pavyzdžiui, darbuotojų, kurie yra darbo tarybos nariai, neįgalių darbuotojų, vyresnio amžiaus darbuotojų ir pan.), atleidimui. Italijoje neseniai buvo padidinta neteisėtai iš darbo atleistiems darbuotojams mokėtina kompensacija.

Kelios valstybės narės planuoja šioje srityje imtis daugiau priemonių, kurios gali būti patvirtintos artimoje ateityje. 2018 m. balandžio mėn. Nyderlanduose viešosioms konsultacijoms pateiktas visapusiškų priemonių rinkinys (projektas), kuriuo siekiama užtikrinti geresnę užimtumo apsaugos teisinio reguliavimo pusiausvyrą. Į rinkinį įtrauktas papildomas darbuotojų, dirbančių pagal neterminuotas darbo sutartis, atleidimo pagrindas (vadinamasis kaupiamasis pagrindas); galimybė pratęsti pagal neterminuotas sutartis dirbančių asmenų bandomąjį laikotarpį (nuo 2 iki 5 mėnesių); iš eilės sudaromų terminuotų sutarčių galiojimo pratęsimas iki 3 metų (vietoje anksčiau buvusių dvejų metų) ir galimybė diferencijuoti nedarbo draudimo įmokas atsižvelgiant į sutarties rūšį. Suomijoje vyriausybė rengia Darbo sutarčių įstatymo pakeitimą, kuriuo siekiama supaprastinti asmenų atleidimo iš darbo kriterijus įmonėse, kuriose yra 10 ar mažiau darbuotojų. Taip siekiama nuleisti naujų darbuotojų įdarbinimo kartelę. Ši priemonė būtų derinama su lengvesniu jaunų bedarbių (iki 30 m.) įdarbinimu pagal terminuotas darbo sutartis. Pasiūlymo projektas buvo paviestas 2018 m. vasarą. Atsižvelgdama į gautas pastabas, vyriausybė patikslino įmonių dydį – vietoje įmonių, turinčių 20 darbuotojų, pakeitimą siūloma taikyti įmonėms, turinčioms 10 darbuotojų. Pakeitimas kol kas vertinamas nevienareikšmiškai dėl plačios abiejų priemonių taikymo srities, kuri, kai kurių manymu, yra nepakankamai tikslinė.

Kai kuriose valstybėse narėse siekiama nustatyti griežtesnes terminuotų sutarčių sudarymo sąlygas (kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui) arba suteikti daugiau

laisvės kolektyvinėse derybose derantis dėl jų struktūros. Nuo 2017 m. liepos mėn. Čekijos Respublikoje pradėtos taikyti kelios priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimui laikinojo įdarbinimo įmonių paslaugomis; numatytos griežtesnės sankcijos, taikomos atsakingam laikinojo įdarbinimo įmonei, kuri dėl įsipareigojimų nevykdymo prarado licenciją, atstovui. Slovėnijoje Darbo inspekcijų įstatymo pakeitimais siekiama užkirsti kelią neteisėtam netipinio darbo naudojimui, įskaitant darbą pagal civilinės teisės sutartis, ir skirti sankcijas tiems darbdaviams, kurie laiku nemoka darbo užmokesčio. Jeigu inspektorius nustato, kad dirbama neteisėtai pagal civilinės teisės sutartį, darbdavys įpareigojamas per tris dienas pasiūlyti darbuotojui adekvačią darbo sutartį. Prancūzijoje leista sektoriaus lygmeniu suderėtas nuostatas dėl terminuotų ir neterminuotų sutarčių sudarymo laikyti viršesnėmis už nacionalinės darbo teisės nuostatas (žr. 3.1 skyrių). Susitarimai įmonių lygmeniu gali būti mažiau palankūs nei susitarimai pramonės šakos lygmeniu, nes užkertama galimybė išsaugoti *status quo*. 2018 m. birželio mėn. Portugalijoje su socialiniais partneriais buvo suderintas visapusiškas dokumentų rinkinys dėl priemonių darbo rinkos segmentacijai mažinti (tikimasi, kad jis bus priimtas iki 2018 m. pabaigos). Numatyti pakeitimai: sutrumpinti maksimalią terminuotų darbo sutarčių trukmę nuo trejų iki dvejų metų (įskaitant pratėsimus) numatant, kad bendra pratėsimų trukmė negali viršyti pradinio laikotarpio trukmės; sutrumpinti maksimalią darbo sutarčių be termino (*contratos de trabalho a termo incerto*) trukmę nuo šešerių iki ketverių metų; apriboti priežastis, dėl kurių jauni darbuotojai ir ilgalaikiai bedarbiai gali būti įdarbinti pagal terminuotas darbo sutartis. Tuo pat metu bandomasis laikotarpis bus pailgintas iki 180 dienų, kai darbo sutartis sudaroma pirmą kartą, taip pat įdarbinant ilgalaikius bedarbius. Trišaliame susitarime taip pat raginama apmokestinti pernelyg didelę darbuotojų kaitą, kuri būtų apibrėžta (pagal sektorius) norminiu įsaku, parengtu bendradarbiaujant su socialiniais partneriais. Galiausiai Graikijoje planuojama didinti darbuotojų, dirbančių pagal rangos sutartis, apsaugą. Pirmą kartą bus sukurta kompleksinė taisyklių sistema, kuria bus nustatyta abipusė ir bendra perkančiosios organizacijos, rangovo ir subrangovo atsakomybė už darbuotojus, atliekančius (sub)rangos sutartyse numatytą darbą. Taip išplečiama darbuotojų teisių apsauga, susijusi su darbo užmokesčiu, draudimo įmokomis, išeitinėmis išmokomis ir kompensacijomis įvykus nelaimingam atsitikimui darbe. Italijoje maksimali terminuotų darbo sutarčių trukmė sutrumpinta nuo 36 iki 24 mėnesių. Maksimalus pratėsimų skaičius sumažintas nuo 5 iki 4, o po 12-to mėnesio sutartį galima pratęsti tik tuo atveju, jeigu oficialiai pateikiamos naujos pateisinamos priežastys. Be to, įstatymu 0,5 proc. punkto buvo padidinta papildoma socialinio draudimo įmoka, kurią darbdaviai moka už terminuotų sutarčių pratėsimą. Galiausiai

darbuotojų, dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, kvota padidinta nuo 20 iki 30 proc. visų darbuotojų, tačiau į ją dabar įskaičiuojami ir laikinieji darbuotojai.

Diegiamos kelios naujovės, susijusios su naujomis darbo formomis, įskaitant darbą skaitmeninėse platformose ir savarankiškus darbuotojus. Prancūzijoje interneto platformos savanoriškai patvirtino socialinę chartiją, skirtą savarankiškiems darbuotojams. Šią chartiją turėtų sudaryti savarankiškiems darbuotojams, registruotiems interneto platformose, taikomi principai, įskaitant platformų dalyvavimą nelaimingų atsitikimų darbe draudimo sistemoje ir privalomą savarankiškų darbuotojų mokymo finansavimą. Belgijoje lanksčias darbo sutartis (angl. *flexijobs*) (kurios jau buvo sudaromos viešbučių, restoranų ir kavinių sektoriuje) leista sudaryti ir kituose sektoriuose, visų pirma mažmeninės prekybos; pensininkai ir kiti darbuotojai, sudarę sutartį dėl darbo ne mažiau kaip keturis penktadalius darbo dienos, gali kreiptis dėl darbo pagal lanksčią darbo sutartį. Pajamos pagal lanksčias darbo sutartis nėra apmokestinamos, o socialinio draudimo įmokas moka pats darbuotojas; darbdavys moka sumažintas socialines įmokas. 2017 m. Savarankiškų darbuotojų įstatymo reforma Ispanijoje siekiama pagerinti savarankiškai dirbančių asmenų darbo vietų kokybę, įskaitant socialinę apsaugą ir darbo saugą. Pagal naujas priemones nuo 6 iki 12 mėnesių pratęsiamas vienodo 50 EUR dydžio socialinio draudimo įmokų mokėjimas ir leidžiama lanksčiau priimti sprendimą dėl sumų. Be to, pagal reformą numatyta suderinti pensijų mokėjimą ir laisvai samdomų darbuotojų darbą, skatinama darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra ir geresnės galimybės mokytis. Airijos 2017 m. Užimtumo įstatymo projekte nagrinėjamos įvairios šiuo metu galiojančių užimtumo teisės aktų sritys, susijusios su mažai uždirbančiais ir labiau pažeidžiamais darbuotojais. Įstatymo projektu siekiama užtikrinti, kad darbuotojai iš anksto būtų geriau supažindinami su darbo sutartimis (ir pagrindinėmis jų sąlygomis) – numatyta, kad darbdaviui per nustatytą laikotarpį nepateikus pagrindinių sąlygų, tai bus laikoma pažeidimu. Be to, daugeliu atvejų draudžiama sudaryti nenustatytos apimties darbo sutartis; nustatoma „valandų skaičiaus“ nuostata, pagal kurią asmenys, dirbantys pagal darbo sutartis, kuriose numatyta mažai darbo valandų, tačiau nuolatos dirbantys papildomas valandas, turi teisę į darbo sutartį įtraukti tokį skaičių valandų, kuris geriau atspindi realybę; darbuotojams, kurie iškviečiami į darbą tam tikru laikotarpiu, tačiau faktiškai nedirba, nustatytas padidintas minimalus atlygis. Portugalijoje planuojama pradėti taikyti *contrato geracao* apimant du aspektus: įmonėms, kurios vienu metu samdo jauną bedarbį (arba jaunuolį, ieškančį pirmojo darbo) ir vyresnį ilgalaikį bedarbį, pradėti teikti finansinę paramą ir remti jaunimo įdarbinimą vyresnio amžiaus darbuotojo dalinio išėjimo į pensiją atveju.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi priemonių darbo laiko organizavimo srityje, tačiau ne visada siekdamos geresnio prisitaikymo. 2017 m. Belgijoje buvo modernizuota ir supaprastinta nemažai prievolių, susijusių su darbu ne visą darbo dieną, visų pirma sumažinti formalumai nustatant fiksuoto ar kintamo darbo laiko grafikus, teikiant pranešimus apie nukrypimus ir juos stebint. Be to, nuo 2018 m. vasario mėn. įsigaliojo teisinė „karjeros taupymo“ sistema. Esant susitarimui sektoriaus ar įmonės lygmeniu, darbuotojai gali taupyti ir kaupti atostogų dienas, kurias gali panaudoti vėliau. Galiausiai supaprastinta naktinio darbo ir darbo sekmadieniais tvarka elektroninės prekybos srityje. Prancūzijoje buvo išplėsta *accords de compétitivité* (liet. konkurencingumo susitarimai) taikymo sritis (žr. 3.1 skyrių). Remiantis trišaliu susitarimu su socialiniais partneriais dėl darbo teisės reformos, Portugalijoje planuojama atsisakyti individualaus ir kolektyvinio valandų banko pagal individualius susitarimus. Galiojantys susitarimai nustos galioti ne vėliau kaip po vienerių metų nuo naujų taisyklių įgyvendinimo. Nauji susitarimai bus sudaromi pagal kolektyvinius arba grupinius susitarimus pasikonsultavus su darbuotojais. Nustatomas didžiausias darbo valandų skaičius per dieną, darbuotojų patvirtinimo normos ir palankiausių sąlygų sudarymo principo taikymas.

Kelios valstybės narės patvirtino priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią nedeklaruojamam darbui, pagerinti darbo saugą ir (arba) sustiprinti darbo inspekcijas.

Nuo 2017 m. pabaigos Bulgarijoje įsigaliojo Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimas, pagal kurį viešojo pirkimo procedūros dalyvis gali būti pašalintas, jeigu per ankstesnį trejų metų laikotarpį jam buvo skirta nuobauda už nedeklaruojamą darbą. Šis reikalavimas taikomas ir subrangovams, kurių dauguma yra mažos ir labai mažos įmonės (dažnai – statybos sektoriaus). Taip pat vykdomos informacinės kampanijos, kuriomis siekiama geriau informuoti rizikos grupes apie darbo užmokesčio mokėjimo vokeliuose trūkumus, visų pirma dėl mažesnių socialinio draudimo įmokų. 2018 m. Graikijoje baigta kurti automatinio įvairių ministerijų, darbo rinkos institucijų ir policijos duomenų bazių keitimosi informacija sistema. Be to, buvo peržiūrėta darbdaviams, nepranešusiems apie samdomą darbuotoją, taikomų baudų sistema numatant didelį baudos sumažinimą, jeigu per 10 dienų nuo patikrinimo darbdavys įdarbina nedeklaruotą darbuotoją pagal visos darbo dienos sutartį (priemone siekiama skatinti oficialiai įdarbinti nedeklaruotus darbuotojus). Ispanijoje 2018–2020 m. strateginiu planu, suderintu su autonominėmis bendruomenėmis ir parengtu konsultuojantis su socialiniais partneriais, siekiama stiprinti darbo inspekcijų pajėgumus ir jų darbą organizuoti taip, kad jis būtų konkretus ir išmatuojamas. Be to, jame atkreipiamas dėmesys į problemas,

kylančias dėl naujų darbo formų, darbo sąlygų ir kovos su diskriminavimu darbo vietoje. Estijoje 2018 m. gegužės mėn. priimtu Profesinės sveikatos ir darbo saugos įstatymo pakeitimu pagerinta apsauga nuo darbe kylančių pavojų sveikatai ir užtikrinama, kad saugos nurodymai ir pirmosios pagalbos kursai atitiktų bendrovės specifiką. Kaip jau minėta, Slovėnijoje imtasi veiksmų, kad būtų užkirstas kelias neteisėtam netipiniam darbui. Be to, Darbo inspekcijai suteikta papildomų įgaliojimų tirti darbo užmokesčio nemokėjimo atvejus (vienas dažniausių pažeidimų nuo 2009 m.). Kipre bus skatinama darbo inspekcijų sistemos peržiūra siekiant gerinti jų veiksmingumą ir efektyvumą kovojant su nedeklaruojamu darbu. Turėtų būti numatytos didesnės baudos ir elektroninis darbo santykių pradžios deklaravimas. Be to, buvo parengtas naujas įstatymo projektas, kuriuo numatyta įsteigti Centralizuotą darbo inspekciją. Jis turėtų būti patvirtintas per artimiausius mėnesius. Portugalijoje tęsiamas darbo inspektorių įdarbinimas ir skelbiami nauji konkursai. Be to, norėdama atgrasyti nuo nedeklaruojamo arba iš dalies deklaruojamo darbo, Portugalija ketina pratęsti maksimalią labai trumpų darbo sutarčių trukmę nuo 15 iki 35 dienų (tam pačiam darbdaviui dirbant ne daugiau kaip 70 dienų per metus). Bus sustiprintas laikinojo įdarbinimo įmonių naudojimo skaidrumas, o darbuotoją bus privaloma informuoti apie sutarties tarp bendrovės ir laikinojo įdarbinimo įmonės nutraukimo priežastį.

Nepaisant nuolatinių problemų, valstybės narės taiko palyginti nedaug politikos priemonių, skirtų aktyvios darbo rinkos politikos sistemoms stiprinti. Graikija diegia naują aktyvios darbo rinkos politikos įgyvendinimo sistemą, kuria siekiama didinti aktyvumo skatinimo politikos veiksmingumą gerinant profiliavimą ir darbo pasiūlos ir paklausos atitiktį. Tikslingesnis aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymas išlieka labai svarbus siekiant geresnių šių reformų rezultatų. Kol kas viena vietos įdarbinimo įstaiga pradėjo įgyvendinti bandomąjį projektą, skirtą daugiau nei 2 000 bedarbių. Kipre pradėtas bandomasis naujos aktyvios darbo rinkos politikos priemonių stebėsenos ir vertinimo sistemos etapas, kuriuo turėtų būti pagerintas darbo rinkos priemonių veiksmingumas. Tai leis politikams geriau kurti ir peržiūrėti vykdomas darbo rinkos programas. Ispanijoje sukurta plataus masto strateginė nacionalinės užimtumo sistemos koordinavimo sistema. Ja nustatoma visų Ispanijos nacionalinėje užimtumo sistemoje 2017–2020 m. įgyvendinamų veiksmų organizacinė struktūra, taip pat jos pagrindu kuriama ir valdoma aktyvi darbo rinkos politika, mokymo veiksmai ir daugelis kitų regioninių valstybinių užimtumo tarnybų strategijų ir nustatoma principų, tikslų, priemonių ir finansinių išteklių apibrėžimo sistema.

Valstybėse narėse pirmenybė vis dar teikiama prie individualių poreikių pritaikytų paslaugų teikimui. Estijoje aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo sritis išplečiama įtraukiant tam tikrus dirbančius asmenis, kad būtų užkirstas kelias nedarbiui. Tikslinę grupę sudaro asmenys, dirbantys pagal paslaugų sutartis arba įgaliojimų suteikimo susitarimą, ir nacionalinį vidutinį darbo užmokestį gaunantys asmenys. Manoma, kad ilgalaikės problemos padės spręsti stabilus valstybinių užimtumo tarnybų išlaidų, skiriamų aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms, dydis ir žmogiškieji ištekliai. Vengrija ėmėsi tolesnių veiksmų viešųjų darbų sistemos problemoms spręsti įgyvendindama programas, padedančias pabaigus tas programas patekti į darbo rinką. Darbo vietų kūrimo programoje numatyta, kad asmens įdarbinimas viešiesiems darbams atlikti priskiriamas pirminės paramos kategorijai, o pagal kitas dvi programas numatoma teikti įdarbinimo paskatas ar premijas arba skirti mentorius asmenims, pereinantiesiems iš viešųjų darbų programų, siekiant palengvinti jų integraciją į darbo rinką.

Be to, toliau remiamos aktyvios darbo rinkos politikos mokymo komponentų tobulinimo priemonės. Kroatijoje priimtas naujas devynių aktyvios darbo rinkos politikos priemonių rinkinys. Jame daugiau dėmesio skiriama mokymui, įskaitant mokymą darbo vietoje, ypač jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų ir ilgalaikių bedarbių. Taip pat bus labiau skatinamos subsidijos savarankiškai dirbantiems asmenims. Subsidijos bus skiriamos ir darbdaviams, įdarbinantiems vyresnius nei 50 m. amžiaus darbuotojus. Prancūzija, įgyvendindama *Plan d'Investissement dans les compétences* (liet. Investicijų į kompetenciją planas), toliau investuoja į profesinį mokymą ir pameistrystę (žr. 3.2 skyrių). Šiuo planu siekiama suteikti kvalifikacijos kėlimo galimybių 1 mln. žemos kvalifikacijos bedarbių ir 800 000 nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių, dalį jų parengiant pameistrystei.

Valstybės užimtumo tarnybos toliau vykdo numatytas reformas ir mažėjant nedarbiui siekia stiprinti institucinius gebėjimus. Jos gauna vis daugiau naudos dalyvaudamos lyginamojo mokymosi projekte, kurį vykdo Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklas. Nuo 2015 m. lyginamuoju mokymusi užimtumo tarnyboms padedama geriau suprasti savo privalumus ir trūkumus, taip siekiant teikti kuo geresnes paslaugas klientams. Kadangi registruotų darbo ieškančių asmenų skaičius pastaraisiais metais nuolat mažėjo, valstybinių užimtumo tarnybų prašoma strategiškai persikirstyti išteklius atsižvelgiant į klientų poreikius. Tam tikroms tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, ilgalaikiams bedarbiams ir vyresnio amžiaus darbuotojams, kurių skaičius auga, ir toliau reikalinga intensyvi parama, o daugumai užimtumo tarnybų tenka dirbti su senėjančiais klientais. Lietuvoje pakeistas darbo biržos

darbas, siekiant optimizuoti išteklius ir pagerinti darbą su klientais bei sumažinti bylų skaičių; siekiama, kad vienam bylas tvarkančiam darbuotojui tenkančių bylų skaičius sumažėtų nuo daugiau nei 400 iki mažiau nei 300. Kipre įgyvendinama 2014–2020 m. valstybinių užimtumo tarnybų stiprinimo ir modernizavimo programa – imtasi įvairių reformų, skirtų šalies valstybinėms užimtumo tarnyboms stiprinti. Neseniai buvo įdarbinta dar 20 patarėjų ar konsultantų, kad tarnybos galėtų veiksmingiau ir efektyviau vykdyti savo dabartinius įgaliojimus įgyvendindamos Jaunimo garantijų iniciatyvą ir Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką. Papildomos priemonės apima užimtumo konsultantų mokymą, užimtumo tarnybų specialistų mokymą, klientų įdarbinimo sistemos tobulinimą ir IT platformos sukūrimą, taip pat darbo ieškantiems asmenims ir darbdaviams teikiamų paslaugų tobulinimą. Ispanija ėmėsi priemonių, kad 2018 m. būtų pagerinta valstybės tarnyba ir jos darbo sąlygos. Ministerija ir socialiniai partneriai pasirašė dokumentą, kuriuo įsipareigojo remti valstybės tarnautojams skirtas priemones jų perkamajai galiai atkurti ir darbo sąlygoms pagerinti. Ši priemonė parengta dar iki 2017 m. balandžio mėn. susitarimo, kuriame numatyta rengiant konkursus dėl nuolatinių darbo vietų (maždaug 250 000) iki 2020 m. iki 8 proc. sumažinti bendrą asmenų, viešajame sektoriuje dirbančių pagal terminuotas darbo sutartis, dalį. 2017–2018 m. Graikijoje buvo tęsiama valstybinės užimtumo tarnybos pertvarka siekiant pagerinti jos veiklą. 2017 m. rudenį buvo pradėta bandyti nauja profiliavimo metodika, kuri taikoma nuo 2018 m. Kuriama nauja įgūdžių vertinimo priemonė. Per pirmąjį 2018 m. pusmetį buvo pradėtas papildomų užimtumo konsultantų įdarbinimas, kuriam pasibaigus 2018 m. pabaigoje konsultantų skaičius turėtų išaugti kone dvigubai. Galiausiai Austrija ėmėsi priemonių, kad galėtų įvertinti ir parengti veiksmingesnę valstybinių užimtumo tarnybų valdymą, visų pirma peržiūrėdama ir persvarstydama visas tų tarnybų priemones, skirtas efektyviai ir veiksmingai reintegracijai į darbo rinką. Bendradarbiaujant su darbdaviais pirmenybė teikiama su profesine veikla susijusiam mokymui ir kvalifikacijoms bei didesnėms paskatoms dirbti.

Valstybinių užimtumo tarnybų prašoma aktyviau bendradarbiauti su darbdaviais ir vietos valdžios institucijomis, kad būtų geriau tenkinami mažo nedarbo darbo rinkų reikalavimai. Šiuo tikslu valstybinės užimtumo tarnybos rengia išsamias darbdavių įtraukimo strategijas, nustato skirtingus darbdavių segmentavimo ir paslaugų teikimo darbdaviams organizavimo metodus. Daugumoje valstybinių užimtumo tarnybų darbdaviams teikiamos paslaugos yra koordinuojamos centralizuotai, tačiau teikiamos ir regionų bei vietos lygmeniu. Be to, valstybinės užimtumo tarnybos turėtų nustatyti bendrus minimalius paslaugų teikimo

darbdaviams standartus, įskaitant pasitenkinimo vertinimo reikalavimus. Italijoje ir Ispanijoje centrinės valstybinės užimtumo tarnybos – ANPAL ir SEPE – skatina regionų tarpusavio mokymosi veiklą, kad galėtų keistis gera patirtimi, kuri leistų gerinti darbdaviams teikiamas paslaugas. Lietuvoje valstybinė užimtumo tarnyba ketina sukurti savivaldybių užimtumo tarnybų bendradarbiavimo modelį, kuris leistų bendrai vykdyti socialinės paramos gavėjų aktyvumo skatinimo priemones. Sukūrus šį modelį, turės būti parengtas jo įgyvendinimo planas.

Valstybės narės toliau įgyvendina Tarybos rekomendaciją dėl ilgalaikio nedarbo⁸³.

2018 m. valstybių narių atliktas savęs vertinimas parodė, kad, palyginti su 2016 m., 15 proc. rezultatų pagerėjo, o didžiausia pažanga padaryta tose valstybėse narėse, kuriose sistema veikia prasčiau. Kalbant apie bedarbių registraciją, šalys taiko skirtingus metodus ir paskatas registracijai skatinti. Veiksmingiausi metodai ir paskatos yra tie, pagal kuriuose registracija susiejama su teise gauti tam tikras pašalpas arba paslaugas. Vis dėlto keliose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Bulgarijoje, Estijoje ir Rumunijoje) vis dar yra galimybių tobulinti neaktyvių bedarbių pritraukimo veiklą. Taip pat yra įvairių metodų, padedančių užtikrinti, kad paslaugos būtų teikiamos vieno langelio principu: kai kurios šalys (pavyzdžiui, Suomija, Vokietija ir Airija) bandė integruoti visas paslaugas vienoje vietoje, kitos (pavyzdžiui, Kipras ir Nyderlandai) turi „sąsajos tašką“, per kurį susiejamos įvairios institucijos ar valdžios įstaigos. Veiksmingas socialinių ir užimtumo institucijų ir tarnybų veiksmų derinimas vis dar kelia problemų daugelyje valstybių narių (pavyzdžiui, Kroatijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje); dažnai padėtį apsunkina duomenų apsaugos reikalavimai ir išteklių stoka. Nors ketinama imtis priemonių padėčiai gerinti, įgyvendinimas vietoje dar nepradėtas. Beveik visose valstybėse narėse yra parengti vienokios ar kitokios formos Integracijos į darbo rinką susitarimai, tačiau trūksta tam tikrų elementų, ypač išsamaus (pakartotino) vertinimo. Kai kurioms valstybėms narėms (kaip antai Čekijos Respublikai, Graikijai ir Slovakijai) dar reikia pereiti prie tikslingesnio ar labiau prie asmens poreikių pritaikyto bylų valdymo metodo, skirto specialiai ilgalaikiams bedarbiams. Vykdoma labai įvairi su darbdavių įtraukimu susijusi veikla. Susitarimai su socialiniais partneriais dažniausiai yra sudaryti, tačiau vietos lygmeniu jie įgyvendinami ne visada. Kai kuriose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Graikijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir Švedijoje) yra valstybinių užimtumo tarnybų darbuotojų, kurie specialiai skiriami dirbti su darbdaviais. Tai atrodo tinkamas

⁸³ Ši pastraipa grindžiama 2018 m. spalio 3 d. Užimtumo komiteto atliktos Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką teminės peržiūros išvadomis. Šiuo metu vykdomas išsamus tyrimas, o jo rezultatai bus paskelbti 2019 m. pradžioje, kartu su ataskaita Tarybai.

požiūris, tačiau kai kuriose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Kroatijoje, Prancūzijoje ir Italijoje) padėti dar reikia gerinti, ypač kuriant daugiau strateginių partnerysčių ir metodų.

Valstybės narės teikia geriau prie ilgalaikių bedarbių reikmių pritaikytą paramą ir geriau integruotas paslaugas. Bulgarijoje jau pasirašomi ilgalaikio bedarbio ir darbo biržos Integracijos į darbo rinką susitarimai, įskaitant pasiūlymus dėl konkrečių įdarbinimo paslaugų ir nukreipimo gauti kitų institucijų teikiamas paslaugas. Nuo 2018 m. sausio mėn. Šeimos ir darbo konsultavimo bei Užimtumo tarnybos ir Socialinės pagalbos agentūros personalas ir mobiliosios jungtinės grupės teikia visapusiškas ir kompleksines paslaugas bedarbiams atokiose vietovėse. Rumunijoje įgyvendinamas bandomasis projektas, kuriuo siekiama suburti integruotas grupes, skirtas vienu metu kelioms problemoms – socialinėms, švietimo ir medicinos – spręsti, taip pat bendradarbiaujant su valstybinėmis užimtumo tarnybomis. Vykdamas projektą, šis metodas bus taikomas 139 nepalankiausioje padėtyje esančių bendruomenių, atrinktų remiantis skurdo žemėlapiais ir vyriausybės suderintais kriterijais. Vėliau projektas bus plečiamas. Slovėnijoje buvo priimtos 2017–2020 m. socialinio aktyvumo skatinimo programos, kurių tikslas – paskatinti 12 500 sunkiausiai įdarbinamų ir labiausiai pažeidžiamų asmenų įtraukti į socialinę ir darbo rinką. Siekiama padėti jiems įgyti gebėjimų, kurie priartintų juos prie darbo rinkos. Airijoje taikoma savanoriška sistema YESS („Youth Employment Support Scheme“, liet. – Jaunimo užimtumo rėmimo programa), skirta darbo ieškantiems jaunuoliams, kurie yra ilgalaikiai bedarbiai arba susiduria su didelėmis kliūtimis gauti darbą. YESS tikslas – suteikti galimybę įgyti bazinių darbo ir socialinių įgūdžių palankioje aplinkoje atliekant profesinę praktiką. Standartinė profesinės praktikos trukmė – trys mėnesiai, tačiau bus teikiama galimybių pratęsti šį terminą iki šešių ar devynių mėnesių po to, kai pažangą įvertins atsakingos institucijos darbuotojas.

Subsidijos ir paskatos tapo visuotine politikos priemone integruojant ilgalaikius bedarbius į darbo rinką. Kipre pradėta įgyvendinti programa, skirta paskatinti privatųjį sektorių įdarbinti bedarbius. Subsidija mokama tik už pirmuosius šešis darbo mėnesius. Šia programa pasinaudojo 946 įmonės, buvo įdarbinti 2 472 dalyviai. Liuksemburge naujomis priemonėmis siekiama sukurti subsidijuojamas nuolatinės darbo vietas ilgalaikiams bedarbiams, kurie atitinka naujus darbdavių poreikius ir yra vyresni nei 30 m. ilgalaikiai bedarbiai. Be to, programoje numatytos specialios nuostatos vyresniems nei 50 m. asmenims, leidžiančios visiškai atgauti darbo užmokesčio išlaidas iki asmens išėjimo į pensiją. Kita vertus, atsižvelgdama į padėties darbo rinkoje gerėjimą, Prancūzija sumažino subsidijuojamų darbo vietų programų apimtį (taip pat žr. 3.1.2 skirsnį). Austrijoje buvo imtasi priemonių,

skirtų ilgalaikiam nedarbui sumažinti, griežtinant sankcijas, didinant reikalavimus bedarbiams priimti darbo pasiūlymus, net jeigu važiuoti į darbą tenka ilgiau (iki 2,5 val. per dieną), bei derinant bedarbio pašalpą ir socialinę paramą. Apskritai siekiama sukurti stipresnes paskatas bedarbiams priimti darbo pasiūlymą, mažinti nedarbą ir didinti darbo rinkos politikos veiksmingumą. Švedijoje buvo sukurtos vadinamosios įvadinės darbo vietos, skirtos ilgalaikiams bedarbiams arba naujai atvykusiems imigrantams ir lengvai suderinamos su švietimu ir mokymu. Darbo užmokesčio subsidijos už įvadinės darbo vietas apribojama 80 proc. nuo 20 000 SEK (apie 1 950 EUR) dydžio bendrojo mėnesinio darbo užmokesčio. Subsidijos Slovėnijoje skiriamos ilgalaikiam vyresnių nei 58 m. asmenų įdarbinimui, kol jie sulaukia pensinio amžiaus. Numatoma, kad pirmenybė bus teikiama bedarbio pašalpų ir piniginės socialinės paramos gavėjams. Subsidija sudaro 11 000 EUR ir darbdaviui bus išmokėta dviem dalimis (pusė įdarbinus ir kita pusė sumokėjus 18-ą mėnesinį darbo užmokestį).

Bendradarbiavimas su privačiuoju sektoriumi ir toliau skatina patekimą į pirminę darbo rinką. Švedijoje yra išbandomi patekimo į darbo rinką susitarimai, leidžiantys ilgalaikiams bedarbiams, visų pirma užsienyje gimusioms moterims, įsidarbinti pas darbdavį, sudariusį kolektyvinę sutartį dėl minėtų susitarimų. Tokie susitarimai yra grindžiami socialinių partnerių pasiūlymu ir jais siekiama sukurti naują modelį, leidžiantį į darbo rinką integruoti daugiau žmonių ir užtikrinti darbdaviams reikalingų įgūdžių pasiūlą ateityje, taip pat rengiant švedų kalbos kursus ir kitas trumpalaikes mokymo programas. Maltoje persvarstoma Bendruomenės darbo sistema, padedanti įdarbinti ilgalaikius bedarbius, siekiant užtikrinti, kad asmenys, kuriems gresia nutolimas nuo darbo rinkos, būtų oficialiai įdarbinti ir aktyvūs.

Naujausios bedarbio pašalpų reformos daugiausia buvo skirtos aktyvumo skatinimo reikalavimų griežtinimui. Suomijoje nuo 2018 m. sausio mėn. nedirbantys ir darbo ieškantys asmenys gali gauti visą bedarbio pašalpos sumą tik tada, jei jie taip pat gauna su darbo santykiais susijusių pajamų arba dalyvauja programose, didinančiose jų užimtumo perspektyvas (yra tam tikrų ribų). Jeigu 65 dienų stebėsenos laikotarpiu darbo ieškantis asmuo nevykdo reikalaujamos veiklos, bedarbio pašalpa, mokama už kitas 65 dienas, sumažinama 4,65 proc. Be to, valdžios institucijos rengia teisės aktus, pagal kuriuos būtų reikalaujama, kad nedirbantys ir darbo ieškantys asmenys per savaitę kreiptųsi bent dėl vienos darbo vietos. Kitu atveju, jie gautų sumažintą bedarbio pašalpą. Šiuo metu dėl pasiūlymo konsultuojamasi su socialiniais partneriais, tačiau tiek darbuotojai, tiek darbdaviai išreiškė abejonių, nes tai gali

paskatinti darbuotoją siūlyti savo kandidatūrą neketinant įsidarbinti. Slovėnijoje nuo 2017 m. spalio mėn. darbuotojai apie atleidimą turi pranešti užimtumo tarnybai vos gavę pranešimą apie atleidimą, jei darbo sutartis nutraukiama dėl verslo priežasčių arba nepakankamos kompetencijos. To nepadarius, per pirmuosius tris nedarbo mėnesius bus mokamos mažesnės bedarbio pašalpos (60 proc. vietoje 80 proc. atitinkamo darbo užmokesčio). Be to, žemos kvalifikacijos asmenims, kurių profesijos nepaklausios, gavusiems darbą, leidžiama ne ilgiau kaip 12 mėnesių mokėti 20 proc. bedarbio pašalpos. Prancūzija, įgyvendindama įstatymą *Liberté de Choisir son Avenir Professionnel* (liet. – Laisvė pasirinkti profesinę ateitį), taikys griežtesnę darbo paieškos kontrolę, kurią kompensuos didesnis specialiai pritaikytų papildomų priemonių skaičius. Atskirų profesijų sektoriuose kviečiama derėtis dėl susitarimų, kad būtų skatinamos tvaresnės darbo formos, tačiau, jei kolektyvinės derybos nepavyks, galės įsikišti vyriausybė. Asmenys, gaunantys bedarbio pašalpą, nustačius griežtesnes sąlygas taip pat galės dirbti ne visą darbo dieną. Be to, bedarbio pašalpą, anksčiau išimtinai finansuotą iš socialinio draudimo įmokų, papildė padidėjęs mokestis *CSG-Contribution sociale généralisée*. Nuo 2019 m. sausio 1 d. derybas dėl nedarbo draudimo vykdys vyriausybė, kuri nustatys bendrą finansinį paketą ir iškels tikslus. Laikantis tam tikrų sąlygų, teisė į išmokas taip pat būtų suteikiama savarankiškiems darbuotojams ir darbuotojams, kurie patys išėjo iš darbo. Ispanija planuoja įvesti visuotinę socialinę kortelę, kuria siekiama rinkti informaciją apie visų asmenų gaunamas socialines išmokas, taip pat visas galimas aplinkybes, suteikiančias teisę į socialines išmokas (pavyzdžiui, priklausomybę, negalią, nedarbą ar didelę šeimą). Tikimasi pagerinti administracijų veiklos koordinavimą, didinti socialinių išmokų veiksmingumą ir galiausiai padėti nustatyti problemines situacijas. Visuotinės socialinės kortelės sistemos planavimas ir kūrimas baigtas 2017 m. pabaigoje, o ją patvirtinti numatyta iki 2018 m. IV ketv.

Vykdamas kai kurias reformas buvo keičiamos bedarbio pašalpų gavimo sąlygos – neretai jos buvo sugriežtintos. 2018 m. Bulgarijoje minimali bedarbio pašalpa padidėjo nuo 7,2 BGN (maždaug 3,7 EUR) iki 9 BGN (4,6 EUR) per dieną. Maksimali riba – 74,3 BGN (38 EUR). Tuo pat metu buvo sugriežtinti atitikties reikalavimai – apdraustasis turi būti dirbęs ne mažiau kaip 15 mėnesių per paskutinius 18 mėnesių, o ne 9 mėnesius per paskutinius 15 mėnesių, kaip buvo anksčiau. Šis sugriežtinimas gali turėti įtakos jaunesniems darbuotojams ir asmenims, kurių stažas nutrūksta dažniau, ypač sezoniniams darbuotojams ir darbuotojams, dirbantiems mažų garantijų darbą. Portugalija – priešingai – nuo 180 iki 120 dienų sutrumpino laikotarpį, kurį būtina išdirbti norint gauti pradinę bedarbio pašalpą terminuotai

darbo sutarčiai pasibaigus. Austrijoje planuojamas priemonių rinkinys, skirtas ilgalaikiam nedarbui mažinti, sugriežtinant bedarbio pašalpų gavėjų judumo taisykles (jie privalės priimti darbo pasiūlymus, net jeigu kelionė iki darbo vietos trunka ilgiau (iki 2,5 val. per dieną)), panaikinant galimybę toliau gauti bedarbio pašalpą dėl ligos (išskyrus stacionarinį gydymą) ir ribojant darbo trukmę bedarbio pašalpos gavimo laikotarpiu. Apskritai siekiama teikti daugiau paskatų bedarbiams priimti darbo pasiūlymą, mažinti nedarbą ir didinti darbo rinkos politikos veiksmingumą.

Kai kurios valstybės narės, siekdamos didinti įsidarbinimo galimybes, tobulinti gebėjimų ugdymą ir (arba) pritraukti užsienio darbuotojų į tuos sektorius, kuriuose trūksta darbo jėgos, ėmėsi veiksmų, kad būtų skatinamas darbuotojų ir besimokančių asmenų judumas (vidaus ir išorės). 2018 m. Suomija įdiegė priemones, skirtas regioniniam judumui bei nedirbančių ir darbo ieškančių asmenų kelionėms į darbą ir atgal remti, įskaitant judumo išmokų skyrimą (dabar taip pat skiriamos dirbantiems ne visą darbo dieną, kai dirbama mažiau nei 18 valandų per savaitę, ar dalyvaujantiems su darbu susijusiame mokyme) ir tikslinės informacijos apie ekonominę paramą judumui teikimą. Didesnė judumo išmoka gali būti suteikta esant išskirtinai dideliems kelionės į darbą ir atgal atstumams. Dėl reformos buvo konsultuojamasi su socialiniais partneriais. Latvijoje 2018 m. judumo paramos priemonės bedarbiams buvo išplėstos įtraukiant ir sostinę (Ryga anksčiau nebuvo įtraukta). Priemonė aprėpia regioninį judumą žmonių, priimančių darbo pasiūlymą kituose regionuose, taip pat ir tų, kurie dalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, įskaitant Jaunimo garantijų iniciatyvą, subsidijuojamą užimtumą ir profesinio mokymo priemones. 2017 m. gruodžio mėn. pradėtos įgyvendinti paramos priemonės, skirtos pritraukti medicinos specialistus (gydytojus ir slaugytojus) dirbti ne Rygoje, o regionuose. Be to, buvo patvirtintas 237 aukštos kvalifikacijos profesijų, kurių specialistų šiuo metu labai trūksta ir kurios galėtų pritraukti trečiųjų šalių piliečių, sąrašas. Tokiais atvejais darbuotojams, norintiems gauti ES mėlynąją kortelę, taikomos tam tikros lengvatinės sąlygos. Tikimasi, kad Lenkijos nacionalinės akademinių mainų agentūros įsteigimas 2017 m. palengvins Lenkijos universitetų tarptautinimą teikiant kokybišką akademinio judumo paramą. Bulgarijoje patvirtinta supaprastinta mėlynosios kortelės gavimo procedūra trečiųjų šalių piliečiams, kad sumažėtų nustatytas kvalifikuotų specialistų trūkumas informacinių ir ryšių technologijų srityje, inžinierių pramoninės gamybos ir kitose atitinkamose srityse. Pakeitimai taip pat leis išduoti mėlynąją kortelę laikotarpiui iki ketverių metų. Anksčiau ji buvo išduodama vieneriems metams. Estijoje Užsieniečių įstatymo pakeitimais aukščiausio lygio specialistai

atleidžiami nuo imigracijos kvotos, o maksimalus trumpalaikio įdarbinimo terminas pratęsiamas iki 12 mėnesių, paliekant imigracijos kvotą nepakeistą.

Nacionalinių socialinių partnerių dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant užimtumo ir socialines reformas ir politiką valstybėse narėse gerokai įvairuoja. Šio dalyvavimo kokybė ir forma atspindi nacionalinių institucinių struktūrų ir socialinio dialogo praktikos įvairovę ir parodo, kad daugelyje valstybių narių trūksta savalaikio ir prasmingo dialogo. Vis dėlto keliose valstybėse narėse⁸⁴ socialiniai partneriai per pastaruosius 18 mėnesių dalyvavo rengiant įvairias politikos reformas. Pavyzdžiui, Bulgarijoje, Kroatijoje, Danijoje, Suomijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje su socialiniais partneriais aptarti ar priimti su darbo rinkos veikimu susiję nauji teisės aktai ir priemonės, o Švedijoje – migrantų integracijos klausimai. Kaip paaiškinta 3.1 skyriuje, įvairiose šalyse socialiniai partneriai dalyvavo derybose dėl darbo užmokesčio nustatymo sistemos. Estijoje vyriausybė nusprendė atkurti 2002 m. sustabdytus reguliarius trišalius susitikimus su socialiniais partneriais. Derybos dėl minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo ar padidinimo vyko, pavyzdžiui, Bulgarijoje, Estijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje. Kroatijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje ir kitose šalyse socialiniai partneriai dalyvavo diskusijose dėl socialinės apsaugos ir (arba) nedarbo išmokų reformų. Švietimo ir profesinio mokymo politika, taip pat mokymo, pameistrystės ir mokymosi visą gyvenimą reformos ir nauja politika irgi buvo Čekijos Respublikos, Danijos, Prancūzijos, Latvijos, Nyderlandų ir Lenkijos socialinių partnerių diskusijų darbotvarkėje.

⁸⁴ Socialinių partnerių dalyvavimo naujausiose reformose išsami analizė bus pateikta Eurofound leidinyje „Social dialogue practices within the context of the EU Semester“, kurį ketinama paskelbti 2019 m.

3.4. 8 gairė. Lygių galimybių visiems skatinimas, socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu

Šiame skirsnyje apžvelgiama, kaip įgyvendinama užimtumo 8 gairė, pagal kurią valstybėms narėms rekomenduojama modernizuoti socialinės apsaugos sistemas siekiant skatinti lygias galimybes ir kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi. Pirmiausia pateikiama socialinės padėties valstybėse narėse apžvalga pagal pagrindinius rodiklius, įskaitant disponuojamąsias pajamas, nelygybę, skurdą ir socialinę įtrauktį, pensijų adekvatumą, galimybę gauti būstą, sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros prieinamumą. 3.4.2 skirsnyje pateikiama informacijos apie valstybių narių politikos priemonės socialinės apsaugos sistemų srityje, įskaitant minimalias pajamas, išmokas šeimai, aprūpinimo būstu politiką, pensijas, ilgalaikę priežiūrą, sveikatos priežiūrą ir neįgalųjų įtrauktį.

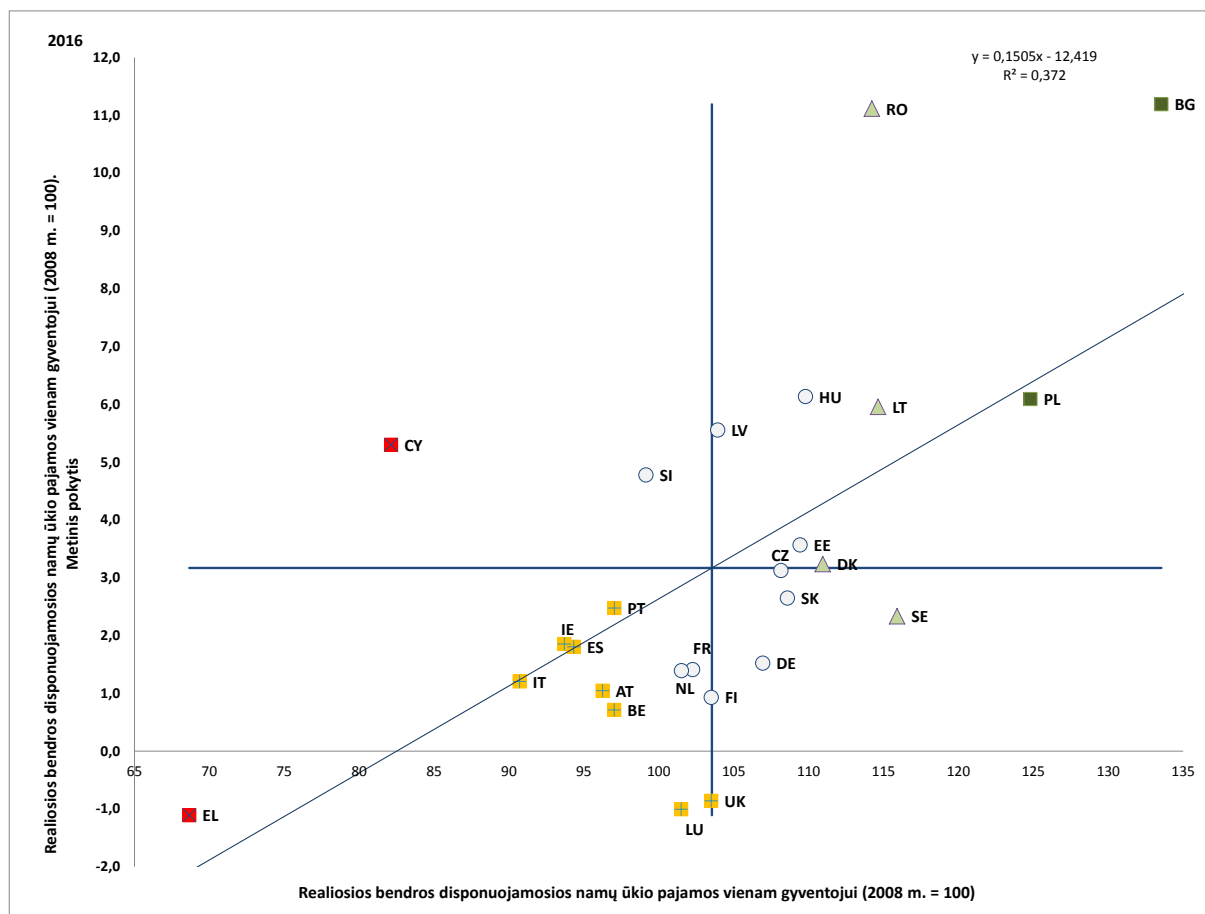
3.4.1 Pagrindiniai rodikliai

2016 m. namų ūkio pajamos toliau augo beveik visose ES šalyse⁸⁵. Realiosios disponuojamosios namų ūkio pajamos (GDHI) vienam gyventojui⁸⁶ išaugo visose valstybėse narėse, išskyrus Graikiją, kur jos šiek tiek sumažėjo. Apskritai padėtis sparčiausiai gerėjo tose šalyse, kurios neseniai tapo ES narėmis, pavyzdžiui, Bulgarijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Lietuvoje, lėčiau – senesnėse valstybėse narėse, pavyzdžiui, Austrijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Liuksemburge, o štai Graikijoje ir Jungtinėje Karalystėje padėtis pablogėjo. Tai rodo toliau vykstančią konvergenciją, o geriausių rezultatų šiuo atžvilgiu šiuo metu yra pasiekusios Bulgarija ir Lenkija. Daugelyje šalių realios bendrosios disponuojamosios pajamos vienam gyventojui tebėra gerokai mažesnės nei prieš krizę. Tai visų pirma pasakytina apie Graikiją ir Kiprą, kur jos 2016 m. buvo atitinkamai maždaug 69 proc. ir 82 proc., palyginti su 2008 m. (abiejose šalyse yra kritinė padėtis). Italijoje, Airijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Belgijoje, Portugalijoje (prasti rezultatai) ir Slovėnijoje (vidutiniški rezultatai) realios bendrosios disponuojamosios pajamos vienam gyventojui sudarė 90–100 proc. 2008 m. lygio. Visose šiose šalyse, išskyrus Slovėniją, pajamų augimas 2016 m. atsiliko nuo (nesvertinio) ES vidurkio, o Graikijos atveju buvo netgi neigiamas.

⁸⁵ 2018 m. spalio 26 d. turėti tik 18 valstybių narių 2017 m. duomenys. Galutinėje bendroje užimtumo ataskaitoje duomenys bus atnaujinti.

⁸⁶ Bendros realiosios disponuojamosios namų ūkio pajamos vertinamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra). 2018 m. spalio 6 d. neturėta HR ir MT duomenų.

59 pav. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 m. = 100) ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

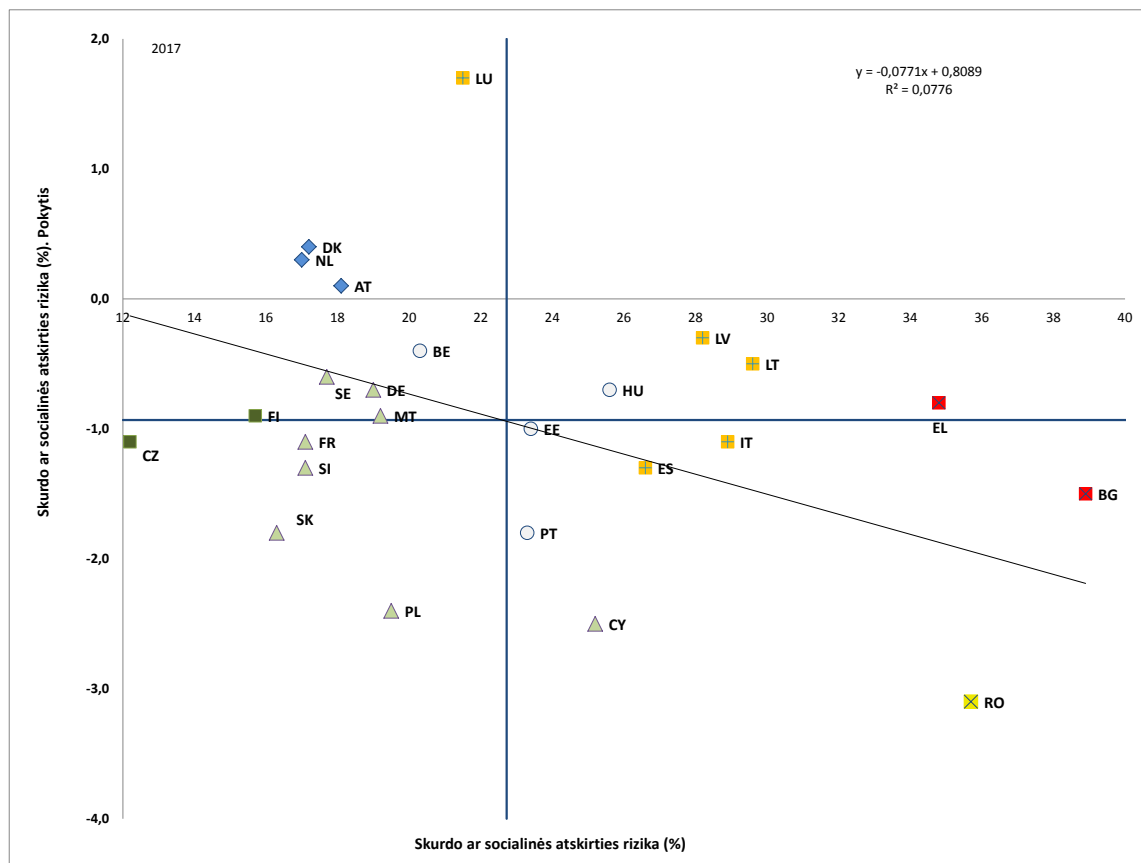
Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos [nasq_10_nf_tr and namq_10_gdp], vidaus skaičiavimai. Laikotarpis: 2016 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2015 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo HR ir MT duomenų.

2017 m. daugumoje šalių toliau gerokai mažėjo asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, dalis (vadinamasis AROPE lygis)⁸⁷. Mažėjant skurdo ar socialinės atskirties rizikai, ekonomikos atsigavimo rezultatai tapo labiau pastebimi ir dabar yra akivaizdūs visose valstybėse narėse, išskyrus kelias (taip pat žr. 1.2 skirsnį). Rumunijoje, Kipre ir Lenkijoje pagerėjimas yra ypač akivaizdus, jose AROPE sumažėjo daugiau nei 2 proc. Danijoje, Nyderlanduose ir Austrijoje – priešingai: AROPE lygis šiek tiek pakilo, nors ir nuo žemo lygio. Padėtis išlieka kritinė Bulgarijoje ir Graikijoje atsižvelgiant į tai, kad per pastaruosius metus AROPE lygis išliko labai aukštas, o per praėjusius metus sumažėjo tik šiek tiek. Neigiama tendencijų ir lygių koreliacija (žr. 60 pav.) rodo, kad valstybėse narėse vis dar vyksta konvergencija. Tarp skirtingų amžiaus grupių didžiausia skurdo ar socialinės

⁸⁷ Skurdo ar socialinės atskirties rizikos apibrėžtis ir komponentai pateikiami 1.2 skirsnyje. Pastaba. ES SPGS pajamų statistika grindžiama ankstesnių mokesčių metų duomenimis. Todėl pateikiant 2017 m. ES SPGS duomenis apie AROP, S80/S20 ir kt. duomenis, remiamasi 2016 m. mokesčiais.

atskirties rizika kyla 18–24 m. jaunuoliams (29,1 proc.). Šis rodiklis pagerėjo daugumoje valstybių narių ir tai rodo mažėjantį jaunimo nedarbą.

60 pav. Skurdo ar socialinės atskirties riziką patiriančių gyventojų procentinė dalis, 2017 m. ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

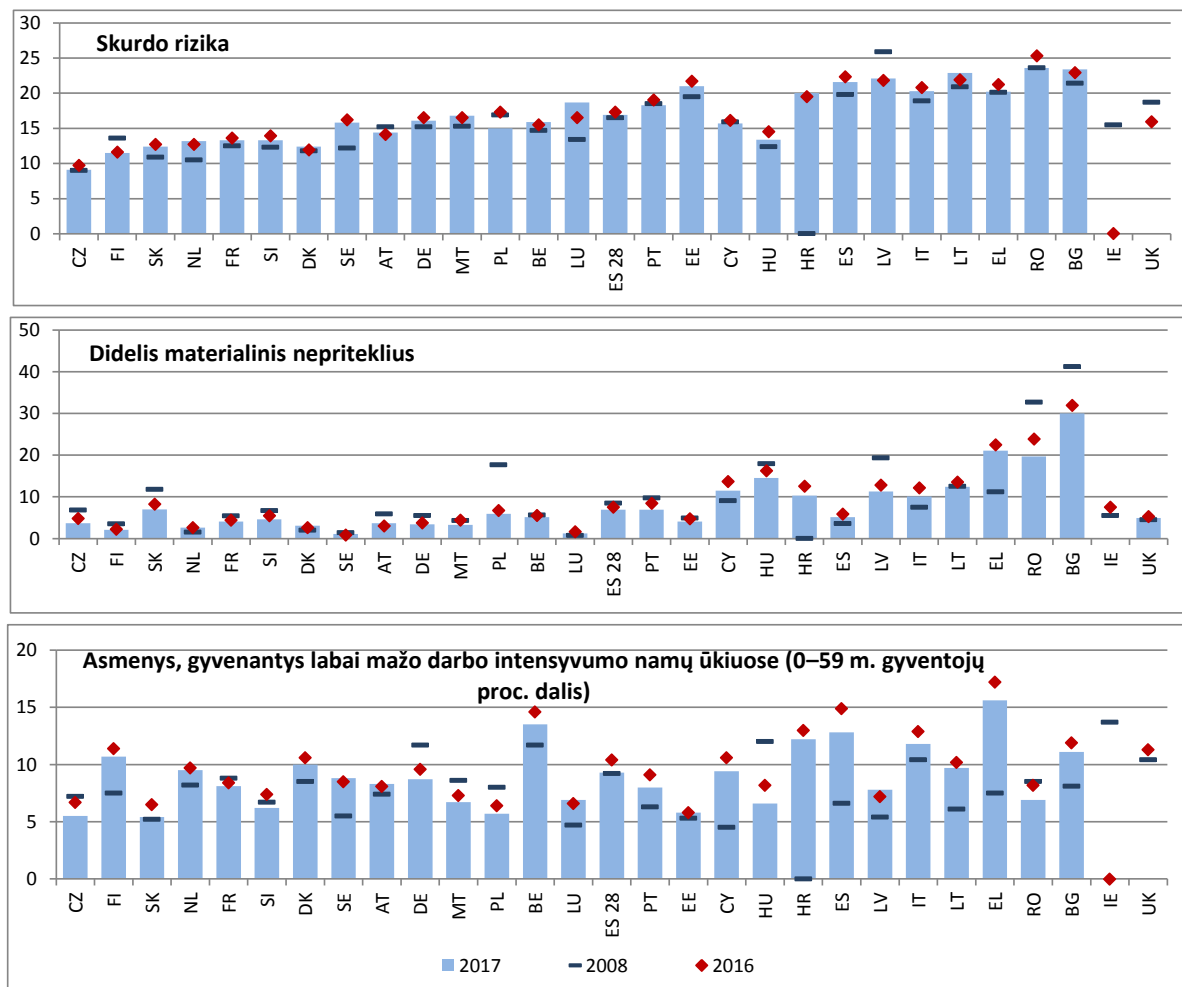

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo IE ir UK duomenų.

Vaikų (0–17 m.) AROPE lygis, nors ir šiek tiek nukrito, daugumoje valstybių narių išlieka gerokai aukštesnis nei kitų gyventojų. 2017 m. jis smuktelėjo visose valstybėse narėse, kuriose yra didesnis už ES vidurkį (24,5 proc.). Vis dėlto jis išlieka ypač aukštas Rumunijoje (41,7 proc.), Bulgarijoje (41,6 proc.) ir Graikijoje (36,2 proc.). O štai kai kuriose valstybėse narėse, kuriose vaikų skurdo lygis yra mažesnis už vidutinį, ši tendencija buvo gerokai vangesnė ir iš esmės atspindėjo migrantų vaikų padėtį. Visų pirma tai pasakytina apie Austriją, Belgiją, Prancūziją ir Švediją. 25–54 m. amžiaus kategorijoje lygis sumažėjo 1 proc. punktu iki 21,9 proc. 55 m. ir vyresni gyventojai išlieka grupė, patirianti menkiausią skurdo ar atskirties riziką (20,5 proc.).

Asmenys, kilę iš migrantų šeimų, patiria gerokai didesnę skurdo ar socialinės atskirties riziką. 2017 m. ne ES gimusių asmenų AROPE lygis, palyginti su ES gimusiais asmenimis, buvo daugiau nei dvigubai didesnis (atitinkamai 41 proc. ir 20,7 proc.). Skirtumas buvo ypač didelis Belgijoje (37,1 proc. punkto), Švedijoje (29,6 proc. punkto) ir Danijoje (25,8 proc. punkto), o mažiausias – Lenkijoje (4,6 proc. punkto), Portugalijoje (6,8 proc. punkto) ir Čekijos Respublikoje (7,8 proc. punkto).

61 pav. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis. Subrodikliai

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Pastaba. Rodikliai rūšiuojami pagal AROPE lygį 2017 m. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo 2017 m. IE ir UK duomenų. ES 27 vertės – 2008 m. (HR duomenų nėra).

Po trejų stabilių metų ES gyventojų, patiriančių skurdo riziką, dalis 2017 m. sumažėjo daugumoje valstybių narių. Didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Lenkijoje (2,3 proc. punkto), Rumunijoje (1,7 proc. punkto) ir Vengrijoje (1,1 proc. punkto). O padidėjimas nustatytas Liuksemburge (+2,2 proc. punkto), Lietuvoje (+1,0), Bulgarijoje (+0,5) ir Nyderlanduose (+0,5). Visose valstybėse narėse, išskyrus šešias, gyventojų, patiriančių

skurdo riziką, dalis 2017 m. išliko didesnė nei buvo iki krizės (2008 m.) (61 pav.). Eurostato išankstiniai įverčiai rodo, kad AROP toliau mažės Graikijoje, Rumunijoje ir Portugalijoje, o didės Jungtinėje Karalystėje.

Didelio materialinio nepritekliaus lygis yra žemesnis nei bet kada iki šiol. 2017 m. jis sumažėjo beveik visose valstybėse narėse. Rumunija buvo šalis, kurioje metinis sumažėjimas buvo didžiausias – 4,1 proc. punkto. Tarp valstybių narių išlieka didelių skirtumų: Suomijoje ir Nyderlanduose didelį materialinį nepriteklį patiriančių žmonių dalis yra mažesnė nei 3 proc., o štai Bulgarijoje ji sudaro 30 proc., Graikijoje 21,1 proc. ir Rumunijoje 19,4 proc. Didelį materialinį nepriteklį patiria šiek tiek daugiau moterų (6,9 proc.) nei vyrų (6,4 proc.). Didelio materialinio nepritekliaus lygis krito visose amžiaus grupėse, tačiau jį patirti vis dar labiausiai gresia 18–24 m. jaunuoliams (7,9 proc.); po jų seka 0–17 m. vaikai (7,2 proc.), darbingiausio amžiaus grupė (25–54 m.) (6,7 proc.) ir vyresnio amžiaus gyventojai (vyresni nei 65 m.) (6,3 proc.).

Dar labiau sumažėjo namų ūkiuose, kuriuose beveik nėra vienas narys neturi darbo, gyvenančių asmenų dalis. Dvidešimtyje valstybių narių 0–59 m. gyventojų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose suaugusieji dirba išnaudodami mažiau nei 20 proc. potencialo, 2017 m. sumažėjo. Tačiau nepaisant pagerėjimo, tik devyniose valstybėse narėse rodiklis yra mažesnis nei buvo iki krizės. Didžiausias metinis sumažėjimas užfiksuotas Ispanijoje (-2,1 proc. punkto), Graikijoje (-1,6 proc. punkto) ir Rumunijoje (-1,3 proc. punkto). Tuo pat metu daugumoje valstybių narių ir toliau didėja skurdo rizika namų ūkiuose, kuriuose beveik nėra vienas narys neturi darbo: 79,9 proc. Slovakijoje, 78,2 proc. Lietuvoje ir 77,8 proc. Latvijoje.

Dirbančiųjų skurdo lygio mažinimas ir toliau lieka problemiškas. Kaip matyti iš 3.1 skirsnio, nepaisant bendro skurdo rizikos lygio sumažėjimo, žmonių, kuriems gresia skurdas, skaičius 2017 m. išliko stabilus. Septyniose valstybėse narėse skurdas grėsė daugiau nei vienam iš dešimties dirbančių asmenų. Nors ir mažėjantis, dirbančiųjų skurdo lygis buvo didžiausias Rumunijoje (2017 m. – 17,4 proc., 2014 m. – 19,7 proc.), kurioje jį iš esmės lemia nesaugus savarankiškas darbas. Aukštas lygis taip pat užregistruotas Liuksemburge (13,7 proc.) ir Ispanijoje (13,1 proc.), kur didžiausią skurdo riziką patiria darbuotojai, dirbantys pagal terminuotas darbo sutartis. Kita vertus, trijose šalyse (Suomijoje, Čekijos Respublikoje ir Airijoje) dirbančiųjų skurdo lygis buvo mažesnis nei 5 proc.

Pirmą kartą nuo 2008 m. skurdo gylis sumažėjo, tačiau išlieka didelis, palyginti su prieškriziniu lygiu. Santykinis skurdo rizikos ribos skirtumas, kuris rodo vidutinį atstumą iki

skurdo ribos asmenims, kuriems kyla skurdo rizika⁸⁸, daugumoje valstybių narių po krizės didėjo. Vis dėlto 11 valstybių narių 2017 m. šis skaičius sumažėjo, o penkiose išliko iš esmės stabilus. Vidutinis sumažėjimas – nuo 26,2 proc. iki 25,4 proc. Tokį pokytį nulėmė pagerėjimas darbingo amžiaus gyventojų ir ypač vaikų skurdo gylio srityje. Aukštas lygis (per 30 proc.) tebelieka Rumunijoje, Ispanijoje, Bulgarijos ir Graikijoje. O 65 m. ir vyresnių asmenų skurdo gylis – priešingai: išliko stabilus. Didžiausias pagerėjimas užfiksuotas Italijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje.

Neįgaliesiems yra didesnė tikimybė patirti skurdo ar socialinės atskirties grėsmę nei negalios neturintiems asmenims. 2016 m. skurdą ar socialinę atskirtį ES patyrė 30,1 proc. neįgalųjų, palyginti su 20,9 proc. asmenų, neturinčių negalios⁸⁹, taigi, skirtumas sudaro 9,2 proc. punkto. Šis skirtumas yra labiau pastebimas tarp darbingo amžiaus žmonių (16–64 m.): 2016 m. skurdo ar socialinės atskirties riziką patyrė 37,6 proc. šiai amžiaus grupei priklausančių neįgalųjų, palyginti su 21 proc. vyresnių nei 65 m. asmenų⁹⁰. Negalios sunkumas yra labai svarbus paaiškinantis veiksnys. 2015 m. ES skurdo arba socialinės atskirties riziką patyrė 36,1 proc. sunkią negalią turinčių 16 m. ar vyresnių asmenų, palyginti su 27,4 proc. asmenų, turinčių vidutinio sunkumo negalią, ir 20,8 proc. neturinčių negalios.

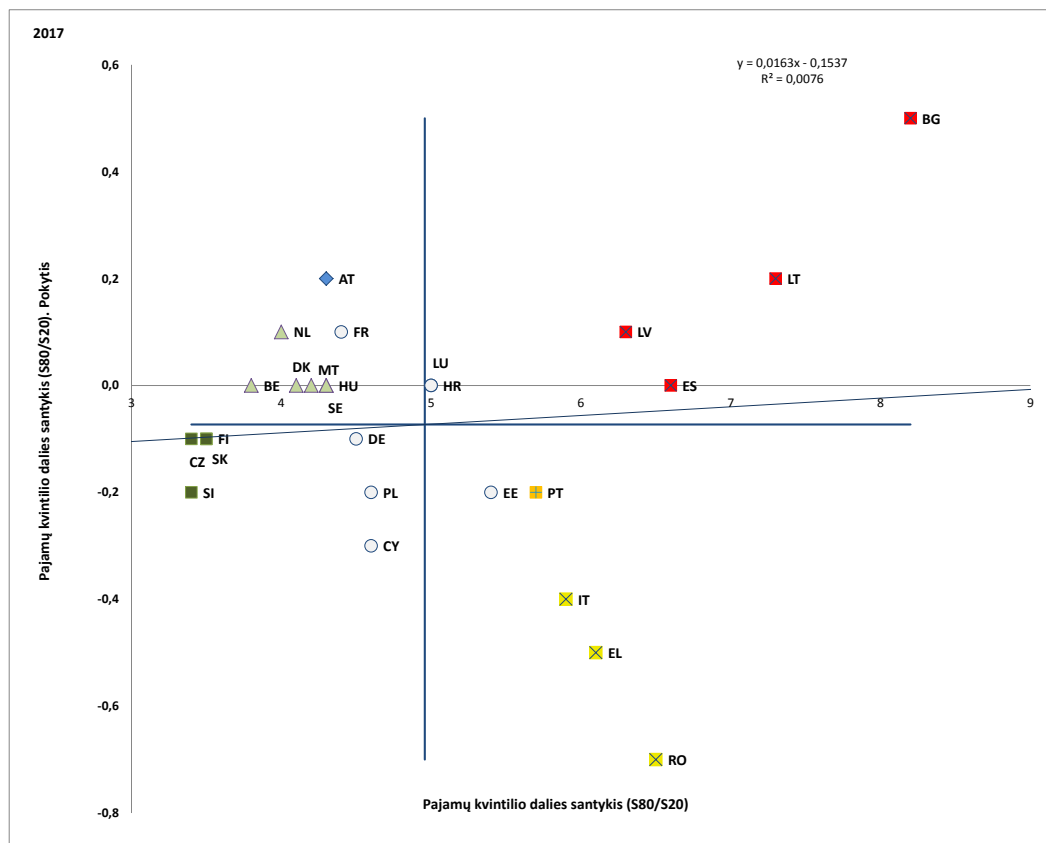
2017 m. pirmą kartą nuo krizės pajamų nelygybė šiek tiek sumažėjo. Daugumoje valstybių narių pajamų, kurias gauna 20 proc. turtingiausių gyventojų, dalis, palyginti su pajamomis, kurias gauna 20 proc. skurdžiausių gyventojų, sumažėjo (62 pav.), tačiau daugumoje jų pajamų kvintilio dalies santykis 2017 m. buvo didesnis nei 2008 m. 2017 m. didžiausia pajamų nelygybė, kai pajamų kvintilio santykis (S80/S20) buvo didesnis nei šeši, užregistruota Latvijoje, Estijoje, Lietuvoje ir Bulgarijoje (visose jose buvo kritinė padėtis, o Bulgarijoje ji dar labiau pablogėjo). Nors tebelieka aukštas, lygis gerokai nukrito Rumunijoje, Graikijoje ir Italijoje (prasti, bet gerėjantys rezultatai). Pagerėjimą skatino sparčiau didėjančios skurdesnių namų ūkių pajamos, palyginti su 10 valstybių narių mediana, o tai reiškia, kad atsigavimą pradėjo jausti labiausiai pažeidžiami gyventojai.

⁸⁸ Santykinio skurdo rizikos gylio mediana apskaičiuojama kaip procentais išreiškiamas skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų, gyvenančių žemiau skurdo rizikos ribos, ekvivalentinių grynųjų pajamų medianos (60 proc. šalies ekvivalentinių pajamų medianos).

⁸⁹ ES SPGS (2017 m.). Asmenys, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, pagal aktyvumo suvaržymo lygį, lytį ir amžių [hlth_dpe010].

⁹⁰ Ten pat.

62 pav. Pajamų kvintilio dalies santykis ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaškinimas pateiktas priede. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo IE ir UK duomenų.

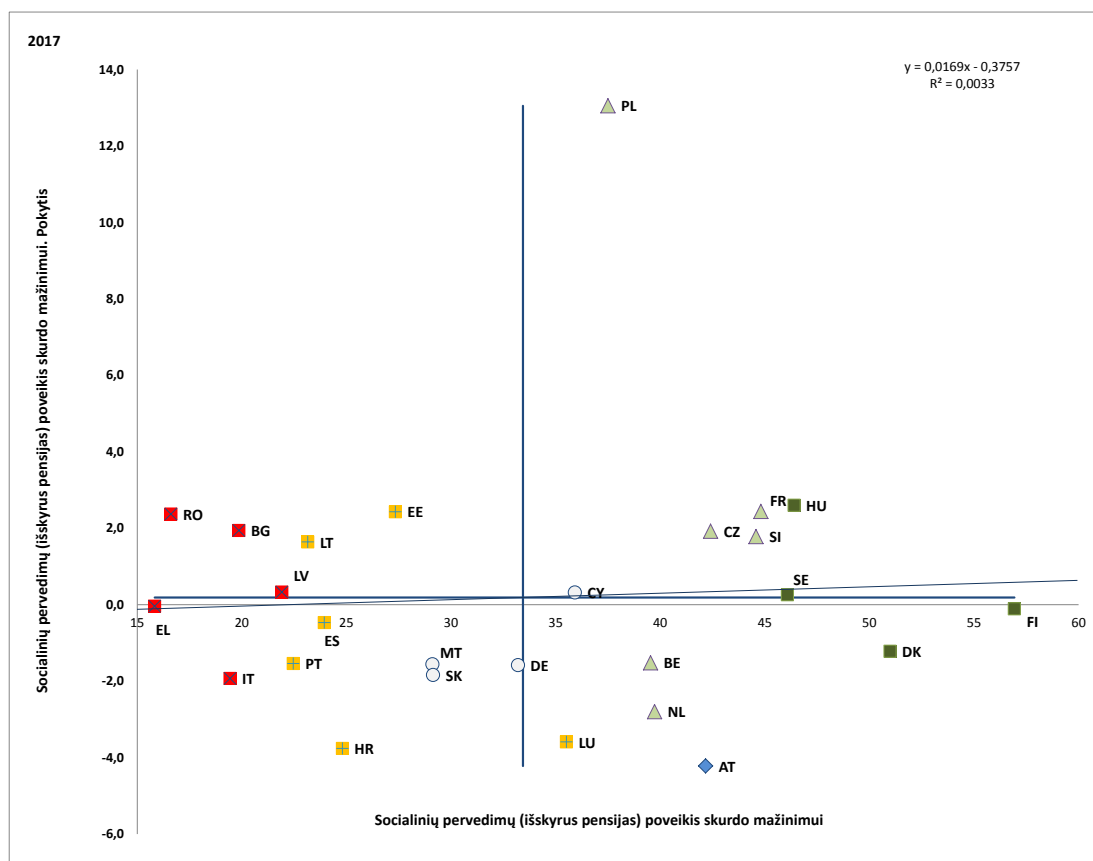
Socialinės apsaugos išlaidos toliau didėjo visose valstybėse narėse, nors jose išliko didelių skirtumų⁹¹. 2014–2015 m. realiosios socialinės apsaugos išlaidos augo visose valstybėse narėse⁹². Tačiau socialinės apsaugos išlaidos kaip BVP procentinė dalis padidėjo tik septyniose šalyse, o sumažėjo 16. Tą iš esmės nulėmė dėl gerėjančių sąlygų darbo rinkoje sumažėjusios išlaidos, skiriamos socialinės apsaugos išmokoms. Išlaidos ligos ir sveikatos apsaugos srityje, kaip BVP dalis, – priešingai – padidėjo dešimtyje šalių ir sumažėjo dvylikoje. Socialinės apsaugos išlaidos kaip BVP procentinė dalis buvo didžiausios Prancūzijoje (31,9 proc.), Danijoje (31,1 proc.) ir Suomijoje (31,1 proc.). Kita vertus, jos sudarė mažiau nei 15 proc. BVP Lietuvoje (14,8 proc.), Latvijoje (14,7 proc.) ir Rumunijoje (14,3 proc.).

⁹¹ Remiantis ESSPROS duomenimis. 2015 m. PL duomenų nėra.

⁹² Daugiau informacijos žr. Europos Komisija (2018 m.) „Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2018“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui šiek tiek sumažėjo, kaip ir automatinių stabilizavimo priemonių poveikis ekonomikos augimo etape. Tačiau valstybėse narėse išlieka didelių skirtumų (63 pav.). 2017 m. socialiniai pervedimai, išskyrus pensijas, skurdo riziką sumažino 32,4 proc. (2016 m. – 33,2 proc.) ir pratęsė gerėjančių darbo rinkos sąlygų ir atitinkamai dinamiškesnio, palyginti su socialiniais pervedimais, darbo pajamų augimo tendenciją. Pervedimų poveikio skurdo mažinimui dydis gerokai skiriasi valstybėse narėse, o daugelyje šalių, kuriose skurdo rizika yra didžiausia, stebimas ir mažiausias socialinių pervedimų poveikis (Graikijoje, Rumunijoje, Italijoje, Bulgarijoje ir Latvijoje).

63 pav. Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui ir metinis pokytis (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo IE ir UK duomenų.

Savarankiškai ir pagal nestandartines sutartis dirbantys darbuotojai patiria didesnį ekonominį netikrumą ir ribotą prieigą prie socialinės apsaugos priemonių⁹³. 2017 m. vienuolikoje šalių savarankiškai dirbantiems asmenims neteikiama apsauga nuo nedarbo, trijose šalyse jie nedraudžiami privalomuoju sveikatos draudimu, o dešimtyje šalių – draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių traumų⁹⁴. Pagal nestandartines sutartis dirbantys darbuotojai paprastai turi tokias pačias oficialias galimybes naudotis socialinių pašalpų sistemomis kaip ir pagal standartines sutartis dirbantys darbuotojai, tačiau tam tikrų kategorijų darbuotojams (pavyzdžiui, atsitiktiniams ir sezoniniams darbuotojams, pasyvaus budėjimo režimu dirbantiems asmenims, pagal laikinojo įdarbinimo įmonių, civilinės teisės ar nenustatytos apimties darbo sutartis dirbantiems asmenims) taikomos išimtys. Bent 24 valstybės narės⁹⁵ yra nustačiusios kliūtis (minimalūs teisę į išmokas suteikiantys laikotarpiai, laukimo laikas, socialinės apsaugos teisių perkeliavimo trūkumas), su kuriomis susiduria pagal nestandartines sutartis dirbantys darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys, susijusias su veiksminga aprėptimi, t. y. su galimybėmis prireikus turėti atitinkamas teises ir jomis naudotis.

Pakeitus profesinę veiklą, sunku išlaikyti ir į kitą sistemą perkelti sukauptas teises. Keičiantis darbo pasauliui, toks lankstumas tampa dar svarbesnis ir perkeliavimo stoka gali stabdyti darbo rinkos dinamizmą ir atitiktį. Bent keturiose valstybėse narėse reguliavimo stoka kelia sunkumų darbuotojams, keičiantiems sektorius ar užimtumo formą, be to, ne vienoje valstybėje narėje judėjimo darbo rinkoje kliūtimi laikomos labai didelės sąnaudos ir skirtingos taisyklės. Galiausiai daugelyje šalių skaidrios informacijos apie socialinės apsaugos teises trūkumas neleidžia žmonėms priimti pagrįstų sprendimų. Nors bendroji informacija apie socialinės apsaugos sistemas yra skelbiama visose valstybėse narėse, išskyrus penkias, individualizuota informacija teikiama tik maždaug pusėje jų (pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Lenkijoje galima apskaičiuoti tikėtiną pensiją).

Minimalias pajamas užtikrinančių išmokų sistemose turėtų būti tinkamai remiamos galinčių dirbti asmenų galimybės gauti reikiamų prekių ir paslaugų bei skatinama (vėl) integruotis į darbo rinką, kaip pabrėžta Europos socialinių teisių ramstyje. Minimalias

⁹³ Ši tema taip pat aptariama 3.3 skirsnyje.

⁹⁴ Duomenys šioje ir kitose pastraipose pateikiami remiantis Europos Komisijos dokumentu „Impact Assessment Accompanying the Proposal for a Council recommendation on access to social protection for workers and the self-employed“ (SWD(2018) 70 *final*).

⁹⁵ AT, BE, BG, CZ, DE, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, HR, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SE, SI, RO, SK ir UK.

pajamas užtikrinančių išmokų sistemų specifinių sandaros ypatumų ir jų sąveikos su aktyvumo skatinimo ir rėmimo priemonėmis lyginamoji analizė gali suteikti naudingų įžvalgų apie jų veikimą. Toliau pateikta analizė grindžiama lyginamuoju minimalias pajamas užtikrinančių išmokų vertinimu, atliktu Socialinės apsaugos komitete 2017–2018 m.⁹⁶ Ši lyginamosios analizės sistema visų pirma skirta minimalias pajamas užtikrinančioms išmokoms darbingo amžiaus gyventojams, galintiems dirbti, bet nedirbantiems ir neturintiems teisės gauti socialinio draudimo išmokų arba jau išnaudojusiems savo teisę jas gauti.

Minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumas valstybėse narėse labai skiriasi.

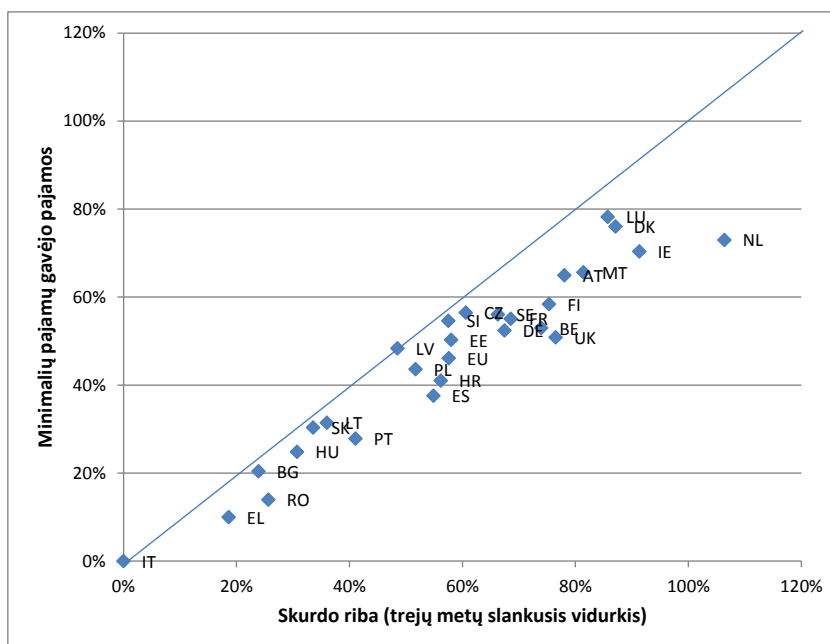
Minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumą galima vertinti lyginant paramos gavėjų pajamas su nacionaline skurdo riba (kad būtų matyti sistemų poveikis skurdo mažinimui) ir su mažai uždirbančių asmenų pajamomis⁹⁷ (kad būtų matyti aktyvumo skatinimo aspektas ir galimas atgrasantis sistemų poveikis). Abu rodikliai rodo panašius rezultatus, susijusius su minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumu valstybėse narėse 2016 m.⁹⁸ (64 pav.). Žvelgiant į vieno asmens namų ūkius, 2016 m. adekvačiausios išmokos mokėtos Nyderlanduose, Airijoje, Danijoje ir Liuksemburge. Šiose valstybėse narėse išmokų dydis viršijo 80 proc. nacionalinio skurdo ribos lygio (kuris sudaro 60 proc. šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos po socialinių pervedimų). Nyderlanduose išmokų dydis sudarė 106 proc. skurdo ribos; iš tikrųjų gavėjai nebeskurdo. Bulgarijoje, Rumunijoje, Vengrijoje, Slovakijoje ir Lietuvoje minimalias pajamas užtikrinančios išmokos 2016 m. buvo mažesnės nei 40 proc. skurdo ribos arba sudarė trečdalį mažas pajamas gaunančio asmens pajamų.

⁹⁶ Socialinės apsaugos komitetas patvirtino 2018 m. birželio mėn.

⁹⁷ Mažas pajamas gaunantis asmuo apibrėžiamas lyginamosios analizės sistemoje kaip asmuo, kuris uždirba 50 proc. vidutinio nacionalinio bendro darbo užmokesčio.

⁹⁸ Rodikliai pagal naujausią EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazės informaciją. CY informacijos nėra. Informacija apie IT ir EL neapima naujų minimalias pajamas užtikrinančių išmokų sistemų ir jos nebuvo įtrauktos į šią analizę.

64 pav. Minimalių pajamų gavėjų grynosios pajamos kaip procentinė dalis, palyginti su skurdo rizikos riba (trejų metų vidurkis) ir su mažo darbo užmokesčio gavėjo pajamomis (2016 m.)

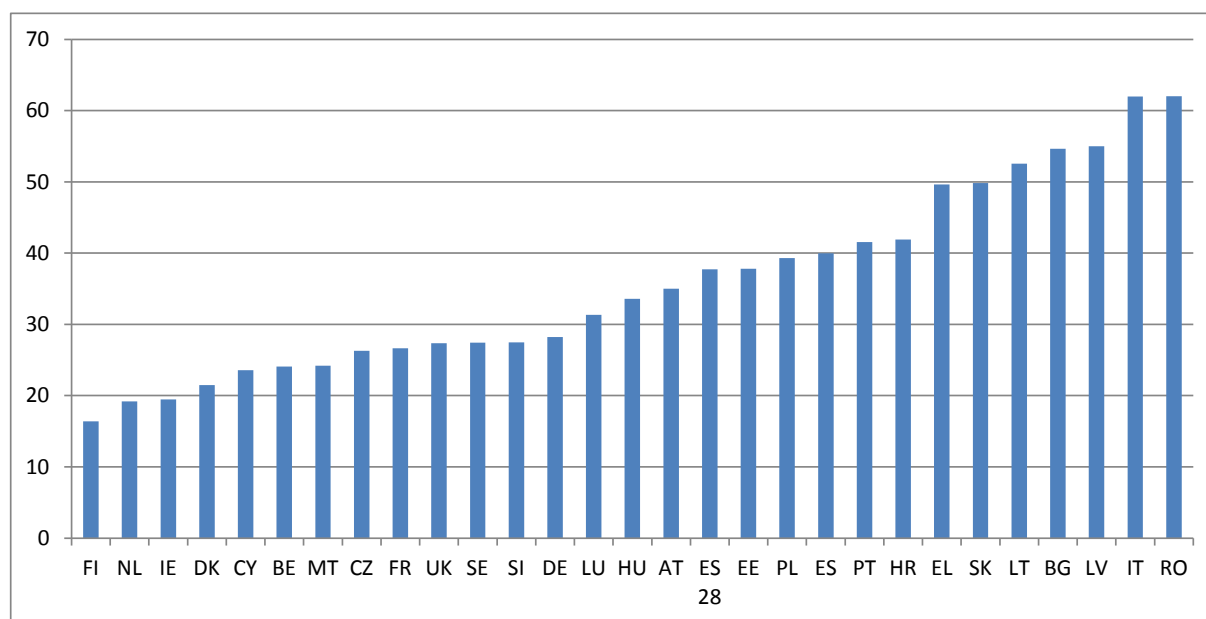

Šaltinis: Eurostatas, EBPO. Pastaba. CY informacijos nėra. Informacija apie IT ir EL neapima naujų minimalias pajamas užtikrinančių išmokų sistemų 2017 m. Naujausia turima informacija apie skurdo ribas IE, HR ir UK yra 2015 m.

Minimalias pajamas užtikrinančių išmokų adekvatumas turi įtakos, visų pirma, gavėjų skurdo gyliui. 2017 m. pirmą kartą sumažėjo ne tik pats rodiklis, bet ir santykinis darbingo amžiaus gyventojų (16–64 m.) skurdo rizikos skirtumas⁹⁹, tačiau jis išlieka gerokai aukštesnis nei buvo iki krizės. Šis skirtumas yra gerokai didesnis, kai 18–59 m. asmenys gyvena namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo (65 pav.). 2016 m. ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas rodo, kad didžiausią skurdo gylį patyrė Lietuvos, Bulgarijos, Latvijos, Italijos ir Rumunijos gyventojai iš namų ūkių, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo (daugiau kaip 50 proc.). Mažiausias atotrūkis nustatytas Suomijoje, Nyderlanduose ir Airijoje (mažiau nei 20 proc.). Žmonių, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, skurdo gylis rodo išmokų adekvatumo ir aprėpties trūkumus (kaip pažymima ir Socialinės apsaugos komiteto 2018 m. metinėje ataskaitoje).

⁹⁹ Santykinio skurdo rizikos skirtumo apibrėžtį žr. 88 išnašoje.

65 pav. 18–59 m. asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, santykinis skurdo rizikos gylis (2016 m.)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas.

Visose valstybėse narėse atliekamas materialinės padėties tikrinimas ir taikomi kiti atitikties reikalavimai, susiję su naudojimosi minimalias pajamas užtikrinančių išmokų sistemomis. Griežtesni atitikties reikalavimai reiškia mažesnę aprėptį¹⁰⁰ ir atvirkščiai. Materialinės padėties tikrinimas yra dažniausiai taikomas būdas skurstantiems asmenims nustatyti¹⁰¹. Taikant materialinės padėties tikrinimo reikalavimus paprastai įvertinami visų namų ūkio narių, o ne tiesioginių išmokų prašytojų ištekliai (pajamos, turtas, nekilnojamasis turtas ar kilnojamasis turtas). Daugumoje valstybių narių materialinės padėties tikrinimo riba yra maksimali skiriamos išmokos suma (o faktinė parama atitinka maksimalaus išmokos dydžio ir asmens arba namų ūkio pajamų skirtumą), o kai kuriose valstybėse narėse taip pat neatsižvelgiama į kai kurias asmenų pajamas ir tai daro teigiamą poveikį sistemų aprėpčiai ir padeda mažinti dirbančiųjų skurdą. Kiti atitikties reikalavimai, pavyzdžiui, susiję su gyvenamąja vieta, taip pat turi įtakos sistemos aprėpčiai (nes tai gali sumažinti gyventojų, kurie yra judūs šalies viduje arba benamiai, aprėptį).

Minimalių pajamų gavėjams sunkiau gauti įvairių paslaugų natūra. Prieiga prie paslaugų (vertinama pagal nepatenkintus medicinines priežiūros poreikius, neproporcingai didelės

¹⁰⁰ Asmenų, atitinkančių reikalavimus ir galinčių pasinaudoti sistema, skaičius.

¹⁰¹ Skiriasi nuo teorinės visuotinių bazinių pajamų sampratos, kai kiekvienam piliečiui mokamos tam tikro dydžio pajamos, neatsižvelgiant į jo padėtį. Daugiau informacijos žr. Europos Komisija (2018 m.) „Employment and Social Developments in Europe. Annual review 2018“, p. 142.

išlaidas būstui ir nedalyvavimą mokymo programose, susijusiose su profesine veikla¹⁰²) yra esminis integruotų aktyvios įtraukties strategijų komponentas. 2016 m. galimybės naudotis šiomis paslaugomis 18–59 m. amžiaus žmonėms, patiriantiems skurdo riziką ir gyvenantiems namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo, buvo mažesnės, palyginti su tos pačios amžiaus grupės žmonėmis, kuriems nekyla skurdo rizika ir kurie negyvena namų ūkiuose, kuriuose beveik nė vienas narys neturi darbo. Vertinant įvairių paslaugų prieinamumą, Suomija, Vengrija ir Jungtinė Karalystė yra vienintelės valstybės narės, kuriose 2016 m. paslaugų prieinamumo atotrūkis visose trijose srityse buvo mažesnis už ES vidurkį. Graikijoje ir Latvijoje – priešingai – prieigos skirtumas viršija ES vidurkį visose trijose nagrinėtose srityse. Didžiausias nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių atotrūkis yra Latvijoje (14,8 proc. punkto) ir Graikijoje (34,1 proc. punkto), o mažiausias – Danijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose ir Jungtinėje Karalystėje (mažiau nei 1 proc. punktas). Būsto srityje neproporcingai didelių išlaidų būstui rodiklio didžiausi skirtumai nustatyti Danijoje, Graikijoje, Austrijoje ir Italijoje (daugiau kaip 50 proc. punktų), o mažiausi – Maltoje, Kipre, Airijoje ir Suomijoje (mažiau nei 20 proc. punktų)¹⁰³. Suaugusiųjų mokymosi srityje 2016 m. Švedijoje ir Danijoje nustatytas neigiamas skirtumas, nes žmonėms iš labai mažo užimtumo namų ūkių, kuriems gresia skurdas, buvo suteikta geresnė prieiga, o Maltoje ir Jungtinėje Karalystėje nebuvo jokio atotrūkio. Didžiausias atotrūkis pastebimas Latvijoje, Ispanijoje ir Lietuvoje (daugiau nei 16 proc. punktų).

Galimybė gauti kokybišką būstą gerėjo nuo 2008 m., tačiau kai kuriose šalyse didelė gyventojų dalis teigia, kad susiduria su būsto kokybės problemomis. 2017 m. ES buvo 13,1 proc. asmenų, gyvenančių būste su kiauru stogu, drėgnomis sienomis, grindimis arba pamatais, pūvančiais langų rėmais ar grindimis. Tai yra 2,3 proc. punkto mažiau nei 2016 m.¹⁰⁴. Penkiose valstybėse narėse (Kipre, Portugalijoje, Vengrijoje, Latvijoje ir Slovėnijoje) daugiau nei 20 proc. gyventojų teigia gyvenantys nekokybiškame būste¹⁰⁵. Padėtis Rumunijoje 2017 m. gerokai pagerėjo, o gyventojų, neturinčių vonios, dušo arba vidaus tualetu su vandens nuleidimo sistema, dalis sumažėjo, tačiau vis tiek sudarė net

¹⁰² Iš 2016 m. ES SPGS *ad hoc* modulio dėl paslaugų prieinamumo. Priežastys, į kurias atsižvelgiama lyginamosios analizės tikslais: „nėra tinkamų kursų ar programų“ ir „negaliu sau to leisti“.

¹⁰³ Toliau šiame skyriuje pateikiama išsamesnė diskusija apie nepatenkintų sveikatos priežiūros poreikių ir būsto prieinamumo problemą.

¹⁰⁴ Šioje pastraipoje pateikti duomenys paimti iš ES SPGS.

¹⁰⁵ Prastų būsto sąlygų rodiklis yra prastų būsto patogumų matas, kuris apskaičiuojamas atsižvelgiant į tuos namų ūkius, kuriems būdinga bent viena iš šių problemų: i) kiauras stogas, ii) namuose nėra vonios ar dušo, iii) nėra vidaus tualetu, iv) būstas pernelyg tamsus.

27,2 proc. Latvijoje, Bulgarijoje ir Lietuvoje apie 10 proc. gyventojų namie neturi vonios ar dušo ir vidaus tualetu su vandens nuleidimo sistema, skirtą konkrečiam namų ūkio naudojimui.

Namų ūkių disponuojamųjų pajamų, skirtų su būstu susijusioms išlaidoms padengti, dalis daugelyje valstybių narių tebėra didelė. Atsižvelgiant į išlaidas būstui, skurdo rizika kyla 156 mln. žmonių. Jeigu į išlaidas būstui neatsižvelgiama, tokių yra tik 85 mln. Visų pirma tai pasakytina apie mažesnes pajamas gaunančius namų ūkius. 2017 m. 10,2 proc. ES namų ūkių būsto reikmėms išleido daugiau nei 40 proc. savo disponuojamųjų pajamų, tačiau jei atsižvelgiama į namų ūkius, kuriems gresia skurdas, ši dalis padidėja iki 37,8 proc. Nepaisant nedidelio pagerėjimo palyginti su ankstesniais metais, didžiausias neproporcingai didelių išlaidų būstui rodiklis yra Graikijoje ir 2017 m. sudarė 39,6 proc. Didžiausias gyventojų, patiriančių neproporcingai didelių išlaidų būstui, skaičius, po Graikijos, buvo Bulgarijoje, Danijoje ir Vokietijoje (daugiau nei 15 proc. visų gyventojų). Efektas ypač pastebimas Danijoje ir Vokietijoje, kur žmonių, kuriems gresia skurdas, dalis yra mažesnė už ES vidurkį, jei neatsižvelgiama į išlaidas būstui, tačiau didesnė už ES vidurkį, kai į būsto išlaidas atsižvelgiama. Estijoje, Airijoje, Suomijoje, Kipre ir Maltoje – priešingai: mažiau nei 5 proc. gyventojų gyvena namų ūkiuose, patiriančiuose neproporcingai didelių išlaidų būstui. Daugumoje šalių nuomininkai, kurie būstą nuomoja rinkos kainomis, patiria gerokai didesnių būsto išlaidų nei savininkai, turintys hipotekos ar būsto paskolą (ES vidurkis – 25,1 proc. nuomininkų, kurie nuomą moka pagal rinkos kainas, palyginti su 5 proc. savininkų).

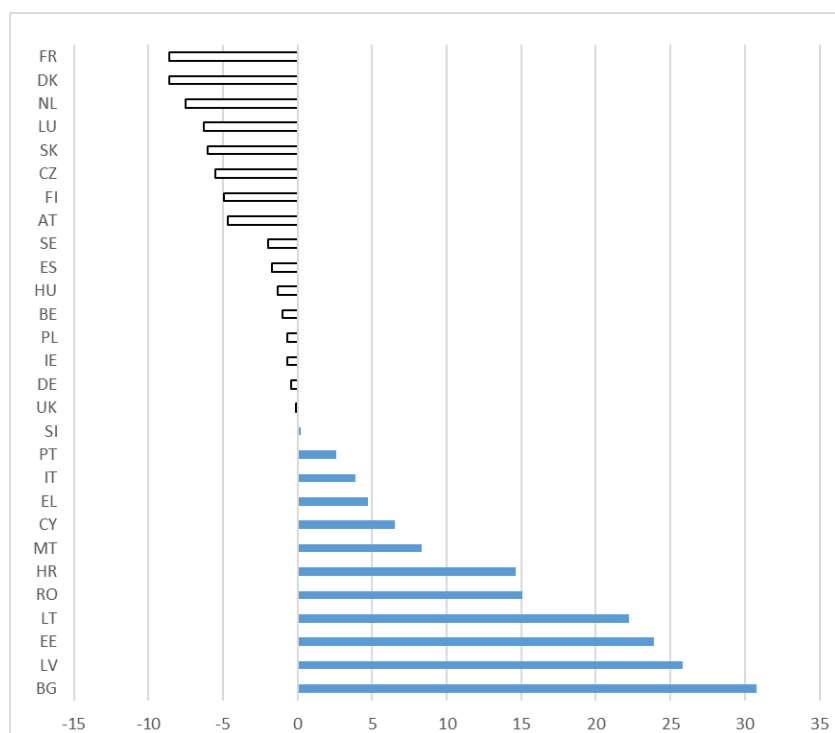
Kylančios nuomos kainos – vis didesnė našta nepasiturintiems asmenims kai kuriose valstybėse narėse. 2016 m. septyniose šalyse (Airijoje, Estijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Austrijoje ir Lenkijoje) realia išraiška apskaičiuotos nuomos kainos nuo 2015 m. padidėjo daugiau nei 5 proc. Didelis nuomos mokestis gali didinti skurdo ar socialinės atskirties riziką, ypač tokiose šalyse kaip Slovėnija, Airija, Austrija ir Lietuva, kur skurdo rizika, su kuria susiduria nuomininkai, yra daug didesnė nei asmenų, kurie yra savo būsto savininkai. Nacionaliniai duomenys taip pat gali rodyti užslėptas kai kurių miestų problemas.

Naujausios benamystės tendencijos rodo, kad padėtis negerėja. Palyginti benamių skaičių skirtingose šalyse neįmanoma, nes nėra oficialių šaltinių, be to, benamiams skaičiuoti šalyse taiko skirtingas metodikas. Turimi duomenys leidžia stebėti tik proceso raidą (dauguma atveju naujausi turimi duomenys yra 2016 m. arba 2017 m.) Vis dėlto, jie leidžia teigti, kad

benamystė padidėjo visose 25 valstybėse narėse, išskyrus Suomiją¹⁰⁶, kur mažinant bedarbių skaičių padaryta pažanga.

Pensijų pajamos užtikrina vyresnio amžiaus žmonėms santykinę apsaugą nuo skurdo rizikos. ES lygmeniu vyresnio amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis (AROP) yra žemesnis nei darbingo amžiaus asmenų (14,6 proc., palyginti su 16,7 proc. 2017 m.). Pastarąjį dešimtmetį, palyginti su laikotarpiu iki krizės, šis santykis pasikeitė – iš dalies dėl to, kad krizė sumažino vidutinį namų ūkių disponuojamų realiųjų pajamų dydį, ypač darbingo amžiaus gyventojų beveik visose Europos šalyse, o pensijos liko labiau atsparios. Tačiau vyresnio amžiaus žmonių patiriamas didelis materialinis nepriteklis taip pat sumažėjo (nuo 7,4 proc. 2008 m. iki 6,3 proc. 2017 m.) ir tai rodo, kad skurdo ir socialinės atskirties mažėjimas nebuvo tik santykinis poveikis.

66 pav. 65 m. ir vyresnių gyventojų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, procentinė dalis, palyginti su ES vidurkiu, 2017 m.

Šaltinis: Eurostatas, ES SPGS. Pastabos. Standartizuoti duomenys (ES 28=0). IE ir UK duomenys – 2016 m.

Vyresnio amžiaus žmonių skurdo ir socialinės atskirties rizika daugumoje valstybių narių nuolat mažėjo. 2017 m. 65 m. ir vyresnių asmenų, kuriems gresia skurdo ir socialinės atskirties rizika, buvo 148 000 mažiau nei iki krizės (2008 m.). Tačiau bendras pagerėjimas slepia nemažus valstybių narių skirtumus, nes senatvės skurdo arba socialinės atskirties rizika

¹⁰⁶ Duomenis sukaupė FEANTSA – nacionalinių pilietinės visuomenės organizacijų, dirbančių su benamiais Europoje, federacija. Žr. FEANTSA (2018 m.) „Third overview of housing exclusion in Europe“.

gerokai sumažėjo Kipre (-24,7 proc. punkto nuo 2008 m.), Bulgarijoje (-16,6 proc. punkto), Rumunijoje (-16,2 proc. punkto) ir Latvijoje (-14,9 proc. punkto), bet padidėjo Liuksemburge (+6,4 proc. punkto) ir Vokietijoje (+2,2 proc. punkto).

Ypač didelį susirūpinimą kelia vyresnių moterų padėtis, nes viena iš penkių 65 m. ar vyresnių moterų ES patiria skurdo arba socialinės atskirties riziką. 2017 m. moterų AROPE lygis sudarė nuo maždaug 10 proc. Danijoje, Prancūzijoje ir Nyderlanduose iki daugiau nei 50 proc. Bulgarijoje ir daugiau nei 40 proc. Baltijos šalyse. Didžiausi AROPE lygio lyčių skirtumai pastebimi Lietuvoje (19,9 proc. punkto), Estijoje (19,7 proc. punkto), taip pat Latvijoje (16,6 proc. punkto) ir Bulgarijoje (16,2 proc. punkto). Vyresnio amžiaus moterys gauna mažesnes pajamas nei vyresni vyrai: 2016 m. ES vyresnių moterų pajamų mediana buvo 6 proc. punktais mažesnė nei vyrų, palyginti su jaunesniais tos pačios lyties asmenimis (90 proc. moterų ir 96 proc. vyrų). Taigi moterys mažesnes pajamas gauna ne tik per savo darbingą amžių, bet ir išėjusios į pensiją, o tai lemia lyčių nelygybę senatvės pajamų srityje.

Vidutiniškai ES 65 m. ir vyresnių asmenų pajamos yra tik šiek tiek mažesnės nei kitų amžiaus grupių asmenų. 2017 m. vidutinė 65 m. ir vyresnių asmenų disponuojamųjų pajamų mediana sudarė 92 proc. jaunesnių gyventojų pajamų. Penkiose šalyse (Danijoje, Maltoje, Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje) bendrų santykinų vidutinių pajamų santykis buvo mažesnis nei 75 proc., keturiose šalyse (Belgijoje, Švedijoje, Kipre ir Čekijos Respublikoje) – mažesnis nei 80 proc. Vyresnio amžiaus vyrų vidutinės pajamos devyniose valstybėse narėse (Liuksemburge, Graikijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Vengrijoje, Italijoje, Austrijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje) ir vyresnio amžiaus moterų vidutinės pajamos dviejose valstybėse narėse (Liuksemburge ir Graikijoje) 2017 m. buvo didesnės nei jaunesnių nei 65 m. asmenų.

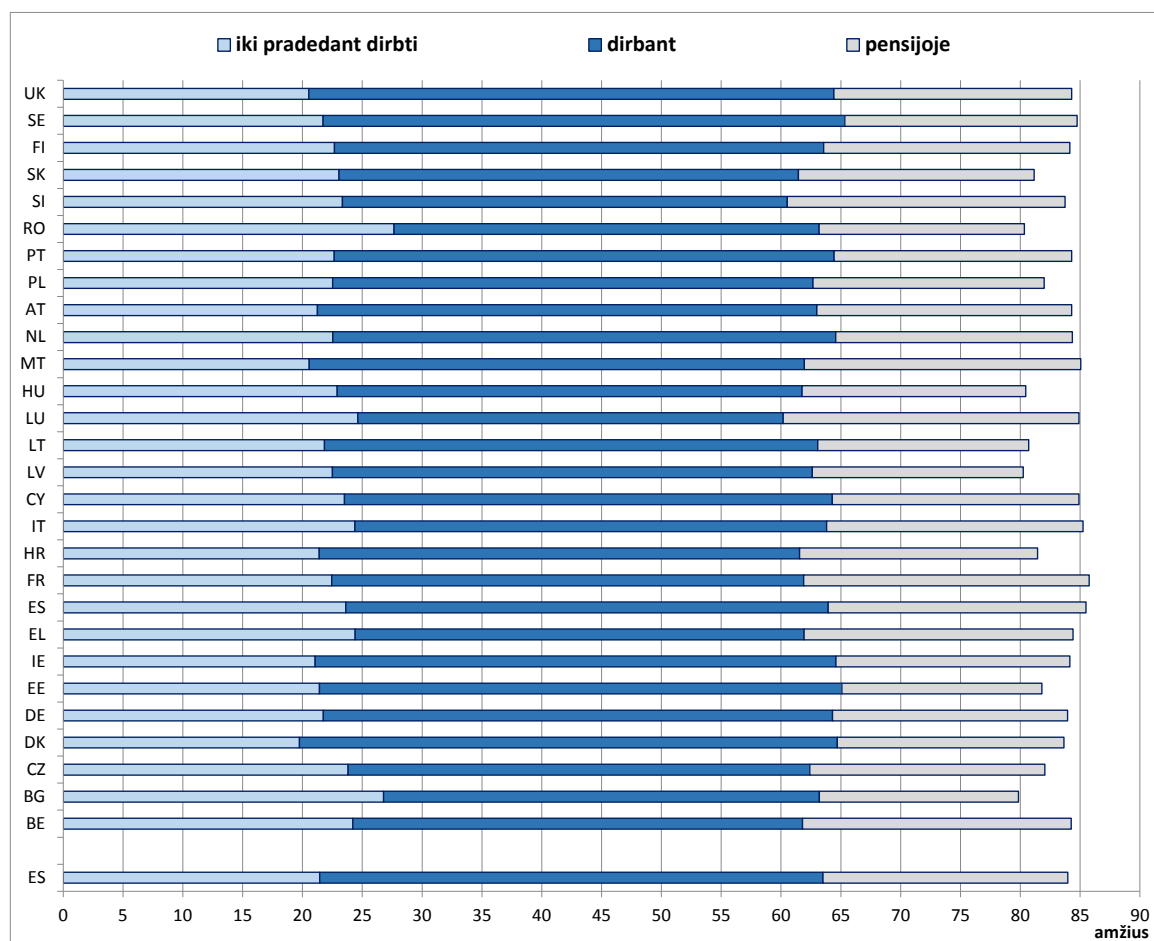
Nors pensijos vidutiniškai sudaro daugiau nei pusę paskutiniu profesinės veiklos laikotarpiu uždirbtų pajamų, pensijų pajėgumas pakeisti pajamas valstybėse narėse labai skiriasi. 2017 m. bendras pajamų pakeitimo pensijomis santykis¹⁰⁷ (angl. ARR) ES sudarė vidutiniškai 59 proc., o skirtumai tarp šalių buvo dideli. Šis santykis svyravo nuo daugiau kaip 80 proc. Liuksemburge iki mažiau nei 40 proc. Airijoje, Bulgarijoje ir Kroatijoje¹⁰⁸.

¹⁰⁷ 65–74 m. amžiaus grupės asmenų individualių pensijų, neatskaičius mokesčių, medianos ir 50–59 m. amžiaus grupės asmenų individualaus darbo užmokesčio, neatskaičius mokesčių, medianos santykis.

¹⁰⁸ Kroatijos ir Airijos duomenys – 2016 m.

Ilgėjant tikėtina gyvenimo trukmei, pensijų sistemos turi prisitaikyti; žmonės pradeda dirbti vėliau ir dirba ilgiau, ir apskritai gyvenimas ilgėja. Be skurdo mažinimo ir pajamų pakeitimo, trečias svarbus pensijų adekvatumo aspektas yra pensijos laikotarpio trukmė. Šiuo metu vidutinis laiko pensijoje ir darbo stažo santykis ES sudaro 51 proc. 67 pav. parodyta, kokia gyvenimo dalis skirtingose valstybėse narėse praleidžiama iki pradėdant dirbti, dirbant ir pensijoje (remiamasi įsidarbinimo / patekimo į darbo rinką pradžios įverčiais, apskaičiuotu vidutiniu išėjimo iš darbo rinkos amžiumi ir numatoma gyvenimo trukme sulaukus 60 metų).

67 pav. Gyvenimo laikas pagal aktyvumo statusą, 2017 m.

Šaltinis: patekimo į darbo rinką ir išėjimo iš jos amžius – pagal 2018 m. visuomenės senėjimo ataskaitos duomenis, tikėtina gyvenimo trukmė – pagal Eurostato duomenis. Pastaba. Formuluoję „dirbant“ reiškia laikotarpį nuo patekimo į darbo rinką iki išėjimo iš jos.

Nestandartinį darbą arba savarankiškai dirbantys asmenys dažnai turi prastesnes sąlygas įgyti ir kaupti teises į pensiją nei dirbantieji pagal neterminuotas viso darbo laiko sutartis. SHARE tyrimo duomenys¹⁰⁹ leidžia įvertinti savarankiško darbo poveikį pensijų pajamoms ir gyvenimo lygiui, t. y. palyginti į pensiją išėjusių savarankiškai dirbusių

¹⁰⁹ Sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją Europoje tyrimas. Duomenų šaltinis: SHARE wave 7, 2017.

asmenų¹¹⁰ ir kitų pensininkų, kurie dirbo samdomą darbą, situaciją daugumoje valstybių narių¹¹¹. Beveik visose šalyse išėjusių į pensiją savarankiškai dirbusių asmenų pajamos yra mažesnės nei pensininkų, kurie buvo samdomi darbuotojai. Didžiausius pajamų skirtumus galima stebėti Liuksemburge, Danijoje ir Prancūzijoje, o devyniose šalyse šis skirtumas yra didesnis nei 20 proc. Tik Vengrijoje ir Estijoje pensininkai, dirbę savarankiškai, gauna šiek tiek didesnes pajamas nei kiti pensininkai (žr. 68 pav.). Pajamų skirtumas kartu su didesne pajamų nelygybe¹¹² lemia gerokai didesnę skurdo riziką savarankiškai dirbusiems pensininkams – ji yra vidutiniškai maždaug dvigubai didesnė nei tų pensininkų, kurie dirbo samdomą darbą. Pensininkai, dirbę savarankiškai, turi mažesnes pensijas negu į pensiją išėję samdomi darbuotojai visose stebėtose šalyse ir, nepaisant didesnio pajamų ir turto santykio, senatvėje labiau kenčia nuo finansinių sunkumų. Finansinių sunkumų indeksas, pagal kurį nustatoma, ar sudėtinga sudurti galą su galu, valstybėse narėse, kuriose buvo vykdomas tyrimas, savarankiškai dirbusių pensininkų atveju keturbalėje skalėje sudaro vidutiniškai 2,3, o samdomą darbą dirbusių pensininkų atveju – 2,1¹¹³.

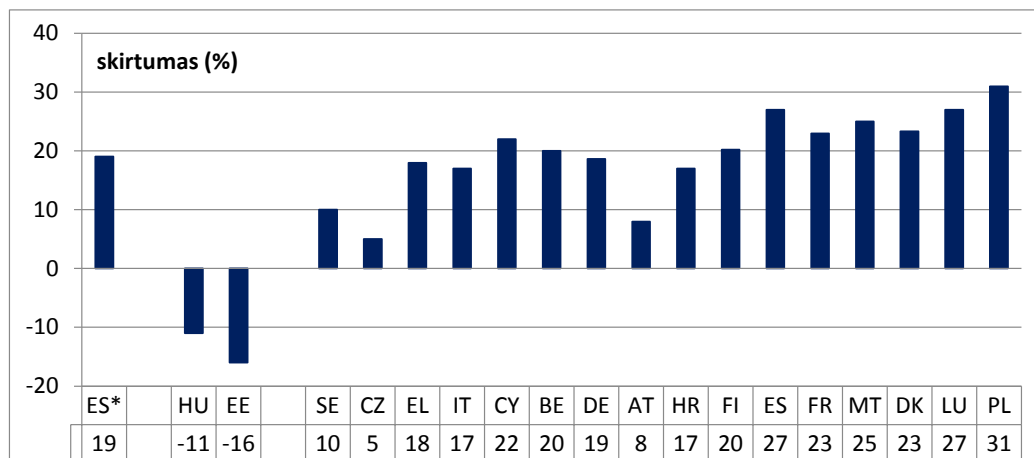
¹¹⁰ Šio palyginimo tikslais „savarankiškai dirbę pensininkai“ apibrėžiami kaip pensininkai, kurie 50 proc. ar daugiau savo karjeros praleido kaip savarankiškai dirbantys asmenys.

¹¹¹ Sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją Europoje tyrimas (SHARE) yra daugiadisciplinė ir tarpvalstybinė sveikatos, socialinės ir ekonominės būklės bei socialinių ir šeimos tinklų, apimančių daugiau nei 120 000 50 metų ar vyresnių asmenų (daugiau kaip 297 000 interviu), mikroduomenų bazė. SHARE apima 27 Europos šalis. Į SHARE wave 7 tyrimą neįtrauktos IE, NL ir UK. Kai kuriose valstybėse narėse imties dydžiai neleidžia atlikti palyginimo.

¹¹² S80/S20 santykis savarankiškai dirbusių pensininkų atveju yra vienu trečdaliu didesnis nei samdomą darbą dirbusių pensininkų.

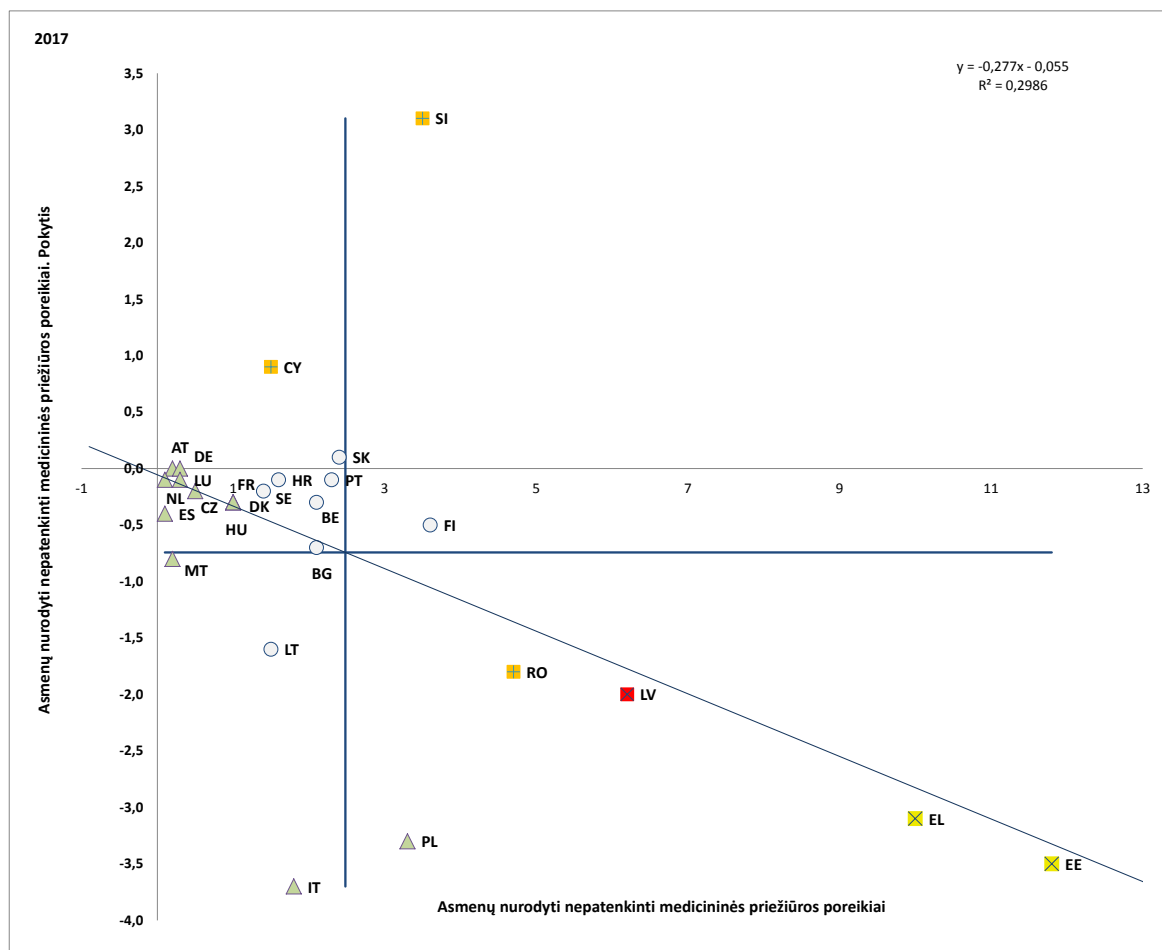
¹¹³ ES 28, išskyrus IE, NL ir UK.

68 pav. Santykinis ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos skirtumas, lyginant į pensiją išėjusius samdomus darbuotojus ir savarankiškai dirbusius pensininkus, 2017 m. (proc.)

Šaltinis: SHARE. Pastabos. Į ES* neįtraukta IE, NL ir UK. Dėl BG, LV, LT, PT, RO, SI ir SK imties dydžių, pensininkų kategorijų išskirti neįmanoma.

69 pav. Asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai (Socialinių rodiklių suvestinės esminis rodiklis)

Šaltinis: Eurostatas, ES statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas. Laikotarpis: 2017 m. lygis ir metinis pokytis, palyginti su 2016 m. Pastaba. Ašių susikirtimo taškas yra nesvertinis ES vidurkis. Paaiškinimas pateiktas priede. 2018 m. spalio 26 d. nebuvo IE ir UK duomenų.

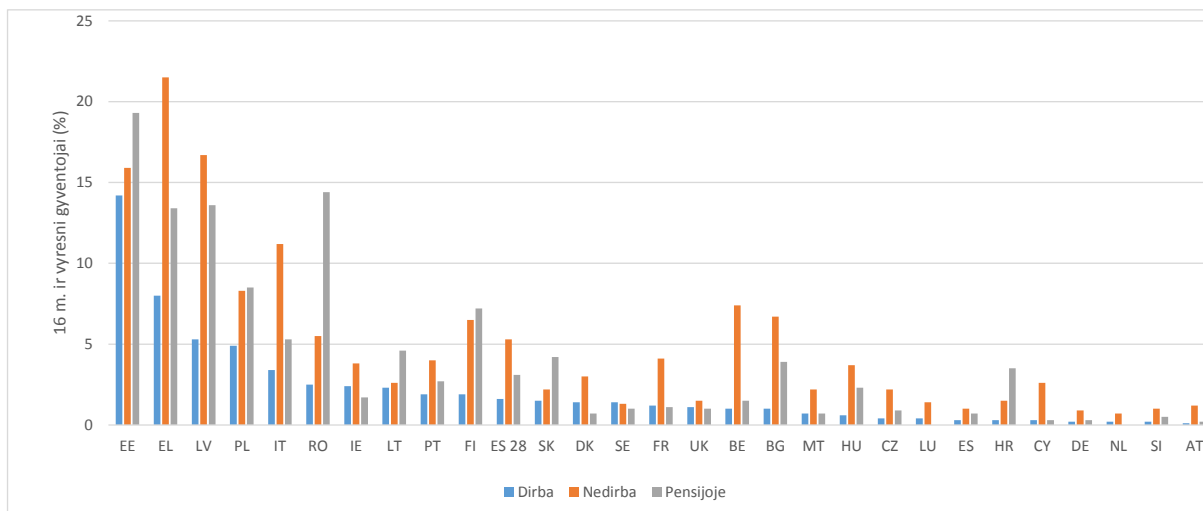
Matyti, kad vyksta gyventojų, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, dalies konvergencija¹¹⁴. Ankstesnės tendencijos keičiasi ir atsiranda silpna neigiama koreliacija tarp nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių lygio ir pokyčių, o labiausiai teigiama tendencija nustatyta šalyse, kuriose nepatenkintų poreikių yra daugiausia (žr. 69 pav.). Sveikatos priežiūros paslaugų kaina ir laukimo laikas kai kuriose valstybėse narėse tebekelia didelių sunkumų. Vis dėlto vidutinė ES gyventojų, kurie patys nurodė turintys dėl per didelės kainos, per ilgo laukimo laiko ar atstumo nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių, dalis 2017 m. vidutiniškai sumažėjo iki 1,6 proc. Tačiau tokių gyventojų

¹¹⁴ Asmenų nurodytas nepatenkintas medicininės priežiūros poreikis yra susijęs su paties asmens vertinimu, ar jam prireikus tam tikros sveikatos priežiūros srities specialisto apžiūros arba gydymo jis jų negavo arba nesiekė dėl trijų priežasčių: finansinių, ilgo laukimo ir per didelio atstumo. Problemos, susijusios su sveikatos priežiūros paslaugomis susirgus, apie kurias praneša žmonės, rodo, kad susiduriama su didžiulėmis kliūtimis.

dalį tebeviršijo 5 proc. Estijoje ir Graikijoje (daugiau nei 10 proc.) bei Latvijoje. 2017 m. jų dalies padidėjimas užfiksuotas tik Slovėnijoje, Kipre ir Slovakijoje.

Aktyvumo statusas taip pat gali padėti paaiškinti, kodėl kai kuriose šalyse sunku gauti sveikatos priežiūros paslaugas. Nors daugumoje šalių reikšmingų skirtumų pagal aktyvumo statusą nėra, kai kurie bedarbiai (ir mažesniu mastu pensininkai) gali susidurti su didesniais sunkumais gauti sveikatos priežiūros paslaugų (žr. 70 pav.). Net tų šalių, kuriose gyventojų, turinčių nepatenkintų poreikių, procentinė dalis yra mažesnė už ES vidurkį, duomenys rodo, kad bedarbiams gali būti sunku gauti medicininę priežiūrą (pavyzdžiui, Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Vengrijoje).

70 pav. Asmenų nurodyti nepatenkinti medicininės priežiūros poreikiai pagal aktyvumo statusą (2016 m.)

Šaltinis: Eurostatas [hlth_silc_13].

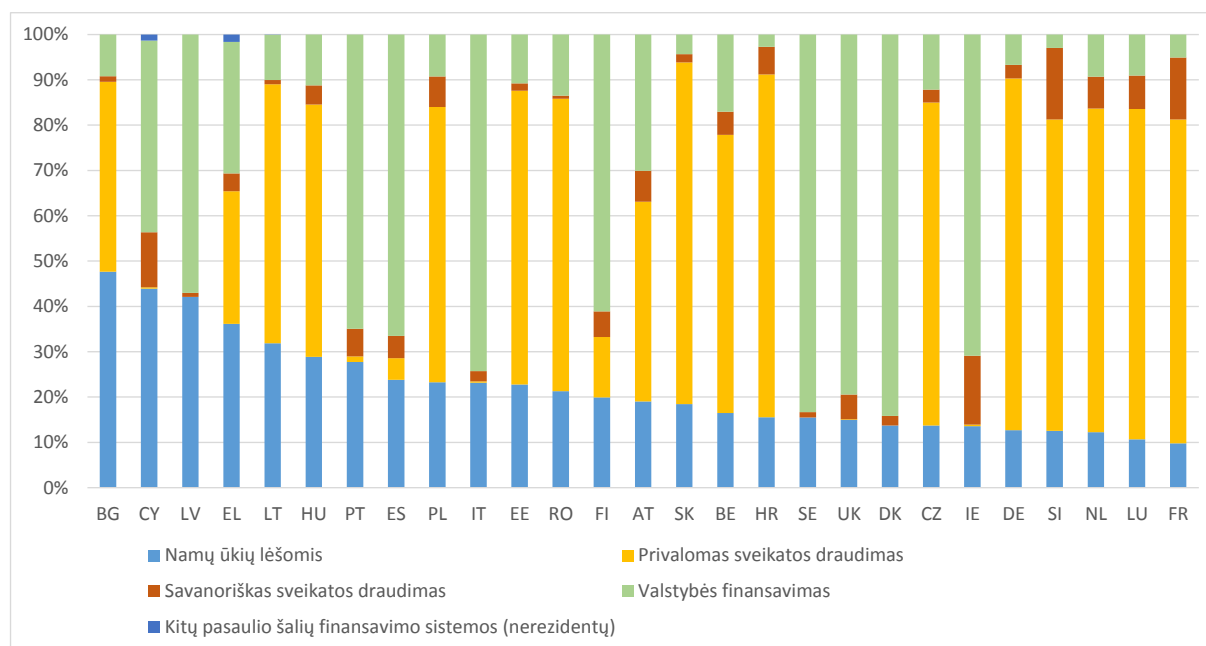
Sveiko gyvenimo trukmė (sulaukus 65 metų) ES toliau didėjo: vyrų iki 9,8 m., moterų – iki 10,1 m. Ilgiausiai sveikai gyventi sulaukus 65 metų galima tikėtis Švedijoje, Maltoje ir Airijoje (apie 12 metų abiejų lyčių atveju), tikėtina sveiko gyvenimo trukmė yra ypač maža Latvijoje, Slovakijoje ir Kroatijoje (apie 5 metus).

Sveikatos priežiūra finansuojama pagal daug įvairių sistemų ir santykinė kiekvienos sistemos svarba valstybėse narėse skiriasi. 2016 m. mokėjimai savo lėšomis¹¹⁵, t. y. namų ūkių išlaidos sveikatos priežiūrai (įskaitant medicinos prekes), nekompensuojami iš jokios

¹¹⁵ Mokėjimai savo lėšomis reiškia tiesioginius mokėjimus už prekes ir paslaugas iš namų ūkių pirminių pajamų ar santaupų, kai tą mokėjimą atlieka vartotojas, įsigydamas prekes ar paslaugas, ir kai tas mokėjimas nėra kompensuojamas arba išlaidos pasidalijamos su organizuota draudimo sistema.

sistemos ar kompensuojami tik iš dalies, palyginti su visomis išlaidomis sveikatos priežiūrai, Bulgarijoje, Graikijoje, Kipre, Latvijoje ir Lietuvoje viršijo 30 proc. (71 pav.).

71 pav. Sveikatos priežiūros išlaidos pagal finansavimo šaltinį, 2016 m.

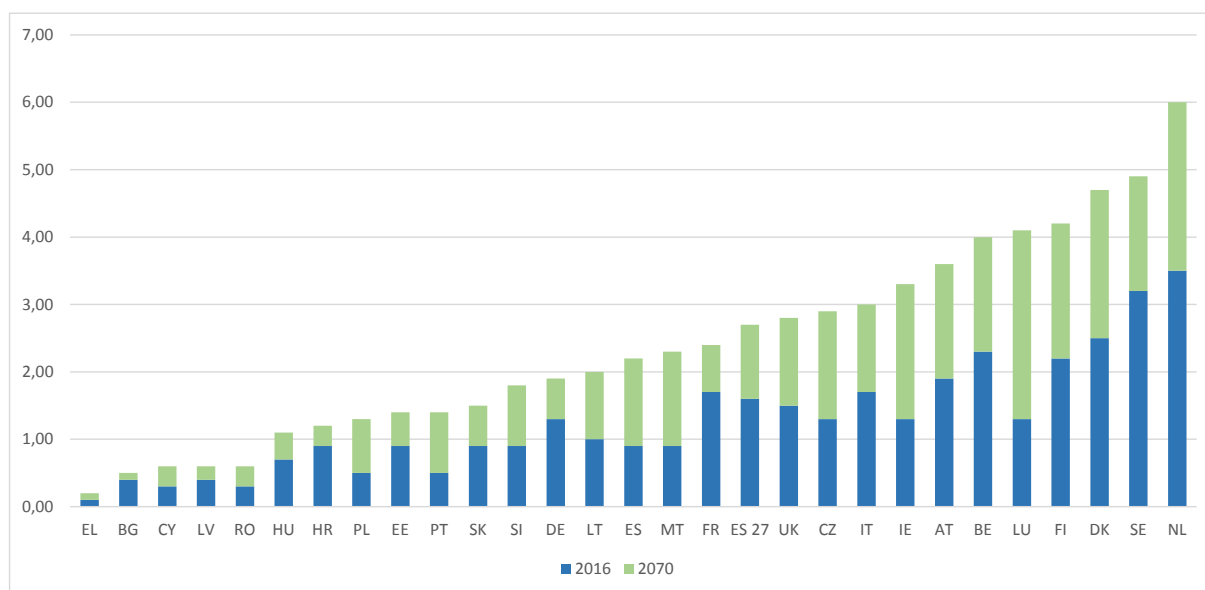
Šaltinis: Eurostatas [hlth_sha11_hf]. Pastabos. Duomenys surinkti vadovaujantis Komisijos reglamentu (ES) 2015/359, kuriuo įgyvendinamos nuostatos dėl sveikatos priežiūros išlaidų ir jos finansavimo statistinių duomenų (2011 m. sveikatos sąskaitų sistemos vadovas).

Senėjant ES gyventojams didėja ilgalaikės priežiūros poreikis. Per ateinančius šešis dešimtmečius (iki 2070 m.) 80 m. amžiaus ir vyresnių europiečių skaičius išaugs dvigubai ir prognozuojama, kad senatvės priklausomybės santykis (vyresnių nei 65 m. amžiaus asmenų, palyginti su 15–64 m. asmenimis, dalis) nuo 29,6 proc. 2016 m. išaugs iki 51,2 proc. 2070 m.¹¹⁶ (kiekvienam 65 m. amžiaus ar vyresniam žmogui ES teks ne 3,3, o tik 2 darbingo amžiaus gyventojai). Rizika tapti priklausomu didėja žmogui senstant ir blogėjant sveikatai (60 proc. 75–84 m. amžiaus žmonių ir 70 proc. 85 m. ir vyresnių žmonių turi vienokią ar kitokią negalią).

Manoma, kad ilgalaikės priežiūros paklausa labai smarkiai išaugs. Ilgalaikės priežiūros išlaidos yra sparčiausiai didėjančios socialinės išlaidos, palyginti su išlaidomis sveikatos apsaugai ir pensijoms. Prognozuojama, kad 2016–2070 m. ES viešosios išlaidos ilgalaikiai priežiūrai padidės nuo 1,6 iki 2,7 proc. BVP, o visoje ES bus didelių skirtumų (žr. 72 pav.).

¹¹⁶ 2018 m. visuomenės senėjimo ataskaita, Europos Komisija.

72 pav. Prognozuojamos viešosios išlaidos ilgalaikiai priežiūrai, BVP proc. dalis, 2016 ir 2070 m.

Šaltinis: remiantis 2018 m. visuomenės senėjimo ataskaitos duomenimis. Pastaba. Visuomenės senėjimo darbo grupės ataskaitos scenarijus

Ilgalaikės priežiūros tvarumas didelių sunkumų kels tose valstybėse narėse, kuriose dabar yra didelė priklausomybė nuo neoficialios priežiūros. Keičiasi šeimos modeliai (mažiau vaikų, toliau gyvenantys šeimos nariai), didėja moterų užimtumas ir pratęsiamas pensinis amžius, todėl neoficialių globėjų mažėja. Neoficiali priežiūra taip pat reiškia nemažas sąnaudas ekonomikai, nes neoficialūs globėjai oficialiai dirba mažiau ar visai nedirba, todėl moka nedidelius mokesčius ir įmokas arba jų visai nemoka. Taip pat kyla sunkumų, susijusių su slaugytojų įdarbinimu ir išsaugojimu. Šiam sektoriui būdingas darbas ne visą darbo dieną ir terminuotos darbo sutartys, o tai mažina jo patrauklumą.

3.4.2 Politinis atsakas

Kelios valstybės narės reformomis siekia stiprinti aktyvią įtrauktį. Kai kurios valstybės narės stiprina integruotų paslaugų (pavyzdžiui, socialinės paramos, užimtumo ir kitų socialinių paslaugų) teikimą, visų pirma taikydamos į žmogų orientuotą požiūrį, skirtą patenkinti kompleksinius labiausiai pažeidžiamų žmonių poreikius. Bulgarijoje baigiami diegti užimtumo ir socialinės paramos centrai, teiksiantys integruotas ir mobilias paslaugas¹¹⁷.

¹¹⁷ Bendros socialinės paramos ir užimtumo agentūros darbuotojų grupės teikia visapusiškas integruotas paslaugas bedarbiams atokiuose Bulgarijos regionuose.

2018 m. vasario mėn. veikė 73 tokie centrai, įsteigti finansuojant ESF lėšomis¹¹⁸. Jie teikė užimtumo ir socialinės paramos paslaugas. Nuo 2018 m. centrai siūlo profesinės integracijos susitarimą ilgalaikiams bedarbiams – jie susieja ilgalaikius bedarbius susiedami su konkrečiomis įdarbinimo tarnybomis ir rekomenduodami kitų institucijų teikiamas paslaugas. Airijoje pagal *Namų ūkių, kuriuose nėra vienas narys neturi darbo, veiksmų planą* aktyvumo skatinimo paslaugos teikiamos asmenims, kurie nedirba, tačiau nelaikomi bedarbiais pagal tradicinius rodiklius. Jame daugiausia dėmesio skiriama namų ūkių su vaikais – tiek tradicinių šeimų, tiek vienišų tėvų šeimų – bei neįgalųjų užimtumo lygio kėlimui. Suomijoje vienos langelio principu veikiantys jaunimo orientavimo centrai („Ohjaamo“), kurie iš pradžių veikė finansuojami ESF lėšomis, tapo nuolatine priemone ir yra plečiami kartu su psichosocialinės paramos tinklu. Graikijoje 2017 m. pradėjo veikti bendruomenės centrai, kurie veikia vieno langelio principu kaip socialinės tarnybos savivaldybės lygmeniu. Centrai prisideda prie Socialinio solidarumo pajamų sistemos (SSI) įgyvendinimo ir padeda paramos gavėjams gauti papildomas socialines paslaugas. 2018 m. vasario mėn. veikė 203 iš 240 suplanuotų centrų. Be to, vis daugiau ES savivaldybių teikia integruotas socialines paslaugas, daugiausia dėmesio skiriant kompleksiniams pažeidžiamų grupių poreikiams (pavyzdžiui, atvykimo punktai Atėnuose ar sveikatinimo paslaugos Esene). Ši veikla remta ESF lėšomis.

Keliose valstybėse narėse toliau modernizuojamos kai kurios išmokos ir didinamas jų adekvatumas, nors kai kuriais atvejais būta vėlavimo. Lietuvoje 2018 m. padidėjo valstybės remiamos pajamos, taip pat su šeima susijusios išmokos. Bulgarijoje 2018 m., po devynių metų stagnacijos, 15 proc. padidėjo minimalios pajamos. Toliau įgyvendinant 2013 m. parengtą daugiamečių kovos su skurdu planą Prancūzijoje minimalios pajamos (*Revenu de solidarité active - RSA socle*) 2017 m. rugsėjo mėn. padidėjo 1,6 proc., o 2018 m. balandžio mėn. – dar 1 proc. Šie padidėjimai yra paskutiniai, kurie leido padidinti minimalias pajamas atsižvelgiant į infliaciją. Juos papildė paramos gavėjų aktyvumo skatinimas (*Garantie d'activité*) – tai neseniai skelbto kovos su skurdu plano dalis. Rumunijoje planuojamas esamų socialinių išmokų konsolidavimas buvo atidėtas iki 2019 m. balandžio mėn., o Kroatijoje naujojo Socialinės apsaugos įstatymo įgyvendinimas neprasidės iki 2019 m. gruodžio mėn. Latvijos vyriausybė dar nepatvirtino 2020 m. planuojamo minimalių pajamų didinimo plano (pateiktas 2018 m. gegužės mėn.). Liuksemburgo įstatymo projektu siekiama pertvarkyti garantuotų minimalių pajamų (RMG) mechanizmą, kurio tikslas –

¹¹⁸ Remiama ESF lėšomis.

sumažinti dabartinės sistemos sukuriamus didelio neveiklumo spąstus, sprendžiant būsto išlaidų viršijimo ir nepakankamų pajamų vienišioms tėvams problemas.

Kai kuriose valstybėse narėse socialinės apsaugos aprėptis didėja. Belgija priėmė įstatymą, kuriuo panaikinami apribojimai dėl galimybės jaunimui ir pagal trumpalaikes sutartis dirbantiems asmenims naudotis įmonių pensijų programomis. Kitos šalys planuoja įvesti arba priimti priemones savarankiškai dirbantiems asmenims arba mažųjų įmonių savininkams. Šios priemonės apima iki tam tikros ribos mažesnes įmokas (Latvija, Lenkija), savarankiškų darbuotojų nedarbo draudimo aprėptį (Prancūzija) arba galimybę savarankiškai dirbantiems asmenims gauti draudimą nuo nelaimingų atsitikimų pagal interneto platformų socialinę chartiją (Prancūzija, taip pat žr. 3.3.2 skirsnį).

Priemonės, skirtos pajamų nelygybei ir darbo jėgos skurdo problemoms spręsti, yra susijusios ir su mokesčių struktūra, ir su išmokų adekvatumu. Sumažinti darbuotojų skurdą gali ne tik minimaliojo darbo užmokesčio nustatymas, bet ir nelygybės mažinimo politika, susijusi su mokesčių ir išmokų sistema. Lietuvoje 2018 m. birželio mėn. patvirtinta vienodo tarifo pajamų apmokestinimo tvarka numatant progresinių mokesčių struktūrą, kuri turėtų padėti sumažinti pajamų nelygybę. Latvijoje įvestas progresinis fizinių asmenų pajamų mokestis, nustatyti fizinių asmenų pajamų mokesčiu neapmokestinami dydžiai, įskaitant ir už išlaikytinius. Čekijos Respublikoje siūloma reforma, kurios tikslas – atnaujinti fizinių asmenų pajamų mokesčio sistemą, turėtų padidinti mokesčių progresyvumą, visų pirma nustačius naują 23 proc. mokesčių tarifą didesnių pajamų atžvilgiu.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi konkrečių priemonių, skirtų vaikų skurdui mažinti. Ispanijoje 2018 m. iš nacionalinio biudžeto skirta 100 mln. EUR kovai su dideliu skurdu, ypatingą dėmesį skiriant šeimoms su vaikais. Lietuvos vaiko globos įstatymu nustatyta visuotinė išmokų vaikui sistema. Be to, vaiko pinigai šeimoms, auginančioms ir (arba) globojančioms tris ir daugiau vaikų, mokami neatsižvelgiant į šeimos pajamas. Latvijoje buvo įvestas valstybės išmokų priedėlis šeimoms, auginančioms du ar daugiau vaikų. Graikija patvirtino vaiko išmokų sistemos reformą, pakeičiant buvusias dvi išmokas (vieningą vaiko išmoką ir didelės šeimos pašalpą) vienkartinę vaiko išmoką, grindžiamą materialine padėtimi. Šia reforma buvo siekiama padidinti tikslumą ir remiamų vaikų lygybę.

Socialinės aprėpties priemonių neįgaliesiems buvo imtasi siekiant papildyti užimtumo politiką ir užkirsti kelią dėl skurdo patiriamai kančiai. Siekdama pagerinti veiksmingumą ir užtikrinti, kad žmonės gautų jiems priklausančias išmokas, Ispanija įgyvendino

universaliosios socialinės kortelės bandomąjį etapą; kortelė leidžia centralizuotai kaupti informaciją apie visas išmokas, kurias asmuo gauna ir parodo kitas gautinas išmokas. Estijoje 2018 m. buvo padidinta nedarbingumo pašalpa tiems, kurie negali dirbti arba kurių pajėgumas yra ribotas. 2017 m. Malta įgyvendino dar vieną neįgaliųjų pensijų reformą, pagal kurią buvo įvesta trijų pakopų mokėjimo sistema, o tiems, kurie negali dirbti dėl neįgalumo, turėtų mokėti nuolat didėjančias sumas per mėnesį, kol jų pensija pasieks minimaliojo darbo užmokesčio ekvivalentą. 2016 m. Lenkijos vyriausybės potvarkiu numatytas 4 000 PLN (maždaug 940 EUR) dotacijos mokėjimas sunkią negalią turinčio vaiko tėvams pirmaisiais jo gyvenimo metais. Portugalijoje 2017 m. patvirtintas naujas savarankiško gyvenimo rėmimo modelis, kuris finansuojamas ESF lėšomis ir pagal kurį kiekvienas asmuo, kurio nedarbingumas siekia 60 proc. ar daugiau, turi teisę gauti 40 valandų paramą per savaitę iš specialaus slaugos darbuotojo ir gauti paslaugas, susijusias su asmens priežiūra, sveikata, mityba, kelionėmis, aukštuoju mokslu, profesiniu mokymu, kultūrine veikla, sportu, darbo paieška, dalyvavimu visuomenėje ir pilietinėje veikloje. Be to, 2017 m. Portugalijos vyriausybė sujungė tris neįgalumo išmokas – invalidumo pašalpą, socialinę invalidumo pensiją ir invalidumo pensiją į vieną išmoką – socialinę įtraukties pašalpą. Rumunija, apskaičiuodama invalidumo pašalpą, pradėjo taikyti socialinį orientacinį rodiklį (anksčiau taikytas vartotojų kainų indeksas), dėl kurio pašalpos neįgaliems suaugusiems padidėjo.

Nemažai valstybių narių pradėjo reformas aprūpinimo būstu srityje. Danija patvirtino kovos su benamyste veiksmų planą, grindžiamą prevencinių priemonių stiprinimu ir geresnėmis konsultacijomis, kaip pasitraukti iš benamių gretų. Graikija įvedė naują, su materialine padėtimi susietą būsto pašalpą, skirtą mažas pajamas gaunančioms šeimoms, gyvenančioms nuomojamuose būstuose, ir asmenims, turintiems hipotekos paskolas. Ispanija priėmė nacionalinį planą, kuris apima pagalbą mažas pajamas gaunančioms šeimoms mokant nuomos mokesčius ir užkertant kelią iškeldinimui, finansinę paramą jaunuoliams, perkantiems būstą mažai apgyvendintose vietovėse, ir pagalbą būsto atnaujinimui specialioms pažeidžiamoms grupėms. Švedijos vyriausybė skyrė papildomų lėšų, kad paremtų nepelno organizacijas, kovojančias su jaunų suaugusiųjų benamyste.

Pensijų reformose vis daugiau dėmesio skiriama adekvatumo problemų sprendimui. Nors priemonės, skirtos finansiniam tvarumui didinti, vis dar yra svarbios daugelio valstybių narių pensijų darbotvarkėse, šis procesas derinamas su priemonėmis, kuriomis pertvarkoma pensijų aprėptis, siekiant spręsti svarbias darbo rinkos ir pensijų sistemos problemas:

užtikrinti pensijų adekvatumą, derinti darbą ir pensiją, pritaikyti teises į pensiją konkrečioms darbuotojų kategorijoms.

Kai kurios valstybės narės ir toliau daug dėmesio skiria pensijų trukmės ir gyvenimo trukmės pusiausvyros pertvarkymui. Pavyzdžiui, 2017 m. Čekijos Respublikoje įvykdyta reforma ir nustatyta nuolat ilginamo 65 m. pensinio amžiaus riba, kuri turėtų būti pasiekta 2030 m. ir būti susieta su tikėtina gyvenimo trukme, tačiau tam reikės priimti papildomų teisės aktų. Kitos šalys reikalauja vis ilgesnio stažo. Pavyzdžiui, Lietuvoje, įmokų mokėjimo laikotarpio trukmė palaipsniui didės nuo 30 metų 2017 m. iki 35 metų 2027 m. Lenkija nuo 2017 m. spalio mėn. vėl įvedė žemesnį, diferencijuotą pensinį amžių vyrams ir moterims (atitinkamai 65 ir 60 m.). Dėl to smarkiai padidėjo pensijų mokėjimas, o moterims skirtos pensijos yra gerokai mažesnės nei vyrų pensijos¹¹⁹.

Daugiau pensijų reformos priemonių skiriama skurdui mažinti (pavyzdžiui, minimalios garantijos) ir **pajamų išlaikymui gerinti** (pavyzdžiui, palankus indeksavimas, papildomos pensijos vaidmens stiprinimas). Latvija, Malta ir Rumunija padidino neapmokestinamus minimalius mokesčius, kurie turėtų duoti naudos mažesnių pensijų gavėjams. Minimalios pensijos padidintos Bulgarijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, kur 2017 m. jos išaugo net 30 proc. Imtasi ir kitų priemonių, pavyzdžiui, nustatytos papildomos didelį stažą sukaupusių pensininkų garantijos: pavyzdžiui, Austrija asmenims, kurie įmokas mokėjo ne mažiau kaip 30 metų, 2017 m. padidino minimalią pensiją nuo 883 EUR iki 1 000 EUR per mėnesį¹²⁰.

Daugelio valstybių narių orientacinis principas – didesnis sveikatos priežiūros veiksmingumas geriau koordinuojant veiklą ir suteikiant didesnę vaidmenį pirminėi sveikatos priežiūrai. Estijoje dabartiniais sveikatos priežiūros centrų ir ligoninių tinklų planais siekiama sukurti daugiadalykes komandas, iš naujo apibrėžti šeimos gydytojų ir specialistų vaidmenis ir gerinti mokymą. Airija didina kapitalo investicijas, be kita ko, steigia pradinės priežiūros centrus visoje šalyje. Bulgarija ir Prancūzija 2018 m. rudenį pristatė pagrindinius sveikatos sistemos reformos pasiūlymus, įskaitant veiksmingesnę stacionarinę sveikatos priežiūrą ir geresnę priežiūros integravimą. Slovakijoje tęsiamos pastangos stiprinti bendrosios praktikos gydytojų poziciją ir išvengti nereikalingo kreipimosi į specialistus. Latvijoje tebevyksta pirminės sveikatos priežiūros įstaigų pertvarkymas į didesnius sveikatos priežiūros centrus, kuriuose dirba 3–6 šeimos gydytojai, mažiausiai du slaugytojai, o ilgainiui

¹¹⁹ Europos Komisija ir Socialinės apsaugos komitetas (2018 m.) „2018 m. pensijų adekvatumo ataskaita. Dabartinių ir būsimų pajamų adekvatumas senatvėje ES“.

¹²⁰ Ten pat.

ir kiti specialistai, taip pat atliekamas stacionarių ligoninių paslaugų pertvarkymas. Kroatijoje funkcinė ligoninių integracija (dar bandomajame etape) ir geresnė pirminė sveikatos priežiūra turėtų padėti pagerinti paslaugų kokybę, taupyti lėšas ir užtikrinti finansinį stabilumą, taip pat padidinti saugumą ir pacientų pasitenkinimą. Austrijoje iki 2021 m. bus atidaryti 75 centrai, kuriuose dirbs įvairių specialistų komandos.

Imamasi priemonių sveikatos priežiūros darbuotojų mokymo ir darbo sąlygoms gerinti.

Italijoje derinama bendrosios praktikos gydytojų, specialistų ir slaugytojų kompetencija siekiant teikti sveikatos priežiūros paslauga bendruomenės nariams. Vengrija ir Švedija daug dėmesio skiria įgūdžių pasiūlos sveikatos priežiūros sektoriuje stiprinimui, darbo sąlygų gerinimui ir atlyginimų didinimui. Rumunijoje nuo 2018 m. kovo 1 d. gerokai (70–172 proc.) padidėjo gydytojų ir slaugytojų bendrasis darbo užmokestis. Latvijoje vyriausybė planuoja iki 2023 m. gerokai (beveik tris kartus) padidinti sveikatos priežiūros specialistų darbo užmokestį. Latvijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Rumunijoje ketinama imtis rėmimo priemonių, kuriomis medicinos specialistai ir slaugytojai būtų pritraukiami dirbti į priemiesčius ir kaimo vietas.

Konkrečios kai kurių valstybių narių priemonės, skirtos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui gerinti, apima mažesnius mokėjimus savo lėšomis, ypač bendrų mokėjimų atveju. Vienas iš pavyzdžių – Kipras, kuriame 2017 m. priimta svarbi reforma, kuria, be kita ko, iki 2020 m. siekiama užtikrinti visuotinę sveikatos priežiūrą. Estijoje 2018 m. numatytas papildomas receptinių vaistų sąnaudų kompensavimas. Lietuvoje 2017 m. imtasi įvairių priemonių siekiant mažinti asmenines priemokas už vaistus ir didinti vaistų politikos skaidrumą. Buvo sumažintas brangių vaistų PVM ir apribotas vaistinėse siūlomų vaistų kainų ir jų referencinių kainų skirtumas, taip pat skatintas generinių vaistų ir racionalaus vaistų vartojimas.

Kai kurios valstybės narės siekia holistinio požiūrio į ilgalaikę priežiūrą. Bulgarija priėmė Nacionalinės ilgalaikės priežiūros strategijos įgyvendinimo veiksmų planą, kuris apima integruotų socialinių paslaugų teikimo ir institucinės struktūros stiprinimą. Lenkija parengė socialinę politiką vyresnio amžiaus priklausomiems žmonėms, grindžiamą neoficialių globėjų rėmimo sistema, kurią vykdo viešosios institucijos ir bendruomeninių bei institucinių tarnybų tinklas.

Siekdamos padidinti slaugytojų skaičių, valstybės narės siūlo skirtingas politikos galimybes. Čekijos Respublikoje priimtas specialių slaugos atostogų įstatymas (iki trijų

mėnesių trukmės mokamos atostogos slaugantiems šeimos nariams). Estijoje teikiama galimybė dirbančiam slaugytojui (giminaičiui, sutuoktiniui, registruotam partneriui ar globėjui) gauti penkias papildomas atostogų slaugymo tikslais dienas per metus. Vokietijoje reformuojamas slaugytojų ugdymas ir mokymas, siekiant sukurti bendrą sveikatos priežiūros, vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros slaugytojų mokymo programą ir mažinti darbo jėgos trūkumą.

PRIEDAI

1 priedas. Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti														
	Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m., proc. dalis)			Lyčių užimtumo atotrūkis (proc. punktai)			Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)			Skurdo ar socialinės atskirties rizika (%)			Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas (15–24 m., proc. dalis)		
Metai	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ES 28	11,0	10,7	10,6	11,6	11,6	11,5	5,2	5,2	5,1	23,8	23,5	22,5 e	12,0	11,6	10,9
EZ 19	11,6	11,1	11,0	11,2	11,2	11,2	5,2	5,2	5,1	23,1	23,1	22,1 e	12,2	11,7	11,2
ESnv	9,8	9,5	9,4	10,7	10,6	10,5	5,1	5,0	5,0	24,3	23,8	22,9	11,7	11,0	10,4
EZnv	10,1	9,5	9,4	10,4	10,3	10,1	5,0	5,0	4,9	23,6	23,1	22,3	11,5	10,8	10,2
BE	10,1	8,8	8,9 b	8,3	9,3	9,8 b	3,8	3,8	3,8	21,1	20,7	20,3	12,2	9,9	9,3 b
BG	13,4	13,8	12,7	6,6	7,3	8,0	7,1	7,7 b	8,2	41,3	40,4 b	38,9	19,3	18,2	15,3
CZ	6,2	6,6	6,7	16,6	16,0	15,8	3,5	3,5	3,4	14,0	13,3	12,2	7,5	7,0	6,3
DK	7,8	7,2 b	8,8 b	7,6	6,7 b	6,5 b	4,1	4,1	4,1	17,7	16,8	17,2	6,2	5,8 b	7,0 b
DE	10,1	10,3	10,1	8,7	8,2	7,9	4,8	4,6	4,5	20,0	19,7	19,0	6,2	6,7	6,3
EE	12,2	10,9	10,8	7,9	8,2	7,3	6,2	5,6	5,4	24,2	24,4	23,4	10,8	9,1	9,4
IE	7,0	6,2	5,1 b	12,3	12,1	12,1	4,5	4,4	:	26,0	24,2	:	14,3	12,6	10,9 b
EL	7,9	6,2	6,0	18,0	19,0	19,7	6,5	6,6	6,1	35,7	35,6	34,8	17,2	15,8	15,3
ES	20,0	19,0	18,3	11,2	11,5	11,9	6,9	6,6	6,6	28,6	27,9	26,6	15,6	14,6	13,3
FR	9,2	8,8	8,9	7,2	7,5	7,9	4,3	4,3	4,4	17,7	18,2	17,1	12,0	11,9	11,5
HR	2,8 u	2,8 u	3,1	9,5	9,6	10,6	5,2	5,0	5,0	29,1	27,9	26,4	18,1	16,9	15,4
IT	14,7	13,8	14,0	20,0	20,1	19,8	5,8	6,3	5,9	28,7	30,0	28,9	21,4	19,9	20,1
CY	5,2	7,6	8,5	8,3	9,7	9,5	5,2	4,9	4,6	28,9	27,7	25,2	15,3	16,0	16,1
LV	9,9	10,0	8,6	4,1	2,9	4,3	6,5	6,2	6,3	30,9	28,5	28,2	10,5	11,2	10,3
LT	5,5	4,8	5,4	2,4	1,9	1,0	7,5	7,1	7,3	29,3	30,1	29,6	9,2	9,4	9,1
LU	9,3 b	5,5	7,3	11,7 b	11,0	7,9	4,3	5,0 b	5,0	18,5	19,8 b	21,5	6,2 b	5,4	5,9
HU	11,6 b	12,4	12,5	13,7	14,0	15,3	4,3	4,3	4,3	28,2	26,3	25,6	11,6 b	11,0	11,0
MT	20,2	19,2	17,7 b	26,8	25,5	24,1	4,2	4,2	4,2	22,4	20,1	19,2	10,5	8,8	8,6 b
NL	8,2	8,0	7,1	11,1	11,0	10,5	3,8	3,9 b	4,0	16,4	16,7 b	17,0	4,7	4,6	4,0
AT	7,3	6,9	7,4	8,2	7,8	8,0	4,0	4,1	4,3	18,3	18,0	18,1	7,5	7,7	6,5
PL	5,3	5,2	5,0	13,8	14,2	14,6	4,9	4,8	4,6	23,4	21,9	19,5	11,0	10,5	9,5
PT	13,7	14,0	12,6	6,7	6,8	7,5	6,0	5,9	5,7	26,6	25,1	23,3	11,3	10,6	9,3
RO	19,1	18,5	18,1	17,5	17,6	17,1	8,3	7,2	6,5	37,4	38,8	35,7	18,1	17,4	15,2
SI	5,0	4,9	4,3	8,6	6,6	7,2	3,6	3,6	3,4	19,2	18,4	17,1	9,5	8,0	6,5
SK	6,9	7,4	9,3	14,7	14,2	12,8	3,5	3,6	3,5	18,4	18,1	16,3	13,7	12,3	12,1
FI	9,2	7,9	8,2	2,1	3,3	3,5	3,6	3,6	3,5	16,8	16,6	15,7	10,6	9,9	9,4
SE	7,0	7,4	7,7	4,2	3,8	4,0	4,1	4,3	4,3	18,6	18,3	17,7	6,7	6,5	6,2
UK	10,8	11,2	10,6	11,2	11,0	10,3	5,2	5,1	:	23,5	22,2	:	11,1	10,9	10,3

Šaltinis: Eurostatas.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius).

1 priedas (tęsinys). Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos														
	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)			Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų proc. dalis)			Ilgalaikio nedarbo lygis (15–74 m. aktyvių gyventojų proc. dalis)			Realiosios GDHI vienam gyventojui (2008 m. = 100)			Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis (PGS)		
Metai	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2014	2015	2016
ES 28	70,1	71,1	72,2	9,4	8,6	7,6	4,5	4,0	3,4	98,7	100,7	102,5	:	:	:
EZ 19	69,0	70,0	71,0	10,9	10,0	9,1	5,5	5,0	4,4	96,7	98,0	99,5	:	:	:
ESnv	70,0	71,1	72,5	9,7	8,7	7,6	4,8	4,1	3,4	97,7	100,2	103,5	19063	19267	19671
EZnv	69,6	70,6	72,0	10,5	9,7	8,6	5,3	4,7	4,0	94,4	96,2	98,4	20118	20574	20987
BE	67,2	67,7	68,5 b	8,5	7,8	7,1 b	4,4	4,0	3,5 b	96,7	96,3	97,0	24355	24772	25082
BG	67,1	67,7	71,3	9,2	7,6	6,2	5,6	4,5	3,4	110,4	120,1	133,6	8164	8742	9329
CZ	74,8	76,7	78,5	5,1	4,0	2,9	2,4	1,7	1,0	100,9	104,9	108,2	13496	13809	14111
DK	76,5	77,4 b	76,9 b	6,2	6,2	5,7	1,7	1,4 b	1,3 b	104,1	107,5	110,9	25491	26170	26568
DE	78,0	78,6	79,2	4,6	4,1	3,8	2,0	1,7	1,6	104,2	105,3	106,9	25935	26528	27040
EE	76,5	76,6	78,7	6,2	6,8	5,8	2,4	2,1	1,9	101,0	105,7	109,4	13048	13741	14373
IE	69,9	71,4	73,0	10,0	8,4	6,7	5,3	4,2	3,0	89,8	92,0	93,7	24726	24994	25510
EL	54,9	56,2	57,8	24,9	23,6	21,5	18,2	17,0	15,6	70,4	69,4	68,7	18169	18447	18577
ES	62,0	63,9	65,5	22,1	19,6	17,2	11,4	9,5	7,7	90,3	92,7	94,3	21999	22584	23077
FR	69,5	70,0	70,6	10,4	10,1	9,4	4,6	4,6	4,2	100,3	100,8	102,3	23761	24291	24579
HR	60,6	61,4	63,6	16,1	13,4	11,1	10,2	6,6	4,6	:	:	:	:	12789	13113
IT	60,5	61,6	62,3	11,9	11,7	11,2	6,9	6,7	6,5	88,5	89,6	90,7	20597	20762	21070
CY	67,9	68,7	70,8	15,0	13,0	11,1	6,8	5,8	4,5	75,9	78,0	82,1	:	:	:
LV	72,5	73,2	74,8	9,9	9,6	8,7	4,5	4,0	3,3	91,6	98,5	103,9	6994	8502	10082
LT	73,3	75,2	76,0	9,1	7,9	7,1	3,9	3,0	2,7	103,5	108,2	114,6	9912	10517	11151
LU	70,9 b	70,7	71,5	6,5	6,3	5,6	1,9 b	2,2	2,1	103,1	102,5	101,5	31367	31922	32320
HU	68,9	71,5	73,3	6,8	5,1	4,2	3,1	2,4	1,7	101,2	103,4	109,8	11256	11480	11712
MT	69,0	71,1	73,0	5,9	5,2	4,6	2,4	1,9	1,6	:	:	:	21284	21218	21243
NL	76,4	77,1	78,0	6,9	6,0	4,9	3,0	2,5	1,9	98,9	100,1	101,5	27800	28570	28768
AT	74,3	74,8	75,4	5,7	6,0	5,5	1,7	1,9	1,8	96,4	95,2	96,3	25379	26039	26859
PL	67,8	69,3	70,9	7,5	6,2	4,9	3,0	2,2	1,5	113,4	117,7	124,8	12606	13221	13757
PT	69,1	70,6	73,4	12,6	11,2	9,0	7,2	6,2	4,5	92,0	94,7	97,0	16207	16043	15984
RO	66,0	66,3	68,8	6,8	5,9	4,9	3,0	3,0	2,0	100,4	102,8	114,2	8621	8987	9609
SI	69,1	70,1	73,4	9,0	8,0	6,6	4,7	4,3	3,1	92,8	94,6	99,1	14741	14958	15049
SK	67,7	69,8	71,1	11,5	9,7	8,1	7,6	5,8	5,1	101,8	105,8	108,6	11698	12106	12446
FI	72,9	73,4	74,2	9,4	8,8	8,6	2,3	2,3	2,1	101,4	102,6	103,5	24154	24346	24545
SE	80,5	81,2	81,8	7,4	6,9	6,7	1,5	1,3	1,2	111,6	113,3	115,9	25612	25892	25992
UK	76,8	77,5	78,2	5,3	4,8	4,4	1,6	1,3	1,1	100,0	104,4	103,5	28255	28770	29177

Šaltinis: Eurostatas, EBPO.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui apskaičiuojamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir nekoreguojant pagal perkamosios galios standartus. Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis turėtų būti suprantamas ir aiškinamas kartu su kitais rodikliais, pavyzdžiui, dirbančiųjų skurdo lygiu, darbo užmokesčio pasiskirstymo penktojo ir pirmojo decilių santykiu (D5/D1) ir kitais atitinkamais Užimtumo rodiklių apžvalgos, Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgos ir Bendros vertinimo sistemos rodikliais. Siekiant sušvelninti trumpalaikius svyravimus, apskaičiuojant šį rodiklį naudojama trejų metų vidurkiu.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius).

1 priedas (tęsinys). Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai ir jų lygiai

	Viešoji parama / Socialinė apsauga ir įtrauktis											
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)			Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)			Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintą medicinines priežiūros poreikių (%)			Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)		
Metai	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ES 28	33,7	33,2	32,4 e	28,4	30,3	32,9	3,2	2,5	1,6 e	55,0	56,0	57,0
EZ 19	33,1	32,3	31,3 e	32,3	33,9	38,2	2,6	2,3	1,3 e	:	:	:
ESnv	35,2	34,3	33,4	27,3	28,0	29,9	3,4	3,1	2,5	55,2	55,6	57,3
EZnv	35,0	34,2	32,5	29,2	29,4	32,3	3,4	3,4	2,7	56,7	57,0	59,7
BE	44,2	41,1	39,5	48,8	50,1	43,8	2,4	2,4	2,1	60,0	61,0	61,0
BG	22,5	17,9 b	19,9	11,2	9,0	12,5	4,7	2,8 b	2,1	31,0	26,0	29,0
CZ	42,3	40,5	42,4	4,4	2,9	4,7	0,8	0,7	0,5	57,0	54,0	60,0
DK	52,7	52,2	51,0	69,6	77,3	70,0	1,3	1,3	1,0	75,0	78,0	71,0
DE	33,5	34,8	33,2	27,5	25,9	32,6	0,5	0,3	0,3	67,0	68,0	68,0
EE	22,3	24,9	27,3	19,5	21,5	30,2	12,7	15,3	11,8	65,0	60,0	60,0
IE	55,0	52,2	:	27,4	30,6	28,6	2,8	2,6	:	44,0	44,0	48,0
EL	16,1	15,9	15,8	12,8	11,4	8,9	12,3	13,1	10,0	44,0	46,0	46,0
ES	26,6	24,4	23,9	37,0	39,7	39,3	0,6	0,5	0,1	54,0	53,0	55,0
FR	43,1	42,4	44,8	39,5	41,8	48,9	1,2	1,3	1,0	57,0	56,0	57,0
HR	35,5	28,6	24,8	17,1	11,8	15,6	1,9	1,7	1,6	51,0	55,0	41,0
IT	21,7	21,4	19,4	22,9	27,3	34,4	7,2	5,5	1,8	43,0	44,0	u
CY	36,2	35,6	35,9	25,5	20,8	24,9	1,5	0,6	1,5	43,0	43,0	50,0
LV	17,6	21,6	21,9	21,6	22,8	28,3	8,4 b	8,2	6,2	49,0	50,0 b	48,0
LT	22,4	21,5	23,2	22,9	9,7	15,2	2,9	3,1	1,5	51,0	52,0	55,0
LU	43,8	39,1 b	35,5	49,0	51,9	50,9	0,9	0,4 b	0,3	86,0	86,0	85,0
HU	42,0	43,8	46,4	14,3	15,3	15,6	2,6	1,3	1,0	50,0	51,0	50,0
MT	31,2	30,7	29,1	18,2	17,9	31,4	0,8	1,0	0,2	52,0	49,0	56,0
NL	48,0	42,5 b	39,7	44,6	46,3	53,0	0,1	0,2 b	0,1	72,0	77,0	79,0
AT	45,7	46,4	42,2	16,0	22,2	20,5	0,1	0,2	0,2	64,0	65,0	67,0
PL	23,1	24,5	37,5	5,6	5,4	7,8	7,3	6,6	3,3 b	40,0	44,0	46,0
PT	26,1	24,0	22,5	44,9	47,2	49,9	3,0	2,4	2,3	48,0	48,0	50,0
RO	13,3	14,2	16,6	2,6	9,4	17,4	9,4	6,5	4,7	26,0	28,0	29,0
SI	42,3	42,8	44,6	37,3	37,4	39,5	0,2	0,4	3,5	51,0	53,0	54,0
SK	35,3	31,0	29,1	6,5	1,1	0,5	2,1	2,3	2,4	53,0	55,0	59,0
FI	53,7	57,0	56,9	33,2	32,6	32,6	4,3 b	4,1	3,6	74,0	73,0	76,0
SE	45,3	45,8	46,1	56,7	64,0	51,0	1,3	1,6	1,4	72,0	69,0 b	77,0
UK	43,3	43,4	:	28,9	30,4	28,5	2,8	1,0	:	67,0	69,0	71,0

Šaltinis: Eurostatas.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius).

2 priedas. Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Lygios galimybės ir galimybės įsidarbinti														
	Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m., proc. dalis)			Lyčių užimtumo atotrūkis (proc. punktai)			Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)			Skurdo arba socialinės atskirties rizikos lygis (%)			Nesimokantis ir nedirbantis jaunimas (15–24 m. proc. dalis)		
	2017			2017			2017			2017			2017		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES 28	-0,1	1,2	0,0	-0,1	1,0	0,0	-0,1	0,1	0,0	-1,0	-0,4	0,0	-0,7	0,5	0,0
EZ 19	-0,1	1,6	0,0	0,0	0,7	0,1	-0,1	0,1	0,0	-1,0	-0,8	0,0	-0,5	0,8	0,2
ESnv	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	-1,0	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0
EZnv	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,8	-0,6	0,2	-0,6	-0,2	0,1
BE	0,1 b	-0,5	0,2	0,5 b	-0,7	0,6	0,0	-1,2	0,1	-0,4	-2,6	0,6	-0,6 b	-1,1	0,1
BG	-1,1	3,3	-1,0	0,7	-2,5	0,8	0,5	3,2	0,6	-1,5	16,0	-0,5	-2,9	4,9	-2,2
CZ	0,1	-2,7	0,2	-0,2	5,3	-0,1	-0,1	-1,6	0,0	-1,1	-10,7	-0,1	-0,7	-4,1	0,0
DK	1,6 b	-0,6	1,7	-0,2 b	-4,0	-0,1	0,0	-0,9	0,1	0,4	-5,7	1,4	1,2 b	-3,4	1,9
DE	-0,2	0,7	-0,1	-0,3	-2,6	-0,2	-0,1	-0,5	0,0	-0,7	-3,9	0,3	-0,4	-4,1	0,3
EE	-0,1	1,4	0,0	-0,9	-3,2	-0,8	-0,2	0,4	-0,1	-1,0	0,5	0,0	0,3	-1,0	1,0
IE	-1,1 b	-4,3	-1,0	0,0	1,6	0,1	:	:	:	:	:	:	-1,7 b	0,5	-1,0
EL	-0,2	-3,4	-0,1	0,7	9,2	0,8	-0,5	1,1	-0,4	-0,8	11,9	0,2	-0,5	4,9	0,2
ES	-0,7	8,9	-0,6	0,4	1,4	0,5	0,0	1,6	0,1	-1,3	3,7	-0,3	-1,3	2,9	-0,6
FR	0,1	-0,5	0,2	0,4	-2,6	0,5	0,1	-0,6	0,2	-1,1	-5,8	-0,1	-0,4	1,1	0,3
HR	0,3	-6,3	0,4	1,0	0,1	1,1	0,0	0,0	0,1	-1,5	3,5	-0,5	-1,5	5,0	-0,8
IT	0,2	4,6	0,3	-0,3	9,3	-0,2	-0,4	0,9	-0,3	-1,1	6,0	-0,1	0,2	9,7	0,9
CY	0,9	-0,9	1,0	-0,2	-1,0	-0,1	-0,3	-0,4	-0,2	-2,5	2,3	-1,5	0,1	5,7	0,8
LV	-1,4	-0,8	-1,3	1,4	-6,2	1,5	0,1	1,3	0,2	-0,3	5,3	0,7	-0,9	-0,1	-0,2
LT	0,6	-4,0	0,7	-0,9	-9,5	-0,8	0,2	2,3	0,3	-0,5	6,7	0,5	-0,3	-1,3	0,4
LU	1,8	-2,1	1,9	-3,1	-2,6	-3,0	0,0	0,0	0,1	1,7	-1,4	2,7	0,5	-4,5	1,2
HU	0,1	3,1	0,2	1,3	4,8	1,4	0,0	-0,7	0,1	-0,7	2,7	0,3	0,0	0,6	0,7
MT	-1,5 b	8,3	-1,4	-1,4	13,6	-1,3	0,0	-0,8	0,1	-0,9	-3,7	0,1	-0,2 b	-1,8	0,5
NL	-0,9	-2,3	-0,8	-0,5	0,0	-0,4	0,1	-1,0	0,2	0,3	-5,9	1,3	-0,6	-6,4	0,1
AT	0,5	-2,0	0,6	0,2	-2,5	0,3	0,2	-0,7	0,3	0,1	-4,8	1,1	-1,2	-3,9	-0,5
PL	-0,2	-4,4	-0,1	0,4	4,1	0,5	-0,2	-0,4	-0,1	-2,4	-3,4	-1,4	-1,0	-0,9	-0,3
PT	-1,4	3,2	-1,3	0,7	-3,0	0,8	-0,2	0,7	-0,1	-1,8	0,4	-0,8	-1,3	-1,1	-0,6
RO	-0,4	8,7	-0,3	-0,5	6,6	-0,4	-0,7	1,5	-0,6	-3,1	12,8	-2,1	-2,2	4,8	-1,5
SI	-0,6	-5,1	-0,5	0,6	-3,3	0,7	-0,2	-1,6	-0,1	-1,3	-5,8	-0,3	-1,5	-3,9	-0,8
SK	1,9	-0,1	2,0	-1,4	2,3	-1,3	-0,1	-1,5	0,0	-1,8	-6,6	-0,8	-0,2	1,7	0,5
FI	0,3	-1,2	0,4	0,2	-7,0	0,3	-0,1	-1,5	0,0	-0,9	-7,2	0,1	-0,5	-1,0	0,2
SE	0,3	-1,7	0,4	0,2	-6,5	0,3	0,0	-0,7	0,1	-0,6	-5,2	0,4	-0,3	-4,2	0,4
UK	-0,6	1,2	-0,5	-0,7	-0,2	-0,6	:	:	:	:	:	:	-0,6	-0,1	0,1

Šaltinis: Eurostatas.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. 2018 m. spalio 26 d. dar neturėta Darbo jėgos tyrimo ir SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių statistinio reikšmingumo įverčių.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius).

2 priedas (tęsinys). Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos														
	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)			Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų proc. dais)			Ilgalaikis nedarbas (15–74 m. aktyvių gyventojų proc. dalis)			Realiosios GDHI vienam gyventojui (2008 m. = 100)			Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis (PGS)		
	2017			2017			2017			2016			2016		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES 28	1,1	-0,3	-0,4	-1,0	0,0	0,1	-0,6	0,0	0,1	1,9	-1,0	-1,4	:	:	:
EZ 19	1,0	-1,5	-0,5	-0,9	1,5	0,2	-0,6	1,0	0,1	1,5	-4,1	-1,8	:	:	:
ESnv	1,5	0,0	0,0	-1,1	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0
EZnv	1,4	-0,6	-0,1	-1,1	0,9	0,0	-0,7	0,7	0,0	2,3	-5,1	-1,0	1,9	1315	-0,6
BE	0,8 b	-4,0	-0,7	-0,7 b	-0,5	0,4	-0,5 b	0,1	0,2	0,7	-6,5	-2,6	0,1	5411	-2,4
BG	3,6	-1,2	2,1	-1,4	-1,4	-0,3	-1,1	0,0	-0,4	11,2	30,0	7,9	8,6	-10342	6,0
CZ	1,8	6,0	0,3	-1,1	-4,7	0,0	-0,7	-2,4	0,0	3,1	4,6	-0,2	2,2	-5560	-0,3
DK	-0,5 b	4,4	-2,0	-0,5	-1,9	0,6	-0,1 b	-2,1	0,6	3,2	7,4	-0,1	1,3	6896	-1,3
DE	0,6	6,7	-0,9	-0,3	-3,8	0,8	-0,1	-1,8	0,6	1,5	3,4	-1,8	1,7	7369	-0,9
EE	2,1	6,2	0,6	-1,0	-1,8	0,1	-0,2	-1,5	0,5	3,6	5,9	0,3	5,2	-5298	2,7
IE	1,6	0,5	0,1	-1,7	-0,9	-0,6	-1,2	-0,4	-0,5	1,9	-9,9	-1,5	2,0	5839	-0,6
EL	1,6	-14,7	0,1	-2,1	13,9	-1,0	-1,4	12,2	-0,7	-1,1	-34,9	-4,4	0,0	-1094	-2,5
ES	1,6	-7,0	0,1	-2,4	9,6	-1,3	-1,8	4,3	-1,1	1,8	-9,2	-1,5	1,9	3406	-0,6
FR	0,6	-1,9	-0,9	-0,7	1,8	0,4	-0,4	0,8	0,3	1,4	-1,3	-1,9	0,6	4908	-2,0
HR	2,2	-8,9	0,7	-2,3	3,5	-1,2	-2,0	1,2	-1,3	:	:	:	2,3	-6558	-0,3
IT	0,7	-10,2	-0,8	-0,5	3,6	0,6	-0,2	3,1	0,5	1,2	-12,8	-2,1	0,7	1399	-1,9
CY	2,1	-1,7	0,6	-1,9	3,5	-0,8	-1,3	1,1	-0,6	5,3	-21,4	2,0	:	:	:
LV	1,6	2,3	0,1	-0,9	1,1	0,2	-0,7	-0,1	0,0	5,6	0,4	2,2	7,4	-9590	4,8
LT	0,8	3,5	-0,7	-0,8	-0,5	0,3	-0,3	-0,7	0,4	6,0	11,1	2,7	6,5	-8521	4,0
LU	0,8	-1,0	-0,7	-0,7	-2,0	0,4	-0,1	-1,3	0,6	-1,0	-2,1	-4,3	0,7	12649	-1,8
HU	1,8	0,8	0,3	-0,9	-3,4	0,2	-0,7	-1,7	0,0	6,1	6,2	2,8	4,5	-7960	1,9
MT	1,9	0,5	0,4	-0,6	-3,0	0,5	-0,3	-1,8	0,4	:	:	:	0,4	1572	-2,2
NL	0,9	5,5	-0,6	-1,1	-2,7	0,0	-0,6	-1,5	0,1	1,4	-2,0	-1,9	1,2	9097	-1,4
AT	0,6	2,9	-0,9	-0,5	-2,1	0,6	-0,1	-1,6	0,6	1,1	-7,3	-2,2	2,1	7188	-0,4
PL	1,6	-1,6	0,1	-1,3	-2,7	-0,2	-0,7	-1,9	0,0	6,1	21,3	2,8	4,9	-5915	2,3
PT	2,8	0,9	1,3	-2,2	1,4	-1,1	-1,7	1,1	-1,0	2,5	-6,5	-0,8	-0,6	-3688	-3,2
RO	2,5	-3,7	1,0	-1,0	-2,7	0,1	-1,0	-1,4	-0,3	11,1	10,7	7,8	8,5	-10063	6,0
SI	3,3	0,9	1,8	-1,4	-1,0	-0,3	-1,2	-0,3	-0,5	4,8	-4,4	1,5	1,2	-4622	-1,4
SK	1,3	-1,4	-0,2	-1,6	0,5	-0,5	-0,7	1,7	0,0	2,6	5,0	-0,7	3,1	-7225	0,5
FI	0,8	1,7	-0,7	-0,2	1,0	0,9	-0,2	-1,3	0,5	0,9	0,0	-2,4	0,3	4874	-2,3
SE	0,6	9,3	-0,9	-0,2	-0,9	0,9	-0,1	-2,2	0,6	2,3	12,4	-1,0	1,5	6321	-1,1
UK	0,7	5,7	-0,8	-0,4	-3,2	0,7	-0,2	-2,3	0,5	-0,9	0,0	-4,2	0,9	9506	-1,6

Šaltinis: Eurostatas, EBPO.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai. Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui apskaičiuojamos remiantis nekoreguotomis pajamomis (t. y. neatsižvelgiant į socialinius pervedimus natūra) ir nekoreguojant pagal perkamosios galios standartus. Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis turėtų būti suprantamas ir aiškinamas kartu su kitais rodikliais, pavyzdžiui, dirbančiųjų skurdo lygiu, darbo užmokesčio pasiskirstymo penktojo ir pirmojo decilių santykiu (D5/D1) ir kitais atitinkamais Užimtumo rodiklių apžvalgos, Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgos ir Bendros vertinimo sistemos rodikliais. Šio rodiklio atotrūkis nuo ES vidurkio išreiškiamas perkamosios galios standartais (PGS), o pokyčiai – realiąja nacionaline valiuta; siekiant sušvelninti trumpalaikius svyravimus, apskaičiuojant rodiklio lygius ir pokyčius naudojamosi trejų metų vidurkiu. 2018 m. spalio 26 d. dar neturėta Darbo jėgos tyrimo ir SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių statistinio reikšmingumo įverčių.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius).

2 priedas (tęsinys). Socialinių rodiklių suvestinės esminiai rodikliai, pokyčiai ir atotrūkis nuo ES vidurkio

Metai	Viešoji parama / Socialinė apsauga ir įtrauktis											
	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)			Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)			Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių (%)			Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)		
	2017			2016			2017			2017		
	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M	M-M pokytis	Atotrūkis nuo ES vidurkio	VN M-M, plg. su ES M-M
ES 28	-0,8	-1,0	-1,0	2,6	3,0	0,7	-0,9	-0,9	-0,2	1,0	-0,3	-0,3
EZ 19	-1,0	-2,1	-1,2	4,3	8,3	2,4	-1,0	-1,2	-0,3	:	:	:
ESnv	0,2	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	-0,7	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0
EZnv	-0,7	-1,0	-0,9	2,9	2,4	1,0	-0,7	0,2	0,1	1,9	2,3	0,6
BE	-1,5	6,1	-1,7	-6,3	13,9	-8,2	-0,3	-0,4	0,4	0,0	3,7	-1,3
BG	1,9	-13,6	1,8	3,5	-17,4	1,6	-0,7	-0,4	0,0	3,0	-28,3	1,7
CZ	1,9	9,0	1,7	1,8	-25,2	-0,1	-0,2	-2,0	0,5	6,0	2,7	4,7
DK	-1,2	17,6	-1,4	-7,3	40,1	-9,2	-0,3	-1,5	0,4	-7,0	13,7	-8,3
DE	-1,6	-0,2	-1,8	6,7	2,7	4,8	0,0	-2,2	0,7	0,0	10,7	-1,3
EE	2,4	-6,1	2,2	8,7	0,3	6,8	-3,5	9,3	-2,8	0,0	2,7	-1,3
IE	:	:	:	-2,0	-1,3	-3,9	:	:	:	4,0	-9,3	2,7
EL	0,0	-17,6	-0,2	-2,5	-21,0	-4,4	-3,1	7,5	-2,4	0,0	-11,3	-1,3
ES	-0,5	-9,5	-0,7	-0,4	9,4	-2,3	-0,4	-2,4	0,3	2,0	-2,3	0,7
FR	2,4	11,4	2,3	7,1	19,0	5,2	-0,3	-1,5	0,4	1,0	-0,3	-0,3
HR	-3,8	-8,6	-3,9	3,8	-14,3	1,9	-0,1	-0,9	0,6	-14,0	-16,3	-15,3
IT	-1,9	-14,0	-2,1	7,1	4,5	5,2	-3,7	-0,7	-3,0	:	:	:
CY	0,3	2,5	0,1	4,1	-5,0	2,2	0,9	-1,0	1,6	7,0	-7,3	5,7
LV	0,3	-11,5	0,1	5,5	-1,6	3,6	-2,0	3,7	-1,3	-2,0	-9,3	-3,3
LT	1,6	-10,3	1,5	5,5	-14,7	3,6	-1,6	-1,0	-0,9	3,0	-2,3	1,7
LU	-3,6	2,1	-3,8	-1,0	21,0	-2,9	-0,1	-2,2	0,6	-1,0	27,7	-2,3
HU	2,6	13,0	2,4	0,3	-14,3	-1,6	-0,3	-1,5	0,4	-1,0	-7,3	-2,3
MT	-1,6	-4,3	-1,7	13,5	1,5	11,6	-0,8	-2,3	-0,1	7,0	-1,3	5,7
NL	-2,8	6,3	-3,0	6,7	23,1	4,8	-0,1	-2,4	0,6	2,0	21,7	0,7
AT	-4,2	8,7	-4,4	-1,7	-9,4	-3,6	0,0	-2,3	0,7	2,0	9,7	0,7
PL	13,1	4,1	12,9	2,4	-22,1	0,5	-3,3 b	0,8	-2,6	2,0	-11,3	0,7
PT	-1,5	-11,0	-1,7	2,7	20,0	0,8	-0,1	-0,2	0,6	2,0	-7,3	0,7
RO	2,4	-16,8	2,2	8,0	-12,5	6,1	-1,8	2,2	-1,1	1,0	-28,3	-0,3
SI	1,8	11,1	1,6	2,1	9,6	0,2	3,1	1,0	3,8	1,0	-3,3	-0,3
SK	-1,8	-4,3	-2,0	-0,6	-29,4	-2,5	0,1	-0,1	0,8	4,0	1,7	2,7
FI	-0,1	23,5	-0,3	0,0	2,7	-1,9	-0,5	1,1	0,2	3,0	18,7	1,7
SE	0,3	12,6	0,1	-13,0	21,1	-14,9	-0,2	-1,1	0,5	8,0	19,7	6,7
UK	:	:	:	-1,9	-1,4	-3,8	:	:	:	2,0	13,7	0,7

Šaltinis: Eurostatas.

Pastaba. „ESnv“ ir „EZnv“ – nesvertiniai ES ir euro zonos vidurkiai.

Žymos: b – laiko eilučių pertrauka; e – apytikriai duomenys; p – negalutiniai duomenys; u – mažo patikimumo duomenys (mažas atvejų skaičius). 2018 m. spalio 26 d. dar neturėta Darbo jėgos tyrimo ir SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių pokyčių statistinio reikšmingumo įverčių.

3 priedas. Metodinės pastabos apie tendencijų ir lygio nustatymą rodiklių suvestinėje

2015 m. viduryje Europos Komisija, Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas susitarė dėl valstybių narių veiklos vertinimo metodikos rengiant Pagrindinių užimtumo ir socialinių rodiklių suvestinę. Susitarta, kad remiantis taikytina metodika turėtų būti galima pagal kiekvieną rodiklį nustatyti santykinę kiekvienos valstybės narės padėties vertę, atsižvelgiant į rodiklio reikšmių (rezultatų) pasiskirstymą ES. Metodika taikoma tiek metų lygmenims (lygiai), tiek pokyčiams per vienus metus (pokyčiai), tokiu būdu sudarant sąlygas holistiškai įvertinti valstybių narių veiklą¹²¹.

Komisija, sutarusi su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos komitetu, 2017 m. nutarė taikyti Socialinių rodiklių suvestinės, papildančios Europos socialinių teisių ramstį, metodiką.

Kiekvienas rodiklis, lygiai ir pokyčiai yra paversti standartiniais balais (dar vadinamais z balais), kad visiems rodikliams būtų taikoma tokia pati matų sistema. Tai atliekama standartizuojant tiek lygių, tiek pokyčių pirmines reikšmes pagal formulę:

$$z - \text{score for } MS_x = \frac{[MS_x \text{ indicator} - \text{average (MS indicator)}]}{\text{standard deviation (MS indicator)}}$$

Tada išanalizuojamas balų pasiskirstymas (atskirai lygių ir pokyčių). Taikant šį metodą galima kiekvienos valstybės narės pirminę rodiklio reikšmę išreikšti pagal tai, keliais standartiniais nuokrypiais ji skiriasi nuo (nesvertinio) vidurkio. Kiekvienos valstybės narės veiklos rezultatai įvertinami ir suklasifikuojami remiantis gautais z balų rezultatais, atsižvelgiant į iš anksto nustatytas ribines vertes, išreikštas standartinio nuokrypio kartotiniais.

Svarbiausias klausimas taikant šį metodą – kaip nustatyti atskyrimo reikšmes. Atsižvelgiant į tai, kad apie stebimų pirminių reikšmių pasiskirstymą negalima daryti jokių parametrinių prielaidų¹²², pasirenkant ribines vertes įprasta vadovautis sveiko proto nuostatomis. Atsižvelgiant į rodiklių suvestinėje naudojamų pagrindinių rodiklių analizę, susitarta, kad:

1. Rodiklis mažesnis už -1 – labai geri veiklos rezultatai
2. Rodiklis nuo -1 iki -0,5 – geri veiklos rezultatai
3. Rodiklis nuo -0,5 iki 0,5 – neutralūs veiklos rezultatai
4. Rodiklis nuo 0,5 iki 1 – blogi veiklos rezultatai
5. Rodiklis didesnis už 1 – labai blogi veiklos rezultatai¹²³.

4 lentelė. Z balų ribinės reikšmės

	Z balų ribinės reikšmės				
	-1,0	-0,5	0	0,5	1,0
	(mažiau nei)	(mažiau nei)	(nuo... iki...)	(daugiau nei)	(daugiau nei)
	Įvertinimas				
Lygiai	Labai žemas	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Labai aukštas

¹²¹ Išskyrus vieno visą darbo dieną dirbančio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynojo uždarbio rodiklį, kurio lygiams ir pokyčiams apskaičiuoti naudojamosi trejų metų vidurkiai, kad būtų sušvelninti trumpalaikiai svyravimai.

¹²² Buvo atlikti normaliojo pasiskirstymo ir T pasiskirstymo testai, po kurių atmesta bet kokio pasiskirstymo hipotezė.

¹²³ Pasirinkus normalųjį pasiskirstymą, atskyrimo reikšmės apytikriai atitinka 15 proc., 30 proc., 50 proc., 70 proc. ir 85 proc. kumuliacinio pasiskirstymo.

Pokyčiai	Daug mažesni už vidurkį	Mažesni už vidurkį	Vidutiniai	Didesni už vidurkį	Daug didesni už vidurkį
-----------------	----------------------------	-----------------------	------------	-----------------------	----------------------------

Derinant lygių ir pokyčių vertinimą bendrus šalies veiklos rezultatus galima pagal kiekvieną rodiklį priskirti vienai iš šių septynių kategorijų. Spalvų kodai atspindėti atitinkamuose šios ataskaitos paveiksluose.

Toliau pateikiamose lentelėse tų rodiklių, kurių žema vertė rodo gerus rezultatus (kaip antai, nedarbo lygio, AROPE ir pan.), klasifikacija yra grindžiama z balais.

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas mažesnis už -1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -1,0 iki -0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už 1 arba lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Šalys, pasiekusios gerų rezultatų, bet reikia stebėti padėtį	Lygio rezultatas mažesnis už -0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0 <i>ir</i> pokytis didesnis už 0 ¹²⁴	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis arba daug aukštesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas nuo -1,0 iki 1,0	Valstybės narės, kurių lygis vidutinis ir kurių padėtis negerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Prastų, bet gerėjančių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas didesnis už 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis žemesnis arba daug žemesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis gerėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Padėtį reikia stebėti	Lygio rezultatas nuo 0,5 iki 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0 <i>arba</i> lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0 (<i>ir</i> pokytis didesnis už 0 ¹²⁵)	Ši kategorija apima du skirtingus atvejus: i) valstybės narės, kurių lygis žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja; ii) valstybės narės, kurių lygis atitinka ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Kritinė padėtis	Lygio rezultatas didesnis už 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja.

Lygis	Pokytis				
	Daug mažesnis už vidutinį	Mažesnis už vidutinį	Vidutinis	Didesnis už vidutinį	Daug didesnis už vidutinį
Labai žemas					
Žemas					
Vidutinis					
Aukštas					
Labai aukštas					

Toliau pateikiamose lentelėse tų rodiklių, kurių aukšta vertė rodo gerus rezultatus (kaip antai, užimtumo lygio, naudojimosi vaikų priežiūros paslaugomis pan.), klasifikacija yra grindžiama z balais.

¹²⁴ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai maži arba labai maži, padėties negalima pavadinti blogėjančia, jei pokytis daug didesnis už vidurkį, bet tebedidėja.

¹²⁵ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai vidutiniai, negalima priskirti kategorijai „padėtį reikia stebėti“, jei pokytis daug didesnis už vidurkį, bet tebedidėja.

Geriausių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas didesnis už 1,0, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Geresnių už vidurkį rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo 1,0 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už -1,0 <u>arba</u> lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis gerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Šalys, pasiekusios gerų rezultatų, bet reikia stebėti padėtį	Lygio rezultatas didesnis už 0,5 <i>ir</i> pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0 <i>ir</i> pokytis mažesnis už 0 ¹²⁶	Valstybės narės, kurių lygis aukštesnis arba daug aukštesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Vidutinių / neutralių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas nuo -1,0 iki 1,0	Valstybės narės, kurių lygis vidutinis ir kurių padėtis negerėja arba neblogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Prastų, bet gerėjančių rezultatų pasiekusios šalys	Lygio rezultatas mažesnis už -0,5, pokyčių rezultatas didesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis žemesnis arba daug žemesnis už ES vidurkį, tačiau jų padėtis gerėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Padėtį reikia stebėti	Lygio rezultatas nuo -0,5 iki -1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0 <u>arba</u> lygio rezultatas nuo -0,5 iki 0,5, pokyčių rezultatas mažesnis už -1,0 (<i>ir</i> pokytis mažesnis už 0 ¹²⁷)	Ši kategorija apima du skirtingus atvejus: i) valstybės narės, kurių lygis žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja; ii) valstybės narės, kurių lygis atitinka ES vidurkį, tačiau padėtis blogėja daug greičiau negu ES vidurkis.
Kritinė padėtis	Lygio rezultatas mažesnis už 1,0, pokyčių rezultatas mažesnis už 1,0	Valstybės narės, kurių lygis daug žemesnis už ES vidurkį ir kurių padėtis blogėja arba nepakankamai greitai gerėja.

Lygis	Pokytis				
	Daug didesnis už vidutinį	Didesnis už vidutinį	Vidutinis	Mažesnis už vidutinį	Daug mažesnis už vidutinį
Labai aukštas					
Aukštas					
Vidutinis					
Žemas					
Labai žemas					

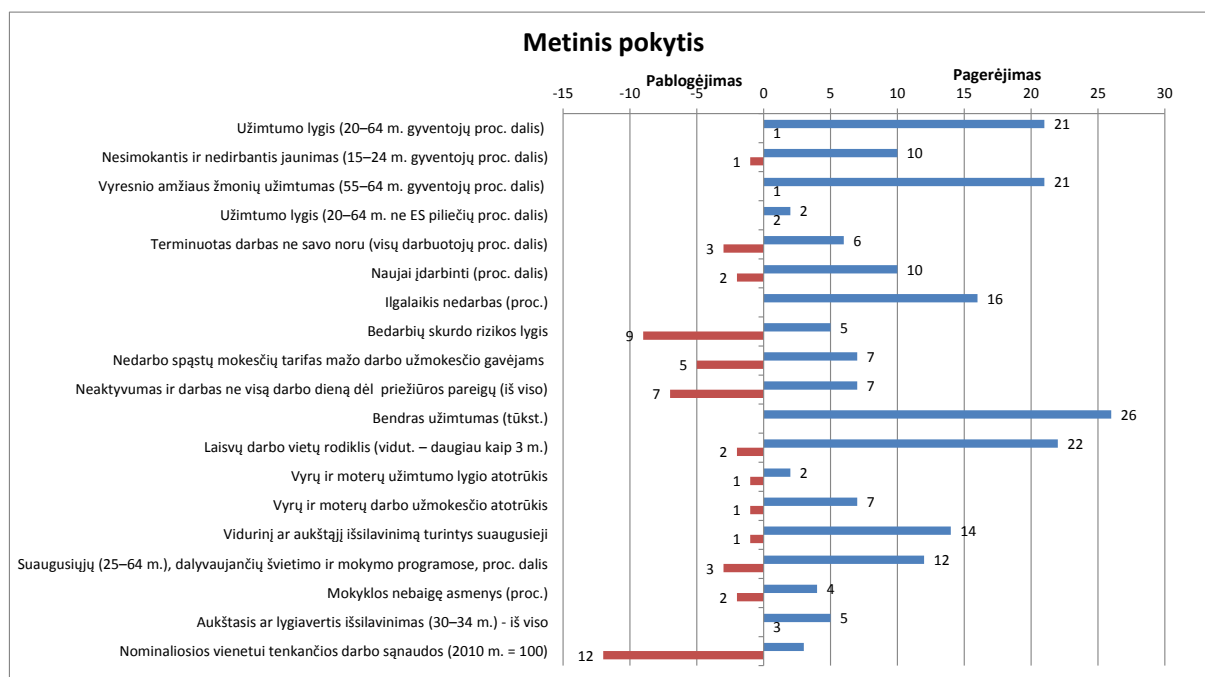
¹²⁶ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai dideli arba labai dideli, padėties negalima pavadinti blogėjančia, jei pokytis daug mažesnis už vidurkį, bet tebegerėja.

¹²⁷ Dėl pastarosios sąlygos valstybės narės, kurios lygio rezultatai vidutiniai, negalima priskirti kategorijai „padėtį reikia stebėti“, jei pokytis daug mažesnis už vidurkį, bet tebedidėja.

Atskyrimo reikšmių suvestinė lentelė

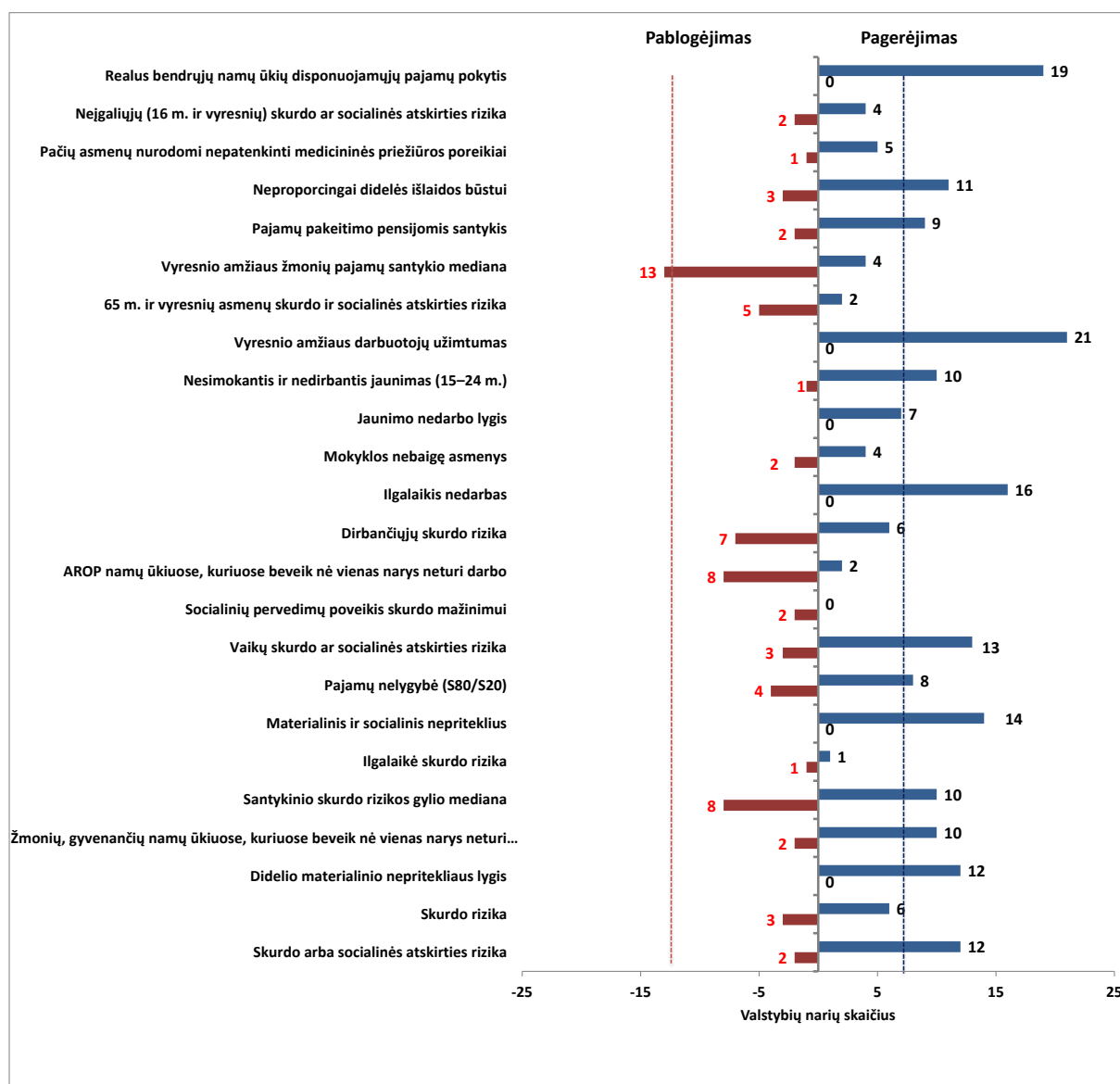
		Labai maža	Maža	Vidutinė	Didelė	Labai didelė
Mokyklos nebaigusių asmenų dalis (proc. dalis, 18–24 m.)	Lygiai	mažiau už 5,4 %	mažiau už 7,4 %	nuo 7,4 % iki 11,4 %	daugiau už 11,4 %	daugiau už 13,4 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,0 p.	mažiau už -0,5 p.	nuo -0,5 p. p. iki 0,4 p. p.	daugiau už 0,4 p. p.	daugiau už 0,8 p. p.
Vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumai (proc. punktais)	Lygiai	mažiau už 5,2 p.	mažiau už 7,8 p.	nuo 7,8 p. p. iki 13,2 p. p.	daugiau už 13,2 p.	daugiau už 15,9 p.
	Pokyčiai	mažiau už -1,0 p.	mažiau už -0,5 p.	nuo -0,5 p. p. iki 0,4 p. p.	daugiau už 0,4 p. p.	daugiau už 0,9 p. p.
Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)	Lygiai	mažiau už 3,7	mažiau už 4,3	nuo 4,3 iki 5,6	daugiau už 5,6	daugiau už 6,2
	Pokyčiai	mažiau už -0,3	mažiau už -0,2	nuo -0,2 iki 0,0	daugiau už 0,0	daugiau už 0,2
Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis (%)	Lygiai	mažiau už 16,1 %	mažiau už 19,5 %	nuo 19,5 % iki 26,3 %	daugiau už 26,3 %	daugiau už 29,7 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,9 p.	mažiau už -1,4 p.	nuo -1,4 p. p. iki -0,5 p. p.	daugiau už -0,5 p. p.	daugiau už 0,0 p. p.
Nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (15–24 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 6,5 %	mažiau už 8,4 %	nuo 8,4 % iki 12,3 %	daugiau už 12,3 %	daugiau už 14,2 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,5 p.	mažiau už -1,1 p.	nuo -1,1 p. p. iki -0,2 p. p.	daugiau už -0,2 p. p.	daugiau už 0,2 p. p.
Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 67,0 %	mažiau už 69,8 %	nuo 69,8 % iki 75,3 %	daugiau už 75,3 %	daugiau už 78,0 %
	Pokyčiai	mažiau už 0,5 p.	mažiau už 1,0 p.	nuo 1,0 p. p. iki 1,9 p. p.	daugiau už 1,9 p. p.	daugiau už 2,4 p. p.
Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 3,6 %	mažiau už 5,6 %	nuo 5,6 % iki 9,6 %	daugiau už 9,6 %	daugiau už 11,7 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,7 p.	mažiau už -1,4 p.	nuo -1,4 p. p. iki -0,8 p. p.	daugiau už -0,8 p. p.	daugiau už -0,4 p.
Ilgalaikis nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 0,5 %	mažiau už 1,9 %	nuo 1,9 % iki 4,8 %	daugiau už 4,8 %	daugiau už 6,3 %
	Pokyčiai	mažiau už -1,3 p.	mažiau už -1,0 p.	nuo -1,0 p. p. iki -0,4 p. p.	daugiau už -0,4 p. p.	daugiau už -0,1 p.
Realiosios bendros disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui (2008 m. = 100)	Lygiai	mažiau už 90,7	mažiau už 97,1	nuo 97,1 iki 110,0	daugiau už 110,0	daugiau už 116,4
	Pokyčiai	mažiau už 0,0 p.	mažiau už 1,6 p.	nuo 1,6 p. p. iki 4,8 p. p.	daugiau už 4,8 p. p.	daugiau už 6,3 p. p.
Visą darbo laiką dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo grynasis uždarbis (lygiai perkamosios galios standartais (PGS), pokyčiai – realiaja nacionaline valiuta)	Lygiai	mažiau už 12 559	mažiau už 16 115	nuo 16 115 iki 23 228	daugiau už 23 228	daugiau už 26 784
	Pokyčiai	mažiau už -0,1 %	mažiau už 1,2 %	nuo 1,2 % iki 3,9 %	daugiau už 3,9 %	daugiau už 5,2 %
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui (%)	Lygiai	mažiau už 22,0 %	mažiau už 27,7 %	nuo 27,7 % iki 39,2 %	daugiau už 39,2 %	daugiau už 44,2 %
	Pokyčiai	mažiau už -3,1 p.	mažiau už -1,5 p.	nuo -1,5 p. p. iki 1,9 p. p.	daugiau už 1,9 p. p.	daugiau už 3,5 p. p.
Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos (%)	Lygiai	mažiau už 12,8 %	mažiau už 21,4 %	nuo 21,4 % iki 38,4 %	daugiau už 38,4 %	daugiau už 46,9 %
	Pokyčiai	mažiau už -3,6 p.	mažiau už -0,9	nuo -0,9 p. p. iki 4,6 p. p.	daugiau už 4,6 p. p.	daugiau už 7,4 p. p.
Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininės priežiūros poreikių (%)	Lygiai	mažiau už 0,4 %	mažiau už 1,0 %	nuo 1,0 % iki 3,9 %	daugiau už 3,9 %	daugiau už 5,4 %
	Pokyčiai	mažiau už -2,2 p.	mažiau už -1,5 p.	nuo -1,5 p. p. iki 0,0 p. p.	daugiau už 0,0 p. p.	daugiau už 0,7 p. p.
Asmenys, turintys bazinius ar geresnius bendruosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų proc. dalis)	Lygiai	mažiau už 43,4 %	mažiau už 50,4 %	nuo 50,4 % iki 64,3 %	daugiau už 64,3 %	daugiau už 71,3 %
	Pokyčiai	mažiau už -3,0 p.	mažiau už -0,9	nuo -0,9 p. p. iki 3,5 p. p.	daugiau už 3,5 p. p.	daugiau už 5,6 p. p.

4 priedas. Glausta užimtumo tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose padėtis blogėja arba gerėja, kaip nustatyta 2018 m. Užimtumo rodiklių apžvalgoje, skaičiaus apžvalga

Pastaba. 2016–2017 m. pokyčiai; bedarbių skurdo rizikos lygio, nedarbo spąstų ir vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumų pokyčiai – 2015–2016 m.

5 priedas. Glausta socialinių tendencijų, kurias reikia stebėti, ir valstybių narių, kuriose padėtis 2015–2016 m. blogėjo arba gerėjo, kaip nustatyta 2018 m. rugpjūčio mėn. Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgoje, skaičiaus apžvalga

Pastaba. ES SPGS duomenimis grindžiamų rodiklių (pajamų ir namų ūkių darbo intensyvumo rodiklių, taip pat nepatenkintų sveikatos priežiūros poreikių rodiklių) atveju nurodyti 2015–2016 m. pokyčiai paprastai faktiškai reiškia 2014–2015 m. pokyčius. Darbo jėgos tyrimo duomenimis grindžiamų rodiklių (ilgalaikio nedarbo lygis, mokyklos nebaigusių asmenų skaičius, jaunimo nedarbo dalis, 15–24 m. nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių dalis, 55–64 m. asmenų užimtumo lygis) ir didelio materialinio nepritekliaus rodiklio atveju pokyčiai yra 2016–2017 m. (kelios valstybės narės 2018 m. rugpjūčio mėn. dar nebuvo pateikusios galutinių 2017 m. duomenų).